

SĂRSĂNUȚA CU SCRISORI

*Din corespondența
soldatului Toma Artene*

Editura NAPOCA STAR

Sărsănuța cu scrisori

**Din corespondența soldatului
Toma Artene**

SĂRSĂNUȚA CU SCRISORI

***Din corespondența
soldatului Toma Artene***

*Volum îngrijit de
Veronica OȘORHEIAN*

*Prefață:
Cercet.șt.dr. Gabriela MIRCEA*

**Napoca Star
2008**

*Editura NAPOCA STAR, Cluj-Napoca
Piața Mihai Viteazul nr. 34/35, ap. 19
tel./fax: 0264/432.547
mobil: 0740/167461*

*Director de editură: Dimu Virgil-Ureche
Redactor șef: Ileana-Voichița Vereș*

Lector: cercet. pr. Mircea Prahase

© *Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, 2008*

ISBN: 978-973-647-572-6

Corectura a fost efectuată de către autoare.

ÎNAINTECUVÂNTARE DE BUN AUGUR

Autoarea comentariilor de față are în mod evident nu numai preocupări literare, ci și talent, bazat pe o atracție naturală consecventă pentru literatură și manifestat repetitiv, mereu consolidat prin exercițiu. Căci numai talentul, care se confundă în cazul său cu tentația permanentă de a pătrunde, inspirat, iar și iar, în tărâmul figurativ și figurat al cuvântării (fie prin intermediul poeziei, fie prin cel al prozei), îi dă impulsul pentru neodihna purificatoare a scrisului. Iar în ultimul timp se observă, la nivelul tematicii abordate, o repetată și tot mai exersată aplicație pentru împărtășirea atât din farmecul și parfumul esențializat al trecutului, cât și din zguduirile existențiale ale sale.

Desigur, o interesează tot mai mult trecutul unei anumite zone (microzone, în fond) din care autoarea provine, ținut spiritual străvechi, obsesiv la care se întoarce pentru a-l salva într-un alt univers corespondent, secund și sintetizat, cel reconfigurat prin depănarea scriiturii proprii, sau a celei a personajelor epistolarului, cu scopul de a-l sustrage eroziunii uitării. Ca atare, autoarea încearcă, aparent, să se implice într-un simplu travaliu de istoric, care își propune să reconstituie, într-un alt plan, un univers familiar, populat cu personaje cunoscute pe viu, pe care-l cercetează nu numai în conștiința și afectivitatea proprie, ci și în diferite documente edite și inedite, iar în cazul

de față într-o corespondență particulară. Și, dintr-o astfel de perspectivă, este evident că raportarea sa la documente ține în mod incontestabil de instrumentarul de lucru al istoricului, dar optica din care se apropie de ele și modul în care le valorifică, dezvăluie structurile perceptive și de prelucrare artistică ale literatului. În cazul său, literatura este superioară istoriei și o integrează.

Produsele încercărilor sale din urmă nu sunt, astfel, propriu-zis istorice, ci, preponderent literare, sau literar-istorice, chiar dacă în ele se condensează și aspecte de cercetare interdisciplinară, aflate la confluența istoriei cu sociologia, etnografia, folclorul, lingvistica etc. Ca atare, cartea de față se încadrează mai degrabă în sfera literaturii, decât în cea a istoriei.

Nici faptul că Veronica Oșorheian editează un număr substanțial de scrisori trimise și primite (de) pe front de o cunoștință a sa, în timpul celui de-al doilea război mondial, devenite adevărate documente istorice, nu înclină balanța înspre încadrarea strict istorică a lucrării rezultate.

Epistolarul editat are, în primul rând, în cadrul volumului de față, funcționalitate literară. Doar pe al doilea plan se situează și cea de dezvăluire, prin intermediul unui anumit limbaj și aparat perceptiv individual a informațiilor istorice provenite dintr-o realitate trecută, care ni se etalează astfel dinspre un unghi de vedere și evaluare inedit, cel al oamenilor de rând.

Autoarea comentariilor nu adâncește prea mult prelucrarea surselor documentare editate, pentru a creiona literar sau istoric personajele pe

care le reînvie (și cu ele o lume întreagă a satului românesc), ci, prin intermediul textelor editate (și aspectul poate corespunde unei noutăți conceptuale în materie de compoziție literară), le lasă pe ele să se prezinte singure și să reînvie spațiul spiritual din care provin.

Astfel, ea devine, cumva, spectatoare adeseori tăcută, dar omniprezentă, a propriului proces de recuperare literară și istorică, pe care l-a conceput și realizat cu multă răbdare și atenție acordate celor mai mici detalii ale vieții secvențiale a personajelor sale. Scrisorile (și autoarea comentariilor) dezvăluie tale quale oameni, matrici existențiale ancestrale, obiceiuri, mentalități, sensibilități, personaje rurale, o anumită atmosferă și dinamică a vieții din vremea amintită.

Dincolo de efortul găsirii scrisorilor și al editării lor, ea nu le grupează numai după anumite criterii, ci și își sintetizează aprecierile proprii, în capitolul intitulat „Note pe marginea epistolarului”, ceea ce o introduce oarecum în lumea personajelor evocate, prin inserarea observațiilor proprii printre piesele epistolarului, aspect prin intermediul căruia ni se dezvăluie suplimentar construcția literară a cărții.

Istoricul ar fi editat scrisorile în anexă, iar comentariul său, mult mai rece și mai ancorat la realitățile ambientale ale vremii, ar fi fost de alt tip, observație care nu urmărește altceva decât să evidențieze originalitatea lucrării.

„Notele” autoarei conțin totuși esențiale observații istorice, referitoare la lumea satului

năsăudean contemporan și la cea în care el se încadra la vremea respectivă. Ca o valoare incontestabilă a lucrării analizate se impune a fi subliniat ineditul său documentar. Scrisorile editate se constituie într-o bogată sursă documentară, oferită cercetării interdisciplinare, autoarea comentariilor având cu siguranță, în câmpul istoriografiei, un evident statut de pionier (s-a publicat, după știința noastră mai multă corespondență de pe front din timpul primului război mondial decât din al celui de-al doilea), pentru că puțini sunt cei care s-au aplecat asupra unor astfel de piese documentare, datorate unor personaje istorice modeste.

Unul dintre imperativele istorice cele mai recente este, desigur, cel al studierii unor paliere sociale și a unor reprezentanți ai lor, până acum ignorate, și ignorați de „istoria mare”, anume de revenire la ceea ce Nicolae Iorga numea „istoria celor mici, prin cei mici” și de aprofundare a unor astfel de cercetări. Or, lucrarea de față servește, dincolo de valențele sale literare și culturale mai ample, în mod evident unei astfel de necesități.

Revenind la creația de ansamblu a Veronicăi Oșorheian, constatăm că prin lucrarea de față, strădaniile sale literare anterioare se îmbogățesc în mod fericit, cu o abordare tematică temerară (ce ține de o evidentă maturitate opțională), în cadrul căreia valențele literare, istorice și culturale se completează reciproc și-i sporesc însemnătatea.

Cercet. șt. dr. Gabriela MIRCEA

SĂRSĂNUȚA CU SCRISORI

Cu cei apropiați, vorbesc din când în când la telefon. Mă bucur să-i aud și mă bucur și mai mult, dacă-i găsesc bine. Era de Florii, când am sunat la familia profesorului Florea Pop. Își aranja biblioteca din mansardă. Vara trecută, când i-am vizitat, era aranjată pe jumătate. Nu se grăbea. Intenționa s-o aranjeze, după norme stabilite de specialiști. Venise în casa asta cu suflet deschis și cu o grămadă de cărți. Pe care le-a rânduie lângă cele pe care le-a adunat Toma Artene – unchiul nevestei sale. Poate dragostea pentru cărți a fost primul lucru care i-a apropiat pe cei doi bărbați. Oricând, găseau un subiect de discuție. Dar Toma n-a adunat numai cărți. Orice tipăritură îl interesa. Până a trăit Toma, nimeni n-a cutezat să-i schimbe ceva în rafturi. Viața l-a purtat și prin locuri nedorite, îndepărtate și altfel decât cele de acasă. Atunci a fost perioada cea mai grea. În care toate trăirile le-a împărtășit celor dragi. Corespondența din vremea aceea și-a sortat-o, după reguli de el știute, retrăind fiecare scrisoare, alături de Maria. Apoi le-a îndosariat și a pilit dosarul printre cărți.

Cred că orice răvaș păstrează ceva din sufletul celui care îl scrie. Dacă se întâmplă ca răvașul să aibă în plus fărâme din viața altora – pătimiri, speranțe, îndoieli, deznădejdi, perseverență, credință, acesta capătă altă valoare. Cei care trimit scrisori, nu le scriu cu gândul că

pot face istorie. Ei pur și simplu își descarcă sufletul, sfințind scrisorile. Însuflețite și sfințite, nu mai pot fi lăsate la întâmplare, uitate în te miri ce loc. Ele se țin aproape, se recitesc, se numără, se păstrează într-un loc tainic – pentru a fi citite din nou, ori de câte ori simțim această nevoie.

Atunci, de Florii, profesorul m-a invitat acasă. Acasă, bine-nțeles, este locul unde m-am născut și am copilărit. M-a invitat, pentru că mi-a pregătit o *sărsănuță* de vreo două kilograme. Numai corespondența cântărește un kilogram. Jurnalul și consemnările referitoare la piesele de teatru – pe care le-au jucat leșenii, de-a lungul timpului, cântăresc tot cam pe atâta. Dar asta este o altă poveste, care așteaptă să fie cercetată. Ideea îmi surâde, și-l întreb ce conține. Corespondență de pe front, din 1942. E a lui bunicu' Toma – zise profesorul. De fapt, bunicul adoptiv al copiilor profesorului. N-am mai citit așa ceva. Și mi-a stârnit curiozitatea.

Când eram copii, tata ne-a povestit războiul – trăit de el. Povestea n-a fost chiar atât de spectaculoasă. Cred că i-a fost bun îngerul. Venise în permisie pentru câteva zile. Între timp, începuse războiul și a fost rechemat la unitate. I s-a făcut frică și a vrut să se ascundă în munți. S-au socotit cu bunicul și au concluzionat că poziția de dezertor nu e cea mai convenabilă. S-a prezentat la unitate, dar cu o întârziere de o zi. Cazarma din Múnkács era goală. Doar magazionerii de la depozite își puneau întrebări privitoare la mersul evenimentelor. Tata nu știa

încotro s-o apuce. Era ca o oaie rătăcită. Iar turma pe care o căuta se mișca mecanizat și nu lăsa urme certe – pentru cel rătăcit.. Și-a făcut planul să se întoarcă acasă. La podul de peste râul Tisa, trenul a fost oprit. Nemții îi căutau pe evrei. Tata nu știa să înoate. A plecat pe jos, sperând să găsească o soluție. A găsit un buștean de care s-a prins cu înfrigurare și a ajuns pe malul românesc. De acolo, „și călare și pe jos” – cum îi plăcea să facă haz de necaz, a ajuns în sat. Unde frontul rusesc – dislocat în Fruntea Dealului și pe Dealul Frumos (numai frumos nu mai era, atunci, dealul acela...) și frontul german – dislocat pe Celar, se confruntau direct. Sătenii de pe dealurile amintite și-au luat animalele și au coborât în pădurile de pe Valea Măgurii și Valea Cioroiului. Aici i-a găsit tata pe ai lui, înfrățiți cu animalele și cu fiarele pădurii. N-au răbdat de foame. Și au avut grijă să lase și acasă un porc – pentru frontul german. Și cei care s-au retras în Valea Măgurii au procedat la fel. Așa era înțelept. Tata n-a mai ajuns la Munkács. Dar n-a fost învinuit. În acte, a figurat pe front. Când a primit pensie de veteran, s-a bucurat ca un copil. Și-a îngăimat – mai mult pentru sine: Doamne, fii lăudat. Am și eu, ce pune pe *talger*. Era vorba despre talgerul de la biserică.

Povestea mamei, din timpul războiului, este mai duioasă. Avea doisprezece ani. Dacă s-a născut în anul 1930, se potrivește. Era dusă „de suflet”, la o mătușă care nu avea copii – Iftinia lui Ștefan Artene. În casa acesteia, construită în anul 1927, s-a instalat o patrulă germană. Casa era în

vinclu și, în târnațul din jos, nemții și-au așezat o sobă de gătit. Din care a căzut jar și s-au aprins podelele târnațului și un *bandor*. Când aveam vreo opt ani, am întrebat-o pe mama de ce-s negre podelele și *bandorul*. Atunci mi-a spus povestea. Și mi-a mai spus, că erau oameni buni, că o luau în brațe și o pupau, și că mânca numai bunătați: clătite, găini fripte, ciocolată, bomboane. Nu i-au făcut nici un rău. Iftinia lui Ștefan a copt, în grabă, un cuptor de pâine, a pus-o în niște desagi, pe care i-a agățat în *malinul* alb din grădinuță. Malinul era cam la trei metri de casă. Îl știu bine. Crengile i se răsfirau către fereastră, îndemnându-te, primăvara, să-i culegi podoaba înmiresmată. Femeia s-a ascuns, împreună cu alte vecine, în pădurea de sub Vârful Heniu. Noaptea cobora să-și ia pâine.

Profesoara Sabina Gavriluțiu (fiica trișcașului Ion David din Leșu) a publicat în Revista *Izvoare* nr. 2–3–4/1999–2000, pag. 57, care apărea la Casa de Copii din Beclean, județul Bistrița Năsăud, câteva aduceri aminte din timpul celui de al Doilea Război Mondial, sub titlul *O veste rea*. De acolo, spicuim: câțiva tineri din sat, au prins o patrulă de cercetași nemți, care venea dinspre Leșul Ilvei. I-au dezbrăcat pe cercetași de uniformă, le-au luat armele și i-au trimis înapoi, la ai lor. Cei care au făcut isprava s-au ascuns în pădure. Zvonul a ajuns la primărie, de unde l-au auzit și Ion David – care a fost de pază în noaptea aceea și care și-a dat seama de gravitatea faptei săvârșite. Ajuns acasă în grabă, și-a sfătuit femeia

să-și ia copiii și câteva lucruri de trebuință și să fugă pe Leștior, să se ascundă în casa lui Manga. Spaima a pus stăpânire pe casa omului. Ion a mers pe coasta din jos, în pădure, ca să urmărească ce se va întâmpla. Mama Sabinei făcuse o turtă de tăiței, ca să pregătească o zamă acră. Le-a lăsat toate baltă și a căutat o traistă și niște desagi, în care a pus hainele de sărbătoare ale lui Grigore – băiatul care se afla pe front și ale Anei, care era în uliță și tricota niște ciorapi din lână, stând de vorbă cu o fată. Sabina era la joacă, în grădina cea sătească – aflată în spatele Căminului Cultural „Lt. George Pop” din Leșu, de unde au chemat-o în grabă. Ana i-a încredințat ghemul și ciorapii la care lucra. Și-au luat bagajele în spate și rămas bun de la bătrânul Savir David, care n-a vrut nicidecum să-și părăsească așezământul. N-au ales drumul. Au luat-o prin grădini, peste garduri. Aproape de casa lui Manga, femeile au observat că Sabina a pierdut ghemul. În brațele-i slăbuțe, mai avea ciorapii, de care atârna un fir. Ana s-a întors o bucată de drum – pe fir, dar n-a mai găsit ghemul. Și nu era al lor. Trebuia să-l plătească. Femeia lui Manga le-a primit, dar spaima s-a instalat în toată casa. Peste puțin timp, doi nemți și un sătean au intrat în casă. Căutau puștile patrului dezarmate. Cu baioneta, au înțepat traista și desagi femeii lui Ion David, dar n-au aflat ce căutau. După vreo două ore, nemții aduceau, din susul Văii Leștiorului, câțiva săteni. Cei care au fost găsiți pe la casele lor, au fost adunați în pavilionul din centrul satului și păziți sub arme.

Mama Sabinei s-a dus să vadă ce face Savir și nu s-a mai întors. Speriată, Sabina a ieșit în drum și a plâns așa de tare, de s-a auzit până pe coastă, în pădure, unde era ascuns și tatăl ei. Ion n-a mai suportat. A venit și a luat fetele și a hotărât să fie alături de cei dragi, orice s-ar întâmpla. Așa au ajuns și ei în pavilion, alături de alți săteni. Un traducător, domnul Kurak a precizat că dacă nu vor fi aduse armele și muniția – confiscate de la soldați, sătenii vor fi uciși până la unul. A mai spus că sătenii nu poartă vină pentru fapta urâtă a tinerilor necugetați, care sunt ascunși în pădure și că nimeni nu îndrăznește să-i caute. Pericolul era prea mare. S-a fixat termenul de trei ore. Printre săteni, se afla și popa Vasile Coșbuc – nepot de frate al poetului George Coșbuc. Tremura. De frică, de frig, cine știe? Ion David i-a dat *recălul* cel petecit, cu care mergea pe coastă, după lemne. Gest pentru care părintele i-a mulțumit. Spaima s-a cuibărit în sufletele tuturor. Lui Ion i-a venit o idee. L-a chemat pe domnul Kurak și i-a spus că în pavilion este o femeie bătrână, care ar putea salva oamenii. Era lelea Domnița Acului, se pare, femeia lui Grigore Bălăjan. Așa o porecleau. Ion a sfătuit-o să se prefacă bolnavă, ca să poată ieși din pavilion și i-a spus unde să meargă, în pădure – pe Leștior. Zis și făcut! – cum spun năsăudenii. Lelea Domnița, roșie la față din cauza tensiunii, își dă jos basmaua din cap, începe să ofteze și spune celor din jur că-i foarte bolnavă, că i s-a făcut rău și că trebuie să iasă afară. Kurak a tradus nemților dorința femeii, spunându-le că suferă de inimă. I

s-a făcut loc, printre oameni. Avea peste 70 de ani. Au început emoțiile așteptării. După vreo două ore, de pe Leștior, apare lelea Domnița, „încărcată cu trei puști mai mici pe un umăr, pe celălalt o pușcă mai mare și în mână o cutie de metal”. Venea încet, roșie ca para focului, aplecată de greutatea cutiei metalice plină cu gloanțe. Bătrâna a spus că le-a aflat ascunse sub târnațul ei și s-a gândit că ar fi bine să le ducă la primărie. S-au cerut scuze soldaților germani, care s-au retras spre Ilva Mică. Sătenii s-au îndreptat către case, făcându-și cruci dese și mulțumind lui Dumnezeu. Aici, curajul e depășit. E vitejie.

Raveca și Floarea, fetele Valeriei lui Marian de pe Valea Sântejudelui, mi-au povestit că, într-un octombrie friguros, când se retrăgeau rușii, le-au degerat picioarele, stând ascunse în porumbiște. Nu îndrăzneau să se miște, căci frunzele uscate ale porumbului foșneau și ar fi putut fi descoperite. Mai bine au răbdat. În nesocotința lor, rușii au cotrobăit prin poduri. Acolo au găsit-o pe Măria Zurgului, de aproape 80 de ani și au lăsat-o fără suflare. Doamne ferește, ce timpuri și ce neoameni!

*

Hotărârea de a dezvălui aceste scrisori mi se pare o datorie, motivată de faptul că pe Toma Artene – cel care a purtat această corespondență de pe front și pe Maria – buna lui soție, i-am cunoscut mai îndeaproape decât pe celelalte persoane cu care a purtat corespondența și sunt

pomenite mai des în scrisori: Maria Avram – soacră; Ion Avram – socru; Nicolae Avram, Grigore Avram, Ion Avram – cumnați; Ioan Artene, frate, Toma Artene (bătrânul) – tată, Grigore Roman, Virgil Coșbuc, Mihăilă Avram, Aurelian Pralea – prieteni, Ștefan Artene și brigadierul Florea Pop – nași de cununie. I-am cunoscut mai bine, pentru că au fost nașii mei de cununie. Mai mult, nu trebuie spus.

Toma a păstrat „comoara” și a „uitat-o” – când a plecat în lumea cealaltă. Nu cred că a avut prea mult răgaz, să-și pună întrebarea cum a biruit scrierea în limba română. Dar pentru că e mare lucru, e o minune, să-ți poți așterne gândurile pe hârtie, să recunoaștem – pentru a câta oară, importanța exprimării gândului, prin limba scrisă.

Mai precizăm că, în stabilirea textelor am conservat formele de limbă specifice locului și vremii, precum și ortografia și punctuația „corespondenților”, intervențiile în text fiind puține.

*

I. SCRISORI ADRESATE SOȚIEI

27 I 1942

(scrisoare în plic, expediată din Bistrița)

Tek Artene Maria I. Toma Les Közseg
Beszterce Naszod v.megyé U P. Kisilva¹⁾

Scumpă Marie

De prezent sunt în Bistrița nu știu încă actele leam înaintat ieri la amiazi azi este ora 11 și încă nu știm nimic a fost pela mine fina Ana și cumătra am durmit până acuma în oraș în o cameră plătită cu 3 pengő pe noapte ce a mai fi nu știu dacă vii acasă ai să mă vezi dacă nu te rog nu uita de mine să ai de grijă spunei și la socru de salaru meu mia spus și de la Prefectură că salaru este al nostru și trebuie să îl primești tu îți trimit fotografiile dela Foto Sport am mai comandat 2 rânduri nu mai am ce scrie Te sărut cu dor salut socri și cumnați voe bună la toți a noștri la dial nu știu dacă o să poți ceti scriu fuga Toma Honved

¹⁾Toate scrisorile trimise la Leșu au aceeași adresă de destinație, diferă doar numele destinatarului.

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă soție

A trecut timp destul de mult fără ca să știu de tine și fără ca să aflu tu că în ce situație mă aflu află dragă soțioară că până în prezent mulțam lui D-zeu că mă aflu bine numai doru de tine și casă mă împac cam greu cu iel nu știu timpul când ne vom mai vedea iarăș dar D-zeu e bun și mare și nu fi supărată ca să te știu în stare bună. Dacă îți permit posibilitățile fă un pachetel și mi-l trimite poți să îl trimiți laolaltă cu Veturia [Coșbuc, completarea noastră], dacă are să vrea că sunt laolaltă cu Virgil [Coșbuc, c.n.] de ceilalți leșeni nu știu te rog roagă pe Mihăilă Avram tânărul, ca să îmi trimită o pelcăluță de care are el că am cizme cam mici și este bună pentru frig se poate ca să o puneți în pachet nu pune așa mult și ce să nu să strice că nu știu când va ajunge aici am ajuns în 29 I. Te rog scriem de Ion cei cu el e plecat sa întors iară sau cei[.] cei cu finu Ioilă [Persecă c.n.] cine a mai plecat cine a venit poți să îmi scrii și în plic că vine Transmit multă sănătate la socru soacra și cumnați. La caz că moare tătucăto trimitem telegramă Artene Toma 19 ark szd. Szolnok.

Felado: Artene Toma 19 ark szd. Szolnok

(scrisoare în plic)

Scumpă Marie

Nu a trecut decât 3 zile de când Țam mai trimis o poștală nu știu dacă ai primito sau nu că până în prezent nu știu nimic ce este pe acasă nici nu este timpul ca să capăt răspuns fără timpul în trece foarte cu greu și tare așa vria să știu ce mai este pe acasă *te rog scriem ce ai făcut cu registrele Ilvei mici* [registrele de la Ocolul Silvic Ilva Mică c.n.] *și cu arma* [de vânătoare c.n.] *mia ce este bateriile de la Radio cine țilia schimbat și să plățiți taxa la poștă 2.40 fil[eri] pe luna Februarie.* Țam scris în [cartea] poștală că să rogi pe Mihăilă Avram ca să îmi trimită o pelcăluță de G. și de se poate săm prepari un pachetel cu ceva de ale guri și să puneți și pelcăluța acolo știe Mihăilă iam scris și lui nu știu dacă a primito iam scris la Nănașu Brigadiru [Pop Florea c.n.] și la nănașu Calistru [Artene c.n.] te rog spune voe bună la nănașu Ștefan [Artene c.n.] nănașa Iftinia [Artene c.n.] și lui Hescăl și Palagia. Dragă Marie să știi că la 1 Martie să te duci la Primărie și să scoți salaru că când am fost la Bistriță a spus Dl Su[b]prefect că cât timp sunt concentrat salaru în merge. Înciarcă și trimete o telegramă în felu următor (Vino acasă tătucu mort Maria aici în plic trimit 2 fotografii cu cătane nu știu dacă ai să le cunoști să vezi ce mustață am acuma ca socru cu ia mă mai mângăi la fel Virgil [Coșbuc c.n.] te rog du la Veturia [Coșbuc c.n.] o fotografie cât ce

ajunge suntem numai noi laolaltă zice unu către altu de nai fi tu aş nebuni avem cisme când mile trage Virgil [Coşbuc c.n.] zice vai Marie hai săm vezi ciobotele facem instruxie iabra arc mag. jabra şi bobra arc hatra arc ect asta e după masă înainte de masă facem poduri suntem la pioneri pe malu Tisei uităte în atlas să vezi undei Szolnoku Virgil [Coşbuc c.n.] veşnic e supărat şi veşnic e în voe bună şa cumpărat o pipă mare cum se vede şi în fotografie. Dragă soţie te rog scriem cu ce vă mai ocupaţi ce rând mai aveţi sunteţi sănătoşi cu toţi dar ai noştri la dial leam scris şi lor o carte nu ştiu dacă au primito te rog trimitem adresa lui Ion [Artene c.n.] ca să îi scriu ca să ştiu şi de iel că în ce rând se află. Dar mireasa lui ce zice? Ştefan [Avram c.n.] nu mai comunică nimic de[s]pre masa de apus şi răsărit cu găluşte – scufundate. Țam trimis pe nănaşu Brigadiru [Pop Florea c.n.] fotografiile din Bistriţa dacă îţi mai trebe poţi să scoţi că am mai comandat un rând [să le aducă c.n.] cine merge la Bistriţa. Cum stă situaţia cu petrol zahăr ce face Gagea [Petru c.n.] sunt curios! / Pe când viu acasă viu perfect Ungur ştiu până acuma multe şi rugăciune etc săl auzi pe Virgil [Coşbuc c.n.] Aici suntem 2 Leşeni 1 Ilva mică 2 feldru 10 Şanţ şi 19 lunca vinului așa în total 40 [34 c.n.] Ce va mai fi nu ştiu numai Dzeu ştie dacă ne mai vedem însă eu nu te voi uita îţi voi scrie mereu / Trimit toată dragostia mia bunului meu socru la fel la soacra care a fost mult pentru mine mai puţin eu pentru ia pentru dragi mei cumnăţei care iam iubit pe ei ca şi pe mine

însumi spune voe bună la Veturia [Coşbuc c.n.] din partea lui Virgil [Coşbuc c.n.] și săi scrie situația ei el nu poate să scrie că să rade în momentul de față te sărut cu drag al tău soț Toma

Artene Toma 19 arkasz szd. Szolnok

Szolnok 10 II 1942

(scrisoare comună închisă în plic)

Scumpă Soție

Cu multă bucurie am primit pachetu și scrisorile care mi liai trimis nu sunt în stare ca să scriu bucuria ce o am că te aflu în rând bun și îmi pare bine că ai primit toate scrisorile mai pe urmă țam trimis 1 carte închisă în care țam pus 2 fotografii una la Veturia [Coşbuc c.n.] tu ai mers în toată siara la primărie dar și eu stau un gură cască când se cetește poșta tu crezi că eu nu ași fi vrut ca să viu în locu scrisori dar dacă Dzeu așa a rânduit ce să facem apoi pentru casă vie careva la mine nu vă sfătuesc pentru că în timpurile de azi e greu de călătorit și de ce să mai stricați bani cu trenu dacă va fi bine vodată și vom trăi iară ne vom vedea așa că de [la] gându acesta să renunțați Apoi cu Mihăilă [Avram c.n.] trebe să știe iel de pielea ceia de G care mia spus el mie cu laptele dulce. Dar mai întâi te rog trimite telegrama de care țam scris și pe urmă aici nu stăm decât până la 1 III ce va mai fi nu știu fără pe aici se zvonesc multe și bune și rele din care nu știi că ce să alegi. Apoi cum ța scris Roman [Grigore c.n.] că mam

dus la Debrecen a fost adevărat dar deacolo nea transferat la S[z]olnok la pioneri [e vorba de arma pontonieri c.n.] că acolo nu este apă aici este Tisa și ca șofer trebuia ca imediat să plec pe front ceia ce dintrodată e cam greu ce zici tu? / *Frig a fost mereu pe aici până în prezent acum ninge cu viscol lucră echipe multe pentru desfundarea drumurilor sunt grămezi mari pe de laturile drumului de circa 5 m și sunt numai șanțuri în omăt unde treci la [r]uși știi tu frig și vânt de pustă de șes unde nu acață [vântul nu întâlnește obstacole n.n.] în nimic de urechi mi cam milă. Îmi pare nespus de bine pentru scrisorile ce miliau trimis cumnăței Niculai care [căruia] am să îi scriu la Năsăud Grigore [Avram c.n.] și Ștefan [Avram c.n.] la care le răspund aici.*

Dragă Grigoriță

Cu lacrimi îți scriu și tot așa am și citit rândurile tale și eu sunt supărat că este stricată liniștia din casă în care neliniște nu a existat niciodată dar ce să fac dragu Badi că nu sunt eu de vină dacă țara așa vria dar sosiva timpul când iară vom face mătă oarbă [e vorba despre jocul copiilor c.n.] și vom fi iar veseli ca în trecut căci Dzeu are grijă de acei care îl roagă cun cuvânt îți zic deocamdată mulțam pentru dragostia ta față de mine

Ștefănuță Drag

Când am cetit rândurile tale am stat multă vreme cu gându la tine și parcă vediam chipu tău

*mereu vesel acum când scriu aceste rânduri îmi aduc aminte de glumele tale care erau tâlcuite atât de bătrânește [cu înțelepciune bătrânească n.n.] eu mândră [aici, cuvânt de alint cu sens de dragule n.n.] te cred că vii urât fără de mine da parcă mie mie drag fără de voi care *miați fost și îmi sunteți dragi ca ochi[i]* dar cum am scris și lui Grigore rugați numa pe Dzeu căci iară vor sosi timpurile cele dragi și eu cred că ai avia ce îm[i] povesti lasă că voi veni odată acasă și iar vom sta de poveste la fel îți doresc și eu ție sănătate la fel la Ion [Avram c.n.] dar el nu mia scris nimic.*

*

Dragă Marie eu am să îți scriu mereu până voi putia ca să ținem corespondență strânsă numai una te rog să nu fii supărată căci tot nimica nu folosește te rog mai scriem ce mai este nou pela noi și cum țam scris și în ceia scrisoare cei cu arma mia [e vorba de arma de vânătoare c.n.] cei cu registrele Ilva Mică ce face Gagea [Petru c.n.] ect Dar întâi trimete telegrama iar eu imediat îți voi scrie Dacă a venit scrisoare dela Ion [Artene c.n.] te rog trimitem adresa

Te rog spune la ai noștri la dial că le doresc multă sănătate și norok la ficioni [e vorba despre norocul celor doi – Toma și Ioan Artene plecați la concentrare n.n.] și să nu fie supărați

*

Scriu la Socru și Soacra câteva rânduri prin care le doresc multă sănătate și spor la toate și mereu pomenim cu Virgil [Coșbuc c.n.] pe socru cu vorbele lui sfătuitoare le mulțumesc din suflet pentru bunătatea și dragostea care o au față de mine nici eu nu voi fi mai prejos dacă Dzeu îmi va ajuta ca să viu odată acasă în ceea ce cred că va fi Mulțumesc lui la Avram [Mihăilă c.n.] pentru scrisoare și pentru pretenia cemi păstriază De finu loilă [Persecă c.n.] nu am știut că e plecat iam scris o poștală cred că tare lotru a fost când a plecat dar ce să faci că așa lumia Nănașu Brigadiru [Pop Florea c.n.] ța dat fotografiile dela Bistrița? Iam scris și la nașu Calistru [Artene c.n.] nu știu a primit sau nu transmitele sănătate Scriem dacă știi cum a fost vânătoarea de porci că știu că au fost și șențeni [vânători din localitatea Șanț BN n.n.] că ia scris aici la un șanțan că au fost la Leșu la vânătoare Te rog caută mereu poșta ca să meargă corespondența repede și îmi scrie cât ce primești Mai departe îți doresc foarte multă sănătate și spor la toate Cu toată dragostea al tău soț Toma[.] Telegramă nu uita

Szolnok 18 II 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Află că am ajuns cu bine la Szolnok și sunt în deplină sănătate poate ța fi spus Dinu Buri că mam tâlnit cu iel în Kolosvar dar iera foarte grăbit

am stat în Kolosvar 10 ore mam hrănit de îmblat toate străzile pe urmă la ora 8.20 am plecat și am ajuns aici la ora 9 dimineața trupa e plecată la câmp așa că numai la amiază mă [în]tâlnesc cu iei acuma am timp să îți scriu pe mâ[i]ne Țoi scrie mai mult închiu acuma îi scriu și lui Niculai [Avram c.n.] la Naszod hainele încă nu sau trimis sau pus acuma aici într-o tăietorie de lemne pentru ce nu știu... poate... poate... nu-i sigur toate pachetele le am adus la toți miau fost grele dar am ajuns cu ele la destinație. Cum ați mers înapoi cu sania nu v-ați răsturnat căci era încă noapte Fotografiile le am și dat azi ca să le lucre nu știu cum vor eși când vor fi gata le voi trimite imediat mai departe nu am ce scrie decât multă sănătate la Socri și cumnăței și la ai noștri la dial și să ne vedem cu bine cât de în grabă cât ce se termină fotografiile primești și scrisoare peste vreo 2 zile sunt gata. Cu toată dragostia și sărutări din partea mia la toți

Feladó: Artene Tomas 19 ark. szd. Szolnok.

Szolnok 20 II 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă soție dragi socri

De și pe ziua de 18 vam trimis o poștală că să aflați cum am ajuns acum vă fac de cunoscut că cu data zilei de 21 trimitem hainele civile să aveți de grijă ca să le ridicați de la poștă noi știm până acuma că plecăm pe data de 1 la Debrecen ce va

mai fi nu se știe am ca să vă știu eu în curent cu scrisorile Fotografiile au reușit toate cele de la poarta șurii au ieșit întunecate am să vi le trimit în plic Frigu pe aici e mai aprig ca și înainte nu știu în prezent cum e pe acolo Ion [Artene c.n.] mia scris dela Budapesta nu știu de unde a avut adresa iam și răspuns scrie că e sănătos Dragă socrule dacă vrei când vine târgu fă cu junci cum ai spus D-ta căci nu știu dacă voi fi acasă pe atunci așa că în nădejdea aceea să nu vă lăsați fă cum crezi D-ta. Din altele eu sunt sănătos ca și înainte la fel *vă doresc și Dv. la toți multă voe bună* până la revedere și când mai aveți timp mai scriețim ca să știu ce mai lucrați și cu atâta îmi mai trece din vreme sărut cu drag scumpa soție

Feladó: Artene Tomas 19 ark szd. Szolnok

Szolnok 22 II 1942

Scumpă soție

Eu de aici trimit scrisori în toată ziua dar eu până în prezent nu am primit nimic se poate să fi întârziat sau nu ai primit tu aciastă scrisoare o scriu mai mult ca să îți trimit fotografiile care sunt cu finu Niculai [Leonte c.n.] te rog dăile și dăle și la tata la dial care sunt cu ieii căci am dat ca să mai reproducă vreo 12 bucăți fotografia cu Veturia [Coșbuc c.n.] și cu copilu au reușit foarte bine dacă vrei ca să o vezi dute la Veturia ca să ți arate că ia trimis Virgil [Coșbuc c.n.] o bucată La Virgil [Coșbuc c.n.] ia venit o telegramă că e

mamăsa moartă Dl Locotenent la întrebat când ța murit mama el a spus de vrio doi ani așa că din toate nui nimic Noi pe aici nu știu ce să îți spun că facem din nou fără tot instruxie pe un ger năpraznic Țam scris în o poștală că trimitem hainele civile dar iară stau pe loc că sa spus că le va trimite regimentu pe spesele sale fără ca să plătim noi că nu se știe că unde plecăm așa că deocamdată e vorba că la Debrecen Pentru 1 Martie cum sa auzit de mers acasă nici poveste așa că niam și luat gându acela care ne domina mereu Sâmbătă în 28 plecăm de aici sigur așa că dacă mai ales nu primesc ceva scrisori dela tine la care să am de îți răspund nu îți mai scriu până mă așezi undeva ca să îmi știu noua adresă așa că tu scrie numai dacă crezi că ajung acele scrisori până la data de mai sus aici în Szolnok că pe urmă în zadar mai vin că nu mă gălesc. Azi am căpătat solda miau socotit și hrana în bani am căpătat de tot 6 pengő 40 fil[eri] Eu știu că timpu până mă voi stabili mise va păria an de mult dar nam ce să fac căci acel timp nam să știu nimic de acasă Stau și mă gândesc ce să îți mai scriu nu ași lăsa ca să miargă hârtia albă cum ai lăsato tu când miai scris de și tu ai cu ce o complecta mai mult ca mine eu de pe aici nu prea am ce scrie căci viața mia nu se schimbă e tot aceia Pela noi ce să mai aude au mai plecat cineva fără acei ce aviau ordin când am fost eu acasă – Spune la ai noștri multă sănătate din partia mia căci până în prezent nu liam scris nimic – Transmit lui Ion [Avram c.n.], Grigore [Avram c.n.] și Ștefan [Avram c.n.] toată dragostia mia și

te rog plătește lui Ștefan [Avram c.n.] pentru lucru ce la făcut că am uitat de promisiune când am plecat Grigore [Avram c.n.] nu mai mére după bani ca săi spuie încă niu am băete La Niculai [Avram c.n.] iam scris la Năsăud mam trudit și am tâlcuito ca să fie drept ca răspuns la pascovela lui Aici când am sosit am avut scrisori de la Dl Hescăl nașu Brigadiru [Pop Florea c.n.] și finu Ioilă [Persecă c.n.) spunei și la Dl Hescăl căi mulțumesc până voi avia timp ca să îi scriu

Salut cu toată dragostia pe scumpi mei socri și rog pe bunul Dumnezeu ca să aducă timpul ca să pot răsplăti jertfa care o depun pentru mine – Nemai având ce scrie te sărut cu mult dor și drag a mia scumpă soție la care gândul meu e veșnic al tău soț Toma

Pe ultima pagină:

Aici era locu suvenirilor când eram fecior și tu fată unde scriam

Dacă timpul care trece

Va scurta viața mia

Lasă o lacrimă să cadă

Pe iscălitura mia

s.s Toma Artene

Szolnok 26 II 1942

(scrisoare comună în plic)

Scumpă soție

Nu știu cum de au întârziat scrisorile așa de mult de ai primit prima scrisoare numai duminică pe când cea scrisă de miercuri tare eram și eu

îngrij[jor]at căci cum de nu mai primesc nimic de acasă Fără mă miră faptul cum de sau încurcat jandarmi de Țau dat spaima aceia. Nu știu așa de slab bărbat mă ții de ai crezut singuru lucru e că de aici au întrebat la jandarmi că e adevărată telegrama ce am primit jand[armii] au spus că mam purtat bine dar nu am avut nici un mort. aici leam spus că am primit scrisoare de acasă că chiar azi a fost vorba și liam spus povestea cu V.[asile c.n.] Artene au spus că vor întreba din nou la jand[armerie] așa că să le spuie tata că cum a fost. că am fost la înmormântarea lui A. Persecă nașu meu după care am avut moștenire să le puie în vedere imediat căci telegrame acum nu sunt valabile numai semnate de jand[armerie] să nu te sperii că nui caz grav se pria poate să nu mai trimită dar totuș jand[armeria] să știe cum să răspundă. Eu până în prezent sunt deplin sănătos mulțumită lui Dzeu numai singuru lucru este că doru nu mă lasă în pace Îmi pare nespus de bine că aveți rând bun și sunteți sănătoși cu toți acasă să fiți bine apoi aici [v]om face cum va rândui cel de sus Miai scris că aștepți ziua de 1 III te rog împingeo mai încolo căci nu știm care întâi va fi – hainele le am trimis acasă poate le ai și căpătat pe 1.III mergem la Debrecen așa se aude mai încolo ce să zic ce va da Dzeu căci în primăvară toată lumia se îndriaptă asupra masivului bolșevic La caz că mai stăm aici îți voi scrie ca să îmi mai scrii dar dacă plecăm aștiaptă noua adresă. Mia scris Niculai [Avram c.n.] dela Năsăud știi așa cum știe iel ca să îmi scrie iam și răspuns Lucru

lucrăm tot ce am lucrat și până acuma timpul să
încălzit acuma și pe aici *noaptea îngheață ne intră
apă ziua în cisme și nu este unde usca ciorap
obială decât în așternut* cred că cât de îngrabă
vom căpăta altele Țin ca să mulțumesc micilor
mei cumnăței pentru șirele care miliau trimis
tâlcuite cu atâta dragoste să vede în acele șire câtă
trudă și bunăvoință este când cetesc parcă aș sta
de vorbă – Frumos tâlcuit a fost versu lui Ștefan
[Avram c.n.] Foaie verde Boboței Când voi avea
și eu timp mai mult voi pune și eu laolaltă șir cu
șir dar de prezent suntem foarte aglomerați căci
mai avem două zile de școală Nemaivând ce
scrie mai important vă transmit la fie care în parte
multă sănătate și norok și ași dori ca să vă văd cât
de mai curând doresc voe bună la nașu Ștefan
[Artene c.n.] și nașa Iftinia [Artene c.n.] la Ioana
Măgerușan cun cuvânt la toți nu știu când vă mai
scriu căci până ne așezăm iară apoi voi mai
trimite până atunci vă sărut cu mult dor și drag al

Dv Toma

Scumpi părinți

Țiu cu multă dragoste să vă răspund la
poștala ce mi-ați trimiso de care mam bucurat foarte
mult și tot odată țiu dragă tată ca să îți mulțumesc
pentru obosiala cu care îți arăți dragostia față de
noi am scris pe ceia față la Maria de chestia cu
jand.[arii] te rog tranșazăo Eu până în prezent sunt
bine la fel îm scrie și Ion (Artene c.n.) precum
cred că va fi scris și Dv mă iertați că scriu pe fugă
și nemaivând ce scrie rămân mereu cu gându la

acei părinți dragi soție scumpă socri cumnați etc
care îi doresc din suflet vă sărut cu lacrimi în ochi
barem prin carte al Dv fiu Toma

Szolnok 28 II 1942

(scrisoare în plic)

Scumpă Soție

Îmi pare bine că ai primit scrisorile la fel
fotografiile la fel îți fac de cunoscut că am primit
poștala ta care m'ai scriso în 24 II și mă bucur că
aveți rând bun la fel am primit și cele două
precum țaam și scris De supărat nu sunt supărat
sunt tare vesel cred că înțelegi – Dar cum ai scris
și tu ce să facem cum îmi scrie Niculai [Avram
c.n.] că nu sunt vremile sub căarma omului ci
b[i]etel om sub vremi Timpu pe aici încă sa mai
muiat puțin acum de prezent plouă ploaie rece
M'ai scris că nam lipsă de ceva nu am de prezent
dacă mă așezi și voi avia țaoi scrie Noi plecăm
probabil Duminecă siara Mă miră faptu cum de
primiți acuma scrisorile așa de rău [cu greutate
n.n.] Niam făcut nește fotografii cu Virgil
[Coșbuc c.n.] avem câte o floare în pept cât ziua
în armată de mare dar nam pus de *buieci* fără Dl
Locotenent a zis că așa trebe să fie un moagyar
honved lotru azi ne facem cu toți laolaltă când vor
fi gata îți voi trimite Dl. Locot[enent] vria ca să
avem ca amintire din iubitul nostru Szolnok Noi
suntem tot bine și vă dorim sănătate la toți – Îmi
scrie Niculai [Avram c.n.] Bine că țai cumpărat
toc nou că cu cela vechi nu ai putia scrie și

răspunde la toate scrisorile tot scriu ce să fac căci numai scrisorile îmi sunt mângăere care mă fac mereu atent că am pe cineva Miei scris că a spus Dl Notar că dacă nu viu la I III își aduce funcx.[ionar c.n.] străin spunei la tata ca să îl roage dacă vria să mă ciară din ofici dela unitate cereria să fie bine motivată în baza serviciului și semnată neapărat de cendori sunt sigur că semniază dar de Dl notar nu știu ce va face dar totuș ar fi bine să încerce căci bază este că am o lună de concentrare Mai departe îți doresc multă sănătate și îți trimit toată dragostia mia la fel la soacra socru și cumnați și etc și să ne vedem cât de iute și cu bine Te sărută de mii de ori celce te are dragă Toma

Szolnok 12 III 1942

(scrisoare în plic)

Scumpă Marie

Prin puținele șire care ți le adresez vei ști că am primit pachetu cu scrisoarea de care mam bucurat nespus de mult căci eram foarte trist că nu știam de acasă timp de 3 săptămâni care pentru mine a fost foarte mult *căci Doamne cu greu mai trece timpul mai ales când se [în]tâlnesc mai multe laolaltă foame trudă urât și supărare doru de tine și casă mă frământă greu de aș avia aici ori ce bine totuș nu mă pot gândi la nimic decât la cei dragi Nu știu pentru ce dragi mei cumnăței au tăcut de data asta și nu miau scris nimic la fel socru decât adresa *singura mângăiere im sunt**

*scrisorile de nenumărate ori am cetit pe cele vechi tot așteptând alte noutăți. – Deaceia te rog scriem ca să șiu mereu ce lucrați ce mai este nou finu Ioilă [Persecă c.n.] undei trimitem adresa dela noi cine au mai venit din Rodna au scris că au venit care au plecat demult și de 2 luni care au fost duși La fel trimitem adresa lui finu Niculai Leonte cine sunt cei 18 plecați Cu Domnul Notar după cum m'ai scris să facă după cum or crede mai bine sau ca funcționar sau ca mecanic agricol conducător de tractor știe Tata de ce e vorba dar totul numai semnat și de jandarmi și trimiteți direct la companie sau și mie recomandat Noi suntem tot la ce am fost întâi numai toate sau mai schimbat nea plecat și Dl Locotenent ce lam avut *lucru știți ca în armată fără nici [o] cruțare – Singuru lucru e că frigu a trecut Tisa se revarsă pe șăsurile e numai apă de umblă cu luntrile sunt șuri la care nu să văd numai hăizașurile se pare că ar fi o mare nu vezi margina fără tot apă ce să perde în depărtare în oraș încă nu a intrat dar vorba ceia las să vie să ne mâie nui cine să ne mângâie Nu rămâne decât să rugăm pe Bunul Dumnezeu să aducă timpul ca să ne mai vedem odată căci parcă nici odată în tot timpul cât am fost cătană nu am suferit ca acuma ce e drept că acum sunt legat mai mult de satul meu ca înainte**

Iertați cum am scris că scriu în pat pe *genunci* și pe fugă căci deminează ne sculăm la 4½ că plecăm la aplicație vaș scrie mai mult dar rămâne pe data viitoare căci acuma mă grăbesc – Închiiu aceste rânduri dorind scumpului meu socru

și soacra la dragi mei cumnăței toată sănătatea Scumpei mele soții toată dragostia mia multă iubire și sănătate până va da Dumnezeu să ne revedem cu bine Cum tiai petrecut în siara de 2 III – ? Vă rog scriețim tot și mult să am ce ceti vă sărut pe toți cu drag și mulțumesc la soacra pentru pregătirea pachetului al Dv Toma [Artene c.n.]

Szolnok 21 III 1942

(scrisoare comună închisă în plic)

Scumpă Soțioară

Am primit scrisoarea dela tine în siara de joi 19 III de care mam bucurat nespus de mult văzând că ai rând bun dar nu îți răspund până la aciastă dată căci am așteptat pachetu care lam primit azi la amiaz de care vă mulțumesc mult căci tare niera foame la amândoi cu Virgil [Coșbuc c.n.] – Tare mă miră faptul că nu mai înțeles de siara de 2 III nu e caz rău fără am crezut că știi o muzică dela radio – Acum îți scriu ceva ce e mai interesant pe siara de Duminecă 23 III ora 1. noaptia plecăm la Debrecen unde nu știu nimic ce va fi așa că îți voi scrie eu imediat se pria poate să nu am nevoie de îți mai scris așa se cam aude dar nu știu ce va mai fi ce va fi vom vedea Să sperăm în bunul Dzeu Și te rog să nu fii supărată căci iarăși va fi bine și să nu știu că mai plângi Apoi lasă toate în voia sorții toate rugările nu te mai ruga la nime căci cât am fost acasă toți miau fost rugători mie și lasă că dacă îmi ajută Dzeu și

voi veni acasă le pun eu toate la cale Am scris eu la fratemio la Ion [Artene c.n.] 2 poștale și miau venit înapoi drept dovadă că nu lau găsit acolo nu știu cei cu iel și undei – Ași mai avia multe de îți sacris dar le las până țile voi povesti căci acum ne tot [îm]pachetăm ca să le avem toate la Debrecen Mulțumesc din suflet la Ștefan [Avram c.n.] și Grigore [Avram c.n.] pentru șirele lor de care mam bucurat fôrte mult și spune la Ștefan [Avram c.n.] dacă are atâta m[i]ei care la ales pentru paști – Altceva nu mai am ce îți scrie decât îți doresc tot binele și cât ce voi ajunge la Debrecen îți voi scrie imediat ori care ar fi situația până la revedere te sărut cu dor și drag Toma

Scumpi părinți

Pe scurt vă scriu câteva rânduri prin care vă mulțumesc de pachet de scrisori și toate câte le ați făcut pentru mine la Nastasia [Artene c.n.] iar plăcia poate ca să mai vorbesc cu Scridon Buta când nu spală bine podelele Închiiu și vă sărut pe toți cu drag până la revedere al Dv fiu și frate Toma

Debrecen 24 III 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Cred că ai primit scrisoarea care țam trimiso din Szolnok cu data de 21 III în care țam scris că ne ducem la Debrecen aici suntem sănătoși Pentru ce am venit unde vom merge ce vom face nu știm

nimic. Parte din haine am dat în primire am rămas cu un rând de albituri și rânduri de haine necesare restu nimic nu știm a cui sântem fără ne ia unul dela altu de prezent nivelăm aici la niște dâmburi de unde stau pe iarbă și acum când îți scriu aceste rânduri e la ora 1 după ce am mâncat așa că Nu știu nimic nimic poate aici nu vom sta mult deaceia nici adresă nu îți scriu căci nu știu de soartea noastră chiar acuma îmi spune Virgil [Coșbuc c.n.] săți scriu să spui la Veturia [Coșbuc c.n.] că tot în aceia situație e și el ca și mine așa că suntem străini ca vai de noi și ai nemănuși. Când ne vom duce undeva de aici îți voi scrie iar dacă se poate întâmpla ca să fac sf. paști pe aici ceia ce nu aș dori țoi trimite cel puțin sărbători fericite. Singuru lucru care te rog să nu fii supărată și să nu regreți nimic căci toate D-zeu lea dispus. Închiiu sărutându-vă pe toți cu mult dor și drag și să dea D-zeu timpuri mai bune Artene Toma

Feladó: Artene Toma

Debrecen 5 IV 942

(scrisoare în plic)

Scumpă Marie

Nici nu mă așteptam la pachet mam dus pela Dămian [Todica c.n.] căci gândiam că îmi vei fi trimis ceva scrisoare cât lam văzut am zis cei nou pela noi ai mei sunt bine mia spus da toate sunt bune și țam adus pachet ție și lui Virgil [Coșbuc c.n.] mult mam bucurat că voi gusta și eu ceva de

paști cât lam primit am mâncat sarmalele câte un ou lam ciocnit cu Virgil [Coșbuc c.n.] după ce am zis Hristos a înviat acuma e ora 1 după ce am luat masa zamă cu cartofi și carne care leam mâncat cu lacrimi în ochi aici în un beci unde suntem cantonați rău mă doare inima căci sunt departe de ai mei nu poate ca să fie bine pentru mine ca să uit de satul meu și familia mia dragă Tot aștept eu să vie și pentru noi ceva zile mai bune și de aici se mai desconcentrează câte unu mai ales care au fost mai demult veniți stăm în așteptare Dzeu știe ce va mai fi Mam mirat de Ion [Artene c.n.] că unde va fi că iam scris 2 cărți și iară miau venit înapoi și trebe că tare ia fost drag și lui că nu a fost de paști acasă Dear veni timpul ca să fim împreună căci cum vorbim cu Virgil [Coșbuc c.n.] ne vom face noi un rând de paști În vinerea sacă am fost diminiată la Biserică nu am mâncat nimic până la ora 3 când nu am mai putut răbda și ce să fac nea dat macaroane cu carne sâmbătă până la amiaz am fost de am pus nește glii la un adăpost după masă am spălat haine[le] cu care mam schimbat *azi în sf zi de paști haine priene nu frumos spălate de tine* mereu oftez dar nu am ce face. Aici am întrerupt de am mers după cafia cârnaț și un corn în loc de cozonac am venit leam mâncat și încep a scrie mai departe dar mintea nu mă slujește să scriu toate câte ar trebui căci și așa scriu numai pe genunchi nu ca în Szolnok frumos la masă nu mai e binele de acolo – *aici nu avem paturi fără jos pe pae pe care sunt pusă pături stăm de prezent jos cu toți alți fumiază și*

*povestesc trecutu alți cetesc cărți de rugăciuni alți cântă christos a înviat din morți eu după ce mam uitat îndelung la fotografiile noastre care în reamintesc trecutu am recitit toate scrisorile și acum pun pe hârtie aceste rânduri pe care doresc ca să nu mai fie altele decât eu după iele căci orice aș face doru nu pot ca să mil potolesc În pare nespus de mult de când neam despărțit căci tare e greu să fii străin și departe de ai tăi Dar vorba poeziei lui Coșbuc Sosiva timpu și iară ne va fi drag Nu știu ce să îți mai scriu important căci vorba ta aștept să ți le spun cu gura ceia ce sperez în Bunul Dzeu că va fi *Vam trimis câte o felicitare de sf[intele] paști una ție puiul meu una la Tata și una la Socru* Țam scris una din Szolnok când am plecat una când am ajuns aici și nu m'ai scris că leai primit – Aici în o feriast[r]ă cântă un radio care în stârmește și acesta dor de casă Când vom mai avia ceva schimbări la caz că ne vom duce de aici sau ori ce va fi îți voi scrie eu imediat suntem toți nu știm nimic nimic se poate să fie și bine Nema având ce scrie închiiu aceste rânduri și te sărut cu mult dor și dorind la revedere cât de în grabă Toma*

Mulțumesc la socru pentru scrisori care leam primit pe amândouă aciasta în pachet și una poștală în care ai scris și tu am primit una dela Tata în care în scrie de parchet [silvic n.n.] Mă gândesc și eu de ce nu se duce Anisia de peste leștior săș ieie oile de la Grigore Gomboș că numa i le flămânzăște nui om de găzdușag Domnul Faust în scrie că cine să frige odată suflă și în

înghețată *Transmit voe bună la toți Socru Soacra vacanță frumoasă lui Niculai* [Avram c.n.] multă bucurie la ceilalți cumnăței care îi doresc iartați că am scris cam rău căci așa-i treaba pela noi la revedere Toma

Niregyháza 15 IV 942

(scrisoare în plic)

Scumpă Soțioară

Prin puținele șire care ți-u ca să ți-le adresăz vei afla că am plecat din Debrecen ieri demin[e]ață la ora 9 de prezent stăm în vagoane aici în Niregyháza tot aici în vagon am și dormit căci am sosit asiară Când plecăm mai departe nu știu probabil că de aici se întrunește Regimentu căci au venit tot aici soldați din Solnok și Sălaj acuma am puțin timp liber și îți scriu ca să îmi știi situația căci nu știu unde [v]oi putia ca să îți mai scriu până ne așezăm, așa că nu aștepta scrisori până mă așez ca să îți pot scrie țam mai fost trimis o scrisoare în care te am rugat ca să îmi trimiți ceva bani dar văd că am plecat așa că bani trebe să margă înapoi păstrează recipisa. Trebuie ca să capeți ajutor în bani așa nisa spus Tot numai cu Virgil [Coșbuc c.n.] sunt mam [în]tâlnit aici cu Sâdor Vărărean și el a venit în detașamentu acesta. Cu junci dacă poate socru să margă săi înșchimbe sau faceți ce va învăța Dzeu căci eu nu am nici o putere ca să vă ajut. Poate de unde voi fi nu voi putia ca să îți scriu toate celea. Cât ce a sosi timpul de îmblătit la grâu de toamnă pe când mărg

femei la săcerat să margă tata la Comanda militară și săm facă acte pentru desconcentrare dar nu uitați să ieie măsuri mai nainte aceia poate fi prin Iunie – Dzeu știe ce situație poate fi pe atunci Dragă Marie împacâte te rog cu soarta așa cum ie căci și eu nu am ce face alt fel Transmit la Socru și soacra sănătate și spor până va da Dzeu săi lăsăm și pe ei să hodiniască Vă rog nu mă dați uitări nici pe mine căci dacă voi avia zile ori prin ce greu voi trece iarăși ne vom revedea Transmit multă sănătate la părinții mei cu un cuvânt la toți ai noștri Vă sărut cu drag până la revedere al dv. Toma

Niregyháza 26 IV 942

(scrisoare comună închisă în plic)

Scumpă Soțioară

Prin puținele șire care țiu ca să țile scriu află dragă că sunt sănătos și am rând bun Nu știu dacă ai primit o altă scrisoare care țam trimiso când am ajuns aici și știam că ne tot ducem la Ucraina dar stăm de două săptămâni aici în vagoane pe o linie moartă afară din oraș acum așteptăm din zi în zi plecarea e vorba că mâne în 27 dar ordinele militare acum sunt așa acum așa am dat cu Virgil [Coșbuc c.n.] o telegramă după bani care iam și primit pentru care țiu ca să vă mulțumesc la toți din suflet de aș fi știut că [v]om sta până acuma aici vă scriam să veniți până la mine căci nu iera scump. Tare mie dor de tine și ceilalți ai mei casă și sat tare greu trece timpul ori care mie ocupația

gându meu veșnic e acolo departe *Dormim aici în vagoane câte 36 grămadă unu peste altu plus echipamentu hodină ca vai de lume dar vorba ta aceia ce îți trimite Dzeu trebuie să suferim Cred că și pe acasă nui așa ușor să dia Dzeu numai sănătate la Socru ca să le poată înfrunta pe toate până când va da bunul Dzeu să viu și eu acasă Doamne greu e ca să fii străin ești așa cum ai fi a nemănu și nu ai avia pe nimeni Numai doar vorba care mia spus Socru nu forța soartea că vine ia și mai ales când mia spus unde a fost Dlui că dacă lar fi lăsat pe jos nu isar fi plătit să să întoarcă acasă și toate sau trecut și iar a trăit zile și bune Cât lumia nu pot ca să țină nici acestea Ori unde voi merge și ori cât de vitregă îmi va fi soartea nu te voi uita la fel te rog și eu ca să nu mă dai uitări căci îmi ești singura mângăere căci câte le îndur pentru tine sunt Dzeu e bun și mare și ne vom revedia – Eu aici sunt ajutor comand. de vagon și comand. grupei I Virgil [Coșbuc c.n.] e în grupă la mine asiară cât am căpătat bani am băut câte ½ deci de rum și lui cum eram flămânzi i sa suit în cap și știi cum era el. gălăgios Aici în afară a orașului mai sunt case dar în zadar ai mére după o cană de apă că te întriabă maga mii nyelve vagy când auzi poți să te întorci înapoi. *Timpu pe aici e foarte frumos cald noaptea mai ploauă câte puțin holdele de toamnă frumoasă* Au fost aici nește oameni din jud Someș la feciori au spus că pela ei plouă din greu și știu și pe acolo *Pe aici înfloresc pomi mai ales caiși unde le vezi parcă te rănes[c] și mai adânc în suflet când vezi că a**

sosit primăvara când e mai mult de lucru pentru ca să fii în rându celorlalți oameni din sat trebuie ca să pierzi timpul aici și mai ales pentru noi cât lucru nu este dar în zadar nu am nici o putere decât speranță în Dzeu și puteria lui. Adorm siara cu gându la voi vă visez noaptea și îmi mai mângâi suferințele. – Azi e Duminică stăm pe iarbă păziți să nu mergem în oraș fie care se uită în depărtare parcă ar vria să vadă ceva să deslușiască ceva ce să perde în zăre dar nu vede nimic întrebat la ce se gândește dă din umeri siara în vagon toți pronunță câte o rugăciune încheind doamne fii cu noi ori unde [v]om merge. Țam scris multe verzi și uscate poate multe fără interes dar ca să nu miargă hârtia goală. Știi Dzeu când voi avia adresă stabilă ca să îmi poți scrie căci din 8 apr. nu mai știu nimic ce faceți cât ce ne vom așeza îți voi scrie iarăș ca să îmi scrii. – până atunci te sărut cu atâta dor și drag Toma [Artene c.n.]

Dragi părinți și socri

Nu pot ca să fac nici o deosebire între părinți buni și socri la fel îmi sunt de dragi și ei la rându lor mă iubesc la fel. Țiu ca să vă mulțumesc pentru jertfele câte le ați făcut pentru noi care încă nu am zburat dela cuib Dv bărbații vă rog ca să încurajați mereu părțile slabe și le amintiți mereu că iară vor sosi timpuri bune știu că și Dv ați fost pe aici Dta Tată m'ai spus că ai fost pela Debrecen și Niregyháza merg tot pe urmele Dv și cred că și mie mia ajuta Dzeu și mă voi întoarce

sănătos acasă Vă mulțumesc din suflet pentru banii care mi-ați trimis să nu credeți că nu crește dobândă în ei Cred că tare sunteți ocupați cu gospodăria rămân cu mult regret căci de prezent nu vă pot da nici un ajutor Nemaî având ce scrie închiu sărutându-vă pe toți cu dor Transmit pentru cumnați separat toată dragostea mea Voe bună la Nașu Calistru [Artene c.n.] Ștefan [Artene c.n.] și Brigadiriu [Florea Pop c.n.] cu un cuvânt la toți ai noștri Cu drag Toma [Artene c.n.]

Dunakeszi – olag 2 V 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă soție părinți și socrî

Sunt în drum spre necunoscut în astă dimineață după ce neam spălat vă scriu aste câteva rânduri ca să știți că până în prezent sunt sănătos. din Niregyhaza am plecat în noaptea spre 1 V sunt tot cu Virgil [Coșbuc c.n.] cot la cot e și Sâdor Vărărean la comp 2/a noi suntem la 1 a. după cât mam orientat aici suntem în apropiere de Budapesta căutați pe hartă Când ne vom vedea știe dar numai bunul D-zeu poate nu peste mult numai sănătate să ne dea D-zeu la toți și vă rog nu uitați nici de mine vă sărut cu drag și dor pe toți al Dv. Toma

Niregyhaza 27 V 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Țam mai trimis o scrisoare închisă cu data de 25 cred că ai primito în care țam scris că să nu îmi scrii până îți voi scrie văd că mai stăm până la o zi dute și la Veturia [Coșbuc c.n.] și ne scrieți dacă ne vor afla aici bine dacă nu va merge înapoi căci tare am vria să știm ce mai e nou pe la noi scriemi mult alt ceva nu am ce îți scrie cât ce capeți poștala pe adresa de mai jos. Te sărut cu drag Toma aceia adresă și lui Virgil [Coșbuc c.n.]

Feladó: Artene Toma honv.

12/1 Debreceni esaport Niregyhaza.

28 V 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă soțioară

Scriu a doua poștală la caz că nu primești una să primești alta. Mai mult ca în cealaltă nu am ce să îți scriu situația mia îți voi povestio dacă voi avea parte să mă întorc acasă. Bani aici să ai cu desagi că nu ai ce să faci cu ei am căpătat pe cias 120 mărci ceia ce în pengő ar face 198 P. pe chibrite țigări săpun să capătă ouă. Dragă Marie te rog caută bonu de la dentistu din Tradam pentru 15 pengő e prin casetă să nu rămâie bani de hăram Mereu mă uit în direcția unde poate fi satul meu drag în care am pe cineva de care soarta ma

despărțit așa departe dar D-zeu e bun și mare. Te rog nu uita de mine scriem mult căci altă mângâiere nu pot să am. Nori sunt grei. Nemaî având ce scrie te sărut cu atâta dor și drag până la revedere scriem cei cu finu Ioilă [Persecă c.n.] cu drag Toma.

A feladó: Artene Tomas
honv. zlj törzs 112/22.

2 VI 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Dragă Marie

Fiind că pliacă poșta și acuma mă grăbesc ca să îți mai adresez câteva rânduri prin care vei ști că sunt sănătos la fel îți doresc și ție de la Bunul D-zeu de unde suntem acuma ne mai mutăm cu vreo 30 km – cum va fi și acolo știe numai cel de sus. Cu multă nerăbdare aștept să îmi scrieți și când mă gândesc că numai la 1 lună pot să capăt răspuns greu aștept am mai scris 8 poștale în tot leșu [localitatea Leșu n.n.] cu data de 28 V nu știu cine care cum lea primit. Doru greu mă apasă dar nu am nici o putere numai nădejde în Dumnezeu. Nemaî având ce scrie te sărut cu atâta dor și drag salut socri și cumnăței cu drag Toma

A feladó: Artene Tomás
zly törzs 112/22

14 VI 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Cu toate că nu am primit nici un răspuns la scrisorile câte leam scris fiindcă pleacă poșta îți mai trimit câteva rânduri că nu mă costă nimic și ca să putem ține legătura cu corespondență tu poți să îmi scrii și în plic dar să nui închizi și nui pune timbru și scriem mereu multe multe. De poți trimitemi și mie niște plicuri și hârtie timbre nu. Eu până în prezent cu sănătatea mulțam celui de sus dar sunt alte greutăți dar D-zeu e bun și mare. Ba și nește țânțari îți amărăsc viața și noaptea se bagă pe sub pătură și te mușcă de suntem tot bășici dapoi ziua numai cu frunză ne apărăm. Tu dragă ce mai faci cu ce te ocupi nu ții urât că mie tare mii drag [cu subînțeleș n.n.]. Nu știu când va aduce Bunul D-zeu timpul să ne mai revedem. Închiiu micile mele rânduri salutând pe socri și cumnați pe toți ai noștri aștept răspuns te sărut cu d.[rag] Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

25 VI 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Cu toate că eu cred că după o lună de când am scris ar fi timpul ca să capăt răspuns dar văd

că în zadar am așteptat și aciastă poștă din săptămâna asta că nu mia adus nici o bucurie. Așa de tare aștept parcă să mai știu o dată de ai mei cei dragi apoi și dacă [v]oi muri dacă nu voi avea noroc să vă mai văd. D-zeu e bun și mare dar situațiile sunt grele doru mă uscă și pe lângă alte necazuri se pria poate să nu fi primit poștalele care vileam trimis sau nam primit eu încă poate nui timpul. Eu până în prezent nam de cât să mulțumesc celui de sus de sănătate. Virgil [Coșbuc c.n.] e la o depărtare de 4 km de mine. Parcă dacă îmi va ajuta D-zeu să mă mai văd odată acasă și numele de Rusia mia fi urât de vreo două nopți mă visez pe acasă cu atâta îmi mai trece de dor dar nu pria încape a visa căci mereu mereu ... (neterminată ideea). Închiiu poștala sărutându-vă cu nespus dor și drag până la revedere al tău Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

10 VII 1942

(scrisoare în plic)
Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă și dorită soție

Cu toate că *viața de război e așa de griă dar și mai mult acum văzând că nu mai primesc nici scrisori viața era pentru mine un calvar* dar acum mulțumită Bunului și înduratăului Dumnezeu căci mam liniștit văzând că aveți rând bun cu toți și

sunteți sănătoși Tare mam supărat că m'ai scris că ai fost cam bolnavă dar tot odată îmi pare bine că îmi scrii că te ai făcut mai bine te rog *dacă totuș nu te simți ceva bine dute la Doctor* ca să te știu perfect sănătoasă barem grija asta să nu mă apese. *Eu dragă nu sunt vinovat că nu ați primit scrisori eu mereu am scris în primu rând am scris cât ce am ajuns dar trenu care a dus aceia poștă a fost bombardat și până când a mers altă poștă* Săracu Grigoriță [Avram c.n.] mia dat numai lacrimi din ochi când am cetit căi păcurar și îl plouă Doamne dorumi de toți de Cefănuță [Ștefănuță Avram c.n.] nu mi-ai scris nimic Cu Sidor Vărărian am fost laolaltă pe drum și aici câteva zile dar acum el e la vreo 40 km departe de mine nu știu nimic de iel este la alt Batalion. *Cu mare dragoste știu ca să îți mulțumesc pentru pachetele care cu atâta bunăvoință ai ținut a mile trimite ceia ce ma bucurat mai mult ca orice a fost cărticica de rugăciuni căci nu aviam decât iconița ceia mică de metal care mio dato mama care o port deagrumazi care când o simt în sân parcă am pe cineva cu mine nu sunt singur pe cineva care îmi dă ajutor situațiile sunt grele dar puterea Dumnezeiască e supranaturală* Mam supărat că te ai necăjit atâta pentru ajutor nu poate ca să îți spue nimeni că ce ajutor îți trebuie nu se numără pentru că ai tată căci și eu sunt cot la cot cu ori și care bani aceștia nu se perd vor eși ele toate Armata dictează doamne dă numai bine ca să mă mai întorc sănătos acasă căci se dă dovadă de timpu făcut și să clarifică situația pentru asta nu fii tu

supărată căci chiar azi sau luat măsuri de către Batalion și pentru salaru tot la fel. Dar cu toate acestea să te gădesc pe tine numai sănătoasă și în pace și diai rămânia chiar numai în cămașă Dar așa că mulțumită lui Bunul Dzeu că tu ești în altă situație decât V.[eturia Coșbuc avea copil mic n.n.].

Îi scrie la unu din Șanț (județul B.N. n.n.) îi scrie că să fură și vitele dela Munte dacă veți vedea că să mai întâmplă cazuri trimite pe cineva și să coboare junci și mai bine îi vinde și te ajută cu bani căci dacă va fi bine în lume ne vom face iară Da așa este eu eu ciasu căci cu bani nu am ce face și el îm trebuie căci noaptea când sunt în post numai cu el mă împac de câte ori mă uit noaptea la cias îm aduc aminte de vorbele Socrului când a zis ial căci de multe ori ciasu ție tovarăș și Doamne ce mare dreptate a avut Am primit o scrisoare dela finu Ioilă [Persecă c.n.] la care îi și răspund și ții săi mulțumesc din inimă îm scrie că a plâns în gară în Joseni [Bârgăului jud. B.N. n.n.] la fel am plâns tot tîmpu cât am cetit scrisorile eram în situația unui copil care e lăsat sluguță și del întrebii de ce plângi îți răspunde mii urât. Îm pare bine că îmi scrii că îmi veți scrie mereu căci și eu cât voi avia posibilitate voi scrie barem că mai mult adăpostu în pământ mie locuință Ce mare schimbare dela cuibu nostru drag și situația de aici dar mare mulțumită Bunului Dzeu că până în prezent sunt printre cei vii speranța mia este mereu la Dzeu care știu sigur că mă va ajuta te rog roagăte și tu mereu Mia părut bine că mia

scris Niculai [Avram c.n.] îi răspund aparte și lui. Nu miați scris cum sa împăcat Ion cu miriasa. Cred că vei fi fost barem tu la nuntă varămia Caterina [Căilean c.n.] scriem cum a fost Nemai având ce scrie salut pe Dragul meu socru soacra și cumnăței cu toată dragostea până la revedere care știe Dzeu când va fi și te rog ca până atunci să nu te necăjești de nimic căci toate se vor aranja căci Dzeu e bun și să nu te știu supărată. Doresc să ne [în]tâlniască Dzeu cât de în grabă și cu bine pe astă hârtie termin sărutându-te cu atâta dor al tău soț Toma [Artene c.n.] îți trimit tot acuma cu poșta 82 Pengö 10 filer[i] să te ajuți cu ei mai am bani dar nu se poate trimite numai atâta Toma [Artene c.n.] scriem de bani dacăi primești

11 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Țam mai scris și ieri o carte în plic și azi îți mai scriu și poștala aciasta Tot acuma îți pun pe poștă 50 mărci adică 82 pengö 10 fil căci știu că ai nevoie ăștia sunt bani din soldă mai am bani și nu am ce face cu ei dar nui permis să trimitem mai mult până pe altă lună fă și îți ia de pe ei ce ai nevoie. Cu junci cum țam scris de e așa cum se aude și se fură mai bine vindei și pe rând ne vom cumpăra alți numai sănătate să dia Bunul D-zeu. Scriu acuma iarăș la mulți ca să căpătați liam scris și la toți nănași dar poate nu liau primit. Nu știu să mai scriu și pe aciasta doru ce mă arde de voi toți

ai mei și cu câtă nerăbdare aștept ziua întâlniri până atunci mulțam lui D-zeu că sunt la viață și sănătos ne mai putând dar având ce scrie te sărut cu mare dragoste al tău soț care te dorește Toma.

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

12 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Azi am primit o altă carte închisă de la tine tot azi am primit o carte închisă care m'ai scriso în 15 aprilie m'ai scriso la Debrecen unde îmi scrii că m'ai trimis pachet și 20 pengő nu iam primit nu știu dacă nu sau dus înapoi scrisoarea m'iau trimiso aici mai jos văd că îmi scrie socru pentru care îi mulțumesc tot în aceia scrisoare îmi scrii că ai avut semne bune să dia Bunul D-zeu să se împlinească tot acolo îmi urezi de ziua mia sănătate. Rog mereu pe Bunul D-zeu ca să mă învrednicească ca barem de ziua ta să fiu acasă ca să o serbăm împreună. Știam eu că nu vei fi răs când ai cetit că plec pe front dar puteria celui de sus e fără de margini continu pe altă poștală cu drag Toma.

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

12 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Continu cu scrisu ca răspuns la cartea ta din 24 VI de săpun te rog nici nu te necăji că acum am căpătat Cu salaru voi aranja eu. Săracu Ștefan [Avram c.n.] și eu sunt mereu cu gându la ei. Doară va da Bunul D-zeu să se aprobe cumva cu actele. Precum țaam scris și în celelalte cărți îți trimit și eu 82 pengő scriemi dacăi primești. Miai scris că ai vrea să știi cântarea „Sună tunu la Briansc” – eu trăiesc tot cu năcaz. Știi cum a zis Mântuitoru Isus – cine are urechi să audă cine are ochi să vadă cine poate să înțâliagă. Am primit și de la Nașu brigadiru [Pop Florea – brigadier silvic c.n.] o poștală la care îi voi răspunde chiar îmi scrie că ai fost pe la ei când mia scris. Mai spune și tu la Tata să aibă grijă de mine. Închiiu sărutându-vă cu mult dor pe toți te sărut cu nespus dor al tău Toma.

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

16 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Soție

Cu data de 14. am primit poștala ta care ai scriso în 29 VI. mam bucurat foarte mult văzând că aveți rând bun și te rog nu fii supărată că

puterea lui D-zeu e mare nu am ce să zic că îmi vine să urlu ca lupul în legia lui Tata parcă nu mai încape ca să rabd atâta dar ce să fac Am primit actele care mi lia făcut Tata dar nu știu și nu cred numai dacă se va îndura Bunul D-zeu căci trebuia așa cum am zis eu. Dar până atunci vă salut pe toți cu drag pe care vă doresc nespus de mult nemai având ce scrie închiu căci și așa se grăbește poșta la revedere vă zic la toți vă sărut cu drag Toma.

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

18 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Soțioară

Cu nespusă bucurie am primit și aste poștale și pachetelu pentru care îți mulțumesc din suflet pentru atâta dragoste și obosială ce pui pentru mine. Știu scumpa mia că și pentru tine e greu căci și de un slugă ții dor dapoii de acel ce te liagă firu vieți te rog foarte mult să nu te superi căci D-zeu toate le va rândui și iar va fi bine și mă gândesc și la bieți socri că nu lii destul preocupările gospodăriei să mai aibă și grija ta și a mia. *Dar vorba ceia nu da Doamne omului câte poate suferi. Câte odată parcă inima nu îmi mai poate răbda dar iară mă gândesc la speranțe bune și cu chipul tău drag în gând și nedejdea în D-zeu înfrunt mai departe greutățile Închiu*

dorinduvă la toți tot binele și sănătate ție scriu și cumnaților al Dv. Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

18 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Soție

Aceasta e a doua poștală cu aceiaș dată că nu mia încăput tot pe această laltă. După cum am scris și la tata actele nu mi sau aprobat căci cum am mai scris trebuia prin autorități militare prin Reg[imentul] de la Debrecen Pavilion Laktania și de acolo să ordone ca să încerce tata și acolo e pria costisitor de acolo Reg[imentul] ar putia să dea telegrafic *dar nu vă supărați căci Bunul D-zeu va pune cumva lumia la cale și iarăși ne vom revedia*. Pentru ajutor voi scrie eu D-lui Notar așa cum treb[ui]e. Cu pachete nu te pria năcăji că știu că în timpu acesta cât e de ușor [cu subînțeleș n.n.] și pe acasă pentru mine sunt mai mult scrisorile ca să știu ce mai faci și ce rând ai închiu și aciasta sărutându-vă cu mult dor până să va îndura Bunul D-zeu să ne mai revedem cu drag al tău Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Așa îm[i] pare de mult de la o scrisoare până la alta de nu îți poți închipui poate vei fi încetat cu scrisu căci poate mă vei fi așteptând să viu acasă în urma actelor dar după cum ȝam mai scris să vede că de data asta nu ma slujit norocu căci recălu e mai departe de cămașă [aluzie la zicala „cămașă e mai aproape de piele”, iar la cine au apelat pentru *favor*, era străin n.n.) dar te rog să nu fi supărată căci toate se vor pune spre bine și iară ne vom revedea cât de curând numai asta mii jăle că văd timpul ăsta frumos și eu sunt pe aici și acasă cât lucru este mai ales pentru noi dar numai sănătate să dia Bunul D-zeu. Am noroc că am fotografii la mine că altfel parcă aș [în]nebuni dar ce să facem trebuie să trăim cu speranță Iam trimis la Niculiță [Nicolae Avram c.n.] o ilustrată cu o nemțoaică placei? Ceilalți cumnăței ce mai fac dar socrii? transmit tuturor și de data asta multă multă sănătate și bucurie până la revedere te sărut scumpa mia cu nespus dor al tău Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

(scrisoare în plic)

Scumpă și dorita mia soție

Află că cu data zilei de 22 am primit o altă poștală dela tine care ai scriso când ai stat de gazdă de ai lăsat pe bătrâni la nuntă Cu multă bucurie am cetit rândurile tale mai ales văzând că aveți rând bun cu toți în scrii că crezi că mă bucur când primesc scrisori apoi ce crezi că pentru mine aici străin și departe ce bucurie poate fi mai mare ca cetin[d] câte o poștală care în este singura mângăere știu că miai scris multe află dragă că pe toate leam primit și la fie care țam răspuns și nu a mers poșta de aceia dată ca să nu trimit nimic se poate sau au întârziat sau mai știu eu ce căci eu mereu scriu Dela fratemio Ion [Artene c.n.] am primit încă o poștală în care în scrie că e cam bolnav tot tragem nădejdea că prin 15 că prin 1. și tot așa dar vorba ceia odată sosiva timpul revederi când viața își va relua cursul ei drag. am gazdă unde mil f[i]erbe căci aici e greu de f[i]ert că nu sunt sobe sau platăne ca la noi fără ori și ce f[i]erb în cuptor și vase anume de fier le scot și le bagă cu o furcă anume pentru acest lucru *înainte am umblat în o sară și pela 5-6 case după lapte întrebând ies malaco toți în spunia netu Pan [?]* am eșit afară și mia dat lacrămile din ochi gândind acasă aproape că să strică și eu aici duc dor Alt ceva nu se mai găsește nimic sărăcie mare Locuitori strâng bubușlii de trifoi le uscă le mestecă cu coji de cartofi și cu vreun pum[n] de

făină făcută în râșniță cu pa[i]e cu tot și fac pâne
Nu pot ca să îți scriu vreo noapte din Rusia numai
cum dorm civili dapoi noi cătanele . – Timpu pe
aici e frumos Locuitori care nu au căruță și așa
primitivă cum sunt toate aduc iarbă cu sacu tăiată
cu seceria sau mai rar cu o coasă ria o împrăștie în
juru căsi până să uscă și o pun în pod ca să aibă pe
iarnă la caravă Generația asta tânără dacă îi știi
crescuți fără Dzeu și nebotezați parcă nu îi poți
privi decât ca pe nește animale Chiar în comuna
asta la o margine de pădure a fost o școală mare
pentru copii fără Dzeu și așa sa distrus de și
ultima cărămidă e ruptă în două Dacă mia ajuta
Bunul Dzeu să vii acasă nu știu când aș găta de
vă povestit Vă rog când în mai scrieți scriețim
mult în plic căci nu trebe timbru ca să am ce ceti
în scrie dela nănașu Ștefan [Artene c.n.] că
Izachil Pral.[ea] e dus acasă scriem cine vine cine
mére ce noutăți mai sunt și Leon Leonte I L.[lui
Leon c.n.] în scrie. –

Alte noutăți nu am ce vă scrie de pe aici nu știu pe acolo se fac fructe pe aici nu găsești vreun pom să dai mult Socru de ce nu în scrie și Dlui vreun rând sau e supărat ceva pe mine dar nu sunt eu vinovat parcă eu naș vrea să fiu acasă dar Dzeu e bun și mare și mia ajuta și mie dacă nu de vreme mai târziu Nemaî având ce scrie de data asta vă îmbrățișez pe toți cu mult dor și drag până la revedere al Dv care vă dorește Toma

28 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă și mult dorită Soție

Cu data de 26 am primit o altă poștală scrisă de mânuța ta de care nu îț[i] pot scrie cât ma bucurat văzând că ai rând bun dar totodată mia adus cu sine și supărare căci îm[i] scrii că soacra e bolnavă și că nu ai primit scrisori dela mine de 3 săptămâni. Nu știu dragă care ar fi cazul căci eu mereu mereu scriu și am pe ce că se capătă poștale gratuit, probabil că așa întârzie ele pe la cenzură dar nu se poate să nu le primești. Vezi dragă că țiam trimis prin 12 iulie 82 pengő și am să îți mai trimit așa că dacă iai căpătat dute cu soacra la Doftor nu te uita la bani căci omul e averea căci tare aș dori să vă știu și să vă găsesc pe toți bine și sănătoși. Tot acuma îți mai scriu o poștală și totodată îți voi scrie căci treb[ui]e din atâtea să primești barem din ele cu drag Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

28 VII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Dragă soție

Ca urmare la prima poștală scriu mai departe. După cum țam scris mai [î]nainte actele nu miau aprobat că nu ierau cum trăbuia dar te rog ca să nu fii supărată căci orice gros are capăt și odată și

odată tot [v]om scăpa și de aici *tot tragem nădejdea că prin 15 că prin 1. și tot așa dar vorba ceia odată sosiva timpul revederi când viața își va relua cursul ei drag.* Știu căi greu și acasă că acuma așaai lumia orișiundei greu dar numai nădejde în Bunul Dumnezeu căci el ne va scăpa dela toate așa mii de dor de nu pot săți scriu și mereu mă gândesc dar ce să fac Închiiu rugând pe Dumnezeu săi dea sănătate la Soacra și să vă gădesc pe toți sănătoși te îmbrățișez cu mult dor și drag salut pe scumpul Socru și cumnăței al Dv care vă dorește mult Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

1 VIII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Soție

Cu nespusă bucurie am primit poștala care m'ai scriso cu data de 16 Iulie totodată mă simt fericit văzând că aveți rând bun îmi scrii că am scris supărat dar cum ai crezut că aş putea fi bucuros când mă văd așa străin [departe n.n.] de ziua liberării și eu mă gândesc mereu și rog pe Bunul Dzeu ca să îmi ajute ca să ne mai vedem o dată. M'ai scris de Niculai Pop că a scris ca să îi trimeteți adresa mia. Ia scriso nănașu Calistru [Artene c.n.] dar pe plic a pus tot No. poștei dela noi e bine că m'ai trimis adresa că îi voi trimiteo. Știu că m'ai scris cărți în toate felurile pe toate

leam primit și eu și mereu am scris. *Îm scrii că așa mai ajuta să poți știu scumpa mia că mai ajuta că știu că ești inimă bună dar nu mă poate nimeni ajuta decât Bunul Dzeu în care mie nădejdea.* Și te rog să nu fii supărată că dacă va da Dzeu nu va trece timp mult până ne vom revedea. Și nu trebuie să îmi scrii ca să scriu mai des că știu eu cum trece timpul și pentru tine. Nui poștă să nu scriu câte 2-3 scrisori Închiiu dorindvă la toți multă multă multă voe bună și sănătate Te sărut cu nespus dor și drag al tău Toma

5 VIII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă și dorită Marie

În primele șire țin ca să îți fac de cunoscut că am primit cu data de 4 VIII 3 poștale 1 dela tine 1 dela Socru și 1 dela Ștefan [Avram] de care mam bucurat nespus de mult mai ales văzând că aveți rând bun în primu rând țin ca să mulțumesc [lui c.n.] Ioan [Avram] pentru poștala care mia scriso și pentru cuvintele care lea scris în aceia poștală lui Ștefan [Avram] îi scriu separat și dacă o fi dus în Săcătura cu miei te rog duo ca să nu zică că mia scris și nu iam răspuns. Tot odată țin ca să îți fac de cunoscut căci cu poșta de azi îți mai trimit 65 pengö țiam mai trimis și în ceea lună 82 pengö nu știu dacă iai primit te rog te ajută cu ei și nu duce lipsă de nimic și mai pune vreun cosaș în locul meu dacă iai primit căci îți voi mai trimite Eu de altfel până în prezent mulțam lui Dzeu că sunt la

viață și sănătos care sănătate vio doresc la fel Nu știu cum vorbește satu că am mers acasă cine ma văzut sau poate sunt nevăzut și știu că tu ai vrea așa să fie și eu aș vrea poate și mai mult ca tine dar numai să sperăm în Dzeu că va veni și vremea aceia până atunci te sărut cu mult dor și drag și transmit multă sănătate la toți și toate al tău Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

8 VIII 1942

(scrisoare în plic)

Scumpă și dorită soție

Cu toate căci cu poșta din 5 VIII țam mai trimis câteva poștale 1 ție una la Ștefan [Avram c.n.] și 1 la Socru prin care vam transmis toată dragostea mea tăt în aceia poștală țam scris că îți mai trimit 65 pengő țam mai trimis 82 pengő în ceia lună încă nu am primit scrisoare că iai fi primit te rog scriem dacă iai primit și pe aceștia *Cu multă dragoste îți fac de cunoscut că am primit pachetu care ai ținut cu atâta dragoste ca să mil trimiți după cum se vede a venit în 12 zile căci tu lai pus în 21 VII și eu lam primit în 6 VIII mai mult ca pachetu mia fost scrisoarea care am cetito cel puțin de 5-6 ori. –*

Îm scrii situația cu Cooperativa [magazinul sătesc n.n.] apoi doară a zis socru că săi lăsăm o liacă ca să vadă cum lia merge căci tot la noi vor ajunge ei pe cum să vede au și ajuns lasă să vadă!

Doară va da Dzeu ca să viu cât de în grabă acasă
căci nui rău plan Chiar azi am stat iară la raportu
Batalionului pentru ajutoru familiar căci au trimis
din comună situația noastră și scrie că nici la o
nevastă care nare copii nu lea dat ajutor se aștiaptă
alte ordine. Dar sănătoși să fim căci toate vor fi
bune La un șanțan [locuitor din Șanț, B.N. n.n.] îi
scrie că pliacă la armată până la 60 ani nu știu e
mobilizare sau ce sau doară să ne schimbe pe noi.
Adresa lui Niculai Pop care miaz trimiso am
primito iam și scris dar încă nu mia răspuns După
cum a scris și el merg și de aici în conced și vin și
de tot dar foarte puțini căci nu prea e bine în
conced. căci mă pun eu în situație căci ajuns odată
acasă nu aș vrea să mă mai despart pentru nimic
în lume și așa până acuma au mers numai din cei
ce au venit de astă toamnă În pare bine de junci
că sau apucat bine și mai ales că e Grigoriță
[Avram c.n.] cu iele în munte căci se îngrijește
mai de aproape *căci am auzit că să cam fură
vitele dela Munte.* Timpu pe aici e de prezent
foarte cald de suntem numai în cămăș câteva zile
din luna trecută au fost foarte rece *holdele care
biata sunt se seceră ca pintre pene [adică rar
n.n.] cartofi îi scot de pe acuma și abia au apucat
a înflori căci nu au ce să mănânce uscă sămânță
de macriș și trifoi o zdrobesc în râșniță și fac
turtă.* De mine până în prezent nam ce să zic
mulțămită bunului Dzeu căci sunt sănătos care
sănătate vo doresc la toți dela înduratu Dzeu
Numai vezi vorba ceia pe lângă sănătate câte mai
trebu[i]e *pe cum am mai scris cu doru tău și a*

famililor noastre mă împac foarte greu Pe cum să vede și în scrisoarea care m'ai trimiso în pachet că ai vria să mai viu odată acasă și apoi și dacă îi muri Apoi dar nu pentru asta îm candosesc eu zilele pe aici ca să îm ajute Dzeu să mă întorc sănătos acasă și săț mângăi întristarea care te copleșește de atâția luni parcă eu nu știu cum îți trece timpul și ție chiar pentru asta am căutat ca să îți scriu mai mult ca să mai uiți din necaz cu toate că nu pria am plicuri căci cele 4 care mi liai trimis tu numai 2 au fost bune care viliam scris 2 sau făcut cu unsoare de nu am putut să scriu pe iele nimic acest plic e de la un șanțan [locuitor din Șanț, jud. B.N. n.n.] care ia venit de acasă și lam întors pe ceia parte. *Tot sperând în bunul Dzeu că nu vom mai avia de corespondat așa departe fără să ne împărțim de aproape năcazu și bucuriile sperăm că toate se vor termina odată căci Dzeu e bun și mare.* Tot stau și mă gândesc ce să îți mai scriu ca să te mai mângăi ca să nu îi pară zilele așa de grele *căci știu că tu și mama cât sunteți de curajoasă* [ironie dulce n.n.] Zi și noapte gându meu e veșnic la voi scumpi mei și singura mia țintă și rugă către Dzeu e să vă mai văd odată – Să dia Bunul Dzeu să țisă împliniască semnele. Cu pachete nu te trudi căci eu aici capăt cât să trăiesc de pe o zi pe alta și acasă e mai mare nevoie *Scrisori scrisori asta e mângăierea zilelor posomorâte de aicia căci cum iau scris și la Niculai Savu că locu unde e mai urât la noi ar fi cu mult mai frumos ca aicia ori unde. aici nu pria vezi dinți albi.* Îm scrii de tata că are mult lucru la

Mașina de lână ce să facă și iel săracu căci din șase mâni [de lucru n.n.] a rămas cu două dar doară sa îndura Dzeu și îl va bucura și pe iel că îm scrie în carte că să viu acasă ca să îmi dia mașina în primire și eu săi cumpăr o cupă de vinars și o pipă cu vargă lungă. *tare miar fi drag să fiu acuma la cosit lucrând toți cu voe bună și glumind și bătrâni socru și soacra să spue câte una ca de obicei care să producă veselie ca altă dată dar ce să facem nu rămâne decât să sperăm că după iarna gria vine primăvara în bucurătoare și după furtună timp frumos* Cu Virgil [Coșbuc c.n.] ne [în]tâlnim tot a doaua sau a treia zi cetind scrisori și povestindune năcazurile Veturia nu scrie altceva decât Antonel e drăguț Antonel stă pom Antonel e voinic Antonel samănă cu tine și tare sunt necăjită cu iel. –

Și acum închiind scrisoarea doresc ca șirele mele să vă aducă bucurie și să vă găsiască sănătoș pe toți și aș dori ca să nu să triacă timp mult până ne vom revedea dar până atunci vă sărut pe toți scumpi mei transmit sănătate lui Niculai [Avram c.n.] și îl rog ca să îm mai scrie și el. Termin sărutându-te de mii de ori cu atâta dor și drag al tău care îți pörtă doru în suflet Toma [Artene c.n.]

9 VIII 1942

(scrisoare în plic)

Mult dorită soție

Cu multă bucurie am primit poștala ta împreună cu pachetu pentru care țiu cu atâta

dragoste ca să îți mulțumesc pentru dragostea care o porți față de mine după cum să vede pachetu acesta în drumul lui a avut și vizite căci ajuns aici au liptit din el după cum m'ai scris bucățica de caș și din prăjitură au rămas numai câteva sfărămituri restu leam primit felii de pâne bucăți de zahăr 4 plicuri *1 cărticică de rugăciuni* celelalte pachete mai nainte liam primit toate câte miliai trimis în bună regulă În pare bine de bani că iai primit te folosește cu ei la tot ce îți trebuie căci țam mai trimis 65 pengö după cum țam scris care numai azi au plecat de aici am primit și scrisorile care mia trimiso tata cumnatu Ioan [Avram c.n.] și finu Ioilă [Persecă c.n.] la care mă grăbesc ca să le răspund tot acuma Eu până în prezent mă aflu bine și sunt sănătos care sănătate vio doresc la toți dela Bunul Dzeu luna asta și ceialaltă cred că se vor face schimbări în vederea căroră cred că sau chemat atâția concentra[ți] unde se va schimba și cine nu știu Dar să sperăm în bunul Dzeu căci cât de târziu va veni odată și rândul nostru numai sănătoși să fim Pe când vei visa odată că plec de acasă pe atunci să mă aștepti căci nici odată visu nui pe cum îl visezi Și eu nu ațipesc odată ca să nu visez ceva dar nu mă trezesc nici odată liniștit și așa că nu le pria țiu minte În scrii că vă temeți și de socru ca să nu miargă la armată dar eu cred căci el e destul de bătrân ca să intre în categoria acelora *Îm scrie tata că pe acolo aveți mere frumoasă și fructe destule pe aici nu se pomenește așa ceva se poate în alte locuri dar pe aicia nu am cumpărat un crastavete care e raritate cu 5*

mărci care ar face vreo 8 pengõ așa că la categoria acestora și ale altora le duc doru te rog pune tu spre păstrare ca să gădesc pe când va da Bunul Dzeu ca să viu acasă. Timpu pe aici după cum țam mai scris de prezent e o căldură foarte mare. Uitam să scriu mai sus am găsit în pachet și scrisoarea care m'ai trimiso. Îm scrii că să mă păzesc asta o știu eu și mai mult dacă te păzește și te ferește Dzeu mai ales că locurile sunt grele și periculoasă dar bunătatea lui Dzeu e mare și mă va ajuta. Parcã ajuns odată acasă nu aş mai găta de vă povestit câte am văzut și prin câte am trecut Azi pe când scriu aceste rânduri e duminică mă gândesc la satul meu drag la acei pe care îi am acolo și pe care îi doresc mult cred că în momentele când eu scriu rândurile acestea lumia merge la biserică copii care nu pria îș dau sama de mersu evenimentelor și acei care nu aștiaptă pe nime rãd și glumesc dar mult[i] din ei au câte o piatră pe inimă carei apasă și se duc la sfânta biserică pentru ca să se roage Bunului Dzeu pentru ajutoru și ocrotirea celor duș[i] Pe aici indiferență de luni sau Duminică sau celelalte zile un civil întrebã „țercu ies” iel îți răspunde netu pãn iar noi mereu le spunem că boji dai chleba nu Stalin iar el te privește cu indiferență –

Ieri pe când îm spãlam hainele mă gândiam doamne adã timpu când să nu mai am eu de spãlat căci are cine să îm[i] spele dar până atunci nu am ce să fac îndur și îndur cu speranța că toate se vor termina și cu bine dar până atunci să ne rugãm numai lui Dzeu eu scumpa mia în fie care zi

cetesc cărticica [de rugăciuni n.n.] care m'ai trimiso câte de 2 ori Îm scrii că pliacă și nănașu Ștefan [Artene c.n.] e destul de greu și pentru el mai ales pe timpul acesta mă gândesc de Aurel Mălai ce a fi zicând cât e el de hapsin [pe lucru c.n.]. Te rog frumos și pe tine ca să nu pria te forțezi cu lucru mai bine plătește ceva femeii la săcerat sau alt ceva lucru îm scrie tata că a spus primaru că veți căpăta și voi fără copii ajutor pe toate șasă lunile. Mai departe nu mai scriu căci cum ai zis și tu tot aștept doară a da Bunul Dzeu să vorbim de aproape până atunci transmit tuturor multă sănătate și toată dragostea mia te sărut cu nespus dor al tău care te dorește mult Toma [Artene c.n.]

12 VIII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Marie Scumpă

Nu vriau ca să aștept până îmi vine altă scrisoare dela tine fără cu drag mă grăbesc ați scrie câteva rânduri prin care îți transmit multă sănătate la fel îți fac de cunoscut că și eu până în prezent sunt bine și sănătos mulțumită Bunului Dumnezeu. Îm scrie finul Ironim [Drevici c.n.] și fina Ana că ești cam slabă dar scumpa mia nui bine omul să fie așa nu fi supărată că îm[i] va ajuta B[unul] Dzeu și voi scăpa și de aici. Azi am căpătat și de la tata o poștală în care îm scrie că dacă e nevoie va merge Dl. Notar cu D[umnea]lui la Bistrița spunei și tu la un caz că nu capătă

poștala care iam scriso să facă tot ce se poate. Cred că dacă vor vrea știi ei ce trebuie. Tot acuma iam răspuns și la finu Ireonim [Drevici c.n.]. Te rog grijește și nu slăbi că să mă vezi pe mine ce bine sunt [spirit de glumă n.n.] Nemaî având ce scrie te sărut dorită Marie cu mult dor dorind la [o] revedere să dia Bunul Dzeu voie bună la toți ce vă doresc cu drag al tău Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

15 aug 1942

(scrisoare comună în plic)

Scumpă și dorită Márie

Cu toate că acuma a venit a treia poștă și nu mia venit încă scrisori dela tine și fiind că azi e ziua de 15 aug Ziua de sfântă Márie chiar în iastă diminiață am zis cătră un șanțan [locuitor din Șanț, jud. B.N. n.n.] care e cu mine aici zic mă azi e sfântă Marie ziua nevestei mele iar el a zis mă ieu am o ilustrată țio dau ca să io trimiți este aciasta care țiam pusó aici în plic Eu până în prezent sunt bine și sănătos care sănătate țio doresc și ție și la toți ai noștri dela Bunul Dzeu Numai puțin sunt cam îngrijat căci cum de nu am căpătat scrisori pe când știam că îm vin cu toată poșta. Am căpătat o scrisoare dela Niculai Pop în care îm scrie că să mergem acasă ca să bem vin și vinars ca să uităm de năcaz la care iam și răspuns tot azi mia venit una dela Iosib Moldovan îm scrie

că nu știu nimic de mărs acasă că pela ei nici nu se vorbește Închiiu dorinduți multă sănătate de ziua ta și să te gădesc sănătoasă și voioasă te sărut cu mult dor al tău Toma [Artene c.n.]

Dragă Soacră

De ziua Dtale mă grăbesc și eu de aici de departe ca să îți urez Sfântă Mărie la mulți ani și zile fericite cu drag Toma [Artene c.n.]

22 VIII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă și dorită Marie

În primele șire de scrisoare vreau ca să îți fac de cunoscut că am primit tot ce m'ai trimis din data de 4 – 10 pachet și scrisori pentru care îți mulțumesc din suflet dar să nu crezi că asta e ca răspuns la toate [scrisorile c.n.] fără pleacă poșta imediat și mă grăbesc ca să îți scriu poștala asta pe urmă îți voi scrie în plic ție la Soacra și Niculai [Avram c.n.] poate vei citi cu greu că scriu pe fugă. Eu până în prezent mulțam la Bunul Dzeu că sunt în deplină sănătate pe care vio doresc la toți. Tot așa fugitiv iam scris și la tata ca spus săi trimit No. Reg din Debrecen dar numai unu este în „Pavilion Lahtanya” nui trebe No. Nu știu ce va putea isprăvi și acolo Închiiu sărutânduvă pe toți cu mult dor și drag al Dv care vă dorește mult Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

(scrisoare comună în plic)

Scumpă și dorită Márie

Poate vei fi primit poștala care ți-am trimis-o cu data de 22 VIII drept ca răspuns la cele trimisă de tine dar cu toate acestea mă grăbesc ca să îți scriu mai mult căci barem căci mereu gândul meu este la tine totuși când îți scriu și când cetesc scrisorile dela tine parcă stăm de vorbă căci după cum ți-am mai scris scrisorile în sunt singura mângăere alt ceva aici pentru mine nu poate să fie frumos și plăcut decât acolo unde mă liagă familie pământ etc. Am fost cu trenu aici în alt sat după alimente cu un Țrmester am durmit o noapte acolo și am stat în gară pe o dungă de dial nu departe era cantonată armata și cântau foarte frumos și mai ales așa cum era pe înserate și era o noapte liniștită ceia ce nu se pria obișnuiește pe aici și am deslușit bine cuvintele „*Diar fi mândrán dial la cruce De trei ori pe zi máș duce Dașa mândra mie departe nu pot merge fără carte.*” Mam gândit și am oftat pe când gândiam cât ești de departe În pare bine că pe atlas după cum în scrie Niculai [Avram c.n.] (idee neterminată) Știi cum în scriai când eram la Szolnok că nu ai gândit că voi fi așa departe dar acuma ce să zic. Pachetele liam primit pe toate nu sa stricat nimic fără din acela care lai trimis împreună cu mama cașu sa stricat după cum ți-am scris a lipsit de tot. În scrii că de ce mai am lipsă săți scriu Cum să nam dar tot nu în poți trimete ... fără lasă căci

doară sa îndura Bunul Dzeu și voi veni odată și acasă căci și cătunia asta nui legată de copac e vorba de ceva schimb în iastoamnă dar nu știu toți și noi sau numai cei care au venit în 1941. Numai sănătate să dia Bunul Dzeu căci toate vor trece În scrii de Anisia că a zis că ș-a lua oile din 15 nu știu ce să zic sa mai sfătoșit ia așa. La Grigore a lui Paramon ia dat Onofrei nește pălmi de a fost săi sară ochi una ia dato gria nu să pot vedea în ochi de loc. În casă la badia Leon știu eu ce va fi fiind ce a fost când era iel acasă dapoi dacăi dus. În scrii că ce lucru Nu știu ce să îți scriu Când este de lucru la atelier dar nu pria este și de ar fi nu pria să lucră fără post și pază acuma văd ca mâți și huhurezî mai bine noaptea ca ziua Aici nu se deosebește de e zi sau noapte când poți te culci dacă nu stai triaz *Este aici un polițist samănă cu fratemio foarte bine și și numele ie de Ivan când lam văzut am și căutat ca să mă împretenesc cu iel e un băiat foarte bun e de 24 ani fost sergent în armata Rusă el mă învață rusește și eu îl învăț ungurenște și românește când mă vede trist caută să mă mângăe zicând Toma Pasli damoi Sunt pe aici și oameni buni dar sunt periclitați săraci din toate privințele. Toți au scos icoanele de unde liau ținut ascunse care sunt afumate sau mucegăite și caută să le dia loc de cinste în casa lor nevăruiță nici pe din lăuntru fără cusută hârtie pestriță pe bârne am găsit și eu o icoană cu Maica sfântă sculptată în aramă e cam mare și nu știu dacă am să o pot aduce acasă a fost ascunsă într-o pivniță am găsit-o căutând arme. În scrii de Grigoriță*

[Avram c.n.] că a fost săl omoară Ursu săracu de ce îl lăsați acolo doară mai sunt destui alți Tare mie dor de iei de multe ori îi visez Îm pare bine că miai scris de Socru că nui supărat cei drept mam convins căci am primit poștala care mia scriso Doamne da cum nu știu eu Saracu cât de trudit trebe să fie căci muncă gria și din noapte în noapte și apoi e de craciuni cam mulțișori. Mia scris finu Ioilă [Persecă c.n.] iară mult și foarte frumos o coală tot așa de mare ca și asta care țio scriu eu ție la care tot acuma îi voi răspunde și lui Îm scrie tata că e supărat Hescăl că nu iam scris dar eu așteptam răspuns căci eu iam scris vreo 3 poștale Mai departe mă simt mulțumit că sunteți sănătoși cu toți la fel și eu mulțumită bunului și înduraturului Dzeu Nu uita a te ruga și tu căci se va îndura Dzeu și voi scăpa și de aici cu asta se vede că am mai fost dator ce să fac Timpu pe aici de prezent e f.[oarte] cald câte o zi două să mai răcește și iară cald noaptea e mai rece. Aș mai avia multe de scris dar mai las căci mă gândesc doară doară Nu știu dacă va putia tata face ceva la Debrecen. Mai departe închiiu rugând pe bunul Dzeu ca să am fericiria să te mai văd odată până atunci te sărut cu mult dor și drag al tău care îți poartă doru în suflet Transmite toată dragostea mia la cumnăței al tău Toma [Artene c.n.]

Dragă Soacră

Să nu te superi că am lăsat numai atâta bucată de hârtie ca să îți răspund la rândurile Dtale atât de frumos și cu suflet scrisă la care nu

știu cum să tâlcuesc mai bine și eu aceste rânduri ca să îmi pot arăta toată recunoștința și mulțămirea față de Dta Știu că în multe cazuri pentru a ajunge la rezultate bune Dta ai fost pentru care mulțumesc din tot sufletu meu și rog pe Bunul Dzeu ca să vă dia sănătate și spor la muncă până când vor mai veni doauă mâhuri [de lucru n.n.] Transmit multă sănătate socrului și cumnaților până la revedere cu drag al dv ginere Toma [Artene c.n.]

27 VIII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Prin puținele șire de scrisoare care cu drag ți u să ție adresez vei ști că până în prezent mulțam Bunului Dzeu de sănătate pe care vio dolesc la fel află dragă că cu poșta de azi am primit o poștală de la tine scrisă cu data de 14 aug[ust] tot odată și pachetul cu prăjitură 2 castraveți o ceapă și sare pentru care mulțumesc mult. La fel leam primit și pe celelalte care mi leai trimis înainte. Cred că multe din scrisori(le) care îmi scrii și care îți scriu se pierd căci azi am primit una scrisă de tata cu data de 20 Iulie adecă la o lună și 6 zile. Îm scrie Aurel[ian c.n.] Pralea că să scriu voie bună la a mămucului din partea lui. Îmi scrii că mii scrie mai mult de ziua Sfânta Marie la fel țam trimis o felicitare nu știu dacă ai primito. Tot cu poșta asta am primit o poștală dela finu Niculai Leonte e și el pe aici [pe] undeva na primit scrisori de acasă.

Închiiu dorinduți numai bine până la revedere voe bună la toți ai mei cu drag Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

30 VIII 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Soție

Cu multă bucurie țin ca să îți fac de cunoscut căci am primit scrisoarea în plic [pe c.n.] care m'ai scriso cu data de 15 aug[ust] ziua numelui tău de care mam bucurat mult văzând că ai rând bun și ești sănătoasă. Îm scrie tata că bietu socru e cam bolnav Hescăl nu are de ce să fie supărat căci iam scris de când sunt în Rusia vreo 4 cărți dar se poate că nu lia primit Mia dat el o mașină [pompă c.n.] de flit e la nănașu Brigadiru [brigadierul silvic, Pop Florea n.n]. Te rog cereo și io dă Cu venitu acasă nu știu ce să mai zic Numai Bunul Dzeu știe să se mire lumia și de 15 și 20 [zile din lună n.n.] că mam săturat de toate parcă fericirea mea sa gătat. Îm scrie tata că ați fost la botejiune unde am fost pomenit de zeci de ori. *Nu știu de ce nu îm scrieți ceva noutăți cine sa mai dus în lontru.* Știu scumpa mia că faceți și partea mea de lucru dar ori și cum totuș lipsa mia nu o puteți acoperi. Nu rămâne decât să rugăm pe Bunul și înduratu Dzeu ca să ne favorizeze ca să ne mai [în]tâlnim o dată cum îmi scrii și tu singura mia

dorință este asta până la revederea mult așteptată
te sărut cu dor nespus și drag al tău soț Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

2 Szept 1942

(scrisoare în plic)

Scumpă și mult dorită Marie

Asiară am primit scrisoarea dela tine care
m'ai scriso cu data de 18 aug. când t'ai dus cu
lâna Mă simt nespus de fericit că sunteți sănătoși
cu toți la fel sunt și eu mulțumită Bunului Dzeu.
Din locu unde am fost mam mutat vreo 5 km
acuma sunt aproape de Virgil [Coșbuc c.n.] la
vreo 500 metri Cu junci e foarte bună părerea ta
faceți cum credeți de bine știe el socru ce să facă
sau chiar dacă iați da și nu ați găsi să luați și la un
caz poate e fân puțin păstrează bani și niom lua la
primăvară faceți cum credeți că nu te teme nam să
zic căi rău. Am primit pachetu cu crastaveți dar au
fost stricați ori cum în 2 săpt[ămâni] să putrezesc
de pere îm pare bine dacă ar ajunge până aici
nesticate Îm scrii de Ștefănuță [Ștefan Avram
c.n.] că îl chiamă Nănașu Calistru [Artene c.n.] pe
moșie nui vorbă că nu ia fi rău Numai știi tu cum
zicia el. că Nănașu e strașnic. La nănașu Calistru
iam scris vreo 3 poștale nu mia scris nimic altu
nui mai scriu –

Niculai Pop Aurel[ian c.n.] Pralea îm scriu
mereu Aurel știi tu cum e el tot așa tacticos tot cu

lătureni și cu câte de ai lui Timpu și pe aici a fost tot cam secetos a plouat numai de 3 ori de când am venit în Rusia dar acum de vreo 2 zile ploauă mult noaptea este rece de prezent pare ase încălzi puțin Țam mai trimis 65 pengö de care nu miai scris dacă iai primit acuma peste vreo 2 sau 3 zile îți mai trimit 48 pengö de unde aş avia ca să îți trimit cât de mulți dar nu dă voie numai câte 48 pengö la lună am să văd poate fac eu cumva și îți trimit mai mulți Nu știu ce să fie poate se apropie timpul ca să ne revedem căci în fie care moment când adorm sunt cu tine până mă trezesc Doară se va îndura Bunul Dzeu ca odată să fie și aieva căci parcă nu mai pot căci ori ce ocupație aş avia gria sau ușoară gândul meu veșnic este la tine. –

Îm scrii că să nu mă supăr că nu îmi scrii cu cerneală! de ce să mă supăr? că să fie scrisă cu un cărbune numai să o pot ceti și să știu că e scrisă de tine Și eu maș trudi ca să îți scriu cât mai frumos nu ca scrisoare fără ca cuvinte care să te mai mângăie și îmbărbăteze căci știu eu cum trece timpul și pentru tine. Îm scrii că să duc mereu bărbați nui vorbă e gria lipsa lor de unde pliacă dar doară va da B[unul] Dzeu ca din ei să ne schimbe și pe noi după cum și tragem nădejde Lui Ștefănuță [Avram c.n.] iam scris o poștală poate nu a fi primito că văd că nu îmi scrii de ia Cred că multe din scrisori câte țam scris nu liai primit căci aproape tot a doaua zi țiam scris și cât voi putia mereu îți voi scrie că știu că și pentru tine scrisorile fac mult ca și pentru mine Îm scrii că câteva din scrisori au sosit repede așa este după

cum apucă trenuri căci aici nu e tren regulat
Aciastă scrisoare ție scriu de pe noul teritori[u]
care încă nu îl cunosc dar aproape tot cu aceiaș
mis[i]une care îți voi povestio dacă mă va
învrednici Dzeu ca să ne revedem Întriabă pe
Șnaidăr că misă pare că spunea că e *din un sat
Dumitriov* am trecut pe acolo când am venit nu
știu dacă e de acolo de e de acolo scriem că nu
sunt departe și când voi veni săi povestesc cele
văzute Pe aici teren pădure și iar pădure care asta
ne face ca să stăm aici Aceste șire liam scris afară
pe când vântu îm sufla mereu hârtia când mă
gândesc ce să mai scriu ochi îm sunt țintă în
direxia unde cred că la o depărtare destul de mare
ar fi satul meu drag care adăpostește o familie
dragă din care fac parte pentru care mereu rog pe
acel puternic ca să mă îndvedniciască a o revedea
Închiu aceste rânduri cu gându la tine și la toți ai
noștri dorindule din tot sufletul meu multă
sănătate și noroc Te sărut cu toată dragostea mea
al tău Toma [Artene c.n.] Voe bună la Dl Hescăl
iam scris și lui trebue să fi primit

4 IX 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Marie

Prin puținele șire care țin cu multă dragoste
ca să ție scriu află scumpa mia că până în prezent
sunt bine și sănătos la 2 zile după scrisoarea în
plic am primit 2 pachete dar nu am putut ca să
aleg nici din unul nimic căci toate au fost putrede

și perele și crastaveți dar pentru asta să nu te superi căci tot așa de cu drag liam primit ca și cum ar fi fost bune și tot așa țiu ca să îți mulțumesc pentru atenția și dragostea care mio porți adă doamne timpul ca să pot răsplăti și eu toată obosiala tuturor care au pus pentru mine după cum mai tragem nădejde doară să va îndura Dzeu ca să nu avem de dorit atâta căci cred că destul a fost să rugăm numai ca Bunul Dzeu să ne învrednicească a ne revedea. Timpul pe aici cât ce a dat în Septembrie e rece cum ar fi pe la noi prin prima November. Pe mâ[i]ne poimâ[i]ne îți scriu mai mult căci cât îți scriu și citesc scrisorile tale sunt cu tine Închii sărutându-te cu atâta dor și drag al tău Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

12 Sept 1942

(scrisoare în plic)

Dragă și mult dorită Marie

Prin puținele șire care țiu cu atâta dragoste ca să țiele adresăz vei afla scumpa mia că până la faceria acestor rânduri mă aflu bine și sunt sănătos care sănătate vio doresc la toți din tot sufletul meu află că cu data de 10 Sept am primit scrisoarea în plic scrisă cu data de 23 o poștală cu data de 28 p[r]ecum și pachetelu în bună regulă. *feliile de caș întărite ca de lemn cele 2 pachete după cum țam scris au fost putrezite și perele și crastaveți* Aici

cer puțină scuză că nu țam putut scrie din data de 4 Sept până în 12. căci după cum țam scris mam fost mutat aproape de Virgil [Coșbuc c.n.] dar acum iarăș sunt Închiu de unde am plecat și Virgil e dus puțin mai departe de unde a fost și acuma e mai greu ca să ne [în]tâlnim așa des Astia a fost cazu de nu țam putut scrie interval de 8 zile dar restu și mai [î]nainte mereu țam scris nu știu ce să zic că îm scrii că nu ai căpătat scrisori timp de 2 săptămâni Dacă ai ști dragă cât de mult scriu cu toate că situațiile nu permit pria mult timp liber dar cu toate astia mă străduesc ca să scriu cât să poate de des căci știu cât de cu greu să aștiaptă o scrisoare *Îm scrii de bani că iai dat la socru ca împrumut foarte bine ai făcut dar nu îi considera ca dați împrumut căci doar știi câți nia dat socru nouă și ca să ai de cheltuele îți voi trimite în toată luna cât voi fi în viață și acuma pe Sept țam trimis 48 pengő aș avia de unde să îți trimit lunar până la 200 pengő dar nu se poate. Așa că mai fă și le modruește toate cum vei putia până doară îm va ajuta Bunul Dzeu ca să viu acasă Eu am scris căci doară voi veni mai aproape dar nu de distanța de 100 [-] 200 km fără acasă cred. căci când se va îndura Dzeu ca să plecăm de aici apoi nu ne mai oprim până acasă Știu că nu poți să fii liniștită cât mă știi pe aici Dar ce să facem? Să sperăm în bunătatea lui Dzeu că mă va păzi de pericole și ne vom mai revedia odată și îți voi povesti Calvaru pământului Rusesc*

Zi și noapte gândul meu este la tine mai ales știindute cu suflet bun parcă dacă ar zice cineva

dacă meri acasă nu îți rămâne nimic decât ia aș primi bucuros așa greu trece timpul dar la ce a trecut nici nu mă gândesc fără viitoru Nu știe nimeni ce aduce nu ziua și noaptea fără cias cu cias Iam scris și lui Ștefănuță [Avram c.n.] o poștală nu știu dacă a primito după cum văd se p[i]erd multe scrisori. Îm pare rău de iel căi dus la nănașu [Calistru Artene c.n.] căci nu voi avia cu cine povesti știi de ale noastre când voi veni acasă căci știi tu ce pr[i]eteni am fost știi cum mă p[i]eptăna să mă crezi căci când scriu pe aici trebuie să dau și pela ochi alt fel nu văd să scriu Doamne îndurate și mai adă odată și bine căci așa mam săturat Sunt împăcat când mă gândesc că și socru a fost pe aici și a îndurat multe și totuș a ajuns și acasă sănătos și cu bine Nu știu că nu îm scriu în scrisoarea din 15 aug. Sf. Marie a fost și o ilustrată nu știu dacă ai primito De Ion cu miriasa parcă prevedeam căci mai ales că nu a fost atunci în grabă și apoi nu știu dacă îți amintești ce povestia Valer Persecă la tocmală. – Un lucru să nu uit să te rog când îm scrii scrie hârtia pe amândouă fețele dacă ai timp ori și ce să fie scris ca să am ce ceti căci eu cât cetesc parcă ar fi o apă răcoritoare Îm pare bine că acasă toate sunt bune și recolta frumoasă mălaele etc atunci mă bucur când îm scrii că sunteți sănătoși ceia cei mai scump din toate. Transmit multă voe bună și sănătate Scumpilor mei socri lui Niculiță [Avram c.n.] care cred că nu peste mult pliacă pentru aș relua cariera [se referă la activitatea de elev n.n.] pentru mai departe „doresc numai succese”. –

Sănătate celorlalți cumnați la niamuri și preteni Închii aceste rânduri și te sărut cu dor nespus până la revederia mult așteptată Toma [Artene c.n.]

14 Sept 1942

(scrisoare în plic)

Scumpă soțioară

Nu știu cu ce cuvinte să mai încep și ce să îți mai scriu Tare mam supărat că în scrii că nu primești scrisori dela mine mult mam mirat că în scrii prin 1 Sept că nu ai primit din 15 aug și eu deatuncia am scris până cel puțin 8 – 10 scrisori Și știu că și tu în scrii mereu dar cum am mai scris să perd. Cu data de 13 am primit dela tine 2 cărți poștale și 1 pachetel care a venit în bună regulă. Am primit și acela în care a fost felioarele de caș nu au fost stricate fără sau întărit ca de lemn dar am avut puțin unt și liam fript dar tot tari au rămas Tot cu data de mai sus am primit o poștală dela tata care mio scrie din Debrecen în scrie săracu pe unde a fost și pe unde a umblat în scrie că a fost și pela locașu unde am avut fericirea ca să fac paștele Nu a putut face nimic nici acolo dar ce să facem nu mai rămâne decât credință tare în Bunul Dumnezeu În scrii că a Scris Virgil [Coșbuc c.n.] că are nedejde de mărs cătră casă pela 1 oct(ombrie) știe numai Dzeu așa sa auzit ce va fi vom vedea. După cum în scria odată Niculai [Avram c.n.] *În ziua de azi nu sunt vremile sub cârma omului fără bietul om sub vremi* Țam scris

în o scrisoare că iam scris la Nănașu Calistru [Artene c.n.] și nu mia răspuns dar în 10 am primit dela D[umnea]lui o scrisoare în plic cu o întârziere de aproape o lună În timpul acesta a fost primit Virgil [Coșbuc c.n.] o poștală dela D[umnea]lui și tare mam supărat că mie num scrie dar după ce am primit scrisoare mam bucurat și îi mulțumesc mult și tot azi îi răspund și D[umnea]lui

Apoi că mai întârzie scrisori și se mai p[i]erd știu scumpa mia că nu ești tu de vină căci știu cât ești de bună de suflet și știu cât ții la mine. Să nu crezi că eu pentru tine sunt mai puțin căci cu gândul și cu speranța trăesc În scrii că ai fost în toate zilele la plug țam mai scris căci nu pria mult să te muncești numai ce e pria ușor. În pare bine că ța spus Dl notar că ța face ca să primești ajutor iam fost scris eu o scrisoare poate a fi primito În scrii că ai avut la cosit pe finu Ioilă [Persecă c.n.] și Ieronim [Drevici c.n.] spunele că le mulțumesc mult Să fiu și eu acasă apoi nu miar păria greu că aș lucra tot o zi mie și una în sat dar așa toate zilele trebuie să le lucru pentru țară și după cum în scrie Aurel[ian] Pralea *Am jurat neștiutor pentru Niamț în foc să mor* În scrii că scrisorile tale să mă găsiască pregătit pentru a pleca spre casă Eu scumpa mia sunt pregătit în tot momentu căci așaî cătana ca cobelciu cu casa în spate Numai adă doamne și timpul acela mult dorit și așteptat Mi milă și mie că a rămas bietul tata singur dar ce să fac nu am nici o putere decât să rog pe Bunul Dzeu săi dia spor și putere de a munci Sosiva și timpul acela când va gusta și hodină căci nu poate să fie tot soare dar nici tot nor. În scrie tata și de

bietul socru cât să muncește așaî lumia de azi în loc bieți părinți să să bucure de copii mai mult să supără și grijile îi apasă tot din ce în ce mai greu

Îm scrii că mereu te rogi lui Dzeu ca să îmi ajute și crezi că te va asculta credință numai căci *credința Biruește toată lumia*. După cum țam mai scris de Virgil [Coșbuc c.n.] iar acum suntem mai departe nu niam [în]tâlnit de vreo 8 zile. Aici sunt cu oameni de pe toată valea Someșului și Bârgăului dar cu săteni numai cu el. Azi e zi de sf. Duminică stau și mă gândesc la timpurile trecute căci când eram acasă în momentele acestia ce făciam Numai aud strigând Artene Tomás eu poronci era un sergent care îmi spune *nize meg harom level es egy esamag* mult mam bucurat căci așa nu știu cum eram pe gânduri liam cetit imediat mâncând câte o bucată de prăjitură și mam apucat de scris și cu drag îți scriu rândurile de față dar un vânt nu mă lasă în pace îmi tot îndoiaie foaia căci scriu afară dar cu toate acestea nu știu cum să tâlcuesc ca să înțelegi cu câtă dragoste și suflet îți scriu căci dorul mă năcăjăște mereu *Timpul pe aici să arată că vine toamna tot cam vânt și rece bieții locuitori mai fac din[tre] ei ogor cu câte un cal După cum spun locuitori iarna frigu este până la 45% [desigur, - 45° C n.n.]* Nu știu vom avia de îndurat și asta dar doară să va îndura B[unul] Dzeu ca pe timpul acela vorba cântecului să fiu la „căsuța noastră” Mă uit așa în depărtare ca să mă gândesc ce să îți mai scriu *văd un club de copii care de care mai zdrenț[ur]os de asta vreu să îți scriu că aici prin Rusia asta atâta v[i]erme [cu sens de mulțime n.n.] de copil este de nuț poți închipui*

Mulți din ei rămași singuri pe drumuri întrebat îți spune tatăsău la front mamăsa a murit prin atacuri. Câte am să vă povestesc dacă voi veni acasă sigur că nu va veni a crede. Mai departe ți u ca să îți scriu că eu până în prezent mulțam Bunului Dzeu că sunt bine și sănătos care sănătate vo doresc la toți să vio da înduratul Dzeu Transmit multă voe bună și sănătate la Niculiță Ion Grigore și Ștefan [Avram c.n.] știu că acuma a fi find lotru de noi căci el e numai unu la părinți²⁾ să dia Dzeu săi fie bine

Închiiu dorind socrilor dragi multă sănătate și noroc șii înbrățișez cu toată dragostea mea. –

Iar ție sufletul dorul și dragostea mia îți doresc cel mai mare bine și să ne îndvrednicească Dzeu a ne vedea cât de în grabă. –

Te sărut cu mult dor și drag al tău careț poartă dorun suflet Toma [Artene c.n.]

1942 Sept 19

Tek Artene Maria I. Toma

Drága féleségem

Tudalom veled ezel egy pár sar irasomal hogy egeszségés vagyok a meiket nekedis kivanok a io Istentől.

²⁾ Ștefan Avram a fost luat “pe moșie” de unchiul său dinspre mamă, Calistru Artene, care nu avea copii, dar pentru că poverile au fost prea mari, a renunțat la “moșie”, s-a făcut militar de carieră și a ajuns la gradul de colonel .

Dragă Marie cu data de azi am primit poștala de la tine scrisă cu data de 3 Sept de care mam bucurat foarte mult mai ales văzând că aveți rând bun cu toți dar tot odată mam supărat că în scrii că nu primești scrisori nu știu care să fie cauza acum îți scriu poștala asta în feliu cum vezi și 1 scrisoare în plic aproape amândouă cu același înțeles că trebuie ca să primești barăm una în pare bine că ai căpătat ajutor și încă bine după cum nai copii.

Cu junci va face el socru ce va ști eu nu voi da vină ori și ce va fi. Singuru lucru ce rog și eu pe bunul D-zeu e ca să în mai văd odată casa și satu. Ion poate să fie norocos că e în țară dar pentru mine e mai greu dar sănătate să dia B[unul] D-zeu Închii sărutându-te cu nespuse dor și drag al tău Toma.

Hala a jo Istenek nincs bajom Töbet nem tudok mit irni csakalok szeretettel valahol nagyoros arszabol Toma.

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

20 Szept 1942

(scrisoare comună în plic)

Scumpă Soțioară

Cu data de 19 Szept am primit poștala dela tine de care mam bucurat nespuse de mult că aveți rând bun Nu știu care va fi cazu de așa rar primești scrisori poate vei fi gândind că sunt un

porc și nu îmi dau în[t]eresu ca să îți scriu dar cred că știi cât am fost și sunt pentru tine Azi mam [în]tâlnit cu Vasile Poenar el a fost la un loc cu Aurel[ian c.n.] P.[ralea c.n.] Ștefan D. Ieronim și L.[eon] Burduhos dar ei sau dus pentru câteva zile în altă parte dar vin și ei aici și mă voi [în]tâlni cu ei Se împlinește vorba Soci lui Iochim Eu până în prezent mulțămită Bunului și înduratului D[umne]zeu de sănătate barăm că am trecut prin multe dar vorba ceia pe cine D[umne]zeu îl păzește îl și ferește După cum îmi scrii Țau dat bine bani ca ajutor pentrucă la o femeie fără copii eu știam că primește 10 pengö am scris aici o bucată de hârtie și la ai noștri te rog rupeo și le o dă că am lăsat-o la un loc ca să nu să piardă Nu știu dacă vei putia ca să cetești ușor că am scris cam pe fugă tot azi am primit o poștală și dela Băloi [Grigore] scrie că are rând bun La Niculai [Avram c.n.] îi voi scrie la Năsăud acum deocamdată neavând ce scrie Te sărut cu nespus dor și drag la fel pe dragi socri și cumnaț al tău Toma [Artene c.n.] tot acum Țam scris și o poștală

Dragi părinți

Ca să nu las ca să nu vă scriu și Dv câteva șire am împărțit hârtia asta în două și vă scriu și Dv prin care șire vă doresc multă sanatate la fel și eu până în prezent nam decât să zic decât Doamne mulțam de sănătate capoi timpu ca să ne revedem va veni el. Doru de casă sat familie e greu dar ce să facem că așa-i lumia ca un tiatru altu râde și petrece altu plânge și sufere dar speranță în bine și

în Dzeu căci toate vor trece. am primit azi dela Băloi [Grigore c.n.] o scrisoare în care îmi scrie că iai scris D[umnea]ta tată voe bună în o scrisoare dela Badeso [e fratele mai mare, căruia îi spunea bade n.n.] Emil îți mulțumește mult îmi pare bine că Ion [Artene c.n.] a mai rămas pe o lună acasă ca să nu fiți singuri alte noutăți nu am ce vă scrie fără vă sărut cu dor nespun până la revedere al Dv fiu și frate Toma [Artene c.n.] La Ion [Artene c.n.] cât ce îi este bine uită ca să îmi scrie

24 Sept 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Mult dorită soție

Prin puținele mele șire vei ști căci până în prezent sunt bine și sănătos care sănătate viodoresc la toți află dragă căci cu data de 22 am primit dela tine 3 cărți poștale scrisă din 5-7 și 10 de care mam bucurat nespun de mult că aveți rând bun tot cu aceia dată am primit dela tata 2 și dela finu Ieronim [Drevici c.n.] 1 mă miră faptul că îmi scrii că nu ai primit scrisori trei săptămâni se pria poate că în plic nu pria mărg căci mai mult în plic am scris dar văd că de acasă aicia vin și închisă carei cazu nu știu căci cel puțin de 2-3 ori pe săptămână țam scris tot acuma îți scriu și în plic vei vedea de le primești amândouă Văd și eu că nu sa aprobat la Debrecen dar ce să fac Bunul Dzeu toate le va rândui. Cu junci faceți cum veți crede de bine căci nu voi da vină la nemic Virgil [Coșbuc c.n.] scrie de venit acasă dar numai văd

că nu mai sosește ziua tot așteptăm. Știu scumpă că te superi rău când nu capeți scrisoare dar ce să fac nu sunt eu vinovat Mai departe închii rândurile mele dorinduț mult bine sănătate și noroc și să să îndure bunul Dzeu ca să ne vedem cât de în grabă cu mult dor și drag Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
tab posta sz 112/22

24 Szept 1942

(scrisoare în plic)

Scumpă soție

Tot cu data de mai sus țam scris și o poștală și de acuma am să îți scriu tot așa una închisă și una deschisă ca barăm una să o primești după cum țam scris eu până în prezent mulțam bunului Dzeu de sănătate care vio dolesc la toți din tot sufletul meu tare ași dori ca să primești poșta regulat Dragă dacă ai primi scrisorile regulat apoi teai convinge cât îm dau cu silința ca să îți scriu cât mai des Poți ca să știi cât îți scriam când erai fată când nu știam căci al cui vei fi Dar acuma sunt pentru tine trup și suflet Îm scrie tata că a spus socru că să sîește ca să vîndă junci dar ce credeți că eu am să dau ceva vină eu singuru lucru care dolesc și rog pe Bunul Dzeu e să mă învrednicească ca să te mai vîd odată chiar să rămân fără nimic numai tu Știu că tîmpu trece cu greu dar ce să facem? *dacă țara nar avea nevoe de noi nu niar ținea* Cred că Bunul Dzeu se va

îndura și se vor termina odată și acestea Și lui Niculai [Avram c.n.] la Năsăud îi scriu tot astăzi Dacă îți mai rămân ceva bani din cheltueile puneți și măselele ca să poți mânca să nu slăbești Și eu mai cam am val cu măselele dar aici nui timp de te gândit la ele.

Chiar în iastă diminiată a fost Virgil [Coșbuc c.n.] pela mine ma întrebat ce mai scrii ca spus că Veturia [Coșbuc c.n.] nu ia scris nimic ceva noutăți fără că pe Antonel [Coșbuc c.n.] îl admiră toată lumia iam spus căci nou nimic am fost pe urmă amândoi pela Vasile Poenar a zis poenar către Virgil că de ar fi fost cu mine nu lar fi cunoscut *Timpu pe aici după cum țam mai scris tot cam rece țu spune el socru cum e în Rusia pe vremea asta Vântul vâjăe pustiu și îți trezește în suflet tot de ce de ce mai mult dor Termin cu doru și gândul numai la familia mia dragă casă și sat* Nemaî având ce scrie doresc multă sănătate la socri și cumnăței te sărut cu mult dor al tău Toma [Artene c.n.]

28 Szept 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Scumpă Soție

Cu toate căci numai de vreo 2 zile țam mai scris o poștală și 1 în plic dar totuș mă gândesc că nu greșesc ca să îți mai adresez câteva rânduri prin care îți doresc multă sănătate Vei ști dragă căci până în prezent mulțumită bunului Dzeu de sănătate pe care la fel vio doresc la toți din tot

sufletul meu După cum țam mai scris *Niculai Pop e rănit la o mână dar mia scris Marcu Serețan că sa rugat ca să nu audă nevasta ca să să supere te rog dacă nu ai apucat ai spune nici nui spune.* Chiar azi mia spus unu din Năsăud că ar mai fi rănit unu din Leșu dar a uitat cum îl chiamă zice că e la un picior și o mână dar nu știu cinei. De mine să nu fii îngrij[or]ată căci cum am scris mai sus după Dzeu sunt bine sănătos cum am plecat de acasă Ca să știi dacă se perd scrisori sau nu le dau număr curent și atunci vezi ce număr lipsește și îm scrie astai numărul unu tot acuma îți mai scriu o poștală roșie ca din două să capeți barem una Te sărut cu dor Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

28 Szept 1942

Tek Artene Maria I. Toma

Dragă Marie

După cum țam scris la sfârșitu scrisori tot cu data de mai sus căci acuma îți trimit tot câte două odată și după cum am scris le dau număr curent asta este numărul 2 poștă nu am căpătat din data de 22 când am primit 5 scrisori 3 dela tine iar 2 dela tata După cum am scris și în prima scrisoare sunt până în prezent sănătos mulțumită celui de sus Cu Virgil [Coșbuc c.n.] iarăș suntem aproape Vasile Poenar e plecat de aici dar nu departe de mine vreo 15 km Cu ceilalți leșeni până în prezent

nu mam întâlnit. Timpu pe aici de prezent puțin foarte sa mai încălzit de cum a fost alt ceva nu știu ce să îți mai înșir căci tot las doară să va îndura Bunul Dzeu ca să ți le povestesc cu gura Te rog te îngrijește ca să nu slăbeștiși nu munci pria mult Nemai având ce scrie transmit sănătate la dragi socri și cumnaț[i] cun cuvânt vă sărut pe toți cu mult dor până la revedere te sărut cu toată dragostea mia Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
zly törzs 112/22

30 Szept 1942

Tek Artene Maria l. Toma

Scumpă Marie

Prin puținele rânduri țin cu drag ca să îți fac de cunoscut căci până la scrieria acestor rânduri mă aflu bine și sunt sănătos care sănătate vio doresc la toți din tot sufletu meu azi am căpătat cărți poștale și am și ținut ca asta să ți scriu imediat azi a venit poșta dar de prezent nu mia adus scrisori decât una dela Iosif Moldovan Duminecă în 27 a fost Virgil [Coșbuc c.n.] la mine și am stat mult de poveste și dalde năcazuri împărtășind speranță de bine și ne întrebam unu pe altu ce mai știi ce va mai fi ce nior fi lucrând nevestele etc Gândim că dacă se va îndura Bunul D[umne]zeu iarna să nu o facem pe aicia. Peste vrio 3-4 zile îți mai trimit 48 pengi nu știu dacă cei de pe luna august iai primit eu iam trimis de

aici pe ziua de 9 Sept. Aciastă poștală este cu numărul 5 vezi dacă primești numerele regulate
Timpul pe aici e tot vânt pustiu codru îngălbenește frunza pică „E târziu vremea târzie E târziu dragă Marie” Alte noutăți nu am ce îți scrie decât că te doresc foarte mult și doresc ca să să îndure Bunul Dzeu ca să ne vedem cât de curând al tău care te dorește Toma

A feladó: Artene Tomás honv.
rendfokozata: zly tőrzs
A tábori posta száma: 112/22

II. SCRISORI PRIMITE DE LA SOȚIE (ÎN UNELE, Scriu ȘI CUMNAȚII ȘI SOCRII)

Lesu 6 II 1942

Dragă Tomă

În primele șire vei ști că suntem sănătoși cu toți care sănătate ți doresc și ție numai cu doru o dau cam greu apoi vei ști că am primit scrisorile care leam așteptat cu atâta nerăbdare în toate sările am fost la primărie Mam bucurat foarte mult că ai rînd bun dar mai bine aș fi vrut să vii tu în locu scrisori. Atâta team așteptat când ai plecat dela Bistrița toată noaptea nam durmit și Ștefan [Avram c.n.] visa că ai venit. Mam supărat când am cetit că unde ești tot am crezut că îi fi mai aproape să vin la tine dacă ai să șezi mai mult acolo poate are să vie tata ori socru Nu neam lămurit cu scrisoarea care ai trimiso la Măhăilă [Avram c.n.] noi am înțăles în două feluri te rog scriem mai lămurit să am orice bine nu pot sămi eu gîndu dela tine numai cât mă rog lui Dumnezeu dar ce să facem cu timpurile acestea grele navem decăt să suferim și unu și altu./ De altfel o ducem bine cu toți de Ion [Artene c.n.] nu știm nimic îi plecat nu știm de când teai dus numa finu Ioilă și Ion Persecă au plecat. Îți trimit un pachetel nu mare cum ai scris și te rog ori de ce ai nevoie scriem că orice îți pot trimite te rog scrie cât poți de des măcar să știm cum trăiești pe acolo

cât cei primi scrisoarea și pachetu scriem să știu.
Veturia [Coșbuc c.n.] are fecior cum ați zis când
ați plecat Grigore Roman mio scris că vă duce la
Debrețin și *tu ca șofer*. Pe aici nui așa frig nuștiu
pe acolo scriem te rog nu uita de mine scriem cât
poți tu de iute odată cu scrisoarea trimit și pachetu
Te sărut cu mult dor și drag Maria

Leșu la 22 F.(ebruarie) 1942

– *scrisoare comună*

Dragă bade³⁾ Tomă

Cu multă nerăbdare am așteptat să căpătăm
scrisoare dela dumniata. Îndată ceam primit
scrisoaria mă grăbesc dragă bade Tomă. Să fiu eu
cel dintâi la răspuns vreu săți dovedesc că te
iubesc ca pe ori care frate dintre noi. Am primit o
scrisoare dela Niculai [Avram c.n.] în care nia
scris chiar mie nia pus în vedere ca săț scriem cât
se poate de des căci noi nuți putem da nici un
ajutor decât să te mângăiem cu câteo o scrisoare.
*Foaie verde boboței/ Asară la oara trei/ Puneam
mâna pe condei/ Și condeiu pe hârtie/ Și cu drag
încep a scie/ Îți scriu carte-n cornurată/ Ca să te
afle – în armată/ Îți scriu doaă trei cuvinte/ Săți
aduci de noi aminte/ Decân ai plecat dea casă/ Ți*

³⁾ Ștefan Avram – colonelul de mai târziu, a fost cumnat
cu Toma Artene și, fiind mai tânăr, i se adresează acestuia
cu apelativul „bade”, apelativ pe care-l folosește, în aceeași
scrisoare, și celălalt cumnat – Grigore Avram.

gol locu dela masă/ Și farfuria pe masă/ Când îți vedem locul gol/ Ne cuprinde mare dor/ De al nostru drag bădișor./ Țaș mai scrie mă grăbesc dar doresc să te-întâlnesc Cu drag Ștefan Avram

Dragă bade Tomă

Cu mare bucurie am primit scrisoaria dela dumniata. Care nia bucurat foarte mult tot la fel mă grăbesc și eu ca și Ștefan. Tot atâta dragoste port și eu față de dumniata și eu te numesc frate cu noi și ne rugăm la bunul Dzeu ca săți ajute să te ântorci cât mai iute acasă căci niar fi cu mult mai drag. Să ști bade Tomă căci cu gospodăria niam ânpărțit toate ân dial și stă Ion la iele. Grigore [Avram c.n.].

Dragă Tomă

Mam bucurat foarte mult când am primit scrisoarea și am citit că ai sosit bine acolo. Am mers în toată seara la poștă și ne spunea că navem nici o carte și naveam răbdare să mai aștept apoi mia dat o spaimă cendori sâmbătă dimineața au venit la noi și au întrebat că unde ești și dacă ești ascuns să le spunem că nai sosit încă la Solnoc noi niam temut că ai pățit ceva mergând. Socru a și pornit la Ilva mică să deie o telegramă să vedem dacă ești acolo dar a fost greșală ei căutau pe Vasile Artene el nu sa prezentat la timp. Scrisoarea nam primito numai duminică la poru[n]ci atunci când ai plecat înapoi am mers bine cu sania am dus un negustor de lemne și ia dat un pengo lui Ion. Ștefan și Grigore atâta so

trudit săți scrie cât mai bine. Tot număr zilele până la întâi Martie doară dă bunul Dumnezeu să vii acasă. de alt fel noi suntem sănătoși cu toți care sănătate țe doresc și ție și cei dela deal sunt sănătoși și au rând bun. În săptămâna aceasta vine petrol și zahăr îl împărțesc la Cooperativă avem să mergem și noi să ne deie. Notariu spune că dacă nu vi până la întâi își aduce funcționari străini cu Petru [Gagea c.n.] nui place a fost comisia de rechirat [de rechiziție n.n.] dela noi au luat numai 30 kgr. ovăs dar dela socru a pus Nați [Șulăr c.n.] o vorbă bună și ia luat 60 kgr. de data aceasta nu știu ce să mai scriu te rog când mai ai timp mai scrie că tare greu trece timpul. voie bună dela toți ai noștri dela Ion și Măriuca și Ioana Măgerușan. Te sărut cu drag Maria.

Leșu 24 II 1942

Dragul meu soț

Am primit toate scrisorile dela tine și mam bucurat că ai rând bun și nu fi supărat pe noi că nam primit scrisorile la timp și de aceia nu țam răspuns regulat. Țam scris și eu și socru poate că leai primit am primit fotografiile care nau reușit de tot rău numai acelea dela poartă a Veturi[e]i [Coșbuc c.n.] am văzut fotografia și tare faină a fost ea la noi să ne interesăm de haine a auzit că le schimbă la poștă cu mai rele Miai scris de junci da a zis tata că na merge cu ei la târg până după Paști pe atunci or fi în rând mai bun și îi veni și tu acasă până atunci. De alt fel noi suntem sănătoși cu toți

care sănătate Țo doresc și ție și nu fi supărat că Dumnezeu ajută la omu bun și acasă trece timpul tot așa de greu ca și acolo dar ce să fac dacă Dzeu așa vria trebuie să suferim. Pe aici să face primăvară e tare cald și apă multă. Dacă te găsește scrisoarea acolo te rog foarte mult scriem cât ce te așezi în alt loc ca să știu ce mai faci și cum trăiești Țaș fi scris în plic dar nam avut timbru că la noi numa așa poți am săți scriu mai multe nu fi supărat de noi [dacă] ai lipsă de ceva scrie în ceia scrisoare a scris și Ștefan [Avram c.n.] de a lui voie bună dela mama și Grigore [Avram c.n.] Ion [Avram c.n.] scrisorile le primim tare rău cu drag Maria

Leșu la 17 III 1942

Dragul meu soț

Nu pot săți scriu cu câtă nerăbdare am așteptat răspuns nam știut de atâta vreme nimic de tine unde ești și cum mai trăiești și mie îmi trece timpul tot așa de greu ca și ție numai că eu nu răbd foame și frig dar zilele tot așa îmi par de mari ca și ție acolo mai ales cât nam primit scrisoare mergeam în toată seara la poștă și când auzeam că nam scrisoare plângeam de necaz îți scriam eu dar nu știam dacă ești acolo ori plecat undeva Ai scris de rugare și au încercat, dar niciodată să nu te aștepti la bine dela dușmani a spus dl. notar bătrânul că are nevoie de funcționar dar să știe limba statului așa că nu poate să fie român cred că înțelegi. Avem să mai încercăm și cu alta să

vedem cea mai spune de altfel dela oameni nu te poți aștepta la bine decât numai dela bunul D-zeu așa sunt de răi oameni de nuți poți închipui și numai Faust [probabil nume de poreclă n.n.] ce dușman ți spune el că de ce nu lai chemat la nuntă am săți spun eu multe când o da bunul Dumnezeu să vii acasă cât de îngrabă aș vrea să vii măcar de Paști. *Finu Ioilă [Persecă c.n.] îi la Sărețel la lucru cu Mihăilă Avram și Anton Todica încă au fost acasă pe două zile de Niculai Leonte nu știu că na trimis nici o scrisoare de acei 18 care au plecat mai pe urmă nu știu să ții spun pe toți decât Pavel Precup și Dănilă Pralea dacă îs mulți. Apoi de venit acasă nici vorbă nau venit nici scrisori dela ei de șase săptămâni miază scris cum mam petrecut în seara de 2 III eu nu înțeleg te rog sămi scrii mai lămurit eu cred că nam petrecut nicăirea decât am fost la socru în ziua de 1 III când au plecat Ion Savu și Niculai Leonte încă a venit după mine Ștefan Fodorca numai de știu alți mai mult decât mine te rog sămi scrii cine ția scris poate mam petrecut plângând Apoi năutăți nu prea avem zahăr și petrol am primit și noi 3.60 kgr. zahăr și 5 litri petrol Petru Gagea lea împărțit Doniză în toată ziua are de lucru cu oameni că dă marfa prea scumpă. Ai scris la socru că ți rușine să scrii a pachet eu cred că nu suntem atâta de răi și nu suntem atâta de năcăjiți oricând ai nevoie de ceva scriem mie eu orice fac pentru tine cât ce am primit scrisoarea țaam și scris cu toți care am fost acasă Ștefan [Avram c.n.] Grigore [Avram c.n.] tata îi dus la Bistriță îl cam doare o mână și o dus*

și un pic de grâu la moară în Iad că făină nu căpătăm numai noi și socru a zis Ion Dragotă cătră socru că nu trăiește să capete făină. În săptămâna asta merg cu fani [probabil nume de vacă n.n.] în târg doară au puteau înșchimba de alt fel noi avem rând bun și suntem sănătoși cu toți Te rog sămi scri cât ce primești scrisoarea să știu cum mai trăiești îți trimitem și un pachetel laolaltă cu socrii. Te sărut cu drag Maria.

Leșu la 8 III (?) 1942

Dragă Tomă

Cu atâta nerebădare am așteptat să-mi scrii de undeva tot mă gândeam că undei fi ajuns poate departe tare și nu poți scrie așa iute. Apoi am primit toate fotografiile la care mă uit toate zilele dar nus împăcată dacă nai putut să vii tu în locu lor dar nu mă pot supăra pe tine căci știu că nici tu no faci bucuros dar ce să facem dacă așa vrea cel de sus trebuie să suferim tu acolo și eu acasă Am primit o telegramă sâmbătă seara de care mam încălzit puțin am știut că ești tot la Szolnoc și nu mai departe de știam că nu ești plecat puteam săți trimitem pachet și mai iute că tot mereu ziceam să știm unde ești măcar săți trimitem ceva mâncare să nu rabzi foame cât ce am primit telegrama am și pregătit ceva și Luni mére socru la poștă duce și lui Ion [Artene c.n.] că și el o duce rău cu mâncarea dacă mai stați acolo nu lăsa până se gată scrie săți trimitem că știm noi cum e acolo față de acasă măcar foame să nu rabzi destul altceva. De

altfel noi suntem sănătoși cu toții care sănătate Țo
dorim și Ție numai doru de tine e cam greu năuȚaȚi
nu prea avem acei care sau dus odată cu tine Ioilă
sunt la SăreȚel la lucru a mai venit la 18 ordin
între care a fost Șinu [finul n.n.] Niculai Leonte și
Ion Savu dar Ion a scăpat cu o rugare pe vreme ne
știută Apoi de ce ai scris cu Dl notar încă nu sa
putut că ia făcut lui Ion Savu rugare și la mai lăsat
vreo câteva zile are să meargă tata și Socru săl
roage să o facă ne mai având ceȚi scrie decăt
multă sănătate și voie bună dela toȚi Te sărut cu
mult dor și drag Maria

Lesu la 15 april[ie 1942]

Dragă Toma

A căpătat socru o scrisoare de care mam
supărat foarte rău că plecaȚi pe zonă eu tot
așteptam să veniȚi acasă dar ce să facem dacă așa
sunt timpurile grele de acuma nui de ne așteptat la
bine fără tot la rău dacă vom avea parte de suferit
ce să facem bunul Dzeu ajută și Ța ajuta și Ție. ÎȚi
trimit un pachet și 20 Pengi. dacă îi primi te rog
scrie să poate întâmpla să nu plecaȚi am primit
toate scrisorile care leai trimis și felicitările Țam
trimis și eu o scrisoare nuștiu dacă ai primito și
nici nam amintit de Duminica Tomii că tot am
așteptat să vi pentru aceia îȚi urez și eu măcar prin
carte mulȚi ani fericiȚi și mai buni ca aceștia săȚi
deie bunul Dumnezeu de alt fel noi suntem
sănătoși și avem rând bun de Ion nu știu ce săȚi
scriu vei ști atăta că la Anisăia se duc mereu îi dus

Iliuț Leonte Imil Măgerușan Vasile Dragotă și să tot duc mereu timpul pela noi îi tot rece te rog că cei primi scriem cum mai trăiești eu am semne că îi veni acasă pachetu îl duce bietu Socru la poștă te rog iartă cum am scris că așas de năucă de cum am cetit scrisoarea la revedere te sărut cu drag Maria Multă sănătate din parte[a] noastră (scris de altă mână): Tomă Dragă Ion Măriucă [socrii n.n.] și Cumnăței

Les 21 (probabil iulie –
dacă se coace orzul) 1942

Dragă Tomă

În puținele șire care le scriu vei ști că suntem sănătoși cu toți care sănătate ți dorim și ție să ți deie bunul Dumnezeu vei ști că mai trimit un pachetel măcar cât de puțin dacă nu se primește mai mult acolo merge Ana lui Niculai Pop tot cu pachet și trimit pe ea a scris Niculai că primește orice de acasă și mai pe urmă a primit în 9 zile carte și pachet după cum scrie nu sunteți departe ți am trimis adresa lui nu știu dacă ai căpătato sau nu a mai scris Niculai că dela ei mai vin acasă la conced și de tot bunul Dzeu va ajuta și tu ai să vii cât de în grabă am eu semne bune am mai scris multe scrisori și în pachete am scris și de ajutor pe aici nu capătă numai care au copii care nau a spus Dl notari că pot să lucre cât să trăiască. Niculai Leonte a scris că pleacă la Munți Caucazi până acuma a fost tot acolo unde a mers întâi Ion îi tot acolo scrie că e bolnav a căzut în gălbenare de

altfel noi o ducem bine așa cum e lumea mulți oameni nu mai știu ce să facă cu foamea timpul e frumos *avem orz aproape copt* tata acum a sosit din Munte a spus că așa de fain sau apucat junci sunt în munte toate vitile le păzește Grigore [Avram c.n.] tot zice tata dacă ai veni acasă am merge iară la cooperativă atâta îl mai chiamă sau hrănit de Doniză îi prea bun sa înbogățit de când e acolo. Am scris și ieri o poștală eu și una Ștefan [Avram c.n.] are săți scrie și tata atâta doresc să vi acasă apoi și dacă [v]oi muri așa de greu de trăit mereu mă rog la Dzeu săți ajute așa scrie mai mult dar mai las doară îi veni acasă bunul Dzeu săți ajute să scapi și de acolo te sărut cu mult dor și drag a ta care te dorește așa de mult Maria

Les 13 VII 1942

Dragă Tomă

Mai scriu câteva rânduri nu știu dacă primești sau nu țam scris multe scrisori și în plic și verzi pe aici nu se găsesc cărți [poștale n.n.] roși nu știu nu poți ori nai pe ce de nu ne mai scrii când am căpătat două poștale mai pe urmă mam bucurat că am să știu ce mai faci mai des dar nam mai primit altele sunt trei săptămâni de atunci așa așa vrea să știu cum mai trăiești pe acolo nici acasă nui așa ușor dar ce să facem bunul Dzeu ne va ajuta la toți mama îi bolnavă bărbați au început să facă fân iarba îi slabă. alte noutăți nu pre am ce săți scriu decât că Izachil Vărărean a venit acasă de tot spune că a fost bolnav aștept cu nerăbdare să știu

cea fi de rugare a trimiso socru dela Bistriță sunt două săptămâni de atunci am trimis trei pachetele nuștiu dacă leai căpătat sau nu dacă aş şti că primeşti aş trimite în toată săptămâna am trimis și plicuri cu hârtie te rog foarte mult dacă le primeşti sămi mai scrii că așa de greu trece timpul dacă nuștiu nimic de tine Niculai Pop și Băloi [Grigore c.n.] au scris să le trimită adresa ta și a lui Virgil [Coșbuc c.n.] scriu că sunteți aproape numai nu știți să vă întâlniți numărul dela poștă e tot același De alt fel toți avem rând bun și la deal sunt sănătoși cu toți de când ai plecat tu mergem mai des uni la alți altceva nu îți mai scriu decât multă sănătate și bucurie săți deie bunul Dzeu și săți ajute bunul Dzeu să vii acasă cât de iute cu mult dor și drag Maria.

Leș 21 VI 1942

Dragă Tomă

Nu pot săți scriu cu câtă nerăbdare am așteptat scrisori dela tine nam știut nimic de 7 săptămâni nu știam în care parte vei fi și atâta eram de supărată că nu capăt scrisori o fost socru la Bistriță și nici acolo no putut face nimic dacă nu [a] avut adresa Sâmbătă în 20 VI am primit 7 poștale de care neam bucurat cu toți nespuse de mult când am citit gândeam că vorbesc cu tine așa de bine mia părut. De alt fel noi suntem sănătoși cu toți care sănătate țe dorim și ție săți deie bunul Dumnezeu junci sunt în munte în Lala și oile bietul Grigore [Avram c.n.] e păcurar păzește

toate mărhăile chiar acuma a poruncit săi trimită opinci că iau ars am săți scriu multe dar acuma nam cărți [poștale n.n.] căci nam știut de care să cumpăr a scris Sâdor Vărărean într-o scrisoare că sunteți la olaltă și atâta ne miram cum de nu scrii și tu ia trimis socru două poștale în care îl întreabă de tine cum de nu scrii ce să facem e greu pentru toți dar mai ales pentru tine străin departe și toate care nu sunt bune dar ce să faci nădejdea e numai la bunul D-zeu și pentru noi e greu dar suntem toți la olaltă și împărțim Veturia [Coșbuc c.n.] a căpătat ajutor și bani de care era vorba când ai fost acasă dar eu nimic am săți scriu mâ[i]ne să trimit și pachet cu drag care te dorește mult Maria.

22 VI 1942

Scumpu meu soț

Îți trimit un pachetel și vreau săți scriu câte am mai pățit și eu acasă neam strâns mai multe femei la care lis bărbații concentrați și nau copii și neam dus la Prefectură să întrebăm dacă avem drept să căpătăm ajutor ori nu și de acolo nea spus că avem drept și destul de rău că avem de aceia oameni la primărie de ne poartă pe drum de ba[t]jocură și am declarat acolo de când ești dus și cum trăim acelea lea trimis în comună și notariu nu lea dat până la două săptămâni atunci ma chemat la primărie dl. notari și ma ocărât că ce am avut să merg la Bistrița de ce nu lam întreat că mie ce ajutor îmi trebuie că am tată și nam copii dacă vreau să trăiesc să lucru dece să capete peste

nas pentru mine și câte și mai multe apoi de salari nici vorbă Veturia [Coșbuc c.n.] a căpătat și salari și pentru rece[n]sământ și tot până la ultimul filer. Mie nimic a spus primariu că tu nu ești pus la buget și năi drept să capeți au drept săi capete ei. ai scris că ai căpătat pe ceas atâția bani te rog sămi scri pe care ceas apoi de venit acasă na venit nici unu de dus cât de mulți *la care lea venit în vară ordin so dus pe Păduri și acuma umblă jandarmi după ei* de alt fel eu o duc bine am fost cam bolnavă dar mai mult de supărată că nam știut nimic de tine cât ce am căpătat scrisoare mia trecut să fi liniștit de acasă că toate merg bine mereu mă rog lui Dzeu săți ajute și săți deie sănătate avem săți scriem în toată ziua te rog scrie și tu când poți Te sărut cu mult dor și drag Maria

Les 24 VI 1942

Dragă Tomă

În primul rând vei ști că suntem sănătoși cu toți care sănătate țe dorim și ție săți deie bunul Dzeu apoi cu căpăluitul am gătat mălaiu pe față lam pus de 2 ori și tot na răsărit acuma am dus dela socru și am răsădit nuștiu dacă sa prinde ai scris să trimit săpun dar nu se găsește de loc la cooperativă mai au dar nu vreau săl deie le trebuie lor cu zahăru stăm cam rău nuți dau nici de 10 fileri am fost odată iam rugat și nau vrut sămi deie au spus că nau a venit zahăr ca astă iarnă la femei sărace dar na vrut Doniză să le deie până lau dus la primărie și lea spus că tot lea trage depe fișă. Să

poți veni până acasă săi vezi câtâs de îndrăciți țam mai scris de ajutor și de salaru tău care ai fost în drept săl capeți nu miau dat nici un filer și nu miar fi năcaz dacă nai fi în drept dar așa tu rabzi acolo și ei folosesc bani și rād bine mia spus Dl notari dacă vreau să trăiesc să lucru. La Veturia [Coșbuc c.n.] dacă a fost pe acolo Emil Anton ia dat toți până la ultimul filer îs pe mâna lor toate fac ce vreu și nare cine săi hărăie. Apoi vei mai ști că am dat la finu Ironim un berbecuț și cum iam făgăduit la clacă mieluță navem numai una junci sunt în lala [muntele Lala n.n.] păstor Grigore [Avram c.n.] cu miei umblă Ștefan [Avram c.n.] atâta mai întreabă de tine cât nam primit scrisori în toată seara întreba că nam fost la poștă și supărat că nu poate citi tot întreabă ce scrii. Am mai primit două scrisori cu data de 14 VI au venit în 7 zile să poți trimite tot așa și să pot trimite și eu să capeți și tu mai iute știu că tu nu ști de acasă dela Paști dar ce să facem dacă așa lumea e foarte greu de trăit mai ales pentru tine așa departe și câte necazuri toate parcă știu să fim mai aproape leam împărți dar așa numai bunul Dzeu dacă nu nea mai mângâia să ai curaj și credință în bunul Dzeu că el ajută mereu mă rog la bunul Dzeu pentru tine și cred că are săți ajute am trimis două pachetele de câte un kg. în care am pus și o cărticică cu visul maici domnului și am pus dou[ă] pachete de chibrite plicuri hârtie și o scrisoare și am să scriu mereu și pachet am să trimit numai să capeți astăzi mia dat socru 20 Pengő să am și eu bani până când îi veni acasă să

deie bunul Dzeu să vi cât de iute de acasă am să trimit tot a doua zi câte o scrisoare te rog când poți mai scrie și tu cum mai trăiești pe acolo așa aş vrea să știu să mă uit pe hartă unde ești chiar a fost socru la Dl notari pentru rugarea dar nuștiu ar vrea să nu mai vi dar na fi pe voia lor nu ia lăsa Dzeu. Multă sănătate și voie bună din partea mia și a toți ai noștri Te sărut cu mult dor și drag a ta care te dorește mult Maria.

Les 29 VI 1942

Dragă Tomă

În puținele mele șire țin săți scriu că suntem sănătoși cu toți care sănătate țe dorim și ție săți deie bunul Dumnezeu vei ști că acuma am gătat de pregătit un pachetel săți mai trimit așa aş vrea să știu dacă primești de acasă sau nu am mai trimis două pachetele și mai multe scrisori când ai plecat dela Debrețin am trimis un pachet și 20 Pengö și ai fost plecat au venit înapoi am primit două scrisori în 7 zile au venit aş vrea săți pot trimite și eu așa De căpăluit mai avem pe față iarba îi cam slabă altceva noutăți nu prea avem câți au plecat dela noi toți sunt acolo în sus au fost două sărbători nam fost nicăieri tot mă gândeam ce săți scriu și mă gândesc ce să fac să treacă timpul mai iute nuștiu când a veni vremea să ne mai vedem așa de greu trece timpul numai bunul Dzeu dacă nu ne ajuta trăim numai în speranță. Ion [Artene c.n.] e tot acolo unde a fost și înainte a fost acasă pe 14 zile ia trimis socru adresa cred

că a căpătato ția scie și el a primit și nănașu
brigadiru [Florea Pop c.n.] o poștală dela tine și a
zis că a scie și dumialor te rog scriem și tu cât
poți de des nu scriu mai mult că nu știu dacă merg
scrisă pe partea asta cu drag Maria

Les 29 VI 1942

Dragă Tomă

În primele șire vei ști că suntem sănătoși cu
toți care sănătate ți dorim și ție săți deie bunul
Dumnezeu mam gândit săți mai trimit un pachetel
nuștiu dacă primești sau nu am mai trimis două în
care am pus și două pachete de chibrite apoi vei
ști că a făcut Dl notari rugarea pentru oc[h]eanu[l]
care lai cumpărat tu cu 4 Pengi chiar azi so dus
socru cu ia la Bistrița să ție trimită. Apoi vei ști că
timpu pela noi nu[-i] așa iarba îi cam slabă la
cooperativă au venit 50 de metări [un metăr = 100
kg n.n.) de zahăr pentru sirop dar nu vreau să deie
numai pe fișă să dau vite la stat pentru armată îi
pus și tata cu o vacă și lână 5 kg pentru soldați. De
altfel o ducem bine numai doru și grija de tine îs
cam mari dar bunul Dzeu e mare ne va ajuta țaș
scie mai multe dar trimit pe o femeie se grăbește
te sărut cu mult dor și drag Maria

Les 5 VII 1942

Dragă Tomă

În puținele șire care ție scriu vei ști că
suntem sănătoși cu toți care sănătate ți dorim și

ție săți deie bunul Dzeu sunt la dial cu Ion [Avram c.n.] am lăsat pe socru soacra și Nastasia [Artene c.n.] la nuntă sa însurat George Pop și ia luat de soție pe Caterina Căilean și noi am eșit să durmim la deal că nu poți lăsa casa singură de tot sunt tare mulți lungi în degete. Stân așa mam gândit săți mai scriu câteva șire de care cred că te bucuri când le primești țiam scris multe nuștiu dacă leai primit sau nu noi nam primit de 2 săptămâni nimic dela tine și așa de greu trece timpul te rog foarte mult când poți mai scrie dacă ai pe ce ca să știm cum mai trăiești a fost socru la Bistrița și a trimis rugarea aștept cu nerăbdare să vedem ceo fi numai bunul Dumnezeu săte ajute să scapi și de acolo mereu mă gândesc la tine țăș mai scrie dar nam unde te sărut cu atâta drag până la revedere Maria

Les 16 Iulie 1942

Dragă Tomă

În primele șire vei ști că suntem sănătoși cu toți care sănătate țo doresc și ție săți deie bunul Dzeu Aseară am primit o poștală dela tine de care mam bucurat foarte tare că nam știut de tine aproape de 4 săptămâni am văzut că așa de supărat ai scris cred că trece cu greu timpul cu mult mai greu ca la noi dar ce să facem navem nicio putere decât să răbdăm până când va aduce bunul Dzeu ziua liberării Am scris multe cărți în toate felurile eu cred că ar fi timp să le fi primit și tu mereu mă gândesc la tine să pot așa teaș ajuta

dar ești prea departe numai curaj și credință în bunul Dzeu că tea ajuta. Chiar acuma o fost socru pela noi mia spus că ția scris și dumnealui o poștală am scris o poștală și am uitat să pun data a fost 12 Iulie atunci eram așa de supărată că nu știam nimic de tine te rog foarte mult scrie mai des dacă poți și eu scriu tot câte două trei pe săptămână Niculai Pop a trimis o poștală la tata la rugat săi trimită adresa ta sunteți aproape eu îți scriu pe a lui Pop Niculai 7 Szd. 142/32 aș mai scrie dar nam unde bunul Dzeu săți ajute te sărut cu drag Maria

Les 20 Iulie 1942

Dragă Tomă

Na trecut decât câteva zile decând am mai scris o poștală dar fiind sărbătoare mam gândit săți mai scriu câteva rânduri că te bucuri când le primești de alt fel noi suntem sănătoși cu toți la fel îți dorim și ție multă sănătate și bucurie să deie bunul D-zeu noutăți nu prea avem timp e frumos am prins la cosit în săcătură iarba îi cam slabă. Vei ști că socru îi foarte ocupat cu mașina de lână abia aștept să vedem dacă ai primit rugarea și dacă să primește sau nu e plin satu că ai venit acasă așa aș vrea să fie drept am vrut să mai trimit vreun pachetel da nu primește la poștă nuștiu de ce am trimis multe scrisori te rog scriem dacă leai primit te rog scrie cât de des dacă poți și ai pe ce pe aici e vorba că vin toți [în c.n.] concediu acasă

ne mai având ceți scrie bunul D-zeu săți ajute să
vii acasă cât de iute te sărut cu mult dor Maria

Les 26 Iulie 1942

Dragă Tomă

Am primit trei poștale și una în plic dela tine de care neam bucurat foarte mult cu toți văzând că ești sănătos că aceiai întâi când ești sănătos toate necazurile trec cum trec dar ce să facem trebuie să împlinim și bune și rele așași făcut omu să tot sufere mai ales acuma în timpurile astea grele dacă om avea parte neo mai fi și bine numai bunul Dzeu săși puie mila și tu făți curaj căci bunul Dzeu te va scoate și de acolo Mam bucurat foarte mult că ai primit pachetelu nuștiu dacă nu sa stricat te rog sămi scri am să trimit mai des până acuma am așteptat să văd dacă primești am mai trimis două trebuie să le fi căpătat ai scris că miai trimis bani până acuma nu iam primit poate na fost vremea te rog nu fi îngrijat de mine că trece și fără bani când ai strici și când nu tot bine știi tu că eu nus așa lacomă pe bani să deie bunul Dzeu să vii tu acasă atunci știu că oi avea bani acuma să am cât de mulți nam poftă sămi cumpăr nimic și care le am leaș vinde numai să vii tu acasă acuma să avem numai cât să luăm făina și zahăru la alt ceva nui de te gândit. *Vei ști că au mai venit vreo 45 de ordine la oameni bătrâni între care îi și nănașu Ștefan [Artene c.n.] așa ne temem să nu îi vie și la tata de alt fel noi suntem sănătoși care sănătate țe dorim și ție săți dea bunul Dzeu și*

curaj ca să poți suporta greutățile până a aduce Dzeu ziua liberării ai scris că plângi când citești scrisori de aceia oameni suntem și noi mai ales soacra dar ce să facem numai bunul Dzeu săți ajute ai scris de Cefănuică [nume de alint pentru Ștefan Avram n.n.] e în săcătură cu miei ța scris și el o poștală nuștiu dacă ai primito Mai trimitem un pachetel laolaltă cu soacra eu trimit niște turtițe și soacra pâine zahăr și o bucățică de caș mai mult de poftă dacă li căpăta ne stricat te rog scrie mai trimit și niște plicuri dacă îi putea să scri mai mult te rog să nu te superi că nam scris cu cerneală că îi tare rea chiar azi am primit recipisa pentru bani de care îți mulțumesc foarte mult aș mai scrie dar nu poți citi pe cealaltă parte te rog să nu fii supărat de câte ori primești scrisori de acasă că eu scriu des să ști mereu ce facem bunul Dzeu să te ajute Te sărut cu mult dor și drag Maria

Les 28 VII 1942

Dragă Tomă

Am primit asară o poștală cu data de 16 mam bucurat foarte mult că ești sănătos la fel suntem și noi sănătoși cu toți până în prezent mam bucurat că ai primit actele și te rog foarte [mult] să nu te superi căci la bunul Dzeu toates cu puțință mereu mă rog la b.[unul c.n.] Dzeu și am credință că te va scoate și de acolo te rog păzeștete cât îi putea și îngrijeștete numai pe tine de acasă nu duce grijă că suntem toți laolaltă orice trece mai ușor Tot aseară am primit și bani de care îți mulțumesc

foarte mult să dea bunul Dzeu să vii și tu până noi strica eu banii am mai trimis cu data de 26 Iulie un pachetel laolaltă cu soacra și scrisori ța scris și finu Ioilă [Persecă c.n.] iară mult tot visez că vii acasă doamne dă să fie adevărat când ai timp te rog mai scrie și tu când primesc câte o scrisoare cum teăș vedea rog pe bunul Dzeu săți ajute te sărut cu mult dor Maria

Leșu 6 august 1942

(scrisoare comună)

Mult doritul meu soț

În primele rânduri vei ști că suntem sănătoși cu toții care sănătate rugăm pe bunul Dzeu săți deie și ție apoi vei ști că am primit o scrisoare în plic de care mam bucurat foarte mult văzând că teai făcut mai sănătos te rog cât îi putea te păzește să nu te îmbolnăvești că acolo nai la nime credere am cetit cât îs de necăjiți oameni pe acolo săracii și pe aici nau avut ce mânca dar no murit de foame nime acuma au scăpat se coc oarzele și noi avem de secerat două holde mari de orz ai scris de tata căi supărat de nuți scrie a scris și el o poștală cred că îi fi primito nui supărat dar foarte ocupat lucră săracii din noapte în noapte în săcătură au gătat numai ei au cosit nau pus nici un om acuma sau mutat în deal încă din ceia săptămână ca să poată duce pe Ștefan [Avram c.n.] acolo cu miei că a fost singur în Săcătură ne spunea că nui urât numai nu poate dormi toată noapte și el ța scris când mai vine acasă atâta mă întrebă ce scrii.

Bietul Grigore [Avram c.n.) îi tot în Munte a fost săl omoare Ursu săracu atâta mii de milă de el junci îs în rând bun până acuma În săptămâna care vine or merge în față să facă și acolo a zis finu Ioilă [Persecă c.n.] ca veni și el într-o zi la cosit noutăți nu prea sunt decât e vorba că în 15 alunei asta să vie Anisia săși eie oile Ion [Artene c.n.] îi acasă pe 5 săptămâni cu rugare a scăpat Măriuca are o fată mică are săi puie nume Ileană ca pe soacrăsa ai scris de Izachil P. nui drept din câți sau dus ***până acuma numai doi liptesc Grigore Andron și Trofim Folfă sau dus săracii pentru totdeauna.*** Sau mai dus cātane oameni bătrâni ca tata între care îi și nănașu Ștefan [Artene c.n.] și badea [scrisoarea este întreruptă, iar pe verso scrie fratele Mariei, *Nicolae Avram*, dar alăturat mai există o pagină, fără dată, pe care continuă Maria, apoi soacra lui Toma – Măriuca Avram n.n.] Leon Artene [poreclit Leonaș, dar și Manailă n.n.] săi vezi ce fac acasă ții mai mare groaza cântă morțește în casă cu toții așa mam supărat de rău când am citit că nu țisa aprobat rugarea și mai ales când am văzut că Ion [Artene c.n.] vine dar ce să facem totdeauna în tot răul este și un bine și pe tine te va ajuta bunul Dzeu mereu mă rog la bunul Dzeu săți deie sănătate și să te ajute lelea Paraschiva a lui George Artene îi la noi îți dorește sănătate am mai trimis trei pachete și scrisori nuștiu dacă leai primit te rog scriem dacă sau stricat sau nu te rog dacă ai lipsă de ceva scriem că orice fac te rog mai scrie și tu când poți scrie tot și ce lucruri pe acolo mereu mă uit pe atlas

unde ești când văd cât ești de departe nu mai pot numai curaj și credință în bunul Dzeu că și de acolo îi scăpa bunul Dzeu săți ajute cu mult dor și drag a ta Maria

Dragă Tomă

fiind ieu acasă în locul lui socrîto vriaui săț dovedesc dragă că nu suntem, supăraț nici unul nici iel și nici ieu numai suntem foarte ocupaț cu lucru doamne mulțam de sănătate suntem foarte fericiți față de alți nu suntem avizaț dragă la nime nam dus lipsă de nemic și la lucru sunt trei bărbați dar să întânplă astăzi să fie 3 sau patru la o casă tot odată voiam săț spun să nu te gândești pria mult la noi noi cu Maria suntem mai mult acasă pregătim merem la polog și ne mîngăiem una pe alta să fi liniștit dragă din partea noastră on lucru vriaui săț mai spun și ieu să fi bun la suflet și să ai credință că Dum-zeu ța ajuta Îți doresc din suflet multă sănătate a ta Soacră Măriuca

Cumnate

Scriu cu creionul că penița și cerneala ... nu's așa bune. Dar cu penița ori cu ceruza n'are importanță; vorba e ce să-ți scriu? Sănătate rînd bun sunt lucruri pe care le auzi în toată scrisoarea. Uite am dinainte albumul și pe album atlasul deschis la harta Rusiei iubite și rezemat cu o parte pe ciasul ros și neobosit *o ieu de la vărsarea Volgii, Kuban și urc în sus cu privirea oprindu[-]mă la un șir de orașe Kursk, Ovel, Briansk. Aici mă opresc nu mai urc mai sus. Prin*

împrejur undeva se află cineva pe care-l dorim și care ne dorește. Ce locuri și ce oameni îmi închipui!

Știri interne: De ce nu scrie tata? Uite n'am să-ți spun ci am să-ți explic. Nu-i supărat ferit[-]a Sfântu. Poate așa în general pe toți cei ce luptă împotriva Rușilor. Știi dealt fel. Apoi suntem duși toată săptămâna și Duminica se odihnește și nu-i vine să se apuce de scris. Având asemenea motive cred că-l vei ierta și dispensa. S'au dus bătrâni deodată cu el. E timp frumos lucrăm de zor să nu pățim ca astă iarnă. Ști că nu ne-a ajuns fânul?

Cu astăzi Mântuitorul și-a schimbat fața de 1942 de ori. Și fața lumii se schimbă. Numai de anul trecut s'au schimbat multe.

Ți-aș mai spune dar nu știu din ce domeniu și nici n'am timp.

Până la revedere cu bine și cu sănătate,
Nicolae [Avram c.n.].

Les 10 aug 1942

Dragă Tomă

Nu pot să-ți scriu cât de mult mam bucurat când am mai primit două poștale dela tine cu data de 28 Iul. văzând că ești sănătos la fel suntem și noi sănătoși cu toții care sănătate rugăm pe bunul Dzeu să-ți deie și ție de acasă te rog nu fi necăjit că toate merg bine mama sa făcut sănătoasă multă milă la bunul Dzeu țam mai scris multe cred că le vei fi primit pe toate și trei pachetele am mai trimis mâine am să mai trimit unu astăzi mergem

la secerat avem orz copt te rog când mai ai timp
mai scrie și tu când văd câte o scrisoare cum te-
vedea pe tine tot s-aud s'voni de venit acasă de-
ar da bunul Dzeu să fie drept ne mai având unde
scrie te sărut cu mult dor Maria

Les 14 aug. 1942

Dragă Tomă

Cu multă bucurie am primit poștala dela tine
scrisă cu data 1 VIII și îți și răspund nam scris
vreo câteva zile am fost la secerat vei ști că am
mai trimis un pachetel cu data de 1 și nam scris
nimic te rog dacă primești să-m scri am trimis mai
multe nu știu dacă leai primit de alt fel noi acasă
avem rând bun și sunt sănătoși cu toții care
sănătate rugăm pe bun.[ul] Dzeu să-ți deie și ție tot
scri că nu va trece mult timp până la revedere să
deie bunul Dzeu să vie cât de iute timpul acela că
vai greu trece timpul am să-ți scriu mai multe mâne
că îi ziua de Sfântă Marie tot am așteptat să vii dar
ce să facem trebuie să ne mulțumim așa cum e
bunul Dzeu te va ajuta mereu mă rog pentru tine
te sărut cu mult dor Maria

Les 15 aug 1942

Scumpu meu soț

Na trecut decât o zi de când am mai scris o
poștală dar fiind singură acasă îți mai scriu că știu
cât te bucură o scrisoare de acasă și eu când
primesc dela tine cum te-vedea așa de bine

îmi pare aș vrea să vie în toată seara cu poșta și mai tare aș vrea să vii tu cât de îngrabă atâta doresc să mai vii odată acasă apoi și dacă aș muri nu miar părea rău că șa de greu trece vremea tot așteptând când îs câte o zi singură acasă îmi pare cât un an de mare știu că la tine trece mai greu timpul că ești așa străin dar ce să facem trebuie să ne împăcăm așa cum este bunul Dzeu va aduce și ziua întâlnirii până atunci făți curaj că bunul Dzeu te va ajuta de alt fel suntem sănătoși cu toți care sănătate rog pe bunul Dzeu săți deie și ție fân mai avem e făcut în față și în deal cosesc numai ai noștri și merge cam încet timpul îi foarte frumos mălai este și în lapte în săptămâna asta am secerat la orz a fost și soacra într-o zi și nea ajutat cum am mai scris țam trimis patru pachetele de care nu m'ai scris că leai primit sau nu mâine botează Măriuca fata cea mică cât de bine near părea să fii și tu acasă. Năutăți nu prea sunt numai svonuri câte și mai câte că în 15 că în 20 numai poate că na fi nimic să deie Dzeu să fie că tare aș vrea tot visez că vii acasă de ar da Dzeu să fie așa am mai scris în plic unde a scris mama și Niculai tata nui supărat dar îi ocupat cu lucru nu vine acasă numai rar a scris și el trebuie că ai primit trebuie să deie tata bani care ia luat dela casari când era la cooperativă de acasă te rog nu purta grijă că facem noi și partea ta numai săți ajute bunul Dzeu să vii sănătos Hescăl îi supărat că nu îi trimiți nici o scrisoare mai trimitei și lui dacă poți a zis că nuștiu ce mașină de flit a fost la noi o cere de știi de ia te rog scriem ca să știu de unde să io dau.

Închiiu aceste rânduri dorinduți multă sănătate bunul Dzeu săți ajute te sărut cu mult dor Maria.

Les 18 aug 1942

Dragă Tomă

Aseară am primit mai multe scrisori dela tine trei cu data de 5 și 2 cu data de 9 au venit iute Veturia [Coșbuc c.n.] a primit una cu data de 10 a venit în 7 zile mam bucurat foarte mult că ești sănătos toate trec mam supărat de pachetel că lai primit desfăcut nuștiu cum numai de la desfăcut pe cine lam trimis trebuie că ai mai primit după acela te rog scriem cum au fost am pus întrunu 2 castraveți de nu sau stricat scriem să trimit mai mulți știu că ție îți plac. Nu trec 2 zile când iară vin ordine așa că nu mulți bărbați mai sunt acasă și aseară au venit 13 ordine la oameni bătrâni unde să duc nu se știe dragă Tomă se apropie târgu eu aș fi de părere să în schimbăm juncii dacă ar fi sănătoși că de acuma nu mai cresc scriem ce să facem mai bine ar fi dacă ai veni tu până atunci de alt fel noi avem rând bun bărbați lucră la fân mereu numai de vreo două zile cam plouă chiar acuma a venit comisia de lână și noi mergem so ducem avem să dăm 11 kg. *să vezi că îi plin la cooperativă de lână care nau de ajuns le eu țoale gheme sunt care dau și câte 40 kg nu te întrebă că ai ori nai musai să dai pe Ștefănuță [Ștefan Avram c.n.] îl chiamă nănașu Calistru [Artene c.n.] pe moșie să nu te superi că nu scriu cu cerneală că așa de rea nu poți scrie cu ea de loc*

am săți trimit un pachetel cu pere dacă nu sar
strica mai pun un plic și hârtie ca să ai și tu pe ce
scrie de data asta nu mai scriu că ne grăbim să
mergem cu lâna bunul Dzeu săți ajute te sărut cu
mult dor Maria.

Les 23 aug 1942

Dragă Tomă

În primele șire vei ști că suntem sănătoși cu
toții care sănătate țe dorim și ție săți deie bunul
Dzeu a trecut o săptămână de când nam mai
primit nici o scrisoare dela tine nuștiu din ce
cauză vei ști dragă Tomă că am primit recipisa
chiar acuma mă duc la primărie so trimit îți
mulțumesc foarte mult de bani care miai trimis în
ceia lună iam dat la tata împrumut mia dat și socru
niște bani că țaam mai scris dar nu iam dat înapoi
A venit bietu Grigore [Avram c.n.] din munte cu
vitele să le vezi așas de faine să vezi juncii nu iai
cunoaște atâta sau îngrășat numai Grigore a slăbit
a fost ca și o cătană de necăjit săl auzi câte ne
povestește cum a dat față cu Ursu și numai un bou
la scăpat dela moarte Ștefănuță [Ștefan Avram
c.n.] îi dus la nănașu Calistru [Artene c.n.] pe
moșie a zis nănașu că ia cumpăra radio numai să
nui fie urât. Am mai trimis două pachete unu cu
pere și unu cu castraveți te rog scriem cât ce
primești să știu cum leai primit și dacă sau stricat
sau nu am trimis mai multe nu nuștiu dacă leai
primit de alt fel noi avem rând bun cu toți și cei
dela deal Ion mise pare că nui place de mireasă pe

cum se vede ar înșchimbao cu Marea Zăgrean nui nici lui de însurat acuma cu lumea asta ai scris mai pe urmă că ai nedejde să vii mai aproape dear da bunul Dzeu să fie așa să știu că ești mai aproape aș fi și eu mai liniștită naș duce atâta grijă doresc ca scrisoarea asta să te găsească pregătit să vii acasă bunul Dzeu să te ajute te sărut cu mult dor Maria

Les 28 aug 1942

Dragă Tomă

Aseară am primit o scrisoare dela tine cu data de 15 aug ziua de Sfântă Marie îți mulțumesc foarte mult și să deie bunul Dzeu ca altă Sf. Marie so petrecem mai bine de alt fel noi suntem sănătoși cu toții care sănătate rog pe bunul Dzeu săți deie și ție a trecut aproape 2 săptămâni de când nam primit scrisoare dela tine nu știam de ce tot gândeam căi veni măcar mai aproape dacă nu acasă mam supărat că nu primești scrisori dela mine nuștiu din ce cauză eu scriu mereu și pachet trebuie să primești în toată săptămâna și ieri am trimis unu dar nam scris nimic că mam grăbit să mă duc în [pe] față am avut la cosit pe finu Ioilă [Persecă c.n.] și Ironim astăzi vin cred că terminăm acolo iarba îi cam slabă așa a fost ori unde anul acesta timpul e frumos mălaiu e mai copt toate sunt bune numai pacea so aducă bunul Dzeu am săți scriu mai multe mâine până atrunci bunul Dzeu săți ajute să vii acasă te sărut cu dor Maria

Les 30 aug 1942

Dragă Tomă

În puținele șire care ție scriu vei ști că am mai primit o poștală cu data de 12 aug în care scrii că ția scris finu Ironim [Drevici c.n.] că îs slabă dar te rog foarte mult să nu te mânânce grijă de mine că sunt acasă cu toții și toate trec apoi știi tu că niciodată nam fost grasă dapoi acuma scrii că nu capeți scrisori dela mine nuștiu cum se poate așa un lucru că eu scriu mereu și am trimis câte un pachet în toată săptămâna nici eu nu primesc așa regulat nuștiu de ce am primit una cu data de 15 aug la care am și răspuns atunci țam scris că am săți scriu mai multe dar te rog să nu te superi căci nam fost acasă am fost în toate zilele la polog cum am mai scris a fost finu Ioilă și Ironim în două zile acuma am gătat am mai primit o poștală dela tine cu data de 12 aug mai în urmă să nu fii supărat că toate se vor face de alt fel noi suntem sănătoși cu toții care sănătate țe dorim și ție săți deie bunul Dzeu multă voie bună și sănătate dela toți ai noștri te sărut cu mult dor Maria

Les 31 aug 1942

Dragul meu soț

În primele rânduri care le scriu vei ști că suntem sănătoși cu toții care sănătate rog pe bunul Dzeu săți deie și ție astăzi a venit din Rusia spune el Trăian Dragotă a lui Iftene la conced pe 14 zile îi cam bolnav are cu stomacu Virgil [Coșbuc c.n.]

a scris că are nădejde că pela 1 oct[ombrie] să
veniți acasă de tot după cum se văd lucrurile am
speranță că veți veni cât de îngrabă numai
credință în Dzeu că el ajută la toată lumea mereu
mă rog la bunul Dzeu săți ajute și cred că ma
asculta Ion [Artene c.n.] pleacă în 8 Sept. isa
împlinit concedu rămâne bietu socru iară singur să
deie Dzeu când a pleca el să vii tu acasă Niculai
[Avram c.n.] îi dus la Năsăud să se înscrie iară la
Școală Ștefan [Avram c.n.] cum am mai scris e
dus la nănașu Calistru [Artene c.n.] pe moșie Mia
spus Dl Notari că mia făcut și mie să capăt ajutor
când [v]oi căpăta am săți scriu doresc ca această
poștală să te găsească pregătit de venit acasă
bunul Dzeu săți ajute te sărut cu mult dor și drag
Maria

Les 1 Sept 1942

Scumpu meu soț

Îți scriu numai câteva rânduri în care vei ști
că suntem sănătoși cu toți care sănătate rog pe
bunul Dzeu săți deie și ție a fost socru ieri la noi
iam dat adresa ta de când ai fost la Debrețin că na
vrut Dl Notari săi facă rugare a spus că nu ști pe
ce număr să duce Ana lui Demian Todica la fecior
în Debrețin că pleacă la front și a rugat pe socru să
meargă cu ea și cu un drum sar interesa și de tine
am săți scriu cât ce a veni de nu sor aproba nici
acolo de ar da bunul Dzeu să vii acasă fără rugare
să ști că nu primesc scrisori dela tine nam primit
din 15 aug(ust) trimit pachet am trimis mai multe

nuștiu ce ai primit te rog scriem să nu te superi că nu scriu mai multe că se grăbește femeia pe care îl trimit bunul Dzeu săți ajute să scapi de acolo/ te sărut cu mult dor Maria am mai trimis întrun pachet un pic de caș te rog scriem cum lai primit

Les 3 Sept 1942

Dragă Tomă

Nuștiu ce să fie de nu mai primesc nici o scrisoare dela tine cu data de 15 aug nam mai căpătat îs tare îngrij[or]ată de ce nu scrii am trimis un pachetel cu data de 1 Sept și scrisori mereu la care nam primit nici un răspuns vei ști dragă Tomă că am căpătat și eu ajutor pe 6 luni 96 Pengö 16 P. pe lună mia dat socru niște bani acuma am săi dau înapoi socru îi dus la Debrecen pentru rugare nuștiu cum a umbla abia aștept să vie îi dus de 2 zile și încă nui venit de altfel avem rând bun cu toți suntem sănătoși care sănătate rog pe bunul Dzeu săți deie și ție Niculai [Avram c.n.] se duce la școală în 9 Sept cu fânu suntem gata mai avem de secerat două holde chiar acuma mă duc și eu tata sa duce la târg poate să ducem și juncii pe unul îl doare un picior îi umflat numai de tăiat dacă lor lua timpul îi foarte frumos mălaiu îi mai [aproape n.n.] copt și toate sunt [bune c.n.] numai pace să deie bunul Dzeu Ion [Artene c.n.] îi foarte norocos aseară ia venit o telegramă să mai steie o lună acasă așa era de bucuros să deie bunul Dzeu să vii și tu cât de repede cu telegramă te rog

dacă poți mai scrie și tu bunul Dzeu săte ajute să
vi acasă te sărut cu drag până la revedere Maria

Les 5 Sept 1942

Dragă Tomă

În puținele șire de scrisoare îți fac de cunoscut că am primit o poștală dela tine cu data de 22 aug[ust] de care mam bucurat nespuse de mult că eram tare îngrijată de tine că nam căpătat scrisori vreo 3 săptămâni Virgil [Coșbuc c.n.] scrie că are nedejde de venit acasă Vei ști dragă Tomă că a fost socru la Debrecen dar na putut isprăvi nimic au spus aceia de acolo că să fii mai aproape tear lăsa să vii deodată cu el dar de colo nu pot a mai proba socru și altcum[va] de aceia nu fi supărat că bunul Dzeu tea ajuta și îi scăpa și fără iei cum ai scris și tu recălu îi mai departe decât cămașa navem decât să ne împăcăm așa cum este cred că nui departe ziua liberării până atunci trebuie să răbdăm de alt fel avem rând bun cu toții sănătoși tata îi dus la târg cu Niculai [Avram c.n.] junci noștri nu ia dus tot așteptăm să vii tu acasă țam mai scris că am căpătat ajutor 96 Pegő pe 6 luni Ion [Artene c.n.] îi acasă isa [pre]lungit conced[i]u cu o lună am scris cam rău că avem cerneală rea te rog mai scrie și tu când poți bunul Dzeu săți ajute să vi acasă te sărut cu drag Maria

Les 7 Sept 1942

Dragă Tomă

N[-]au trecut numai 2 zile de când am mai scris o poștală și acuma scriu alta numai tu nu știi de ce nu mai scrii am primit o poștală dela tine cu data de 22 aug[ust] în care scrii că ai să mai trimiți te rog când poți mai scrie că tot așa aștept și eu ca și tine când nu primesc scrisori sunt tare îngrij[or]ată de alt fel suntem sănătoși cu toți care sănătate rog pe bunul Dzeu săți deie și ție timpul e frumos îi aici toamna ar fi vremea să te lese și pe tine acasă să mai ducă pe alți acolo Virgil [Coșbuc c.n.] tot scrie că are nedejde de venit acasă cât de îngrabă am trimis mai multe pachete nuștiu dacă leai primit și cum am trimis două unu cu pere și unu crastaveți te rog scriem nu sau stricat te rog dacă ai nevoie de ceva scrie ar fi mai bine să nu mai ai de [a] scrie să vii tu acasă cum am mai scris a fost socru la Debrecen dar na putut face nimic de aceia să nu fii supărat că Dzeu toate leva face cum să fie bine și toate sor găta odată până atunci bunul Dzeu să te păzească cu mult dor Maria

Les 10 Sept. 1942

Dragă Tomă

Nau trecut decât 2 zile de când am mai scris o poștală dar fiind că eu nu capăt dela tine scriu mai des măcar tu să știi de noi dacă poți scrie și tu că așa de greu trece timpul când nu știi nimic de

tine în toată seara merg la poștă și nu pot săți scriu cât de rău mă supăr când văd că nam scrisoare dela tine am fost la Năsăud cu Niculai [Avram c.n.] iam ajutat a duce hainele a fost și Nastasia [Artene c.n.] cu noi eu miam tras o]măsea că ma durut când îi putea săi scrii lui Niculai [Avram c.n.] să știi căi la Năsăud tot unde a fost și anul trecut Noi suntem sănătoși cu toți și avem rând bun la fel îți dorim din suflet multă sănătate și bucurie și să deie bunul Dzeu să ne vedem cât de curând socru cu Ion [Artene c.n.] au început la înblătit tot așa cum o fost și anul trecut timpul e foarte frumos cu iarba și cu seceratu suntem gata toate ar fi bune numai tu săți ajute bunul Dzeu să vii acasă Închii dorind să ne vedem cât de îngrabă cu drag Maria

Les 15 Sept 1942

Dragă Tomă

Nu pot săți scriu cu câtă bucurie am primit scrisoarea dela tine scrisă din 24 aug[ust] și în pare bine că ești sănătos la fel suntem și noi sănătoși cu toții și avem rând bun numai îs cam îngrijată de ce vin așa rar scrisorile dela tine și asta a venit în 20 zile cum nau venit niciodată în făceam câte planuri de ce nu mai scrii poate na venit poșta regulat Niculai Pop a venit la Pesta e rănit și mai mulți nu vin scrisori dela ei numai bunul Dzeu să te păzească și săți ajute să scapi și de acolo e vorba săi înșchimbe în luna care vine pe toți pachete am trimis mai multe nuștiu dacă

leai primit și unu cu pere și cu crastaveți nuștiu dacă nu sau stricat și am să mai trimit dar mai bine ar fi să vii tu la ele să nu mai am eu de trimis și să nu te apuce altă iarnă pe acolo bunul Dzeu să ajute la toată lumea și ție cum am mai scri[s] a fost socru la Debrecen dar na putut isprăvi nimic pentru aceia ție ajuta Dzeu și ție Niculai [Avram c.n.] îi dus în Năsăud când îi putea săi scrii să știi că nui acasă am să scriu mai multe dar tot am așteptat dela tine te sărut cu drag Maria

Les 18 Sept 1942

Dragă Tomă

Nau trecut decât 3 zile de când am mai trimis o poștală ca răspuns la care m'ai trimis tu scrisă din 24 aug[ust] în care ai scris multe și eu aș scrie mai multe dar tot aștept să mai scrii nuștiu ce să fie de nu mai căpătăm nau venit nici dela unu de atunci ai scris să trimit un pachetel cu ceva fructe lam făcut și lam trimis dar nu mai eu la poștă nici acolo așa mam supărat nici atâta să nu pot trimite dar mai bine ar fi să vii tu acasă că tot așa se aude să vă înșchimbe dear da bunul Dzeu să se gate odată că vai greu trece timpul așa dar ce să facem trebuie să suferim de alt fel suntem sănătoși cu toți și avem rând bun la fel rog pe bunul Dzeu săți deie și ție sănătate te sărut cu dor Maria

Les 20 Sept 1942

Dragă Tomă

Am primit 2 poștale dela tine una cu data de 30 aug și una din 27 nu știu de ce am primit mai iute cea din 30 ca din 27 mam bucurat și de acelea foarte mult văzând că ești sănătos dar nu știu de ce din luna asta nam primit nici una și tare greu trece timpul când nu știu mai multă vreme de tine ai scris că nuți scriu noutăți nu știu ce săți scriu din nou nui nimic când so dus oameni în lontru [mobilizați n.n.] am scris. Miai scris de Aurel[jian c.n.] Pralea nu mă întâlneam odată cu măsa să nu mă întrebe că nu miai scris că te întâlnești cu el nu ia scris la măsa din Mai de loc așa sa bucurat când iam spus că miai scris tu de el apoi scrisorile multe se p[i]erd chiar din primărie știi tu cum e pela noi de alt fel noi avem rând bun la fel rog pe bunul Dzeu săți deie și ție multă sănătate și bucurie timpul pe aici e frumos și toate sunt bune numai pace să deie bunul Dzeu să scapi și tu că vai mult e de când teai dus am să mai scriu mai multe până atunci te sărut cu dor Maria

Les 21 Sept 1942

Dragă Tomă

Nu pot săți scriu cât de mult mam bucurat când am primit scrisoarea din 4 Sept că eram tare îngrijată că nu știam aproape de o lună nimic de tine și tot se auzea câte svonuri apoi să ști că mam supărat de pachete că sau stricat și abea am

așteptat să văd cum leai primit poate a întârziat poșta de nu leai primit așa iute am vrut să mai trimit mai multe dar nu primesc la poștă dragă Tomă am primit tot aseară o recipisă de 48 P de care îți mulțumesc foarte mult socru îi dus cu tata la Bistrița după benzină peste o săptămână [v]om începe la cules la mălai pe atunci să fi și tu acasă să mai aduci radio ca ast[ă/t]oamnă nu ascultăm radio numai rar că âs scumpe bateriile dear da bunul Dzeu să vii tu acasă așa-i vorba să vă înșchimbe Noi suntem sănătoși care sănătate țe dorim și ție dela bunul Dzeu ai trimis o scrisoare lui Niculai [Avram c.n.] dar e dus la școală în Năsăud și nam avut pe cine să o trimit bunul Dzeu săți ajute să vii acasă până atunci te sărut cu dor Maria

Les 25 Sept 1942

Dragă Tomă

Am primit cu data de 24 Sep o scrisoare dela tine scrisă din 2 Sept în plic și mam bucurat foarte mult că ai rînd bun și ești sănătos m'ai scris de pachete că leai căpătat stricate așa mam supărat puteam să trimit altceva dar am știut că ție îți plac și nu mam gândit că sar strica acuma nu mai merg pachete și așa de greu trece timpul când puteam trimite parcă eram mai liniștită juncii nu iam dat că a fost tare slab târgu dear da bunul Dzeu ca în alt târg să fii tu acasă Ștefănuță [Ștefan Avram c.n.] îi dus pe moșie de atunci de când țam scris mama lui aurel[ian Pralea c.n.] te roagă săi scrii

lui aurel săi scrie și ei că na căpătat din Mai nici o scrisoare dela el țaș scrie în plic dar avem cenzură bună și salege care merg și care vin am scris multe nuștiu dacă leai primit sau nu chiar acuma prindem la cules la mălai în lontru nu merge nime nici acasă nu vine nime am căpătat și acei 65 P[engö] și 48 de care îți mulțumesc foarte mult Am fost 2 zile la socri am țașut un Țol mereu te pomeneam zicea soacra a veni Toma și nu tea găsi acasă numai să vii că gândesc că na trece timpul mai iute să vii acasă să vezi ce se petrece prin sat nănașu Calistru [Artene c.n.] Țo scris poate nai căpătat dela noi salege ce scrisori merg Închiiu dorind să ne vedem cât de iute te sărut cu dor Maria

III. SCRISORI ADRESATE ALTOR APROPIAȚI

S.(zolnok c.n.) 2 II 1942

Tek Avram Mihaly a Mih.(ăilă c.n.) Les
Közseg Beszterce Naszod v. megye U.P. Kisilva

Sincer Preten

În puținele șire care ți le scriu află dragă că
mă aflu bine și sunt sănătos am scris și la Maria ca
să te roage să îmi trimiți o pelcăluță de care ai Dta
căci cât va fi îți voi plăti când voi mai veni acasă
te rog nu uita de mine sunt numai cu Virgil
Coșbuc c.n. la un loc sunt cătană în toată regula ce
va mai fi nu știu te rog nu uita de ce team rugat că
mis cam mici cismele și este cam rece transmit
multă voe bună la Domnița [Avram c.n.] și copii.
Te rog dacă îți permit posibilitățile scriem o
poștală costu ei ne vom revanșa Te salut
pretenește al tău pr[i]eten bun Toma

Feladó: Artene Toma 19 ark. szd. Szolnok

Szolnok 19 III 1942

Tek Artene Ianos 2/II Budafok temető U 10

Dragă frățioare

Prin puține rânduri vreau ca să mă mai
adresez încă odată către tine țam mai scris o

poștală prin care îți fac de cunoscut că am rămas tot în Szolnok văd că numai în zadar tot aștept răspuns scriem dacă te supăr cu rândurile mele ca să nu îți mai scriu dar cred că sângele apă nu se face tu nu crezi că cu lacrimi în ochi îți scriu rândurile acestea. Eu până în prezent mă aflu bine și sunt sănătos care sănătate ție doresc și ție dacă vrei scriem că ce mai este nou ce se mai aude pela voi pe paști nu mer[ge]ți în conced. Noi facem mereu instruxie ca și când am venit. Noutăți nu avem nimic totul vechi. Aici în Szolnok e și Leon Căilean și E[mil c.n.] Vărărian dar nu sunt la un loc cu noi. Închiiu aceste rânduri dorinduți tot binele și sănătate și aș dori ca să ne vedem cât de curând și cu bine. Te sărut cu dor al tău frate sincer Toma

Feladó: Artene Toma 19 ark szd Szolnok

Fără dată

Tek Avram János

Les Közseg Beszterce Naszod v. megye U.P.

Kisilva

Dragă socrule și soacră dragi cumnați rog pe bunul D-zeu să vă dia sănătate și bucurie la fel transmit la Dl. prim administrator Marchis voe bună și bucurie la Măriuca lui Vă trimit localitatea Szolnok. Nu uitați și de mine mai scriețim. Artene Toma 19 ark szd. Szolnok.

(ilustrată VIVIL)

Tek Avram Niculae

Les Közseg Beszterce Naszod v. megye U p
Kisilva

Dragă Niculiță!

Ție îți trimit o Nemțoaică nu știu dacă ți
plăcea căci vezi așa [omul c.n.] gingaș Țin cu
toată dragostea să îți mulțumesc pentru rândurile
tale care cu atâta dragoste ai ținut ca să mi le
adresăz dar mă prind că nu vor rămâne
nerăsplătite salut pe dragi mei socri vă salut pe
toți cu drag al Dv Toma [Artene c.n.].

24 VII 1942

Tek Artene Istvan

Les Közseg Beszterce Naszod v. megye U.P.
Kisilva

Dragă Nașule și nașă

Cu drag vă fac de cunoscut că am primit
poștala care miați trimiso de care vă mulțumesc
din suflet pentru atenția care mio dați îm pare bine
că sunteți sănătoși și aveți rând bun. Tare mi dor
de Dv. și aş dori ca să ne vedem cât de curând vă
rog până atunci mai încurajați pe Maria și nu o
lăsați ca să fie supărată. Mulțumesc la D-na Ciki
Laios pentru voie bună la fel le transmit și eu
multă sănătate la toți. Timpu pe aici e bun dar ce
hasnă că noi nu ne putem folosi de el. Închiu

rândurile mele dorindu[-]vă multă sănătate și noroc vă îmbrățișez cu drag până la revedere al Dv. fin care vă dorește Toma [Artene c.n.]

A feladó: Artene Tomás honv.

rendfokozata: zly törzs

A tábori posta száma: 112/22

5 VIII 1942

Tek Avram Ștefan

Les Közseg Beszterce Naszod v. megye U.P.

Kisilva

Dragă cumnățele

A trecut mult timp de când nu mi[-]ai scris și am crezut că ești supărat ceva [cumva n.n.] pe mine de nu îmi scrii dar totuș văd că tot pr[i]eteni suntem *De opinci să nu te miri că ai rupt în toată săptămâna câte o pereche că vezi ești omul greu* [spirit de glumă, pentru că neamul avrămeștilor e mic de statură n.n.] și *să nu fii supărat că a spus Socru că nu ța face altele că a da Bunul Dzeu și voi veni acasă și îți voi face eu o pereche frumoasă*. Cred că te vei fi sculat pela [ora] 4 dar de multe ori eu pe la [ora] 4 nici nu m[-]am culcat. Apoi Maria trebe ca să te mai lase câte în o dimineață să dormi că tu ești bun și tot odată ești păstor și turmei noastre. Poate te vei mira că de ce îți scriu cu cerneală de asta dar la care am scriso la Maria misa gătat ceia verde mai că era să nu am cu ce o adresa și asta cernială e Rusească cam rău

se vede dar vei ceti cum vei putia. Termin și închiu sărutându-te dragă Ștefănuță voe bună la toți Toma

A feladó: Artene Tomás honv.

rendfokozata: zly törzs

A tábori posta száma: 112/22

5 VIII 1942

Tek Avram Ianos

Les Közseg Beszterce Naszod v. megye U.P.

Kisilva

Dragă socrule și soacră

Cu nespusă bucurie am primit poștala [pe] care miați scris[-]o [în] 17 Iul. căci după cum am mai scris într[-]o poștală crediam că sunteți ceva supărați de nu îmi scrieți câteva rânduri Știu că greutățile familiare apasă greu în timpurile acestea îmi scrieți că aț[i] primit numai câteva poștale de la mine dar eu mereu am scris cred că acuma le veți fi primit. Cred că nu trebuie ca să vă mai scriu de greutăți știi Dta care ai trecut prin ele iar eu nu trebuie să fiu îngrijorat căci toate se fac. Știu că[-]i greu dar știu cu câtă dragoste face un părinte [orice c.n.] pentru copiii lui. Am scris trei poștale cu trei feluri de culori căci cerniala care am avut[-]o chiar acuma mi s[-]a gătat și nici aceasta albastră nu[-]i bună. Gândul meu veșnic e la Dv. și vă duc dorul dar cred că B[unul] Dzeu toate le

va curma ca să ne mai vedem o dată vă sărut cu dor pe toți socri și cumnați al D Toma

A feladó: Artene Tomás honv.

rendfokozata: zly tőrzs

A tábori posta száma: 112/22

24 Szept 1942

Tek Artene Tomás

Les Közseg Beszterce Naszod v. megye U.P.

Kisilva

Scumpi și doriți părinți

Cu mare bucurie viu ca să vă fac de cunoscut că am primit cu data de 22 dela Dv 2 scrisori scrisă cu data de 8 Szept și 3 Szept unde m'ai scris și tu Ioane Te rog ca să ierți că am scris în o scrisoare cam supărat că nu î'm scrii dar văzând cât de frumos î'm scrii ți'u ca să îț[i] mulțumesc mult și te sărut cu drag după cum î'm scrii și ție numai credință în Bunul D-zeu. *La fel tată dragă nu sunt vrednic ca să recunosc câtă oboseală ai pus pentru mine dar doară bunul D-zeu se va îndura ca să mă aducă sănătos în mijlocu Dv ca să pot răsplăti toate.* Foarte bine ar face Anisia ca să lase feciori la iarba ceia până nu [va] îmbătrâni dar în tot cazu ar fi mai bine ca să culiagă Grigore întâi napi și săi care acasă până a nu da vermele de tot în iei Mai departe neavând ce scrie vă sărut pe toți cu drag până la revedere care rog pe Bunul

D-zeu so aducă în grabă vă sărut pe toți pe rând
frați și cumnaț al Dv. Toma.

A feladó: Artene Tomás honv.

rendfokozata: zly törzs

A tábori posta száma: 112/22

IV. SCRISORI PRIMITE DE LA APROPIAȚI

Leșu spre 6 Februarie 1942

Dragul Tati Tomiță

Am primit scrisórea primă cu data 2 II tot de o dată Maria și D[om]nul cumetru Brigaderul [Pop Florea c.n.] mulțumim din suflet dragul Tati ști bine că nu putem uita unul de altul află că suntem bine cu toți Ion încă a plecat isa făcut rugare dar nu isa primit nu știm unde e plecat. încă nu nio scris nimic acum când scriu este óra 11 și 30 am sosit dela cuscru a fost și mamăta și Nastasia cu ca[i]eru am mai ascultat la romenische sprahăm [sprache n.n.]. de cu sară a fost și Maria la noi cu Ștefan [Avram c.n.] acum vin mai des și ne roagă să mèrgem în fie care sară așa trece timpul mai cu ușurință încurajînd unul pe altul nu uitați spuneți și lui D[domnul] Virgil [Coșbuc c.n.] curaj și credință tare în bunul Dzeu împărtașiți camarazilor voștri. cum a zis Mîntuitorul Hristos cătră Samariteancă când sa atins de póla hainei lui. mergi în pace credința ta tia mîntuit. să nu nutriți speranțe slabe credeți că va fi bine și bine va fi. în ia sară îți scrie și Niculai [Avram – elev la școlile din Năsăud n.n.] e acasă pe 8 zile. dela Mihăilă Avram de o cam dată nu e dar ne vom interesa scriene dacă mai stați mult acolo ași veni pînă la voi moi întreba cît mar costa trenul eu am fost în tóte orașele din jur numai

acolo nu. cît ce vom primi carte dela Ion îț vom trimite adresa te salută Ion și Măriuca. Ioilă și Ion Persecă încă a plecat numai Maței e rămas din contig 37 nu știu pînă cînd. acum fug și eu după lémne și fin că nu mai am în nedejdea cui (mă lăsa) sperez că peste puțin [timp c.n.] iară voi avia scie cu ce vă ocupaț întru cît să póte [în măsura în care se poate n.n.] rog răspuns cît ce primești. trec pe verso Pe aici frigul s[-]a domolit așa că am lucrat și astăz fără recăl în iasnoapte ninge puțin așa móle alt ceva nou nu e îți dorim cu toți rugînd pe Dzeu tot binele și tot ce dorești dela bunul Dzeu Sînătate libertate și noroc la toate. salut cu drag pe D[om]nul Virgil [Coșbuc c.n.] și îi poftesc la fel de aici mai jos ma rugat Nastasia săi las loc să scie și ia. să ne vedem cît mai curund al tău tată care te iubește Toma./ Mă adresez și ieu dragă frățioare cu vrio cîteva șire că îți dolesc dela bunul Dzeu multă voe bună și sănătate cu drag a ta soră Nastasia. dragu Mami cu lacrăm[i] îț scriu cîteva șire că nam gînit că [v]oi mai ajunge să vă mai dolesc nam nici ajutor îl rog pe bunul Dzeu și Maica sfîntă să vă ajute Ștefan cumnatuto azis că să să facă [dacă s-ar face n.n.] el un Măreșal⁴⁾ să vie la tine ț[i-]ar da drumu acasă.

⁴⁾ Ca o premoniție, Ștefan Avram s-a făcut ofițer, dar n-a ajuns decît la gradul de colonel.

[Scrisoare fără dată, scrisă de la Năsăud, după întoarcerea din vacanța de Crăciun, cu referiri la cel plecat pe front c.n.]

Dragă Ștefane [Avram c.n.]

Îți scriu ție pentrucă tu ai cerut să-ți scriu când m-am întors din vacanța de Crăciun și apoi tu ai timp și poți încă să-mi răspunzi. Chiar te rog foarte mult să-mi scri căci te înveți și te obișnuiești a scrie în primul rând și mă pui și pe mine la curent cu cele de-acasă. Tu nu te-ai despărțit până acuma nici odată de cei dragi pe timp mai îndelungat și nu ști ce simți atunci când nu ești lângă eिनici nu ști nimic despre ei. Nu zic numai de mine; așa de toți în general.

Ce să-ți spun? Te întrebi. Multe și de toate. Câte oi și care au fătat, cum sunt miei[i], când le aduceți în Deal și ce-ți vine ție în minte. Spune-mi și ce scrie fratele nostru Toma ca să-i pot răspunde și eu. Da, așa este, el e ca un frate mai mare pentru noi toți și nu-i zice că ții mai mult la mine decât la el. Dacă te-ar întreba cineva la care ții mai mult ce-ai zice? Ei, vezi puiule, că și pe hârtie se poate pune tot ce[e]a ce gândești și vorbești. Și cât de mult l-ar bucura pe un soldat din Szolnok glumele tale nevinovate când le-ar citi de pe o carte poștală. Numai că trebu[i]e să te înveți a scrie și citi bine batăr într-o limbă dacă nu în mai multe. Nu sc[r]i nam ci n'am, nici îs ci sunt. Dar de acestea sunt multe.

Așa, acum am să te văd cum ai să începi. Cât despre mine, n'am ce să-ți spun. Închipeți și tu o

ciurdă de vite ce se împung și se lovesc unele pe altele. Numai că oamenii sunt mult mai răi, proști și nesimțiți decât animalele.

Am fost în Jidovița și am întrebat de bani dar mi s'a răspuns că Toma n'a lăsat nimic dimpotrivă a rămas dator cu ceva pentru „trasul dinților”. Dacă aveți nevoie de vreo bască de levente, trimiteți-mi bani.

Al tău frate care te îmbrățișează – Nicolae [Avram c.n.] – V-ik

[Scrisoare comună, fără dată, de la cumnații Ștefan și Grigore Avram din Leșu, B.N. c.n.]

Dragă bade Tomă

Ve[i] ști și despre mine că sunt sănătos care sănătate ție doresc și dumitale. Să ști că ni foarte urât fără dumiata. tăți ne rugăm lui Dumnezeu să vii cât de repede acasă. Eu nuți știu scrie câte ție povesti fără îți doresc foarte multă sănătate Avram Ștefan.

*

Dragă bade Tomă. Îți scriu și eu câteva rânduri în care vei afla despre mine că sun[t] sănătos care sănătate ți[-]o doresc și dumnitale. Dar să ști că odată cu plecarea dumnitale nisa stricat toată liniștia noi am da orce săți putem ajuta ca să vi acasă cât de repede. Iar dacă nuți putem da noi ajutor tot ne rugăm lui B[unul] Dumnezeu să te întorci sănătos acasă.

Te salut bade Tomă cu mult dor și drag Avram Grigore

Dragă bade Tomă

Iartă că nu țiam putut scrie deodată cu pachetul căci eram în dial. *Suntem și noi ocupați cu m[i]ei[i] că neau fătat toate oile.* Apoi suntem cu toți sănătoși. Dragă bade Tomă cu mult mai bine țiaș vorbi decât săți scriu. Singura dorință o avem cu toți să ne vedem iară împreună cât mai repede cum am fost.

Timpul care îl petreceam în glume și în râsuri astăzi îl petrecem tot cu gândul la dumniata./ Ne mai având ce scrie Te îmbrățișez cu mult dor și drag/ A dumnitale cumnat Ștefan [Avram c.n.].

Dragă bade Tomă

În puținele mele rînduri vei ști că suntem sănătoși cu toți și avem rînd bun. Tot la fel te doresc și eu ca și ceilalți ai noștri. Dragă bade Tomă de când ai plecat D-ta de acasă ne trece timpul cu mult mai greu. De atunci nime[ni] nu mai face glume nici unul nu suntem dispuși de când ai plecat nu neam mai jucat dia mîța oarba. Multe zile trec fără casă deschidem radiu nici când cântă nul mai ascultăm./ De cât singur tata e care se ocupă mai mult cu știrile. noi numa duminca îl ascultăm când navem ce face. Să nute superi pe ion pentrucă nuți scrie căci el este în dial./ Te salut bade Tomă cu mult dor și drag Grigore [Avram c.n.].

Dragul Tati Tomiță. e ora 4 după masă. află Dragul Tati că aceste șire le scriu acasă pe masă e de față Ion cu Măriuca cu Nastasia și Mamăta și Maria a eșit cu măta bucuroasă că a primit cartea în care am găsit și fotografia cu 5 cătane unde ești tu cu țigara și Virgil [Coșbuc c.n.] cu pipa am beut cu toți 1 litră vinars cu toți împărțășind cuvinte de mîngăiere și îmbărbătare bucuroș că știm despre voi de aici urmează să scrie fie care cîte un șir. pe urmă să vor duce cu fotografia Veturiei [Coșbuc c.n.] Dragă Tomă vei ști că sunt la deal am mers cu scrisoarea primită dela tine și cu fotografia și mam bucurat că ești sănătos și ai rînd bun apoi vei ști că am beut un pic de vinars și mam îmbătat țam trimis pachet și scrisoare te rog dacă îi primi scriem Maria./ Dragă frate îți scriu și eu cîte va șire ca să ști căci mai trăim vei ști și despre Ion căci până în prezent este acasă și ne aflăm bine și suntem săn[ă]toși care sănătate ți[-]o dorim și ție cu drag a ta soră Maria și Ioan. Voae bună cu drag Nastasia. de aici mai scriu iarăș eu că mamăta o eșit să adape mărhăile că îs și boi lui Ion acasă nia adus fîn și cuscu nia adus lémne erinește ciungi ce am avut scoș în gura [I]erboșeli dela Ștefan Roș. toți mă ajută de nu le pot mulțumi. dela Ion nu avem încă adresa cît ce vom primi țiom trimite. acasă suntem bine cu toți atît în vale cît și la deal pe sară iară mă duc o țiră la vale mai ascultăm la radio. apoi de Ion știm că a plecat în data de 6 II dela Bistrița cu Ion Pérsecă

Grigore Bălăjan și Grigore Andron unde nu să știe pînă ne va scrie. apoi Gagia [Petru c.n.] cu serviciu o lucrat 3 în locul tău el și Mihăilă Avram și fostul colector Casian [Ion c.n.] abia a scăpat ne bătut de cele femei toate îs bune numai să fiți sînătoș și în rînd bun. nu fiți îngrijați că D-zeu e așa de bun nici nuți închipui cum învîrte spre bine. D-[omnul] Virgil [Coșbuc c.n.] are un fecior să trăiască să să bucure unul de altul. spuneți salutări și dorinți de bine din partea noastră. al tău Tată care te dorește și să va împlini Toma Artene.

Dragu Mami Tomiță aț doresc tot binile și sînătate și doresc săvă văd cât decurund acasă că toț te dorim și socri aț cetesc cărțile toț perând Dumnezeu cu tine.

Lesu la 10 Februar(i)e 1942

Tomă Dragă

Am primit tóte scrisorile trimise și mam hotărît săț răspund la dorința ta întocmai./ mai întâi noi suntem sînătoș avem rîndul bun în ce privește gospodăria toates bune singura ne mulțumire și mai mare deît ar putea fi ori care alta este că nute avem și pe tine între noi dar ce să facem rămînem în mîna sorți nu uita vam fost spus eu acasă că ce rămîne de făcut în asemenea vremuri nu te prea scufunda în gînduri fi vesel eu prevăd o primăvară aprópe acum să răspund pe rînd la tot ce vrei să ști. registrele [de la c.n.] Ilva mică le[-]am depus la primărie la cererea lor deacolo cred că leor fi trimis, alimentația cu

baterii la radio o facem cum putem căci nu[-]l mai ascultăm cu atîta plăcere de cînd te[-]ai dus tu în ce privește povestea cu Matroana încă nam putut ajunge la Material împachetat am fost pus atunci cu graba la prima scrisoare, toate scrisorile leau primit toț trimitte una separat lui Hescăl că pretinde, și lui Nașu Ștefan [Artene c.n.] Cuscri au rînd bun sunt sînătoș Ion [Artene c.n.] a plecat dela Bistriță și încă nu au primit scrisoare Situația cu petrol și zahăr pînă acum e moartă numai restul de petrol lam împărțit noi acelea 313 hl Notarul nea cerut tuburile ce lilea dat îndărăpt a fost de curînd o mare vînătoare la valea măguri au fost ceva Domni străini și au prins 2 porci după cum văd sunteți destui Romîni acolo puteț conversa numai timp să fie mă bucur că poț să devi ungur bun De alt fel și eu te sfătuesc să înveț căci este cu minte ca omul săș puie în mișcare forțele de care dispune căci numai așa poți deveni bogat din punct de vedere spiritual alt cum perzi și ce ai mă grăbesc că stă poștarul lîngă mine să dau cartea te interesază de găsești un acumulator la radio că e slab îț vom trimitte bani te îmbrățișăm cu drag toț ai tăi ne scrie cât de des la revedere salutăm pe Virgil [Coșbuc c.n.] / Dragă Tomă țo scris tata și pleacă cu poșta de data asta nuți pot scrie mai mult avem să trimitem și pielea dar nam avuto găsită cu drag Maria.

Dragă Prietene

Am primit scrisoarea ta și ceia ce ți-am promis vei ști că am făcut totul. Ion și-a făcut cererea dar nu a avut norocul ca să scape, a stat aproape o săptămână pe aici. La plecare nu ne-am întâlnit așa că nu știu unde a plecat Ion și Ioilă Persecă și acum mai pleacă Emil Măgerușan cu cei care au mai rămas din ctg. 41.

Nunțile care au fost puse la cale s'au făcut întocmai.

Lui Maxin [Pralea c.n.] i-am spus ce i-a scris Virgil [Coșbuc c.n.] Și el îi dorește la fel și să știe că are un prunc mic, fecior.

Eu sunt bine și cu armata cred că o ducem la fel numai că eu acum sunt cătană mai bătrână.

Acasă nu am fost dar mâine 11 l.c. plec pe 4 zile și atunci o să-ți scriu ce se mai petrece prin sat.

Nemai având ce-ți scrie închiu aceste șire dorindu-vă tot binele ție și lui Virgil [Coșbuc c.n.] și tot odată poftă bună la mâncare.

Rămân al tău dub. dub sincer prieten
Grigore.

Feladó: Román Gergely honv. 26/III Zlj. 9
század Beszterce

Dragă Tomă

E bine că ți-ai cumpărat toc nou căci cu cel vechiu n'ai putea scrie și răspunde la toate scrisorile de-acasă. Îmi închipui că dacă nu ți-au răspuns cel puțin ți-ai făcut datoria față de toți: prieteni, nănași, socri etc.

Ei dar nici pe micii cumnați nu i-ai uitat. Să fii încredințat că ei se gândesc la tine ca și la un frate mai mare. Dacă i-ai întreba la care țin mai mult și de care le pare mai rău, desigur n-aș fi eu. Pe cel care s-a amestecat în jocurile lor, le-a făcut pom de Crăciun și alte cadouri nu pot decât să-l iubească. Nu știu cum ți s-a părut și cum ți-ai petrecut vieța de cazarmă acum când ai fost mai străin mai legat de satul natal și mai departe de el, decât ca activ la Bistrița. După cum singur ai făcut aluzie, aș vrea și eu să se sfârșească cât mai curând și cu bine. Până atunci te-aș ruga să-mi scri o carte cu impresii personale despre timpul petrecut. N'am știut că ești dus acasă. Îmi pare foarte rău; Puteam să te aștept la gară cel puțin. Pe aici timpul se tot încălzește. Sunt semne că se apropie primăvara ce[e]a ce nu prea e de crezut. Cred că nici pe acolo nu îi frig acuma.

Să nădăjduim în timpuri mai bune. Atât ne-a mai rămas. Căci nu sunt vremile sub cârma omului ci bietul om sub vreme.

Feladó: Avram Nicolae V-ik oszt. tanuló
Naszód

Dragul Tati Tomiță

Află că suntem pînă în timpul de față bine și sînătoș fie lăudat cel de sus nisă apropie lemnele dar cu încetul vine și primăvara ziua e cald și curg părăele omătul să duce cu încetul cei din vale încă au rînd bun. te vei mira de un lucru ce îți scriu. am petrecut o spaimă fôrte gria alaltă [i]eri sîmbătă mam dus la Machidon [Mălai c.n.] să mă tundă pe cap și cum e el pînă își mulge dibolița să stau puțin fac țigara acolo sus și arunc ochi pe feriast[r]ă era deminiață după 8 și văd că eșea Maria cătră noi la deal es afară și dau bună deminiața ia întoarce cîțiva pași și zice hai mai în coace. vin lîngă ia și în loc săm poată spune ceva [se c.n.] înniacă de plîns și num poate spune nimic o întreb cei cei spune în[tr-]un tîrziu îm spune. o venit csendori la noi și ne întriabă unde e Toma că încă nu sa prezentat și că unde lați ascuns. era numai cuskra și Maria să întrebe la gară că ai plecat cu trenu marț deminiața iar după ce o văzut că plînge ia spus las nu fi supărată ne interesăm noi prin telegrame și vom ști. sa speriat rău să nu fi pățit ceva. a și trimis pe Ștefan [Avram c.n.] cu bani să plec la poștă ca să dau telegramă cu răspuns. am eșit repede acasă am mai luat bani și am plecat spre Ilva [Mică c.n.]. cus cru era în deal că mergiam mergiam dar parcă nu pe picioare ca în zbor. și cînd eram în drept de fintîna cu roată trecia Leontin cu mașina și striga halo și sta făcînd semne cu mîna să nu merg să vin la el sar repede

peste un tău cu ghiată și urc lîngă el în mașină și îmi spune că la rugat Dni jandarmi sãm spue sã nu fug la Ilva cã o fost o greșalã. cel din cauzã e Artene Vasile și nu Toma. am venit în dãrãpt și liam spus de sa mai mulcomit și ieri a primit scrisoaria dela tine din 18.II. cînd ai sosit. lui Ion [Artene c.n.] iam trimis pachet nu a rãspuns încã [da]cã la primit sau nu. cu drag salutãm și dorim tot binele dragul Tati salutãm pe Dnu Virgil [Coșbuc c.n.] la așteptat asarã sã vie dar încã nu a sosit. a venit Ezac[h]il [Vãrãrean c.n.] cu teleg.[amã] a primit 5 zile alt ceva nou nu e decît cã avem comisia de verificare. Feladó: Artene Tomas Les u.p. Kisilva. B.Naszod v. megye

Scrisoare fãrã datã, scrisã cu siguranțã de la Leșu,
în vacanța de primãvarã c.n.

Dragã Tomã

Nu știu cum vei primi și ce vei crede despre cele ce vreau sã-ți scriu. Totuși, cãteva vești dela cei de-acasã nu pot sã-ți procure decît mulțumire. Eu sunt acasã pãnã în 13 ale acestei luni. Nu mai e voioșia de mai înainte printre noi. E destul ca unul sã spunã o vorbã care sã aminteascã ceva de cãnd eram împreunã pentru ca toți sã se nelinișteascã. Ce va fi, ce va urma? Întrebãri fãrã rãspuns. De-ar fi o simplã cãlãtorie pentru a vedea ținuturi, lume, obiceiuri și pentru a învăța limba, nici nu te-ai gãndi. Dar cãnd te oprești sã meditezi: pentru ce ai plecat de-acasã de lãngã cei dragi? Ce scop are aceastã despãrțire? Cãnd i-oi mai vedea? Sufletul

ți se întristează, genele se umezesc la omul cu simțire. Îți spun ce[e]a ce cred eu. Dar când mai afli că reprezentanții dușmanilor lumii vin în fiecare seară la radio și se bucură când bolșevicii au înaintat puțin fără a se gândi că prietenul cel mai de aproape, binevoitorul lor, poate fi dus împotriva acelor hoarde. Ei nu se gândesc. Dar ce ți-am scris verzi și uscate? Poate nici nu vei vrea să înțelegi.

Pe aici e bine. Îngrijind de gospodărie, așteptăm primăvara. Cât de fericiți ne-am simți să fi printre noi. Poate nici eu n-am să scap. Lucrurile se înrăutățesc.

A fost organizată o mare vânătoare zilele trecute aici. Autoritățile civile și niște ofițeri au împușcat 9 porci. Te văd râzând. Le-am prea amestecat. Aș fi voit să-ți scriu multe dar nu știu cum vei primi pălăvrăgeala mea. Dacă ești bun și vei avea timp scri-mi la Năsăud, Nicolae [Avram c.n.].

Les la 14 Martie 1942

Mult dorite frate

Doresc [ca] această carte săte găsiască sănătos îți scriu și eu câteva șire casă și tu despre noi căci ne aflăm bine și suntem sănătoși care sănătate ție dorim și ție. mia spus tata că iai scris că ai auzit că îi dus și Ion sa dus și a stat trei zile și la țipat acasă. mia spus tata căci iai scris săți trimăt adriasa și ție trimit căci nu știu pentru ce nai știut adriasa căci numiai trimis nici o carte și

ți-o scriu so ști Comuna celari⁵⁾ Județul bondari
plasa vârvul măguri[i]. dragă frate terog să ie[r]ți
am scris foarte rău că decând nam scris mam
dezvățat. îmi spune și Ion săți scriu multă voae
bună și te dorim cu toți cu drag și dor al tău
cumnat Ion și ata soră Maria/ Dragă frate doresc
[și] eu să dia bunul Dumnezeu pe paștile care vin
cu toți să ne [în]tâlnim oauă roși să ciocnim cu toți
bucuroși să îi scri și lui Ion pe adriasa care țiam
trimiso aștept răspuns cu drag/ Dragul tati suntem
bine pe data de 16.III c vom pune câte un pachet
la poștă ție și lui Ion Feladó: Szavu Maria Les.
u.p. Kisilva B.Naszod.

Naszód 16.III.1942

Dragă Tomă

Intenționat am amânat răspunsul scrisorii
tale. Poate ca trecând ziua de 15 Martie să-ți pot
descrie solemnitătea și fastul cu care am serbat-o
noi în Năsăud? Nu știu eu singur. Fapt e, că am
avut poștala cumpărată încă din cealaltă
săptămână. Astăzi, după ce am ieșit dela masă
care – desigur dacă erai aici te întrebai ca și altă
dată cum de am luat-o așa de repede – un soare
frumos, un aer curat și cald, te îndemna la
hoinăreală. Tot internatul era afară. Mi-am adus

⁵⁾ Este vorba despre Dealul Celar și Poiana Bondar, din
localitatea Leșu județul Bistrița- Năsăud.

atunci aminte de o carte cumpărată și aruncată în pupitru și iată-mă scriind.

N-am așa multe a-ți spune. De-acasă știu foarte puține. Prin Februarie încă scria Ștefan că are 8 oi fătate. De atunci, mormânt. Se apropie Târgul acum în 20 și nu știu cum îi zice. Poate s-or mai arăta și leșeni. Nu le-am văzut fața toată iarna pe aici. Au ce le trebu[i]e.

Ce(e)a ce ne preocupă pe noi este apropierea Sf. Paști care ne aduc câteva zile de vacanță, foarte puține după cum se aude. În Germania, România anul școlar se termină mai repede (pe la începutul lui April). Nu-i mare lucru nici la noi... Trenurile germane trec încontinuu.

Poate că o scris și Mircea [Coșbuc] lui Virgil [Coșbuc] căci m[-]a întrebat de adresă.

Însfârșit, nu știu cum stați, ce gânduri și planuri aveți de viitor.

Eu din partea mea, aș fi foarte fericit dacă ați căpăta și voi o vacanță cel puțin cât a noastră.

Cu speranța aceasta vă zic la revedere.
Feladó: Avram Nicolae V-ik oszt. tanuló Naszód

Les. la 17/III 1942 anul Păci[i]
(scrisoare comună)

Dragu Mami Tomiță

află căț scriu și eu câteva șire că gânesc că și grăesc dia dreptu cu tine și află că sântem sănătoș cu toți numai âs supărată că vă știu așa departe și flămânz am fost săț trimitem un pac[h]et numai dela noi și Maria anț[e]les șisa supărat că dóră ța

trimete ia ori nu ne âncredem că ia âț trimete și așa pun cu Maria [Artene c.n.] *laolaltă opâne și nește plăcinte mic[i] cu brînză ân lontru lia făcut Mariuca și slănină și cîteva scoverză și oțîră de brînză de vacă și pisăliță de pôme să poci țaș trimete cât de mult că nute uit dia as[tă]vară cît niai dat. bunul Dzeu săș deie sînătate și libertate să vămai vedem acasă că mi milă și de biata Mar[i]e că ovăd așa supărată că mai în tótă zioa vine la noi că zice căi mai trece din vreme întro nópte amas la noi cu Nastasâia [Artene c.n.] amândouă a[u]p[o]vestit tótă nóptia că așă [se] supără când nu capătă carte âi și ia ca și mine apoi iartă dragu Mami cum țaam scris că nam mai gândit că [v]oi ajunge să vă/mai scriu și să vă/mai doresc rog pe bunul Du[mne]zeu să/vă ajute să vă/mai văd acasă. de aici [î]nainte scrie Nastasia/ Îți scriu și eu dragă frățioare vrio cîteva șire ca să ști că suntem sănătoș cu toți și îți doresc multă voaie bună și sînătate și zile de libertate îți mulțumesc din tot sufletu că nu mă uiți nici pe mine că de câte ori niai scris voaie bună dar aș dori dela bunul Dumnezeu ca să nu mai avem nevoaie de scris pe hârtie fără să grăim de față și să ne fie drag cum ne iera mai demult amu *miam adus aminte de un vis că am visat că ierai acasă și mă dai cu pălmile de podele și ziciai că aiesteas podele spălate și făciai ca Scridon Buta și ieu am răs tare prin somn de tine că ma auzit badia Ion cu Măriuca și mau întrebat că ce rād așa tare te rog să ierți cum am scris că am scris rău de tot îi sloveni cum vei putia căi scrisă de sora ta care te**

dorește până la revedere cu drag Nastasia.

Dragul Tati Tomiță. am primit scrisoarea dela tine cu data 13/III.c îți mulțumim din suflet Bunul D[umne]zeu săți dia ce dorești și îți va da sigur să fii crede și să va face toată lumea trăește în speranță dar puține speranțe sunt însoțite de credință tare în a tot Puternicul D-zeu care poate toate câte le voește. aceste suferință sunt ca să ne apropiem cât mai tare de bunul Dzeu care e gata pentru ajutor în tot momentul am fost la D[omnul] Notari cum ai scris dar nu vrea. înșiră multe câte nu încap aici să țile scriu. vom încerca pe altă cale ca cond.[uctor] tractor. D[om]nul Primar ce să zic sa întrepus destul Apoi D[om]nul Faust după ce am eșit cu cuscu din primărie era sara târziu nia ținut pe podețul leștiorului pînă nia înplut frigul nia dat atîtia învinuiri că nu ai stat de serviciu și că *treb[ui]e om care să cunoscă limba statului* și că ția împrumutat bani dar nici măcar la nuntă nu lam chemat și ia fost atît de rușine. și că el ar fi dat mai mult ca D[om]nu Deisorianu. și că el a ajutat și sfătuit bine și nu a fost luat în s[e]amă. acum mai perînd ne vom pregăti de altă încercare cu ajutorul bunului D-zeu. apoi pe acasă avem rînd bun și noi la deal și cei din vale toți îs bine și te doresc și te prețu[i]esc ca pe cel mai scump al lor. Maria e și coraja ca și puteria e și ia ca via pînă să învîrte pe lîngă par toți înciarcă să îi facă bucurie dar slab să prinde de ia. cia mai multă voe cînd vine la noi o facem să mînce cu sîla și îi mai spunem speranțe de bine. o vād că îi trece mai ușor din vréme cînd ne vede tot așa și nouă cînd o

vedem. era acum de tot supărată că nu a fost primit scrisore dela telegrama dată în 6 pînă ce a primit în ia[stă]sară cu data 13/III între timp am primit noi o poștală cu data 8 și am duso de a cetito dar totuși o vediam ne împăcată cu sórtia dacă nu a primit și ia de acum poți să scri la olaltă pe numele iei. numai cei scri ei în secret săi scri de cilin de noi altcum și la toț în truna că mai cu samă eu merg des la Radio. nu fi în grijă că nu ne urîm unul de altu cu drag scumpul Tati să ne vedem în grabă și va fi Uitam să scriu Ani țo trimis o scrisorică mică dea mîna și o fotografie mică în care e el și soția e tot în ciocan... zice că să [în]fîlnește cu urs (?) roman [Grigore c.n.] și hrișman [Niculai c.n.] și că are de tóte și bani destui ne salută pe toț și vînători de pe (indescifrabil)

Lesu la 21/III.942

(scrisoare comună)

Tomă Dragă!

am primit scrisoaria dela tine scrisă din 13 Martie neam bucurat că ești bine noi încă suntem sînătoș și avem rîndul bun aici e tot frig parcă e tot februarie alte năutăți mai mari nu avem de cît că să înpuținează nutrețul la vite. N[e]ai scris că nu primești răspuns dea casă dar noi tot mereu țam scris nu știu cum le primiț acolo oile au fătat toate au rînd bun chiar acum am sosit dela Năsăud am mers cu junci la tîrg dar nu so vîndut aproape nici o vită tîrg slab de tot am văzut la Niculai

[Avram c.n.] scrisoare dela tine. la revedere pe Paști te salut I. Avram

Les la 21/III 1942

Dragul Tati Tomiță

Află că asară am primit o poștală ce ai scris lui Ion și Măriuc[h]i cu data 16/III ci numai astară vin din sus cred că țor scie și ei acum mă grăbesc eu ați scie că e sîmbătă și mîne nu merge poșta pînă luni află că toț suntem bine și în vale și la dial și cei din sus Ion Măriuca și Cuscra. apoi Cuscru Ion [Avram c.n.] și Cuscra o fost [i]eri și alaltă [i]eri în tîrg în Năsăud cu iapa și cu un junc dar nu o dat nimic că o fost tîrg de tot slab nu so vîndut aproape nemic și o fost Nastasia [Artene c.n.] de mas cu Maria [Artene c.n.] că ele îs tot cam amîndouă cu cîte cusături dea lor când Nastasia în vale cînd Maria la dial *am me[r]s și eu și asară și alaltă sară la r[adio c.n.]*). șprahăn și de cînd e betul șprahăn încă așa nu cum o zis maria... apoi cu lucraria în parc[h]etul din sus a mers bine pînă acum dar acum înterpînorul [antreprenorul n.n.] Anton nuș[tiu] ce ia sărit țandura și cîte înjurături la adresa picherului și că nu vria săl vadă nici îmblînd pe linie ci că lar fi ocărît cătră ceva o[a]mini și fiind că să știe căi cel mai harnic înterpînor lăudat de alți dacă nu de el nu știu cum vor fi înch[e]iat listrele cu muncitori ar vria săi lucre[ze] toț lui ar fi dorit să nu m[e]argă nici unu la ștrec nu știu cînd a fi răfuiala zice că pînă [v]or veni bani. țam trimis pachet la

olaltă cu Maria scrie de lai primit șaș mai trimite și v[re]o doi bani cu tóte că póte încă nui de grabă răfuiala dar ne va mai da D-zeu numai să fiți în rînd bun spuneți multe complimente lui Virgil [Coșbuc c.n.] vă dorim sînătate și să puteți[i] suporta tóte greutățile. cereți prin raport (kiholgotas) szabadesag de sf. Paști ceva nou pe la noi nu e decît că acum e frig și vînt tare cu greu să duce zăpada că e tot rece ne cam temem de fin că nu va ajunge. mă grăbesc să nu să ducă poșta. cu drag al tău tată Toma [Artene c.n.].

Les la 21 Iunie 1942

Dragul Tati Tomița

Cu multă bucurie în suflet îți scriu aceste șire bunul Dzeu dela care am cerut mîngăere nia dato era pένtru noi de tot greu de suportat timp pria lung fără să știm de tine eu eram acela de împărțit corajă și speranțe bune atît Mariei [Artene c.n.] cît și [la] mamăta am ajuns de mai nu urlam ca lupu. dar tot eram bățos și prorociam că e rînd bun și [v]or veni cărț cu grămada p[r]e cum o și venit 7 de tot. 5 cu data 28 V și 2 cu data 2 VI. o bucurie ne spusă pένtru toț liam cetit cu toți la olaltă și cu *mateș* o adus bateriile lui că era cam slabe am ascultat pînă tîrziu și de aici am mers la Ion și Măriuca că șăd în sat so descilinit de babă. au rînd bun. chiar acum îs și ei la noi cînd trag cu pana pe aici îs tot pe lîngă mine toț au rînd bun și îs sînătoș aștiaptă să iasă și Maria săi dau o poștală de astia roș săți scrie. Ion a fost acasă pe 12 zile

mia ajutat a îmbrăcat din nou mașina de lână am pornit și merge mai bine ca an numai lână e cam puțină că so luat la armată so lăsat numai cîte 2 kg de cap [de locuitor c.n.]. îț scriu adresa lui Ion Artene Ianos honved. Pot százod. 48 laktánya. Sopron. am primit și dela el și tot întriabă ce știm de tine ioi scrie și lui adresa ta. [c]eștia lalt toț suntem în rînd bun și sînătoș timpuri îmblă frumoasă holde și mălai arată frumos. începe căpăluitu a doilea. de rugări la trierat am încercat și pînă acum era pria greu dacă nu aviam nici adresa. am fost la Notariu cu Grigore Suci ca să ne facă céteri și o zis că nu póte propune numai dela 32 ani în sus că așa legea am mers în Bistrița am dat la crucia ran pentru adresa. am fost și la prefectură îm pare bine că am adresa că nu [v]oi sta în loc mai am carnetu tău și ...? cu po[r]tret. îm strîng material și cu ajutorul lui Dzeu [v]oi porni din nou în acest scop ruga să face credință în Dumnezeu. vor eși bine tatăl tău Toma.

(Les)22-VI-1042

Dragă Tomă

Mă simt bine căci sunt acasă între ai mei. Cu școala am terminat și pot să spun că bine. Pe aici toate sunt aceleași; așa le-am găsit eu și așa le vei găsi încă când te vei întoarce. Aceleași locuri, aceiași oameni. Bătrânii preocupați de mersul războiului făcând preziceri pentru unii ori pentru ceilalți, tinerii cu ale lor de când lumea și cât va fi. Lucrurile și preocupările satului mer[g] înainte se

schimbă cum înaintează timpul căci toate mișcările noastre sunt legate de el: o ploaie nu te lasă să căpăluști ori să strângi fân (nu încă).

Absența unuia sau a altuia nu contează pentru mulțime în general numai cei mai apropiați îl simt în mijlocul lor, cu ei împreună, cu toată depărtarea ce-i desparte. P.S. Am primit 2 scisori datate din 14-VI./ Răspundene încă dacă le primești ca să-ți mai scriem. A feladó neve: Avram Miklós Les.

Les la 22 Iunie 1942

Dragul și Scumpul Tati

Tomită țiam scris eri una de asta ca răspuns la cele 7 bucăț 4 la cuscri 3 Mari[ei] [mai departe scrie probabil cum au fost repartizate n.n. și 1 cuscrului 3 la noi 2 mie și una la cumnatutău Ion. toț niam bucurat nespus iar în iasdemineățã luni în 22 VI eram aici la mașina de lînă că am omeni și lucru merge mia trimis *Artene Țilea* 2 din 14 VI una mie și una Mariei a și primito și îți va răspunde chiar acum scriu și lui Ion [Artene c.n.] și îi trimit adresa ta. apoi de acte pentru mașină vom face bine că am adresa am fost la D[om]nu[l] notar a spus că numai de la 32 ani în sus pot primi dispensă și că tu ai numai 29 dar fiind că trebuie să plec din Primărie prima dată am săi duc binoclu tău că are mare nevoie de așa ceva ca să se uite dacă e țap sau capră și ioi plăti dublu ca să îm facă pe baza carnetului ca specialist și după ce mă văd [cu documentul c. n.] de aici mă duc pela forurile

mai înalte chiar cum ai amintit tu pe mine țom
pregăti și ceva pac[h]ețal cam de 1 kg. să nu fi
înfrică Dragul tati că nu [v]oi dormi pînă nu văd
pus la cale. ști că vă iubesc mai mult ca pe mine.
fi sigur că tot ce să pôte fără a cruța nici jerfa nici
obosala cam ști cine e tatăto care știe săș iubască
copi[ii]. cu Drag te salut. scris pe sobica dela
mașină în zgomotul piaptănelui care curăță lîna la
revedere în curund ne rugăm lui Dzeu nu uita a te
ruga că nie ajută tatăl tău Toma. Artene Ianos
Honved. Potszázad. 48 laktanya. Sopron [este
adresa lui Ioan Artene, fratele lui Toma Artene
tînărul n.n.]

Bistrița la 1 Iulie 1924 [probabil din cauza
oboselii, dar e vorba cu siguranță de anul 1942]

Dragă Tomiță află că sunt în bistrița de eri și nu
am putut pleca încă pînă astăz ca să pot face cum
să fie mai bine și mai de ajuns. sunt plecat de
acasă de alaltă eri am vrut să eu cursa de 2 dela
Ilva [Mică c.n.] dar nu o stat făcând semn că nu
mai este loc era ticsită de oameni am rămas și am
dormit la cumetru Leontin eri dimineață am luat
trenu pela Beclian am ajuns aici după 11 pînă am
căutat instituțiile de care era vorba în scrisória
dela tine fiind că tote sunt nu unde era în trecut
am stat după masă la cameră a spus să vin mîne
am dormit la Magda astăz am venit din nou și mia
spus că nu e nevoe de mai multe subscrieri de cîte
sunt tot așa și dela cam-ml și că să le trimit așa
cum sunt acum îți scriu aciasta poștală care să

însoțescă cele 3 plicuri adresate la feli din care
acel cu rugaria laș pune recomandat dacă vor vria
cei dela poștă pînă acum am primit dela tine o
dată 7 poștale și o dată 2 care o sosit în 7 zile pusă
din 14 VI și o ajuns în 21 VI. suntem bine cu toți
scriene ce rînd și ce lucruri cu drag T(oma)
A(rtene). după ce ajung acasă țoi scrie dade aflu
vr(e)o scrisoare dela tine.

Bistrița la 1 Iulie 1942

Dragul Tati Tomiță

Îți mai scriu încă o poștală de aici în nainte
de a pleca acasă află că am pus în poștă fără de
asta 3 plicuri albe fie care cu aceiaș adresă în unul
e țidula dela Minister[ul] agricultură din
Budapest[a] cu nyilvanyi tortási szam care e
certificată din Primărie încă din anul trecut. în al
doilea e apelul de pregătire pentru Mașină și
motor trimis dela felügyelőseg din Bistrița în al
treilea e rugaria din Primărie pe care am voit a o
pune recomandat dar nu pun nimic recomandat
ce e cu tabori poșta cu éle o dată încă o poștală ca
asta. chiar acum am eșit dela poștă și îți scriu asta,
grăbind să plec cătră casă că îs plecat de alaltă eri
din ziua de sf. Petru și az[i] e a treia zi. rog și
răspunde în grabă cum ai primit și ce ai primit
plicurile leam lăsat deslipite pένtru cenzură. află
că rînd avem bun atît în vale cît și la dial și ne
ajutăm în tot chipul unul cu altu. și ne încurajăm
în speranțele cele bune de a vă vedea în curund
iarăși între noi. Dzeu e bun și ne iubește ne va

împlini dorința tóte merg spre bine în cît știm noi de aici cu drag tatăl tău Toma.

Les la 5 Iulie 1942

Dragul Tati Tomiță

Fiind că astăz e Dumineca de 5 VII. și am o țîră de timp îți mai scriu cîteva șire cu tóte că nu am primit răspuns după cele ce am trimis gîndul nie tot la voi ne încetat rugîndune la bunul Dzeu să vă aducă sînătoș. știm că ajung cărțile tîrziu cam în 3 săptămîni mam gîndit că ar fi bine să fie cel puțin mai désă ca să știm mai curînd uni de alți că dacă am aștepta chiar după răspuns 3 cu 3 e șasă săptămîni și e greu de așteptat atîta timp te rog de este vóe și aveț pe ce scrieține în nainte de răsp[uns] ca să știm mai des. află că avem rînd bun și noi aici la dial și cei din vale órecum suntem mai strîns legaț uni de alți pînă Dzeu te va aduce eri țo fost picat gardu dela livăduță și o eșit D[omni]șoru Niculai [Avram c.n.] și lo tocmit și o mers și la curățat în față cuskra cu Maria [Artene c.n.] o fost cu lîna la mașină. lio tare plăcut să face lîna mai bine ca anul trecut am îmbrăcato din nou și dacă mă lasă Dzău am să fac și digul cu apă și să țo dau în cel mai bun rînd ca săm plătești o cupă de vinars și săm cumperi pipă cu vargă lungă. am fost în bistrița am trimis în 1 VII 3 plicuri albe și două de astia [verzui c.n.] te rog scrie cum și ce ai primit o fost rugaria și alte 2 acte referitóre la mașina de trierat cu drag tatăl tău Toma [Artene c.n.].

Dragul Tati Tomiță

Află că am primit asară poștala verde cu data de 25.VI care a servit de o apă răcoritoare nu știu cum să mulțumim sau să rugăm și mai tare pe bunul Dzeu să te aducă cât mai curînd în mijlocul nostru de unde ai plecat. află că tot o dată cu noi o primit și Maria [Artene c.n.] ții făcut mare pomană că ști tu eu și cuscru suntem de cei tari la suflet și mari știutori de a proroci ce să va petrece. și totuși dacă trece mult timp se lasă tiascul pria greu. miai scris că încă nu ai primit încă răspuns dar în cât văd nu o fost cînd că noi am răspuns cam prin 20-21 VI. cred că cum e cam eri azi sau mîne vei primi căci în cât văd ajung numai în 3 săptămîni cam prin 19 – 20 Iulie vei primi cele 3 plicuri cu actele mașinei de trierat dacă o fi dat Dumnezeu să miargă bine că nu e voe cu timbru nici recomandat. răspunde cum ai primit și ce ai primit află că suntem bine asta o scriu la mașina de foșăluit avem atîtia femei cu lînă de să sfădesc să încapă la rînd. suntem sînătoș cu toți dar betul Ion [Artene c.n.] e bolnav de gălbănare e tot în Sopron. Ion Savu e tot acasă acum o trecut și ei în sus la polog șăd în sat îs daț de cilin. vremea pe aici e foarte bună tóte să arată bine. uitam să scriu cum o venit o scrisoare în 7 zile póte cu ceva tren german are data 14 VI și o ajuns în 21 VI. ar fi bune lagfările și dinamu dacă nu ar fi pria grele la atîta depărtare de aici dau să scrie Mamăta că și ia e aici Nastasia îți mulțumește ia e acasă Dragu

Mami îți scriu și eu câteva să barăm că numi capu bun de scris dar gîn[d]esc că grăesc cu tine cît scriu că mi tare dor săvă mai văd rog pe bunul Du[mne]ze[u] și zi și nópte ca să vă ajute. și vă va ajuta să fiț siguri că iară ne vom vedea cum am fost cu drag vă salutăm și pe Virgil [Coșbuc c.n.] Tata și Mamata Toma și Ana.

Leșu la 17 Iulie 1942

Tomă Dragă!

Am primit câteva scrisori de la tine de cînd ești dus la front unele cu mari întîrzieri altele mai în grabă noi dea casă îț scriem mereu nu știu dacă le primești. alt cum noi suntem sînătoș avem rînd bun în toate. acum am început la fin timpul este foarte bun iarba nu e pria groasă [bogată n.n.] dar recolta se arată bine. așa că să nu porți nici o grijă de noi că facem tot și pentru toți îngrijeștete numai pe tine cît mai bine ca săte poț întoarce cu bine acasă căci astai tot rostul omului înstrăinat mai mult și dacă ar vrea nu poate. cu aceste cuvinte îț dorim sînătate cu toți purtînduți dorul tău în inimă.

A feladó Avram Yános [socrul lui Toma Artene n.n.] Les Község

Les la 20 Iulie 1942

Dragul Tati Tomiță

Astăzi e ziua de Sf. Ilie și fiind că gîndul nostru e tot la voi cerînd ajutorul celui Pria înalt și

puternic Împărat a ceriului a cărui împărăție o așteptăm și o cerem în rugăciunea de Tatăl nostru ca să vă aducă sănătoș și voioș acasă și va fi așa după cum cerem Tatăl nostru și Împăratul Cerei și a Pământului a tot știutorul a celor văzute și ne văzute nia făgăduit zicînd cereț[i] și să va da vouă. este acel Părinte pria bun care nu își (re)trage Cuvîntul a cel Dumnezăesc. gîndiș și vă rugaș că tóte vor fi după cum le vom dori. țin să mulțumesc Dragul Tati că nu niai lăsat uitaș[i] atît Soția cît și pe noi cu toate că încă nu ai primit răspuns că ajunge tîrziu abia cam în 3 săptămîni în cît văd și așa la voi ajunge mai rar poșta ca la noi cred că de o fi mers bine vei fi căpătat dar așteptaria răspunsului e fôrte lungă la distanța de 3 mii (km) póte acum e și mai lungă după cum auzim. scrie dacã ai primit cele 3 plicuri albe cu actele pentru mașina de înblătit scrie dacã vă mai [în]tîlniș[i] cu Virgil [Coșbuc c.n.] și cît sunteș de [de]parte unul de altu știam o datã că 15 cm o datã că 4 cm mai alaltã [i]eri am mai scris o poștală care póte o vei fi primit cînd primești asta ori să vor ajunge află că suntem cu toți bine și sînătoș Ion [Artene c.n.] e tot în Șopron e bolnav de gălbănare și e îm infirmerie. Cumnatutău Ion [Avram c.n.] a dat Dzeu bunul că e tot acasă niai scris că îți trece de dor de pîndit la nadilă dar întru cît să póte mai scriene cam cum și un[d]e dormi și cînd plouă sau e frig unde în ce ai loc de scutire vremea pe aici e bună plóie și cald tâte merg bine cu drag al tău Tată Toma spunei salutări la Virgil

[Coșbuc c.n.] Băloi Gergely 222/11 aici ți-am scris adresa lui băloi și el a cerut pe a ta.

Les 26 Iulie 1942

(scrisoare comună)

Dragă cumnate

Vei ș[t]i despre noi dragă cumnate căci ne aflăm bine și suntem sănătoși. vei ști dragă cumnate care țin să-ți mulțumesc din inimă căci văd că n-ai uitat de noi. dar nici noi n-am uitat de tine mereu ne gândim la tine și te visăm căci ai venit acasă. apoi mi-ai scris dragă cumnate în poștala a doilea că dascălu leon zichi ni-ar putea fi rușine căci nu ți-am răspuns la carte dar nu știu cum de n-ai primit căci noi ți-am trimis și mi-a adresato tata cred căci a adresato bine și nu știu cum de n-ai primito. apoi ni-ai scris căci atâtea opi[n]ci de gumă ai de ai putea încălța atât leșu și în mâni nu numai în picioare să fii mai aproape ni-ai putea trimite și noauoă vo păreche. apoi vei ști că lucrăm la fân până acuma și te rog să ne scrie că cum o mai duci cu Onofrei și rău e cu tine și ne mai scrie cum o duci și ți-aș mai scrie multe dar ne cam grăbim căci trebuie să ne ducem în sus și așteptăm mașina. cu drag până la revedere al tău cumnat și ata soră.

aciastă scrisore o aduso Mamăta în iasde-miniață luni în 27 Iulie [1]942 ei o plecat în sus pe jos că mașina nu a stat să su[i]e nime sar purta și ei cu fînu că nu știe timpul cînd lar chema în lontru că o venit multe ordine la mai bătrîni cum e Alexa

Sărețan și alți vecini Aurel Mălai și Macidon [Mălai c.n.] vreo 45 de tăț *rămâne satu fără ómeni de lucru* dóră a da Dzeu să să termine mă duc și eu la cosit țam scris cam cu grabă cu drag Scumpul tati la revedere.

Îți scriu și ieu dragă frățioare vrio câteva șire ca să ști că suntem sănătoși cu toți care sănătate țio dorim și ție dar vei ști că nu mie dor de *scridon* că îl vă[d] mai în toată zi[u]a umblân[d] pe drum dar mie dor de cine făcia ca iel aș dori ca să vii acasă și să fii nănaș Mare că miai scris că când îi veni acasă să am un mire frumos dóră dă bunul D-zeu și âi veni acasă înainte de am gășâ ieu mire cu drag și dor a ta surioară Nastasia [Artene c.n.].

Dragul tati e luni deminiața la ora 8 pe un capăt unde trag crucea scrie mamăta și aici scriu eu cu țeruză că pana e laie și cu tótă graba ca să duc aceste cărț la poștă pe urmă plec în față că cosesc din mejdă cu tine în sus. iarba e cam slabă am lăsat să să mai facă dar acumai musai să încep că să întârzie și îs singur și slab și peste o săptămînă ar trebui să plec la treierat dar nam cu cine scrie dacă ai primit actele pentru mașina de treierat liam trimis în 3 plicuri albe nu știu dacă liai primit și ce rezultat au cred că statul pórtă grijă ca trieratul să înceapă la timp capul lucrului e pî[i]nia atît pentru soldaț cît și pentru civilie iartă am scris cam așa pe fugă în curund la revedere. adresa lui Băloi e așa Baloi Gergely honved tab. posta sz 222/11

Află că asară am primit scrisória în plic cu data 10 VII și o poștală cu aceiaș dată lui Cumnatutău Ion în care liai scris că să le fie rușine că nu ța scris tot o dată și a Mari[ei] una în plic cu data 10 și o poștală cu d 11 VII. a venit poșta cam pela 6 cu trenu nost că face 2 cursă la zi. eram la Mașina de foșăluit și c[h]iar o fost venit Mamăta de mia adus de mîncare ma lăsat de am fugit pînă la Primărie milia și dat Dragotă mia spus că c[h]iar atunci a trimis dela Virgil [Coșbuc c.n.] încă o scris la toț ai lui. cînd mam întors mam [în]tîlnit cu Maria încă mergia în căutaria cărților ile am dat și am c[h]emat de a venit și ia pînă la mașină și tot o dată a sosit și Ion cu Măriuca din sus de la polog cu vagonetu lui Fodorca a coborît dela deal și Nastasia [Artene c.n.] liam cetit cu toți împărtășind bucurie că știm de tine dar pe lîngă mîngăeria ce o aviam cu toți nu lipsia nici lacrămile cari să amesteca[u] ca un óspe nepofit printre șirele de scrisóre scrisă cu atîta talent unde a dictat nu numai cugetul ci și sufletul a fost o petrecere pένtru noi toț fără samen pe care niai făcuto tu cu atâta bunătate de suflet în schimb rugăm pe acel mare și Puternic și plin de bună voință de a ajuta pe cei ce îl roagă cu credința ca să îți fie Protectorul cel bun de a te păzi și aduce sînătos în mijlocul nostru. cred că ști dragul Tati că cum scrie în istoria lui Alexandru Împărat că pe cine Dzeu îl păzește îl și ferește/ aici în acest șir rectific ce am scris în prima scrisóre fără destul

înțăles e așa că mia spus dela Bistrița că cu rugărilor pένtru mașina de treierat trebuie să plec în tîe din primărie cu rugare dela ei Primar și Notari că ei știu situația și pe urmă dela M. kerfelugujelőseg (camera de agricult.) sa trimis în 3 plicuri albe încă nuștiu dacă liai primit, asta este ceia ce nu ai înțăles fiind că am scris pria pe scurt ca să încap[ă] pe poștală

Pe asta parte îți scriu o rugăciune
Rugăciunia Soldatului în timp de război

1. Doamne cela ce ai făcut Ceriul și Pămāntul/ Și toate cîte sunt în trînsăle și mai pe urmă pe om/ Pe care tu Doamne lai zidit după chipul și asemānaria ta/ Mai presus decît orice vietate de pe pāmānt/ Și după ce a māncat din pomul oprit/ Ai lāsat să cunóscă binele și răul bucuria și necazul/ Doamne cela ce ști toate și poți toate cîte le voești/ Tu Doamne ști că noi cei de astāz gustām mai mult necaz decāt bucurie/ Tu Doamne ai zis chiamāmă în ziua necazului tău și te voi mîntui/ Te chemām pe tine nu uita Doamne că suntem zidiria ta și lucrul mîinilor tale/ Nu întoarce fața ta de cătră mine și spiritul tău cel sfint nul lua dela mine/ Pāzeștemă Doamne cum ai păzit cei doi vermi în piatră/ Pāzeștemă Doamne cum ai păzit pe Profetul Iona în pîntecele Chitului/ Scapāmă Doamne cum ai scāpat Pe Profetul Daniel din grópa cu leii/ Scapāmă Doamne cum ai scāpat pe sf[ântul] Petru când să afunda în mare/ Mîntueștemă Doamne cum ai

mîntuit pe Samarineanca cînd sa atins de pîla hainei tale și iai zis mergi în pace credința ta tia mîntuit/ Rugămute Doamne mult Îndurate zine și nouă puțin credincioșilor cari sperăm întru tine să mîrgem la vetrele noastre spre bucuria noastră și a celor ce ne aștiaptă cu atîta dor ca împreună să te priamărim pre tine în tot cursul vieții noastre și priamărit și lăudat să fie în veci amin numele tău în veci amin/ Trimite Doamne Îngerul Păci pe acest pămînt/ Pe care tu Doamne lai făcut pîntu noi oameni și ai zis Și ai zis să ne înmulțim ca frunza în codru și ca nisipul în mare făcînd voia ta/ Ear prin fărădelegile noastre și călcarea poruncilor tale uitînd iubiria ta și dia pîntu nostru am prefăcut în iad acest pămînt și nu are cine stăvili acest rău decît numai tu Doamne. [S]capăne Doamne cum ai scăpat prin moartia și învierea ta sufletele în iad ținute în ani cinci mii și cinci sute/ Trimite Doamne sfinți[i] tăi Arhangeli să trîmbiță dela o margile la alta a pămîntului Pace. Și toată suflaria să cînte Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pre pămînt Pace și între oameni bună învoire.

*Aciastă mică rugăciune să o cetești de mai multe ori ca să o învești dea rostul și o poți zice și în gînd și cînd ai rînd să o scrii și [să o c.n.] dai și la alții care sunt cu credință în Bunul și a tot Puternicul Dzeu/ **Despre rugăciune și despre credință/** Dumnezeu pîntă de grijă de toată suflaria dar în mai mare măsură de acei care îl chiamă în ajutor și este mai aproape de cei ce să roagă lui Cari pre Cheruvimi cu taină închipuim.*

să zice că pe Dzeu nu la văzut nime[i]. Dela Maglavit sa[u] trimis icóne în care era închipuit Petrache Lupu cu mî[i]nile sus uitînduse spre un nor unde vedea un moş bătrîn cu barbă albă și care ia vorbit că va veni acest rău care bîntu[i]e lumia întriagă dîndui porunci de a propovedui la lume să [se] întórcă din căile cele rătăcite alerga multă lume la acel loc în hotarul satului Maglavit ca să asculte ce spune Petrache Lupu mult[i] cu feliurite boli dar numai ace[i]a s[-]a[u] vindecate cari o avut credință fără a să îndoii și fără a slăbi în credința că D[umne]zeu îi va însînătoşa. Petrache Lupu cu puțină știință de carte dar credia tare și cu rugă f[i]erbinte și a închipuit în taină că vede pe D[umne]zeu pînă ce o auzit glasul poruncitor pe ceia parte altă pildă adevărată Nu știu dacă țiam spus cînd să umbla pe aici cu propaganda pένtru alégeri mo pus D[om]nu[l] **fost Vicar Titu Mălai** ca delegat a[l] d[um]nealor să asist în localu[l] de vot în Măgură [Măgura Ilvei c.n.] o adus vin întro dimigiană îmbrăcată în postav așa că nu era cusut pe necări întreb eu de unde și cum ce féli de vas e ăsta așa cum nu am mai văzut îm[i] spune atît că lo procurat din Francia cu apă de lurd vindecătóre de boale și atît nemic mai mult sa vorbit mai departe de ceia ce îi interesa în ajunul alegerilor mai tîrziu vād în tîrg la un iconar un chip cu Maica Domnului și înnaintia ei o fetiță tînără și nește gînște pe lîngă ia și întreb ce reprezintă îm[i] citește din o cärticică cum aceia fetiță păzia gînștele unui Domn aspru sub o stancă de pe hotarul Satului Lurd din Francia și fiind că era

pria obosită o adurmit și cînd sa trezit nu mai era nici o gînscă și fiindcă era străină nu știa unde să le caute o început cu multă căldură să roage pe Maica Domnului săi aducă gînștele și după puțin timp de rugă cu credință vede pe Maica Domnului cu gînștile lîngă ia văzînd aciasta să mulțumește Ofînd și zice cătră Maica Domnului mie foarte sete de mă doare inima de așa arsură și nu este apă deloc în apropiere atunci ia spus Maica Domnului ia zis să lov[e]ască în stancă cu o piatră de unde la 3 lovituri a și eșit apă după care șia potolit nu numai setia dar și dureria și de atunci curge mereu și sa făcut clădiri frumósă pe acel loc și să strînge în dimigéne de diferite mărimi și se trimite în tótă lumiaunde să știe de acel isvor tămăduitor aici e a doilea pildă ce póte rugăciune[a] cu credință al treilea scrie în cărțile bisericești așa despre Sf[ân]tul Ilie, zice așa Ilie om era și cu rugăciune sa rugat că sa închis ceriul și nu a plouat 3 ani și 6 luni și iarăș[i] cu rugăciune sa rugat că a slobozit Cerul plóie și pămîntul roadă/

De aici urmez a mai scrie ce lucrăm. Avem rînd bun și suntem sînătoș nu suntem pria tari eu am stat la mașina de foșăluit săptămîna trecută cu zi cu noapte de luni pînă sîmbăta așa că mo lăsat Mamăta de am durmit cîte un cias – două deminiața numai că suntem puțin și de lucru e mult nu am putut lăsa mașina să steie lucră mai bine ca om[ul] și de acolo ne mai ajutăm am mai ajutat cu puțin și pe Maria că are și ia cheltuieli și pînă nu o căpătat nici un ajutor mia spus ieri

Primariu că acum vor căpăta și care nu au copii petóte șasă luni[le] sa mai bucurat că iai pus pe poștă cei 82. pengi și 10 fil az[i] e duminică și am avut timp ca să îț[i] scriu mai mult ca și cînd aș sta de vorbă cu tine nu fi supărat Dragul Tati că în curund vom vorbi de față unu cu altu. știe Dzeu care e atît de bun că nie dor unu de altu ne iubéște și neva împlini dorința. betul Ion o fost bolnav de gălbănare am primit săptămîna trecută și dela el e tot în Sopron dacă nu îl va fi plecînd undeva și pe el iam trimis și lui rugări nu știu încă ce rezultat vor avia demîne moi duce și eu la cosit a mai sta mamăta la mașină. vremea e bună și prielnică tóte să arată frumosă mălaele liagă frumos să începe seceratul la órze – sunt mere frumósă în meri puș de tine te aștiaptă să vi să le culegi și natura cu tóte vă dorește nu numai ómeni Dumnezău să vă aducă sînătoș în curund cu drag Tatăl tău Toma

Les la 29 Iulie 1942

Dragul Tati Tomița

Află că asară am primit poștala cu data 16 VII în care niai scris că au să ne și sature atîta scrisóre și că cu atîta te mai mîngăi *ai dreptate scumpul Tati că ne satură că e mai rea fómea și setea așteptări de cît ori și ce lipsă pe care omul o póte acoperi în un féli ori altu.* miai scris tot în asta că ai primit cele 3 plicuri cu actele pentru mașina de trierat a fost atîta cît sa putut obține am făcut încercări ca să fie chiar complet ai scris tu nu dea dragul am stat 3 zile prin Bist[rița] dar

chiar atunci era în[tr-]un timp de tot ne favorabil
că dacă îți amintești bine cât de dragi îs copii
Anisii lui Grigore a lui Paramon și încă pentru asta
tot mai mergia dar pe când Grigore își strîngia oi
ca să aibă la măsură la băgatu brînzi nu știu dacă
îți amintești că cumnatu lui halinciucă mic
Alec...il o cumpărat o oa[i]e de acele bune de
lapte cu 100 Pengó ca să nu margă pe strunga lui
Grigore. da nu dela Hiticaș [Valer] sc. Dela cel ce
să trage din feldru și șo mai cumpărat așa oi între
timp și mai bune de lapte cu preț mai bun era
acum aproape un hîjdei bun nu știa nime pe unde
le paște și cîte au pînă ce o mers fălosu tata lui
Macavei unch[i]ul lui Damian [Todica] șio legat
de cumpărat așa ca la el acasă și ca mulgaș *dar el*
tot ca el îmblînd cu foc pe lîngă căldare so ars și
el și baciul și stînașu acum e în satu Viluci la
lecuire Dóme ferii nui ibește la sóre cum va
scăpa nu să ști[e]. șapoi să știa peste tot că de
unde ei. nime nare omenie pe urma lui. era când
am mers cu 154 oi închisă sus din jos de clopotu
lui dircu. fac brînză cam ria nu știu cât e pînă la
răscol Salut pe Virgil Coșbuc și Sidor Vărărian cu
drag scumpul Tati. dacă trebuie din nou scrie că va
merge D[om]nu[l] Notar cu mine la Bistrița
pentru rugare și aprobare.

Les la 7 August 1942 ora 6 dimineața

Dragul Tati Tomiță

Asară țo scris Ion încă o poștală ca asta și așa
cam pe fugă îți scriu și eu fiind că am primit încă

o poștală dela tine cu data 24 VII în care îmi scrii că nu ți so primit rugările [te] rog să nu fi supărat pe mine că nu so putut obține mai multe formalități de cît atîta scriem dacă vei ști ce număr are regimentul dela Debrețin la care aparți că aș merge pînă acolo cu cereri ca să te cheme telegrafic că înblătutul să începe și pînă ajung scrisorile să întîrzie. să am adresa precisă dacă să cere aprobaria regimentului dela Debrețin. vād că rugaria lui Ion [Artene] a fost mai simplă ca a ta și ia dat 5 săptămîni pôte și după cum nimerеști omeni de bună voință scriene ce lucruri cu ce te ocupi am cetit în cartea mari[ei] ce ai trimis în plic ne miră mult viața de pe acolo a b[i]eților omeni vez așa cine uită de Dzeu. nu uita a te ruga că te va ajuta cum vei dori că la dînsul să primesc tóte cererile cu drag Tatăl tău Toma.

Les la 8 August 1942

Dragul Tati Tomiță

Am mai scris eri o poștală de celea roz și țe fost scris Ion încă una alaltăsară dar asară am primit 2 poștale ce ai scris lui Ion la Șopron și de acolo lia primit un frate a lui Ani [Andron] și lia adresat la Leșu în una vād că iai scris salutări și lui și fiind că Ion e la Celari la cosît că să împrumută cu Ion a Măriuc[ă]i că pînă acum o dat Dzeu și el e încă acasă. țam mai fost scris că după o rugare ce am trimis Ion [Artene c.n.] a venit acasă pe 5 săptămîni cu tóte că era mai puțin motivată decît [cea pe c.n.] care țam trimis ție. scrie repede dacă

poț afla ce număr are regimentul dela Debrețin la care aparții. aș mai încerca pe altă cale eu cred că trebuie să fie ordin Ministerial în privința trieratului. după ce vine Ion ța mai scrie și el az e sîmbătă și merge poșta și apoi nu merge pînă lunia cred că mîne țom scrie cu toți în plic ca să încapă mai mult. tot asară a primit și Niculai Savu o poștală dela tine. hescăl e cam necăjit că nu iai scris și lui de alta avem rînd bun și suntem bine fără mereu ne gîndim la tine asnopte am durmit singur aici acasă și măta o durmit la Măriuca în vale că șo făcut o fetiță mică încă nu o botezat Maria [Artene c.n.] e Mỏșă așa că ast nopte tot cu tine am fost pînă mam trezit. am semne bune numai nu uita a ruga pe bunul nostru Tată care ne portă la toț de grijă. aceste suferință grele sunt lăsate ca să cunoștem puteria lui cia mare fericit cei ce nădăjduesc întru dînsul. cu drag Tatăl tău.

Les la 11 August 1942

Dragul Tati Tomiță

Sunt numai singur acasă Mamăta e dusă cu cuscra și cu Maria [Artene] în dialu erbósi la secerat la orz că și éle mor ajuta la polog. Ion și Nastasia ís în Celari duș de eri să împrumută cu cumnatusău Ion Măriuca e în sat are o copilă mică Nepoțică a ta că Maria e Mỏșă pe Dumineca viitoare [v]or boteza cu nume de Ileană. cîta bucurie ar fi să fii și tu la aceia botegiune. Dzeu cel bun să să îndure să fie adevărată prezicerea noastră de [a] avia norocul bătrîneței fericite pipa

cu vargă lungă cu nepoței[i] Măriuc[ă]i și a lui Tomiță de o parte și de alta. țam fost scris că țom scrie cu toți cum o fost alaltă eri Dumineca cu toți niam strîns la Ion în sat o fost Miriasa lui Ion și cu toți am beut o cupă de vinars închinînd în sînătatia ta și rugînd pe bunul Dzeu care te va aduce în curund în mijlocul nostru. cu siguranță că te doresc și petrele nu numai omeni cari tăț îți zic de bine și Doamne adăl sînătos și în rînd bun și după ce so terminat cupa so [a]mestecat limbile și o rămas să scriem altă dată. din alte avem rînd bun cu toți și suntem sînătoș Pe b[i]etel cus cru îl cam dore un picior iso înflat la genunce ceva i mai bine și cosește mereu cu Ion [Avram c.n.] și Niculai [Avram c.n.] să mai deschidă în dial pentru mărhăile apoi [v]or veni la iarba ta în față. Vre[a]ju să aducă mărhăile că îs în lala⁶⁾ cu b[i]etel Grigore și acum so învățat ursu[l]. mai scriene Dragul tati că cu atîta lucrăm mai hodiniț spunei

⁶⁾ Este vorba despre Muntele Lala – munte pe care l-au căpătat leșenii de la împărăteasa Maria Terezia, ca răsplată pentru credința grănicerilor năsăudeni. În 13 martie 1851, s-a desfășurat la Năsăud adunarea reprezentanților celor 44 de comune grănicerești, din care făcea parte și Leșu. Atunci s-a hotărât: “a) A ținea munții în folosință tocmai cum au fost împărțiți celor 44 de comune și cum i-au folosit grănicerii în timpul militarizării, iar munții neîmpărțiți și dați în arendă, respective arenzile după aceștia să se verse în fondul școlar general al comunelor.” (*Lazăr Ureche – Fondurile grănicerești năsăudene (1851 – 1918)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2001)

salutări lui Virgil [Coșbuc c.n.] dacă vă mai puteți
[în]tîlni cu drag dorindute al tău tată Toma

Les la 14 August 1942

Dragul Tati Tomiță

Află că asară am primit 3 poștale dela tine scrisă cu data 1 Aug[ust] e adresate 1 mie 1 lui G. Fodorca 1 Mari[ei]. niam (în)tălnit toț și liam cetit cu atîta mîngăiere de suflet să véde cît țîi să alini suferințele Părinților și la toți cei cari te aștiaptă cu atîta dor. dar să ști Dragul Tati că Dzeu care e bun și drept nu rămîne dator nimeruii. nici nuș trage cuvîntul prin care zice céreț și să va da vouă bateț și săva deschide să cerem cu încredere [în] ziua întîlniri pline de bucurie și desc[h]iderea libertăți[i]. aciasta este Perioada de timp prin care Dzeu își arată putéria lui toți la tine să vor întoarce Dzeu nu vria mortea păcătosului fără să să întorcă și să fie viu toț cei ce să vor întórce nu vor muri. să ne rugăm lui Dzeu a tot puternicul și noi aici și voi acolo că în curund ne va întîlni ca împreună să îl pria mărim mulțămindui tu ești Dzeu care faci minune credem cu totă putéria că Dzeu care e așa de bun cu noi ne va da p[r]ecum dorim. – Astăz sunt singur acasă Mamăta și Nastasia îs dusă la celari la secerat orz la Ion Măriuca e acasă în sat numai cu Nepoțicăta cia mică [pe] care poimîne duminecă săva boteza cu Numele de Ileană pe numele bab[e]i. după ce duc cartea la poștă mă duc pe la ia săi tau vo dóuă lémne că Ion cumnatu tău e în(/)sus. Ion a nost e dus cu Vasile

Moldovan în Valia Colibilor la ceva lémne de casă. în prumut să vie vasile la cosit că mai avem în prisacă în față și în luncă sîntem gata. eu mai am pe astăz ceva reparație la mașina de trierat. mîne e sf. Mărie pe luni vrem să facem proba la nește orz suntem chemaț la Bîrgău dar dacă ai fi și tu sosit acasă. eși din nou la kiholgotaș Pe baza acelor rugări trieratul e în interesul armatei. lui Ion [Artene c.n.] îi espiră concedul la 3 Sept și dacă rămîn pe Bîrgău singur numai cu finu Ioilă [Persecă c.n.] ce să fac. cére cu tótă puteria săși dia drumu pένtru trierat trebe că au ordin. cu drag tatătău T[oma]

Les la 17 August 1942

Dragul Tati Tomiță

Află că avem cu toți rînd bun și suntem sînătoș afară de b[i]etel cus cru îl dor măselele o scăpat de durere la un picior și îl cam dor măselele [i]eri o fost duminecă lo aburit și e mai bine lam văzut în iasdemniață că trecia în dial eu scriu [scrisoarea c.n.] asta la mașina de foșeluit az[i] începe și aici recfiraria lînei o mai eu de tot badia Costan [Pop c.n.] dă 48 kg și tot cam așa care au oi multe de cus cru nu știu precis cît are să deie cam 12 – 14 vin chiar acum aici femei cu saci cu lînă să lii cântăresc cîte 4.5.10 care cît are să déie. află dragul Tati că de cînd tiai dus so dus încă mult *apoi noi niamurile după ce ne vedem mai puțin ne ținem mai tare legaț de olaltă ca și cînd am fi o singură familie unul pentru toț și toț*

pentru unul. află că eri so serbat cu petreceria botegiunia Nepoțicăta Ileana care ție nepoată de două ori o dată ca unchi și ca Moș. ai fost pomenit de zeci de ori la aceia petrecere închinînd în sînătatia ta și urînd să te aducă Bunul Dumnezeu să îți vezi Nepoțica că e foarte frumoasă o fost de față Nași[i] care îi ști afară de cei din Ilva mică ca Moașă o fost Maria [Artene c.n.] și o venit și cuskra o țină am fost noi afară de Ion și Nastasia că ei o fost la joc cu Viorel [Sărețan c.n.] Anton Bîgi și Ioana. o mai venit prin casă Primarul din Poiană [Poiana Ilvei n.n.] D. Candale și încă 3 poenari o mai fost Hescăl și Palagia și Niamuridia lui Ion Grigore Nevasta și Măriuca lui Simion Vărărian. [În]scriete la raport pένtru îmblătīt spune primaru din Poiană că o trimis la unu dela ei numai un certificat cum că are mașină de treierat și ia dat drumu numai de cît și că este ordin Ministerial pentru asta să miră mult cum de nu țe dat drumul pe baza rugărilor primite. iartă am scris pe fugă că să duce poșta cu drag al tău tată Toma.

Les la 19 August 1942

Dragul Tati Tomiță

Află că alaltă sară am primit o poștală din 5 aug. și o carte în plic din 9 tot de o dată a primit și Maria 2 cărț în plic și o poștală chiar liam fost scos eu pe tóte înnainte de a să ceti poșta și [i]es cu éle în tîrnaț la primărie pe cînd venia Maria tot în tron suflet eu numai rîdeam de ia cum venia de

grabnică. ile și dau și liam cetit la olaltă cu atîta bucurie. între timp vine și Veturia [Coșbuc c.n.] din primărie cu cărț de la Virgil [Coșbuc c.n.] ne bucurăm mult aflînd că vă mai puteț [în]tîlni ca să vă mai triacă din vreme și dorul greu de pe acasă. Dzeu e bun și îndurat vă va aduce sînătoș cît mai curînd numai să nu uităm al ruga. de aici în jos îți scriem situația de pe acasă țas fi scria [i]eri dar o *fost învălmășală mare cu recfiratul lînei sa luat pînă și tórsă gata g[h]émele tiara urzită țole etc. astăz car[ă] cîteva perechi de boi.* eu astăz îs rămas acasă repar la mașina de îmblătit. Ion [Artene c.n.] a nost cu Ion Savu Vasile Moldovan și Anton Bîgi care încă e la urlale pe 21 zile îs în prisacă la cosit Nastasia [Artene c.n.] pregătește să le ducă de mîncare Mamăta e dusă acum o trecut în sus cu mașina⁷⁾ so dus cu Măriuca la celari și cu Nepoțicăta Ileana cia mică. baba

⁷⁾ Este vorba despre mocănița care a circulat pe calea ferată forestieră – C.F.F. – construită de specialiști din Italia, construcție care a început în anul 1907, pe distanța Ilva Mică – Bondar, de pe Valea Leșului. Calea ferată a fost distrusă aproape în întregime de inundațiile din anul 1970. În perioada 14-16 mai 2007, am luat parte la “Zilele Năsăudului”, Ediția a VII-a 14.05 – 17.05.2007. În data de 17.05.2007, l-am vizitat pe unul dintre finii lui Toma Artene – Ioilă Persecă, de 92 de ani, din Leșu, care, printre altele, mi-a făcut următoarea comunicare: “Carol I a pus piatra de temelie pentru linia ferată la Podu’ Strâmbii, la câșăța din partea de jos. La mijloc, există o piatră cioplită de culoare mai deschisă, pe care scrie C.C., care înseamnă Carol Caraiman.

cuskra Ileana e betiagă rău nu știu dacă îi va trece. ceilalți ai noștri toți sănătoși dar dacă ai sosi tu acasă ar fi și mai sănătoși. pune numai nedejde în bunul Dzeu că va fi cât den curînd. a cuscrului încă îs tăț în dial să pörtă să pörtă face loc la mărhai că peste câteva zile sosesc din munte cu b[i]etul Grigoriță [Avram c.n.]. bune sunt tote de țar fi mai mare dragu numai să veniț acasă pe urmă [v]or merge în față atunci doră lioi putea lăsa și pe Ion să le ajute că pria să luptă b[i]etul cuscru și e și cam betiag lo fost durut un picior ear mai alaltă [i]eri îl durea[u] măselele nu știu io trecut de tot că e dus iară în dial o dat și ei [i]eri 12 kg lînă. vremea pe aici e fôrte frumoasă cald și din cînd în cînd cîte o țiră de plóie tóte să arată frumósă și o[a]recum prevestesc pace Doamne aduo. Ion [Artene c.n.] a fost [i]eri pe Iliuța spune că auzia feciori[i] Anisi[e]i bătîn[d] cósele tot vin ordine între care și lui badito G. Fodorca. lui Ion îi espiră conced[i]ul la 3 Sept Servus dragu Tati T.[oma c.n.] A.[rtene c.n.]

Débrecene la 2 Sept 1942

Dragul Tati Tomiță

Află că am venit la Debrețin cu gîndul că voi putia face ceva ca să vi pένtru reparația Motorului de trierat mia făcut un Certificat din primărie am bătut la multe uș[i] am înblat cu Damian Todica că am venit cu Mamăsa că el încă pliacă pe front ma dus și pela pivniță unde ați făcut voi paștele am fost prin Iroda lui Dnu

*Ezretes Simon Bèla în szent ana utan 25 de aici
pela 11 haydu ezred I ? (indescifrabil) am stat de
vorbă cu Ofițeri mari între care și un hadnagy
care te cunoaște bine și meseria și tot ori de unde
mam ales cu ném leheti adecă nu să pôte și am
colindat mult numai la Pavilolaktanya am fost de
3 ori pînă mia dat voe să urc în Căntălare după
ce la prima ușă ma scris în un protocol cines și de
unde tot așa și la eșire [scrisoarea c.n.] asta o
scriu lîngă gară am început cu ziuă și termin cu
vedere [adică lumină n.n.] electrică. vom reclama
la ezredeșul cel mare care ne face tôte ce cerem cu
credință acasă e rînd bun cu tăț Ion [Artene c.n.] a
plecat la Șopron cu drag T[oma c.n.].*

Leșu la 3/IX 1942

(scrisore comună)

Dragă frățioare

Ajungîndumă dor de tine mam apucat ca să
îți scriu aiastă carte. Vei ști dragă frățioare că am
avut un conced de 35 zile și miam mai cerut o
prelungire de 30 și misa aprobat așa că acum aș
dori dela bunul și înduratul D-zeu ca să nite aducă
între noi ceia ce în curînd va fi. Vei ști că tata e
dus la Debrețin ca să vadă dade poate face ceva
cu tine. Apoi Maria [Artene c.n.] a primit [i]eri
ajutorul pe 6 luni 96 pengö acum când scriu
aciastă carte și ia [e] la noi acum e dusă cu mama
ca să culiagă nește poame grasă și apoi zice că va
merge în săcătură la o holdă. Mai departe eu o duc
foarte bine pînă sunt acasă numai mi tare dor de

tine te văd prin fotografiile și îmi dau lacrimi din ochi când mă gândesc cât de bine trăiam și acum am ajuns ca abia să ne putem înțelege prin cărți dar Dumnezeu care nă zidit știe ce face așa că sperezi în îndurarea lui că nu mult vom duce dor și ne vom vedea iarăși. Apoi vei mai ști că am prins la înblătit mașina merge bine numai ar trebui să vii și tu pentru ajutor. Pe aici timpul e frumos și cald recolta se arată mai bună ca în ani[i] trecuți și toate ar fi mai bune numai biata pace de sar în dura D-zeu ca să ne o deie. Hescăl tot aștiaptă scrisoare dela tine dar nu știu de ce că nu primește am fost asiară pela el că am petrecut puțin cu Roman [Grigore c.n.] că a fost și el în conced și azi dimineață a plecat la servici a fost să plec și eu dar am apucat a primi o telegramă cum că mi sa mai prelungit cu o lună așa că te aștept pe tine ca să facem o petrecere la o laltă și doar so îndura D-zeu ca să ne împlinim gândul.

Dragul Tati Tomiță află că [i]eri am sosit din Debrețin am aflat aciastă scrisoare făcută de Ion el o plecat la cosit la Măriuța în Poiana Pățoi George încă e concentrat. dela Debrețin mam ales numai cu informați[i] cu[m] să să facă céreria și cu adresa exactă care este așa 11. huydu czred I Zlj tórzsz Pavilion Laktánya Debrecé și am făcuto din primărie însoțită de certificat subscrisă de főszolga și katonosági parancsnok(1) dela Rodna care e pένtru trierat și recfiat aștept o zi două pînă vine d-nul Notari. mam [în]tîlnit cu un sub lokotenent care te cunoaște bine zice că ai fost sub mîna lui. acasă am aflat în rînd bun. Ion era ca să

plece la Sopron să fie acolo pe data de 3 Sept[embrie] și după o cerere de prelungire făcută cu o săptămână în nainte de plecare la care nu iso fost răspuns nimic pînă ce în nainte de plecare cu o zi am mai trimis o telegramă cu răspuns plătit. eu chiar eram dus la Debrețin și cînd să pléce ia sosit răspuns prin telegramă că isa prelungit zabadeság pînă la 1 Oct. așa am crezut eu că prin regimentul dela Debrecen vom putea trimite o telegramă nisa spus că nu să póte și că eu num pot nice închipui cît este de departe pînă unde ești tu cu drag al tău Tată pe care dorul tău îl apasă din ce în ce mai tare dar în curund cred că niom revedia.

Beclian la 3 Sept. 1942

Dragul Tati Tomiță

Aciastă scrisóre o scriu în gara Beclian am sosit cu trenu a[c]celerat din Debrețin e pela ora 10 avem tren spre Ilva mică numai la ora 5 după masă. țam scris o poștală roșă asară în gara Debrețin și fiind că am vreme îți scriu și aici mai pe larg ca să ști cum mia îmblat la Debrecen. după ce aviam adresa ce miai scris Pavilion laktánya mam hotărît că cu ori ce pot să ajung la Comand. Regt în Gobuțin prima dată după ce am ajuns am căutat pe Damian Todică că am mers cu Măsa Ana lui Damian că ia mia avansat și bani de tren îi dau după ce întorc acasă că am plecat așa la iuțală. după două ore de căutare am aflat pe Damian cu greu că era dus dela compan[i]e tăț acei aleș[i] în

marș și duș[i] la o școlă reformată pînă mî[i]ne
cînd pliacă la front am stat puțin acolo pînă am
mîncat pe urmă șia cerut și el kimorodaș și o
plecat cu mine [în c.n.] căutaria Căzarmei
pavilion îm spune hai că eu știu unde era[u] ei
cînd o fost aici. ma dus direct la pivnița unde ați
făcut voi paștele cu b[i]etul Virgil [Coșbuc c.n.]
mam uitat pe o ferest[r]uică din un corn era[u] și
acum acolo v[re]o 3 soldaț[i] curăția[u] nește
arme aici către corn și în interiorul ei să vedea[u]
strojece [a]coperite cu țoluri am stat de vorbă în
ungurește eu cu 3 soldați ca să aflăm dela ei unde
e comanda sau canțalaria nu nia[u] știut da nici o
lămurire după mai multe întrebări dela alți soldați
am aflat Pavilion Lactania aici nește soldaț[i] și
[g]varda era și unul din Vărară Cumnat cu Maria
Ani lui Andron îm[i] spun că toți ofițeri[i] de
acolo îs plecaț[i] cer săm[i] dea de samă unde e
locuința lui Ezrea Parancsnoksag îm spun că îl
chiamă Șimon Bela și că stă în Sfînta Ana utca
dar nr nu [îl c.n.] știu dăm în căutare aflăm cu
greu ulița după mai multe întrebări aflăm dela un
poștari că are nr. 25 intru aici aflu de pe
inscripți[i] de pe perete întravilor că aici e
canțalaria lui D Ezed Parancsnek sus la etaj ajuns
la ușa Canțalarii aflu inscripția tiloș. Idegenek
tiloș be meni intraria străinilor interzisă cobor iară
jos întreb de nește domni civili cum pot face să
intru îm spun apasă pe sonerie și va [i]eși cineva
afară am făcut așa și o [i]eșit un őr mester care era
cantalustu lui îm spune numai mî(i)ne în nainte de
masă îl poți afla aici îi arat Certificatul Comunal

pentru ce cauză am venit și carnetul tău însoțit de Igozolvani cu aceiaș fotografie îm[i] spune atunci caută la Pavilion Laktania dîndum[i] o adresă 11. haydu ezred – I Zlj. törzs. merg eu cu aciastă adresă și cu mare greu capăt aud[i]ență aproape de s[e]ară după ce la intrare ma scris în mai multe protocéle. acolo sus un Hadnagy care te cunoaște mia spus că este mecanic pînă a nui arăta carnetu[l] și celelalte și maniera și un Őr mester și 2 szhas vozető care bătea la mașină a luat sus pentru ce cauză am venit dar totuș cu tóte stăruințele mam ales cu ném léhét și că au pe front peste 100 mecanici de tóte spețiile dar nu pot elibera pe nice unu fără dacă ai fi aici în Oraș ai și merge cu mine acasă am [i]eșit jos iară mo mai scris din nou cines și de unde și acum că am adresa ezactă am să mai încerc cu altă rugare vizată prin pretură Őmini răutăcioș[i] mîncă ominia la tăț. află că în Debrețin este *un fecior din Șanț* [jud. B.N. c.n.] *a lui Sidor Olari Ia venit a laltă [i]eri telegramă că Măsa e grav bolnavă însoțită de subscrieria doftorului ia și făcut conced pe 9 zile dar un altu[l] de pe Ilva mare de a nu știu ce galeș o pîrît că Olari ar fi zis că numai să vadă acasă că trece în sus [se refugiază în Moldova c.n.] la întors dela gară ia luat szobodesagu și că nu mai lasă pe nime. pînă aici am scris în Beclian și nu am putut termina să o bag acolo pe poștă că unu vine și întreabă un felicela[lalt] altu că trenu a plecat spre casă/ *Les 5 Septe[mbrie]*/ așa că acum o pun la olaltă cu a lui *Ion* alte cele sunt tóte bine holde mălae nu de tăt*

de frunte dar totuș bune niar fi de trăit cât de bine pe lângă că vor mai și lua la armată 30 procente din ovăs și orz după cât să aude dar pela Debrețin e aproape ars [pământul c.n.] de căldură mălaiu e tot numai de o palmă tot ce e mai bun pe acolo îs póme și lebeniță și struguri am mai aflat și o scrisóre de la tine când am sosit acasă în care scrie că ai rînd bun spunei salutare lui Virgil [Coșbuc c.n.] și că îl dorim iartă dragul Tati că țam scris cam rău că am o pană rea și nu am rînd să fug sãm[i] eu alta mă grăbesc să duc astia la poștă să nu mai rămîe și de astăz[i]. nu uita a ruga pe Bunul D-zeu că ne va ajuta. [Te] salut cu drag Scumpul Tati Tomiță al tău tată Toma

Leșu la 26 Iulie 1942

Dragul meu Naș și fostul meu scump Preten

Vei ști că fórte mare bucurie mea făcut cartea dela dumneata primită în 25 Iulie de care fórte mult mam bucurat văzând că pot și eu să vorbesc cu dumneata batăr prin carte căci sunt 6 Luni de cân nam vorbit nici nu neam scris unu la altu ori și deam scris nu am primit Vei ști scumpu meu naș că până în prezent suntem bine și sănătoș cu toți și asemenia îț dorim și dumitale Nănașa are rînd bun și este sănătoasă și tot așteaptă dóră dă Bunul Dumnezeu să vii acasă că az mâni să începe Îmblătitu și nu are cine *Apoi ceva năutăț așa de bucurie nu avem am avut o nuntă George Pop cu Catirina Căilean L.[ui] Leon. apoi Vei ști dragă*

Nașule că au venit pe ziua de 23 și 24. 50 de ordine Să se prezinte pe ziua de 28 Iulie la Bistrița Artene Ștefan, Nan I., Borgovan Petru Dănilă Macțin. Mălai Aurel și Pavăl. Bora. Savu Săni Ion Zăgrean Valer Zăgrean Serețan Ion și Alecsa Solcan Valer Hiticaș Dragotă Dănilă Codrean Precopaș Pralea Niculai și Leon Leonte. Iulian și Ion și Pavăl. Andronesi D[umitru c.n.]. Măgerușan Călăment Bindean Ilie/Ion. Ursa Simion și așa tot oameni Bătrâni dar noi stăm nuștiu până cân[d] acasă așa că va fi foarte greu că nu va avea cine să lucre deacum ar fi de cosit și de secerat orzu[l] să coace și peacici Săl vez pe Aurel Mălai cât îi de năcăjit că trebe să plece cân face fân mai cu spori căci Ziuai mare. Toț îs triști că nu știu unde vor merge În luna asta a fost Imil Zăgrean în conced pe 9 zile Iar Izachil Vărărian și Ștefanu sentului [Ștefan Pop c.n.] a[u] venit acasă de prin spitari că au fost bolnavi. apoi alți nau venit fără deacei activi au tot venit câte pe 20 zile în conced. timpul este foarte bun și tote sunt frumoasă dar earbă este foarte puțină aproape nau ce cosi Nănașu Toma [Artene bătrânul c.n.] toată ziua stă la Mașina de lână și să sfădește cu celi femei numa nui cu pelia cu lână lor Este foarte supărat că nu vi nici dumneata nici Ion [Artene c.n.] și na avea cu cine Îmblăti va făcut el tot ce sa putut deț primi Te rog dacă primești și pe asta carte săm mai scri căci/ eu cât voi sta peacasă am săț tot scriu câte or mai fi din nou pela noi Apoi la locul unde au plătit To[a]der Mureșan 2 Lei pentru că la îndemnat (indescifrabil) săsă...

(indescifrabil) *Sau mai dus femeia ceia care făcea servici la poștă a plecat cu Gavrilă Precub. Șapoi Sa dus și cea ce a băgat cărțile su[b] podeț cu cea cătră care ziceam eu că mă chiamă policari.* Nănașu Brigadiru [Florea Pop c.n.] ma rugat săț Scriu și de el ceva Ei au rând bun cu toți Băietele sunt duse la Hodac [jud. Mureș c.n.] Nănașu Niculai [Pop c.n.] este tot la Concentrare la deda Bis[tri]ța dela Aurel [Pralea c.n.] vin căț și dela Ironim [Drevici c.n.] Și dela toț câț sunt duș[i] dar Trofim Folfă acela este mort a venit carte dela popa care la îngropat dar na fost la front fără Acolo undeva pe teritori[u] ocupat dar cum ia fost cazul nu să ști[e] precis Să vorbește că lar fi [îm]pușcat nește Rusoice o nuntă mai avem urzită fata lui Ion Gagea cu un măgurean [locuitor din Măgura Ilvei c.n.]. Apoi dragă Nașule vei ști că mi forte dor de dumeata și mi urât că și prin sat este ca pustâi Nu mai am nici un preten afară de Dănilă Țilea dar Femeile ne trăesc rău la olaltă așa că nu pot nici cu el să stau de vorbă numai cân[d] este singur femeia nul lasă să stea de vorbă mult cu mine. Te rog forte mult săm scri unde ești și cum mai trăești și pe când veniț acasă de vă întâlniț cu Virgil [Coșbuc c.n.] Spunei și lui multă voe bună și sănătate Apoi sosin[d] vremea de mers la Sf[ânta] Biserică termin dorinduț tot binele și multă sănătate Scumpul nostru Nănaș și te rog mai scriene când ai vreme Multe Complimente dela Nașu Brigadiru și Nașa Voe bună dela Socra dela Măriuca și dela mine al/ dumitale fin Persecă Ioilă Aștept răspuns. Adresa lui Aurel[ian c.n.]

Leșu la 24 Iunie 1942.

Scumpul meu Naș

Este o mulțime de timp de când nu neam întâlnit și nu numai că nu neam întâlnit dar nici nu mai știut unu de altu care și pe unde trăim. *Vei ști dragă Nașule că eu am făcut o concentrare de 100 zile la Monor din 20 II/31 V La lucru și acuma sunt acasă* Acolo am duso foarte bine am avut comandant buni pe paști am avut permisie 3 zile și după paști am mai venit câte pe 2 zile la **Monor** am fost cu Anchidim din Poiană Și totă ziua umblam la olaltă în trecea de dor de Dumneata când îl vedem pe el. Țam scris 2 poștale cu Anchidim la olaltă dar să vede că nu leai primit că nu am căpătat răspuns Nu știu care a fost cazul că nici acasă naș mai scris mult timp Șapoi Nănașa era foarte Supărată fiind că nu știa unde sunteț Șapoi Oameni făceau sfaturi că vaț fi dus acolo unde striga după noi odată Vagabonz. Și era foarte supărat toț eu în toată ziua când mă întâlneam cu nănașa tot întrebam că nu a venit carte Și foarte supărată în spunea că de 7 Săptămâni nu a căpătat carte Mă gândeam și eu ce ar pute să fie că dela toț au mai venit cărț dar dela dumeata și Virgil [Coșbuc c.n.] nu veni Apoi într-o sâmbătă sara în 20 Iunie au sosit opt poștale dela dum[n]eata Și mam bucurat foarte mult când am văzut că ești sănătos și ai scris și despre mine un

cuvânt că undes. Vei ști Dragă Nașule că eu sunt acasă din 31 Mai Și sunt sănătos care sănătate ți doresc și dumitale eu am avut mare noroc dela bunul Dumnezeu că am scăpat aici aproape Bunul Dumnezeu mai ști ce va fi deamu Peacasă este frumos au fost timpuri foarte bune Mălăele să căpăluiesc dea 2 lea. holdele sunt mari și încep a înspica iarbă este destulă și te rog să vii să mai cosim laolaltă ști cum cosem odată De ion [Artene c.n.] să nu fi îngrijet el este tot unde a fost și înainte și a fost în Conced pe 12 zile și a zis că îi este bine a venit gras și vonic dar foarte era supărat că nu știea de dumneata unde ești iam scris și eu Duminecă că au venit cărț dela dumneata Ceva năutăț așa interesante nu știu totă lumea este tristă de sortea ei fiecare îș are năcazu lui altu nare ce mânca altu este supărat în alt feli și nu prea vez mare bucurie necări Eu de cân am venit dela Monor sunt la grădinuță [pepiniriera de molizi n.n.] cu fetele la plevit dar nu pre sânt fete așa ca nainte Gafta Raveca lui Canais. și Ana lui Maftai Pralea să le vez cum să sfădesc că nu știu ele cares mai faine. La Concentrare au tot plecat așa pe rând dar nau mai venit afară de care am fost la lucru pe noi neau schimbat la 3 luni și 10 zile atunci au avut mulț ordine la lucru sunt duș dela noi la Monor Dragotă Niculai Dr[a]g[otă] Larion I.[ui] Filimon Todica. G. Moldovan Ion Trif N. a avut ordin dar nu sa dus sa dus în fundu Iliuți colo unde a scăpat David [Ion c.n.] fluera din Mașină Acolo este Dus Serețan V. Serețan G. Solcan. Sâdor. Dragotă E. I.[ui] Gavrilă Precub cu

femeia ceia ce era de servici la Poștă *cân eram eu la Ploești*. /Apoi la îmbrăcat sunt plecaț mult Moldovan Iosib Dragotă Ion Arsănte. Lușcan Catarig. și Vasile Leonte au venit acasă dela V.[izita] Medicală Niculai Leonte dus. Precub. P.[avel] Pralea. T.[oader c.n.] Ilovan Valer. Pop. Ștefan Sent. Apoi Maței Todica Și Vasile Dragotă sunt duș colo unde a zis Moșneagu cela că nui permis nici voe dar te lasă și sunt mult duș acolo. Emil Măgerușan a fost slugă la Șulăr și pela paști lo lăsat să vie să se schimbe dar el nu sa schimbat sa dus așa acolo unde a plătit Toder Mureșan 2 lei pintru că sa pi...ș...a...t Și fete sau dus Alu Toder Oarcăs. și fecioru. Saveta Cotuț 2 dealu Vasile Solcan Alu Victor Constantin fecior. Alu Alexandru Buta alu Ion Cosor. Iliuț leonte Nechita Sâioci Și Ion. și ginerele lui Carp Apoi acia pe care iam înșchimbat noi dela Sărețel sunt tot acasă./ Dacă capeț această carte te rog foarte mult săm scri și dumneata batăr cât de puțin să știu că ce mai faceț și cum mai trăiț și cum e peacolo alți au Noroc șis tot peacasă V. Moldovan Ion Savu ei sunt acasă și mult 2 în Co[n]tigentul Nost Numai Gavrilă Dragotă No fost a avut ordin dar a scăpat cu o rugare și nu la mai Cemat apoi din 36 mai sunt Mult Mânzat. Ge[o]rge Pop este acasă și să însoară o [i]a pe Catirina Căilean. Pe Sf. Petru. Ion Zăgrean Ș. Folfă. L. Măgerușan I. Burduhos sunt acasă nici nu ia chemat deloc Și mai sunt mult care habar nau. /Apoi eu sunt Sănătos Cu toț ai mei. Ai Dumitale Părinț sunt. la feli tot sănătoș dar Supăraț Cau avut un măr cu

patru. Mere frumoasă Și 2 sau scuturat din Măr bătute de un vânt Furtunos și au căzut pe un loc cumpănit și sau dus departe. /Mă ajunge Câte odată câte o jale cân îm aduc aminte/ Cât de bine a mai fost odată/ Și cum sau schimbat./ Odată mergân la Monor deacasă în fundu strâmbi meam adus aminte de cân eram pela Bârgău cu mașina și acum care pe unde neam înstrăinat și în gară în joseni mam întâlnit cu Raveca Lazăr Și ma întrebat că unde ești și iam răspuns că nu știu și mam dus departe șam plâns ca un Băiet./ Așa nea fost sôrtea și navem ce face Nea scôte Bunul Dumnezeu deom mai avea parte de bine. să nu credeț dragă nașule că li așa bine Nici la cares peacasă Că tot îs năcăjiț și nu poț fi liniștit Că nu ști minutu în care cine știe ce îț vine Și ce se mai învârte Dar totuș dear fi cât de rău totuș nu ești așa străin Dar șiți dumnezeu Cât și cum om mai fi că așa să schimbă tôte și în 2-3 zile ajungi cine știe unde Acei Care au plecat astómă sunt toț la viață până acuma după cum știm din/ Cărțile pecare le trimet și ei fôrte rar ori pôte le trimet dar vin cu greu. Că și dela Ironim na venit 7 Săptămâni. /Aș vrea forte mult să ne mai vedem odată liberi așa cum am fost mai de mult și săm spui Tote câte leai văzut și leai păițit de cân teai înstrăinat Că eu am fost numai cólea peste 2-3 dealuri dela noi și tot am văzut multe dapoi dumneata că ai scris într-o carte la Nănașu Avram [Ion c.n.] că ești la 3000 de kilometri greu trece dar bunu dumnezeu va ajuta și dumilorvoste te rog fôrte mult săm scri tot cei pute și de ceai mai

vrea să ști de/ peacasă că eu toate leoi scrie și leoi trimite de Murit Nu p[r]e[a] mor oameni peaici a murit femeia lui Iacob Bălăjan. Petrea Istrate este slab rău poate că nu mult va mai trăi/ Dănilă Boerescu este mort și Anton Mălai Nănașu Brigadiru [Pop Florea – brigadier silvic c.n.] este sănătos și Nașa îți transmit multă Sănătate ei au rând bun Pădurari sunt tot care au fost numai în locu lui V. Dragotă este unu din neamurile lui Punguț dar este om bun este însurat șade la V[ictor] Tăpălagă Anton Bâgi și aurel pop au fost într-o permisie pe 6 zile Apoi să întâmplă multe tâlhării Sau furat din căs dela femeia lui Ion șuvei dela George Dragotă dela Valer Bâgi dela Nănașu Niculai Dragotă și dela mai mult să tot fură mereu și să fac cercetări mari din partea autorităților dar nu sa descoperit nimica până în prezent./ Apoi ne mai având loc de scris termin și rog pe Bunul dumnezeu să ți ajute să vii cât de curând acasă Că vine vremea cositului Și te așteaptă Beata Nașă cu nerăbdare și Nașu Toma [Artene bătrânul c.n.] și Nănașa Ana [Artene c.n.] Salut pe toți[i] Preteni Cari sunt cu dumneata Și rog pe Dumnezeu săle ajute la toț Și dumitale scumpul meu Naș./ Te sărutăm Cu Mult dor Ai dumitale fini Ioilă Și Măriuca Persecă.

Les 20 Iulie 1942

Dragă Cumnate

Nu cred că tei supăra că te numesc așa. Sunt sănătos. Până acuma am umblat pe coastă cu

mieii. Am să ies în săcătură cu ei nu peste mult. am rupt în toată săptămâna câte o pereche de opinci cu toate că tata mia tot spus că nu-mi mai face altele. Mam sculat tot pela 4 casăi pasc dar ei tot cei vechi. ma mai lăsat și Maria câte într-o dimineață să dorm mai mult. căci a spus că sunt și a[i] ei Obosit mă culc s[i]ara și visez multe căci aici nu sunt tunurile să nu ne lase să dormim. Termin dorindute în mijlocul nostru neve: Avram Ștefan Les

Expediat în ziua de 31 Iulie Anul 1942 Leșu

Dragule și mult dorite Nașule

Prea mult dorite nănașule în primile noastre Rânduri îți facem de cunoscut al dumneavoaste Fini Ieronim și Ana [Drevici c.n.] căci până în prezent ne Aflăm bine și suntem sănătoși care sănătate Vo dorim și dumitale săți ajute bunul Dumnezeu Să vi acasă sănător și să ne întâlnim cu toți De împreună Dar să ști scumpul nostru nănaș Căci ne [e] foarte dor [de] dumneata am cetit scrisoarea care Iai trimiso lui Ioilă și mam bucurat foarte Mult că iai dat un răspuns că mai ieși[t] la Viață căci dela paști noi nam mai știut nemica Căci unde ești tot am întrebat pe nănașa Și spunea că ia nu ști nemica căci pe unde iești Și ce mai faci apoi am luat adresa dipe cartea lui Ioilă și am avut dorință săți scriu și eu o mică scrisoare casă ști căci ieu nam plecat până acuma și sunt tot acasă Nam crezut căci oi sta până acuma acasă Ion că tata au plecat căi de mai mulț ani dar Ieu nu

mulțumesc lui Dumnezeu căci suntem Cu toți denpreună chear de trăim și mai greu Dar tot îi binișor căci mă gândesc ziua și noaptea La dumneat[a] căci cum o mai duci pe acolo parcă văd cât ie de greu în străinătate că vai de acela ce ști și împlinește. Apoi dragă nănașule mam pus și ieu la masă în seara de 31 iulie la soarte[a] vieți dumitale și la ale Noastre tinerilor căci ne despărțim ușor dar nu știu căci când ne vom mai strânge stau cu ochii plini De lacrimi și mă gândesc la dumneata căci [ne e] Foarte dor săne întâlnim cu toți cum am fost Numai pentru [că] ie lucru greu casă zici că azi îi face Una și mâne alta degeabați gândi căci nare Nici un rost/ Apoi alte noutăți nu avem pela noi decât Tot cum ști nici moare nime[ni] nici să însoară Nici să mărită nime[ni] căci ie greu de trăit Decât să mai duc oameni într-o parte și alți În alta fac pe socoteala lor cum să află de bine Apoi acuma au plecat cinci zeci de oameni la Armată în vârstă de patru zeci de ani până la cinci zeci și patru/ Apoi scumpul nostru nănaș să ști căci timpul Pe aici îi foarte frumos până în prezent avem Mălaie frumoasă orz ovăs grâu greu pământul Numai să dea Bunul Dum-zeu să se coacă și să Veniți și dumneavoastră să ne ajutați să le strângem Numai fân are să fie puțin tare/ Apoi mam întâlnit cu nănașa maria și am Întrebat căci ce mai scri dumneata dipe acolo ni sau Umplut ochi de lacrimi la amândoi gândindune la Dumneata ie foarte slabă căci să gândește la sortea V[i]eți dumitale dar navem ce face trebuie casă împlinim

cum ne lasă Dum-zeu apoi bărbați suntem Puțini pe acasă acum am prins la fân alți Seceră la orz dar din alte socoteli ie greu nu poci Casăți spun./ Apoi te rugăm dragă și doritul nostru nănaș/ Să fi iertători de câte am scris în această mică Carte căci mai bine nuștiu fi atât de bun și Iartă căci nu știu scrie mai frumos îi cetio foarte Greu/ Apoi dacă ești așa de bun cât cei primi Scrisoare[a] să faci bine săne dai răspuns casă Știm dacă ai primito să știm și noi/ Apoi pintru această carte să deie bunul Dum-zeu Cartea să rămâie și dumneata să vii mai iute Acasă săți ajute bunul Dum-zeu și să te ferească De întâmplări de supărări și de alte necazuri Mai grele cu un cuvânt și cu o dorință îți Sărut mâ[i]nile și te rugăm de răspuns/ Vă zicem cu toți bună se[a]ra pe la oara unsprezece/ Aștept răspuns cu drag nănașule/ Al dumitale fini Drevici Eronim și Ana Leșu 31 Iulie 1942.

Pe ultima pagină a scrisorii scrie Ana Drevici:

Dragă și mult dorite Nașule Veț afla și de spre mine a dumitale fină Ana care vă doresc tot binele să vil dea bunul dumnezeu și săț ajute să te întorci sînătos și în pace vei ști că sîntem sînătoși cu toți care sînătate îți doresc săț dea bunul dumnezeu vei ști că avem rînd bun și pînă acuma mi acasă și al meu soț pe aici e timp frumos și lucră oameni la fîn și seceră la orz tot așteptăm ca copii ziua de paști să te vedem venit acasă și să mai facem o petrecere cu toți ca în timpul trecut apoi nănașa atîtai de supărată și slabă și I foarte dor de dumeavoastră *dragă Nașule vă rugăm să*

*nu vă supăraț că nu știu așa bine scrie și am avut
voaie săț sriu și eu puține șire căci ne [e] foarte
dor de dumneata/ te rugăm să fi [i]ertător și de
carte primitor și săț ajute bunul du-zeu să te
ferească de toate relele și necazurile cu un cuvânt
și o dorință îți sărutăm mînil⁸⁾ și te rugăm de
răspuns cît [ce] vei primi scrisoarea numai avîn[d]
ce scrie de cît dor și bucurie voie bună de la
mama și de la nașa ioana [Bâgi c.n.] și nașu și de
la șofronia și de la cumnatu Grigore te rog să nu
te superi că am scris cam rău te rog săi spui voaie
bună și la domnu Virgil [Coșbuc c.n.] de la noi vă
aștept cu drag acasă bună seara și sărut mîna.*

Les 4 Aug. 1942

Dragă Tomă

Am primit trei poștale cu data de 18 și 20
mam supărat că nu sa[u] aprobat actele tot am
așteptat să vii înainte de a primi scrisoarea am mai
pregătit un pachetel dar nu lam trimis tot credeam
că vei veni tu la el dar îl trimit acuma cu
scrisoarea te rog nu fi supărat că bunul
D[umne]zeu te va ajuta ce să faci niciodată nui
cum vrei numai cum vrea bun[ul] D[umne]zeu.
Vei ști că și lui Ion [Artene c.n.] ia făcut rugare și
a lui a fost bună a venit acasă pe 5 săptămâni când
am văzut că el vine și tu nu așa mam supărat
Măriuca șia făcut o fată Niculai [Avram c.n.] a

⁸⁾ A existat un vechi obicei, ca finii să le sărute nașilor
mâna, din respect.

primit Nemțoaica dar na avut timp săracu săți răspundă că să poartă cu cositu și [pe] poștala asta a început să scrie și l[-]a[u] luat la polog de alt fel suntem bine cu toți te rog mai scrie și tu când poți și eu scriu mereu Bunul D-zeu săți ajute cu drag Maria neve: Avram Miklos

Scumpul meu Naș 9 August 1942

Cu sufletu plin de bucurie pe care mia făcuto un cuvânt din Cartea pe care neaș trimeso răspuns la cartea dela Monor că cât de curând ne vom întâlni mam gândit ca săș mai aștern câteva șire de scrisore prin care mai întâi veș ști că mă aflu bine și sunt sănătos asemenea doresc ca bunul și înduratu Dumnezeu săș dee și dumitale mult bine și sănătate meai scris că să pun o fele de vinars la mușegăit că doară nu va apuca asă mucegăi te rog forte mult să vii că am pus o cupă de cân[d] am venit dela Monor și dea fi mucezită om înlocuio cu alte 2 numai te rog vino că toș te dorim beata Nănașă este tot supărată din cauză că ști dumeata câte Zvonuri fac cele femei dar Bunul dumnezeu va da bine. Îm aduc aminte Dragă nașule de cân veneam în conced de paști am venit pe jos pela joseni și veniam pela Ilvales cu Mihăilă Avram și vedem pe ștrec un om venin[d] cu recăl și cu un fânari mic în mână Unu ziceam căi cela altu căi cela cân să apropie ce să vez Era betu moșneag Nănașu Toma [**Toma** Artene – bătrânul c.n.] mă apropiu de el îi sărut mâna și l întreb unde merge.

era pe sfințitu Sorelui⁹⁾ / A stat puțin, șapoi mea răspuns punândușă pe o peatră cu ochi plini de lacrămi./ Am venit la tren!// Vedeam cum o bucurie avea văzândune pe noi venin[d] de paști. Dar vedea[m] cum un dor îl chinuia să vadă venind trenu Apoi scot un pachet de țigări Simfonia și zic: ea nașule o țigară. A luat o țigară arătândum doza [portțigaretul c.n.] și zicân am și eu/ Apoi prinde am spune că a venit pe cân a sosi trenu. dade bunul Dumnezeu va da să sosască și vo unul deal meu Asta mea spuso dân cu batista pe mustață și suspinând odată greu Apoi a început așa A venit Dămean Todica chiar de undei Toma Apoi, Amai tras câteva fumuri de țigară șa început. Mea spus Dămian că nu vine [Toma c.n.] de paști apoi a mai suspinat odată zicân dade a veni batăr Ion [Artene c.n.]! Era sară am plecat acasă și cân neam despărțit ma ajuns o milă de el văzândul cum a băgat mâna în buzunar la recăl Unde avea o bucată de pâne și întrebândune de sunteț flămânz să vă dau să îmbucaț o țără de pâne din astă pe care am luato de cumva ar veni careva să le dau că știu car fi flămânz. avem și noi câte o bucată iam răspuns. uitândune la el cât de supărat a rămas zicândune Sara bună și Dumnezeu vă porte în pace./ Am venit în sus gândindumă că cât de greu este să fii

⁹⁾ Înțelegem că felinarul era pregătit pentru cazul în care îl prindea noaptea, distanța din gara de la Leșul Ilvei până în localitatea Leșu este de 5 km, iar drumul era străjuit de pădure.

părinte. dar greu este să fii ori ce în ziua de astăzi/
De ești Părinte suferi în tot felul de ești fiu suferi în
alt felul/ *Dar vorba Bătrânilor e bine cum dă
Dumnezeu/ Ce să facem toate trec dar odată cu ele
ne trecem și noi/ Că așa a lăsat domnul. nimic nu
este statornic fără toate trecătoare* Numai
Dumnezeu este și va fi în veci./ Apoi dragă Nașule
a dat Dumnezeu și a venit Ion [Artene c.n.] pe
cinci Săptămâni tot mai când avea mai mult de
lucru./ Năutăț nu prea avem au mai mers
cătane pe ziua de 28 Iulie Dragotă Iliuț Petrihuș
Lazar Istrate Mihai Mescanic Ironim Gușoi
George și Simion Todică alte ordin(e) până în
prezent nu sunt Eu Am cosit până acuma acuma
Sunt Drăgoman în locul lui Istrate Mihăilă la
Moară la Pop Grigore la firma Lui Deiach.
Laios dela Bistrița cu 150 P. pe lună./ O
duc foarte bine mămai lasă săm lucru și eu câte
ceva./ Timpul pe aici este bun a fost începând
din 2 August și până în 8 Secetă Mare așa a fost o
căldură de sau uscat Mălaile pela Noi nu tare dar
în jos pela Năsăud Salva și mai în jos sa uscat
Mălaiu de tot. pe aici a plouat din 7 Sara și până
prin 9. Au prins oamenii la săcerat la orz la
grâie de Toate ar fi bune dear da
Dumnezeu pace apoi toate leam îndura cum ar fi
și mai greu și mai ușor Mea scris că a cetit Virgil
[Coșbuc c.n.] cartea de veș mai avea ocazie să vă
întâlnească Spunei multă Sănătate din partea mea și
să vie acasă căl dorește fecioru că este mare și nu
ști cinei este tată./ Te rog foarte mult săm mai
scrii ce mai faci și cum mai trăiești și când vii

acasă că veșnic mă chinuește cuvântul din poștala dumitale că ne vom întâlni cât de curând. Mi sa terminat cerneala dar tot mai scriu câteva șire Să fi și să vez[i] cât de puțin este satu[l] așa mult[i] oameni nau fost duș[i] de cân[d] sunt concentrările/ Sa făcut un zvon dragă nașule c[ă]ar fi mort Grigore Andron Apoi era vorba mai zilele trecute căci numai pușcat pintrun picior nu știm nimic sigur dar de rău dómne ferește pe tótă lumea Nașu Brigadiru [Pop Florea c.n.] este sănătos și nașa și fetițele toț[i] îț[i] doresc întórcere grabnică și multă sănătate. Depela Bârgău să duc oameni la Germania la lucru pleacă în 11 August pe șasă luni sa scris cine a vrut așa cum a fost și anul trecut dar dela noi nu pleacă nimeni că nici nu sa publicat Să ști nașule că ai o nepótă Măriuca lui Ion Savu are o fată mică să vez ce lam tras de nas pe Ion până ia sărit clopu din cap. Termin cartea dorinduț să te gășască cartea în deplină Fericire și plecat spre casă Până la revedere sărut mâna dragă nașule și te rog să mă [i]erț[i] că am scris cam rău și cu două feliiuri de Creion și Peană Până ne vom [în]tâlni te salut cu dragoste f[i]erbinte șastept răspuns./ Te salut cu drag Al dtale fin și fină Ioilă Și Măriuca Persecă Sănătate

Leșu la 18 VIII 1942

Iubite Nașule

Am primit și a 3ilea scrisore în plic pecare am cetito plângân în ocol stân[d] pe un lemn mam bucurat că neai scris în 17 Seara și tot acuma

mam apucat dela lampă săș scriu doar am pus data de mâ[i]ne apoi vei ști că au mai venit ordine pe[ntru] ziua de 23 VIII vreo 13 Vasile Bâgi Pop Ironim Pop George și așa deaieștea nui știu pe toț Larion Șuvei Ion Rusu Șuștăru Dar odată cu cartea dela Dumneata Au venit 18 ordine. Fodorca George Todica Valer Suci N.[echita] Lui Ion Pop Emilian Trif Macedon Pop George l[ui] Niculai Sîdor Grigore Bota Alexandru Zegrean Valer Pralea Niculai l[ui] Costan aceștia 3 au mai fost chemaț odată Șî au scăpat dar iară iau chemat apoi nu știu tot nici pe aceștia Că eu nam fost la Poștă a fost Măriuca eu sara vin târziu dimineața mă duc dimineață ști cum merei și dumneata cu bota ce mare pe leș dar eu în loc de botă am clupă și ceocan apoi dragă nașule până acuma tot au mai fost cum au fost dar acum în luna Iulie și august au venit până pe ziua de 17 August 96 de ordine *așa că vez tot 7 Năfrămi și 1 Clop șacela de pe la 2-3 Ani sunt îngroziț oameni de numa nu eu lumean cap* *Apoi nu știm ce ne așteaptă ziua și noaptea Numai în bunul și în duratul Dumnezeu mai avem speranță* Nuștiu dragă Nașule cân va fi timpul acela în care să mai bem 2 Cupe de vinars Numai Patru șefi Care am băut Cân au fost Nunta lui Grigore Serețan Noi patru și cu Ștefan [Avram c.n] Ce bine ne simțeam atunci dar sunt forte Supărat că eu am rămas dători deși ar fi fost timp dar am tot lăsat că credeam că [v]oi face și eu odată o treabă așa cum știu eu dar vezi așaî măritat nu poț face ce vrei și cân[d] vrei dar pentru asta să nu crez că Nașule o dau rău din

ceva punct de vedere familiar că doar încă port
clop nu năframă apoi nu știu cum mai trăiești
pentru că num poți scrie totul dar va da Dumnezeu
și ne vom întâlni și apoi vom sta de vorbă noi și
cum stam acolo în cămară aproape de biserică de
unde eu am luat un narlău iar [du]m[n]eata o
Cârpă de f[i]er șapoi tóte mi li spune și țileoi spune
așa cum liam pățit și eu și dumneata trăim în
lumia asta care trece prin momente tot mai crunte
de pe zi ce mer[g]e nu știu pe acolo cum este adică
știu că armata o dă tot așa ca armata în timpul de
az dar vreau să zic că civili cum trăiesc că pe aici
bun înțeles că_acei care suntem acasă o dăm
binișor sau copt oarzăle mai la toată casa auz jup
jup cân te uiț ce să vez câte o femeie în genunchi
lângă snop cu maiu[1] șapoi dăi dăi și la un ceas o
vez ca pe furnici cu săcuțu cu 2-3 cupe la moară
dar ști cum mer[g]e repede mână dimineată
bărbatu la cosit și ea aduce 4-5 Snopi îi sdrobește
îi duce la moară și vine acasă cu fărina și pe
vremea prânzului mere cu mămligă la deal la
cosit cei drept nu pela Dumneavoastă să întâmplă
asta fără pela alți și pela noi încă de near lăsa
acasă numai că nu perim deacuma nau perit bieți
oameni mai înainte cân[d] mer[ge]e[au] și
pânde[au] pe D[omnu]l [Șulăr c.n.] Nați venia
șapoi el îi mâna la mărica să vadă dacă nare de
plătit dare așa că până ce căpăta fărina sa vai de
iei venia[u] toț băeți deacasă să vadă de ce nu mai
vine. trăim zilele Genovevei în peșteră dar mai
rău cu aceste termin rugând pe Dumnezeu sfântu
săț facă parte de cel mai mare bine și săț fie tot

de-auna în ajutor așa cum ia stat lui Daniel când a fost în groapa cu lei Te salut și te îmbrățișez Scumpul meu părinte care ești departe de mine dar Dumnezeu te va apropia voe bună dela socru Măriuca și dela mine al Dtale fin Ioilă [Persecă c.n.] și toț ai noștri Întâlnire

1942 – VIII – 23

Kedves barátom¹⁰⁾

... Tomiță dragă. Doresc ca puținele mele rânduri să te găsească fericit și departe de orice rău. Eu mulțumită celui de sus mă aflu bine și sunt cu români din cre[ie]rii munților și-a văilor someșene, cari mai păstrează'n ei sângele cătanelor negre. Poate soarta a făcut ca să călcăm aceste meleaguri și să fim urmașii cântecului: C'am jurat neștiutor pentru neamț în foc să mor. Dacă am avea ocazia să ne întâlnim undeva la

¹⁰⁾) Cartea poștală trimisă de Aurelian Pralea are scrise în limba maghiară: formula de adresare, primele două rânduri și ultimele două rânduri, cu mențiunea pe partea laterală stângă: „Dragă să știi căci am fost silit a scrie în altă limbă”. Scrisul în limba maghiară a fost tradus, cu amabilitate, în data de 23 aprilie 2007, de domnul Toth Tiberiu și de doamna Katona Katalin, de la Arhiepiscopia Romano Catolică Alba Iulia, așa: „Stimate prieten Te înștiințez prin puținele rânduri că eu mă simt bine ceea ce-ți doresc și ție. (scrisul continuă în limba română), iar apoi, traducerea este așa: „Mulțumire lui Dumnezeu că sunt sănătos, altceva nu știu ce să-ți mai scriu. Te sărut cu mult drag de undeva din Ungaria”.

vânătoare ți-aș spune multe căci multe m'au mâncat. Dar ce să fac? Mi-ai scris cum mă împac cu lăturenii. Foarte ușor cu mitraliera, care dacă o îngrijesc știe să mă apere. Un lucru rog pe cel de sus să prăpădească „ocna” cea mare a lăturenilor, care nea învățat cuvântul „utecai”.

Doresc și eu ca soartea să ne favorizeze să ne vedem iarăși satul și țara de unde am plecat.

Terminând mulțumesc de rândurile trimise, scrie te rog la a mănucului multă sănătate din partea mea. – [scrisoarea se termină cu cele două rânduri scrise în limba maghiară n.n.].

A feladó neve: Prálea Aurelian honv. G.p szd
112/31

Les 1942.21/IX

Dragă pretine

fiind azi pela Dvoastră chiar a vinit scumpa ta soție dela poștă cu o scrisoare dela tine scrisă din ziua de 30/VIII pe care am cetito și eu și tare mam Bucurat aflînd căci ești sînătos și la viață tot odată am aflat în scrisoare căci de cînd ești pe front m'ai scris 4 scrisori dintre cari îți scriu pe cuvîntul meu de onoare că am primit 1 scrisă din 28/V pe care țiam răspuns imediat cu două scrisori una în pachet la Maria [Artene c.n.] și una am trimiso pe poștă iar al doilea scrisoare am primito scrisă din 23/VIII pe care țiam răspuns momentan adecă în ziua de 15/IX Dragă Tomă Mai departe îți fac cunoscut că sunt sînătos de

împreună cu familia mea care sîntate asemenea
țio dorim și ție scumpul meu pretin întru mulți ani
buni și zile fericite Dragă frate doresc ca bunul
Dzeu săți dăruiască viață și sîntate deîmpreună cu
la fratele Virgil [Coșbuc c.n.] și cît de încurînd să
dea Tatăl de sus să ne revedem în satul unde
[ne-]am născut și la vetrele unde am crescut și de
Bucurie să mai facem un malaciog la care săi
meargă vestea cred căți aduci aminte de cînd ai
zis cînd făcem un malatoc și Dragotă a înțales
altcum și iată căci tu pretine te lupți cu aceia cari a
gîndit el. Dragă Tomă mai departe vei afla că pela
noi timpul e frumos nu a ploat de vreo 6
săptămîni numai acuma de vreo săptămîină
noaptea e rece. Dragă frate scri că săți scriem
năutăți alte năutăți nu am ceți scrie de cît că
fratele nostru Niculai Pop care încă a fost pe
heleagurile pe unde ești și tu se află azi [cu sens
de acum c.n.] în spital R.[ă]n[it] la o mîină. Dragă
Tomă vei afla că dela noi mai sunt concentrați
foarte mulți mai cu siamă pentru muncă poți săte
gîndești căci cîți sunt pe acasă cînd a plecat Aurel
Mălai și Beșa Leon [probabil cu vîrsta depășită
n.n]. Dragă Tomă vei afla că și Froaicala
[probabil poreclă c.n.] e pe acolo pe unde ești tu
adresa lui nu țe poci scrie fără atîta știu căci și
dînsul e în Rusia ne mai avînd loc de scris te salut
salut și pe Virgil servus dragă frate și așteptă[m]
răspuns altău sincer pretin ss Meister.

Dragă bade Tomă

Gândindună căci mi sar cădea și mie să îți scriu câteva șire și săți expun situația în care mă gădesc. Sunt sănătos de împreună cu toți ai noștri și ași dori ca și pe dta. să te afle aceste șire în momentele cele mai fericite. Trebuie să îți amintesc căci îmi este foarte dor de dta. Acum am rămas și eu singur ca cucul căci Niculai și ăștialalți au plecat la școală și mie când viu dela Ilva [Mică c.n.] îmi este foarte jale văzând prin satul care în-trun timp era așa de vesel numai femei plângând, bătrâni ațintinduși privirile triste în gol gândinduse căci nu sau vindecat bine rănila săvârșite cu ocazia războiului trecut și a venit un altul mai groaznic în care scumpi și iubiți lor fii se luptă cu dușmani pentru țara sfântă. / Aștept cu nerăbdare sosirea acelei clipe în care să ne revedem iarăși cu toții la un loc răsând și petrecând ca pe vremuri. Îmi amintesc de clipele fericite pe care le-am petrecut laolaltă Cum mergeam cu toți la dvoastră și cum ne împărțeam în două tabere una a femeilor și una a noastră a bărbaților și vorbeam de fel de fel de lucruri. Numai câteodată se întrerupea această convorbire de răsul ascuțit al Mariei [Artene c.n.] sau mai bine zis a scumpei dtale soții./ Sunt tânăr încă dar tot înțeleg cât de amară trebuie să-ți fie viața pe acele meleaguri streine de unde numai gândul și dorul poți să le trimiți acasă la ai dtale. /Cine mio ceti scrisoarea Fiei inima ca floarea, Și la cei ce o

ascultă, Le doresc viață multă. Te rog spune-le la toți complimente din partea mea și te rog dacă ai timp și bună voință să îmi scrii și dă vreo scrisoare pe adresa ce [v]oi puneo pe plic Ne mai având unde scrie te aștept cu mult dor al tale. care nu te uită Ezachil [Vărărean c.n.]

Data din 24 Sept 1942

Frate Tomă

Maintii diaț scrie carte îți doresc o Sînatate și mai întii dia începe a scrie Îț doresc o bucurie bucuria mea mai mare să o ai viind pe cale cătră Rudenile tale/ Și vei ști frate Tomă că am primit scrisoarea dela tine Și foarte mam bucurat de cuvintele ce miliai scris în carte că miau mai Trecut de dor din cum ne petreciam și văzînd că iești într-o depărtare foarte mare de satu și comuna ta îți mai aduci aminte de rude și de pretini tăi/ Și sãm scrii Frate Tomă că ... (indescifrabil) Sîntosiu că nam primit nimic da de dînsu nuștiu ce mai facie are rînd bun sau îi bolnav/ Și vei ști că cu lucrurile cîmpului am terminat că aicie o vară și toamnă bună au fost pe aici de nu țin ei minte demult așa o vară bună. Numai bunul D-zeu să să îndure să liniștiască Tulburaria din lume și dintre poporă Săne mai videm cu toți iară la oaltă dinpreună. Și tot odată te rog dragă Tomă dacăi primi scrisoarea dela mine cînd îi mai ave timp terog și mai scrie vreo carte să mai știm că ce rînd mai ai pe acolo că cînd primesc câte-o carte ca [și] cum am vorbi în persoană amândoi/ Și vei ști că

Ion [Avram c.n.] și Grigore [Avram c.n.] sunt pia casă până în prezent și au rînd bun și sănătoși/ Și mii scris căsămă uit lung dar adevărat că lung măuit după tata dar ce să fac dar deași avia noroc și parte de Bine iară [v]om fi cum am fost și niom petrece timpul pe plaiurile și colinile noastre dinpreună Și nufi supărat fôrte Tomă că țara și patria nechiamă Trebuie să plecăm să ne faciem datoria de cetățan și erou Șitotodată îț doresc tot binele Și sînatate dela mine și dela bunul D-zeu Și mai departe voie bună dela mine dela căsași mei Și dela părinți și frați tăi și cun cuvânt toț Savu N.[iculai]/ Iacă vei afla și dela mine câteva cuvinte bade Tomă [Artene]./ Vei ști și despre mine că sunt sănătos cu toți căsași[i] noștri, care sînatate țio doresc și dumitale./ Cu școala am terminat cu greu. Iar acum numai să fie bine în lume și să dea Dumnezeu să vii cu bine acasă căci când măvoi însura am să te pun nănaș ca să mă cununi Aștept răspuns Savu Alexandru.

NOTE PE MARGINEA EPISTOLARULUI

Se întâmplă rar să găsești un epistolar atât de bogat, cum este cel care face obiectul acestei cărți. Mirarea firească și, în același timp, neașteptată vine din descoperirea faptului că niște săteni simpli – la prima vedere, au avut ideea admirabilă de a păstra aceste scrisori, prin care poate fi salvat un anumit ținut, cu „...oameni, matrici existențiale ancestrale, obiceiuri, mentalități, sensibilități, personaje rurale, o anumită atmosferă și dinamică a vieții” – după cum observă Gabriela Mircea, în „Înaintecuvântare de bun augur”.

Ortografia celor care au purtat corespondența este precară, dar conținutul scrisorilor este deosebit de bogat, cu multe detalii – explicate printr-o dorință extraordinară de comunicare, despre aproape tot ce se întâmpla în sat sau în locurile îndepărtate prin care i-a purtat soarta pe cei plecați de-acasă. Patru dintre „corespondenții” cunoșteau destul de bine regulile de ortografie. Este vorba despre Nicolae Avram – licean, pe atunci, la școlile din Năsăud, Aurelian Pralea – absolvent al unei școli de arte și meserii (era tâmplar de meserie, făcând la biserică, iar Constantin Brăiloiu l-a descoperit cu har de povestitor și l-a dus la București, pentru înregistrări la radio), Grigore Roman – maistru forestier și Artene Ștefan – țăran. Pe spații relativ mici, „corespondenții” își comunicau toate frământările,

toate împlinirile sau neajunsurile, într-o scriere care, în cele mai multe cazuri, a fost citită cu lupa. Acest fapt se edifică în Anexa nr. 4 – *Ilustrație scrisori*. Numărul celor amintiți în corespondență este 264.

După datarea unor scrisori¹¹⁾, dar și din conținutul altora, s-au identificat locurile în care au fost mobilizați: Toma Artene, Virgil Coșbuc și Ioan Artene. Câteva localități sunt sigure: **Szolnok** (scrisoarea din 2 II 1942); **Debrecen** (scrisoarea din 10 II): „*Apoi cum ți scris Roman [Grigore c.n.] că mam dus la Debrecen a fost adevărat dar deacolo nea transferat la S[z]olnok la pioneri [e vorba de arma pontonieri n.n.] că acolo nu este apă aici este Tisa*”; **Niregyháza** (scrisoarea din 26 IV 1942); **Dunakeszi** (scrisoarea din 2.V.1942); **Budapesta** (scrisoarea din 20.II.1942): „*Ion [Artene c.n.] mia scris dela Budapesta nu știu de unde a avut adresa iam și răspuns scrie că e sănătos*”, iar locul neidentificat este, *undeva*, aproape de localitatea **Briansk** (scrisoarea comună din 6 VIII 1942): „*...o ieu de la vărsarea Volgii, Kuban și urc în sus cu privirea oprindu[-]mă la un șir de orașe Kursk, Ovel, Briansk. Aici mă opresc nu mai urc mai sus. Prin împrejur undeva se află cineva pe care-l dorim și care ne dorește*”.

¹¹⁾ Există scrisori cu aceeași dată, expediate la destinatari diferiți. Prin urmare, unele scrisori apar în capitole diferite.

O parte dintre săteni au fost duși la muncă la **Monor** (scrisoarea din 24 iunie 1942): „Vei ști dragă Nașule că eu am făcut o concentrare de 100 zile la monor din 20 II/31 V La lucru și acuma sunt acasă” sau la **Ploiești** „...cân eram eu la **Ploiești...**” și **Sărețel** (scrisoarea din 17 III 1942): „Finu Ioilă [Persecă c.n.] îi la Sărețel la lucru cu Mihăilă Avram și Anton Todica încă au fost acasă.”

Corespondența s-a purtat mai întâi pe cărți poștale, pe care soldații le primeau gratuit. Plicuri primeau numai de la familie (scrisoarea din 28 VII 1942): „... eu mereu mereu scriu și am pe ce că se capătă poștale gratuit...”_Uneori, scrisorile erau cenzurate (scrisoarea din 28 VII 1942): „...probabil că așa întârzie ele pe la cenzură dar nu se poate să nu le primești.”

Folosind expresii cu subînțeles, Toma Artene (tânărul) își mângâie sufletul frământat de gânduri încâlcite și temătoare (scrisoarea din 14 VI 1942): „Tu dragă ce mai faci cu ce te ocupi nu ții urât că mie tare mii drag”, iar pentru îmbărbătare apelează la ziceri vechi (18 VII 1942): „Dar vorba ceia nu da Doamne omului câte poate suferi” sau (14 sept. 1942): „După cum îmi scria odată Niculai, „În ziua de azi nu sunt vremile sub cârma omului fără bietul om sub vremi”. Credința în Dumnezeu și speranța îi dau curaj, „...căci credința Biruește toată lumia”. Alinându-și suferința cu gândul că și alții trăiesc frământări asemănătoare, „...și după cum îmi scrie Aurel[ian] Pralea Am jurat neștiutor pentru

Niamț în foc să mor”, își aduce aminte că jurământul pentru țară trebuie respectat, pentru că (24 Szept. 1942): „...dacă țara nar avea nevoie de noi nu niar ținea”.

Toma vede lumea ca un teatru (20 IX 1942): „Doru de casă sat familie e greu dar ce să facem că așai lumia ca un tiatru altu râde și petrece altu plânge și suferă dar speranță în bine și în Dzeu căci toate vor trece”.

În vremuri nesigure, pentru un înstrăinat, scrisorile de la cei dragi și apropiați sunt mai importante decât pachetele cu alimente (12 III 1942): „...singura mângâiere îmi sunt scrisorile de nenumărate ori am cetit pe cele vechi tot așteptând alte noutăți”; (8 VIII 1942): „Scrisori scrisori asta e mângâierea zilelor posomorâte de aicia”; sau „...mai mult ca pachetu mia fost scrisoarea care am cetito cel puțin de 5-6 ori”, deși chiar un pachet alterat (12 IX 1942): „...feliile de caș întărite ca de lemn cele 2 pachete după cum țam scris au fost putrezite și perele și crastaveți...” poate constitui prilej de bucurie imensă și motiv de mulțumiri pentru osteneală, celei pe care o are aproape nu numai cu sufletul (8 VIII 1942): „Cu multă dragoste îți fac de cunoscut că am primit pachetu care ai ținut cu atâta dragoste ca să mi l trimiți...”. În vremuri de restriște, „foamea” așteptării după scrisori e mai rea decât orice lipsă; (29 VII 1942): „...ai dreptate scumpul Tati că ne satură[,] că e mai rea fômea și setea așteptări de cât ori și ce lipsă pe care omul o pôte acoperi în un feli ori altu...”

Speranța revederii cu cei dragi este întărită de credința în Dumnezeu care este invocat aproape în fiecare scrisoare, câte odată, chiar de mai multe ori (12 II 1942): „*Nu rămâne decât să rugăm pe Bunul Dumnezeu să aducă timpul ca să ne mai vedem odată căci parcă nici odată în tot timpul cât am fost cătană nu am suferit ca acuma ce e drept că acum sunt legat mai mult de satul meu ca înainte*”; (5 IV 1942): „*În vinerea sacă am fost diminiață la Biserică nu am mâncat nimic până la ora 3...;* (26.IV 1942): „*...dar vorba ta aceia ce îți trimite Dzeu trebuie să suferim Cred că și pe acasă nui așa ușor să dia Dzeu numai sănătate la Socru ca să le poată înfrunta pe toate până când va da bunul Dzeu să viiu și eu acasă Doamne greu e ca să fii străin ești așa cum ai fi a nemănuii și nu ai avia pe nimeni*”; (18 VII 1942): „*Dar vorba ceia nu da Doamne omului câte poate suferi. Câte odată parcă inima nu îmi mai poate răbda dar iară mă gândesc la speranțe bune și cu chipul tău drag în gând și nedejdea în D-zeu înfrunt mai departe greutățile*” sau: „*...dar nu vă supărați căci Bunul D-zeu va pune cumva lumia la cale și iarăși ne vom revedea*” și mai exemplificăm: „*Să sperăm în bunătatea lui Dzeu că mă va păzi de pericole și ne vom mai revedea odată și îți voi povesti Calvaru pământului Rusesc*”; (9 VIII 1942): *Azi pe când scriu aceste rânduri e duminică mă gândesc la satul meu drag la acei pe care îi am acolo și pe care îi doresc mult cred că în momentele când eu scriu rândurile acestea lumia merge la biserică copii care nu pria îș dau*

sama de mersu evenimentelor și acei care nu așteaptă pe nime răd și glumesc dar mulț[i] din ei au câte o piatră pe inimă carei apasă și se duc la sfânta biserică pentru ca să se roage Bunului Dzeu pentru ajutoru și ocrotirea celor duș[i].

Îndemnul spre credință este împrăștiat mereu, mai ales de Toma Artene – bătrânul. Rugăciunea pe care o trimite, în scrisoarea comună datată „Les la 26 Iulie 1942”, feciorului său „*Tomită*”, cu recomandarea „*Aciastă mică rugăciune să o cetești de mai multe ori ca să o înveț de a rostu să o poți zice și în gând și când ai rând poți să o scrii și dai și la alții care sunt cu credință în Bunul și a tot Puternicul Dzeu*” este reprezentativă și deosebit de frumoasă. Vom face dovada, tot în **Anexa nr. 4 – *Ilustrație scrisori***.

Apar, uneori, și momente de îndoială și deznădejde, din cauza întârzierilor scrisorilor, care circulau în condiții de război (25 VI 1942): „*Cu toate că eu cred că după o lună de când am scris ar fi timpul ca să capăt răspuns, dar văd că în zadar am așteptat și aciastă poștă din săptămâna asta că nu mia adus nici o bucurie. Așa de tare aștept parcă să mai știu o dată de ai mei cei dragi apoi și dacă oi muri dacă nu voi avea noroc să vă mai văd*”; (10 VII 1942): „*...viața de război e așa de griă dar și mai mult acum văzând că nu mai primesc nici scrisori viața era pentru mine un calvar...*”; „*Eu dragă nu sunt vinovat că nu ați primit scrisori eu mereu am scris în primu rând am scris cât ce am ajuns dar trenu care a dus aceia poștă a fost bombardat și până când a mers*

altă poștă” sau: (10 VII 1942): „...la fel am plâns tot timpul cât am cetit_scrisorile eram în situația unui copil care e lăsat sluguță și del întrebii de ce plângerii îți răspunde mii urât”; (20 VII 1942): „Așa îmi pare de mult de la o scrisoare până la alta de nu îți poți închipui poate vei fi încetat cu scrisu căci poate mă vei fi așteptând să vii acasă în urma actelor dar după cum țam mai scris să vede că de data asta nu ma slujit norocu...”; (30 VIII 1942): „Cu venitu acasă nu știu ce să mai zic Numai Bunul Dzeu știe să se mire lumia și de 15 și 20 [zile din lună n.n.] că mam săturat de toate parcă fericirea mea sa găta”. Dar se fac din nou referiri la fapte care întăresc credința, o păstrează și o promovează, pentru alinarea suferinței și pentru a ține vie speranța (10 VII 1942): „Cu mare dragoste ți u ca să îți mulțumesc pentru pachetele care cu atâta bunăvoință ai ținut a mile trimite ceia ce ma bucurat mai mult ca orice a fost cărticica de rugăciuni căci nu aviam decât iconița ceia mică de metal care mio dato mama care o port deagrumbazi care când o simt în sân parcă am pe cineva cu mine nu sunt singur pe cineva care îmi dă ajutor[.] situațiile sunt grele dar puterea Dumnezeiască e supranaturală”.

Semnalăm faptul că, și în locurile în care l-a dus soarta pe „Tomiță”, credința oamenilor reapare (24 VIII 1942): „Toți au scos icoanele de unde liau ținut ascunse care sunt afumate sau mucegăite și caută să le dia loc de cinste în casa lor nevărută nici pe din lăuntru...”

În cartea poștală din 19 septembrie 1942, bănuim o oarecare teamă față de autorități, pentru că primele trei și ultimele două rânduri sunt scrise în limba maghiară: „*Drága feleségem Tudalom veled ezel egy pár sar irasornal hogy egeszségés vagyok a meiket nekedis kivanok a io Islentől.* Dragă Marie... Închii sărutându-te cu nespun dor și drag al tău Toma. *Hala a jo Istenek nincs bajom Töbet nem tudok mit irni csakalok szeretetel valahol nagyoros arszabol Toma.*

Devotamentul soției îi întărește lui Toma speranța revederii și credința în Dumnezeu (26 IV 1942): „Ori unde voi merge și ori cât de vitregă îmi va fi soartea nu te voi uita la fel te rog și eu ca să nu mă dai uitări căci îmi ești singura mângăere căci câte le îndur pentru tine sunt” ; (10 VII 1942): „Ce mare schimbare dela cuibu nostru drag și situația de aici dar mare mulțumită Bunului Dzeu că până în prezent sunt printre cei vii speranța mia este mereu la Dzeu care știu sigur că mă va ajuta te rog roagă-te și tu mereu”; (1 VIII 1942): „Îm scrii că așa mai ajuta să poți știu scumpa mia că mai ajuta că știu că ești inimă bună dar nu mă poate nimeni ajuta decât Bunul Dzeu în care mie nădejdea. Și te rog să nu fii supărată că dacă va da Dzeu nu va trece timp mult până ne vom revedea”; (8 VIII 1942): „Tot sperând în bunul Dzeu că nu vom mai avia de corespondat așa departe fără să ne împărțim de aproape năcazu și bucuriile sperăm că toate se vor termina odată căci Dzeu e bun și mare.”; (12 IX 1942): „Zi și noapte gândul meu este la tine mai

ales știindute cu suflet bun parcă dacă ar zice cineva dacă meri acasă nu îți rămâne nimic decât ia [ea] aș primi bucurosi...”

Dorul chinuitor și dragostea adevărată pentru soție și pentru „cumnăței” dă un fior cald scrierilor (10 II 1942): „Dragă Grigoriță Cu lacrimi îți scriu și tot așa am și citit rândurile tale și eu sunt supărat că este stricată liniștia din casa în care neliniște nu a existat niciodată dar ce să fac dragu Badi că nu sunt eu de vină dacă țara așa vria dar sosiva timpul când iară vom face mătă oarbă [e vorba despre jocul copiilor n.n.] și vom fi iar veseli ca în trecut căci Dzeu are grijă de acei care îl roagă cun cuvânt îți zic deocamdată mulțam pentru dragostia ta față de mine Ștefănuță Drag Când am cetit rândurile tale am stat multă vreme cu gându la tine și parcă vediam chipu tău mereu vesel acum când scriu aceste rânduri îmi aduc aminte de glumele tale care erau tâlcuite atât de bătrânește [cu înțelepciune bătrânească c.n.] eu mândră¹²⁾ te cred că vii urât fără de mine da parcă mie mie drag fără de voi care miați fost și îmi sunteți dragi ca ochi[i] „ ; (5 IV 1942): „Vam trimis câte o felicitare de sf paști una ție puiul meu una la Tata și una la Socru” ; (10 VII 1942): „...dacă totuș nu te simți ceva bine dute la Doctor ca să te știu perfect sănătoasă barem grija asta să nu mă apese”; (28.VII 1942): „...am primit o altă poștală scrisă de mânuța ta...“; „...tot tragem nădejdea că prin 15 că prin 1. și tot așa dar vorba

¹²⁾ Aici, cuvânt de alint cu sens de dragule.

ceia odată sosiva timpul revederi când viața își va relua cursul ei drag.”

Aceleași sentimente de dragoste răzbat și din vorbele de duh spuse, ca într-o joacă, într-o ironie blândă și afectuoasă, la adresa „cumnățeilor” (5 VIII 1942): „*De opinci să nu te miri că ai rupt în toată săptămâna câte o pereche că vezi[,] ești omul greu*¹³⁾ și să nu fii supărat că a spus Socru că nu ța face altele că a da Bunul Dzeu și voi veni acasă și îți voi face eu o pereche frumoasă”. La adresa mamei și a soției, „Tomiță” folosește ironia dulce (8 VIII 1942): „Tot stau și mă gândesc ce să îți mai scriu ca să te mai mângâi ca să nu îți pară zilele așa de grele căci știi că tu și mama cât sunteți de curajoasă”.

Scrisorile care fac obiectul acestei cărți se încheie, de obicei, cu frumosul salut de suflet „voie bună” la toți ai mei; (20 II 1942): „...*la toți multă voie bună până la revedere și când mai aveți timp mai scrieți-mi ca să știu ce mai lucrați și cu atâta îmi mai trece din vreme...*”

Dorința de noutăți de acasă apare aproape în fiecare scrisoare (30 VIII 1942): „*Nu știi de ce nu ți scrieți ceva noutăți cine sa mai dus în lontru*”. Răspunsurile sosite neîntârziat sunt felurite. De la cele privindu-i pe cei „duși în lontru” (26 Iulie 1942): „*Apoi ceva năutăț așa de bucurie nu avem am avut o nuntă George Pop cu Catirina Căilean L.[ui] Leon. apoi Vei ști dragă Nașule că au venit*

¹³⁾ Spirit de glumă, pentru că neamul lui Ion Avram e mic de statură.

pe ziua de 23 și 24. 50 de ordine Să se prezinte pe ziua de 28 Iulie la Bistrița Artene Ștefan, Nan I., Borgovan Petru Dănilă Macșin. Mălai Aurel și Pavăl. Bora. Savu Săni Ion Zăgrean Valer Zăgrean Sereșan Ion și Alecsa Solcan Valer Hiticaș Dragotă Dănilă Codrean Precopaș Pralea Niculai și Leon Leonte. Iulian și Ion și Pavăl. Andronesi D[umitru c.n.]. Măgerușan Călăment Bindean Ilie/Ion. Ursa Simion și așa tot oameni Bătrâni dar noi stăm nuștiu până cân[d] acasă așa că va fi forte greu că nu va avea cine să lucre..."sau (26 Iulie 1942): „Vei ști că au mai venit vreo 45 de ordine la oameni bătrâni între care îi și nănașu Ștefan...”, încât (18 VIII 1942): „...așa că vez[i] tot 7 Năfrămi și 1 Clop șacela de pe la 2-3 Ani sunt îngroziț oameni de numa nu [i]eu lumean cap Apoi nu știm ce ne așteaptă ziua și noaptea Numai în bunul și în duratul Dumnezeu mai avem speranță”, până la cele privind gospodăria socrilor (scrisoare fără dată): „Suntem și noi ocupați cu m[i]ei[i] că neau fâtat toate oile” sau la cele privind întâmplări mai puțin onorante, datorate faptului că se întâmplau, atunci, și tâlhării (24 VI 1942): „Sau furat din căs dela femeia lui Ion șuvei dela George Dragotă dela Valer Bâgi dela Nănașu Niculai Dragotă și dela mai mult să tot fură mereu și să fac cercetări mari din partea autorităților dar nu sa descoperit nimica până în prezent”.

Privitor la obligațiile pe care le aveau sătenii față de stat, constatăm că nimeni nu căpăta vreo îngăduință (18 aug[ust] 1942): „...să vezi că îi plin

*la cooperativă de lână care nau de ajuns le eu
țoale gHEME sunt care dau și câte 40 kg nu te
întreabă că ai ori nai musai să dai...”*

Unele scrisori conțin informații destul de
voalate, legate de cele lumești (26 VII 1942):
*„...am săț tot scriu câte or mai fi din nou pela noi
Apoi la locul unde au plătit To[a]der Mureșan 2
Lei pentru că la îndemnat...[indescifrabil] să să
[se]...[indescifrabil] Sau mai dus femeia ceia care
făcea servicii la poștă¹⁴⁾ a plecat cu Gavrilă
Precub. Șapoi Sa dus și cela ce a băgat cărțile su
podeț cu cela cătră care ziceam eu că mă chiamă
policari...”,* altele poartă noutăți autentice: la
stână, au fost și întâmplări nefericite (29 VII
1942): *„...dar el tot ca el îmblînd cu foc pe lîngă
căldare so ars și el și baciul și stînașu acum e în
satu Viluci la lecuire Dómne feri nui ibește [nu-i
face bine c.n] la sóre cum va scăpa nu să ști...”*

Veștile despre răniți erau trimise cu reținere
și cu avertizare, pentru a-i scuti pe cei din familia
răniților de suferință (28 sept. 1942): *„După cum
țam mai scris Niculai Pop e rănit la o mână dar
mia scris Marcu Serețan că sa rugat ca să nu
audă nevasta ca să să supere te rog dacă nu ai
apucat ai spune nici nui spune. Chiar azi mia
spus unu din Năsăud că ar mai fi rănit unu din*

¹⁴⁾ Radu Băeș, Valer Petrehuș, Ioan Seni – Istoria poștei
năsăudene, Ed. EIKON, 2005, pag. 139 – pagină manuscris
de Anton Petri, fost bibliotecar în Leșu B.N. Femeia
pomenită acolo este Docia Artene.

Leșu dar a uitat cum îl chiamă zice că e la un picior și o mână dar nu știi cinei”.

Toma Artene – tânărul a fost și vânător. Era interesat de armă și de ortaci, dar și de radioul pe care-l avea acasă (5 II 1942): „...*te rog scriem ce ai făcut cu registrele Ilvei mici* [registrele de la Ocolul Silvic Ilva Mică c.n.] *și cu arma* [de vânătoare c.n.] *mia*[?] *ce este cu bateriile de la Radio cine țilia schimbat*[?] *și să plățiți taxa la poștă 2.40 fil*[eri] *pe luna Februarie.*” Ar mai trebui menționat faptul că Toma Artene era îndemânatic. Știa să repare ceasuri, radiouri, mai târziu televizoare, apoi și-a amenajat un atelier de tâmplărie, o baie cu cazan pe lemne, și-a înfiripat o stupină. Iubea pădurea, dar și livada pe care și-a plantat-o pe Fața din Sus a satului, altoind doar soiuri recomandate pentru această zonă. După inundațiile din 1970 – când apele au desființat linia ferată pentru mocăniță, în dreptul casei, Toma a plantat pomi fructiferi, pentru a întări digul rămas. Toate acestea conturează trăsăturile unui bun gospodar.

Despre condițiile deosebit de grele de trai, de muncă și despre foametea din timpul războiului al doilea mondial, aflăm din mai multe scrisori (10 II 1942): „*Frig a fost mereu pe aici până în prezent acum ninge cu viscol lucră echipe multe pentru desfundarea drumurilor sunt grămezi mari pe de laturile drumului de circa 5 m și sunt numai șanțuri în omăt unde treci la* [r]uși *știi tu frig și vânt de pustă de șes unde nu acață* [vântul nu întâlnește obstacole n.n.] *în nimic de urechi mi*

cam milă...”; (26 II 1942): „...pe aici noaptea înghiață ne intră apă ziua în cisme și nu este unde usca ciorap obială decât în așternut cred că cât de îngrabă vom căpăta altele“ ;_(12 III 1942): „Doamne cu greu mai trece timpul mai ales când se (în)tâlnesc mai multe laolaltă foame trudă urât și supărare doru de tine și casă mă frământă greu de aș avea aici ori ce bine totuș nu mă pot gândi la nimic decât la cei dragi”; „... lucru știți ca în armată fără nici [o] cruțare...”; (5 IV 1942): „...cu lacrimi în ochi aici în un beci unde suntem cantonați rău mă doare inima căci sunt departe de ai mei nu poate ca să fie bine pentru mine ca să uit de satul meu și familia mia dragă”; (26 IV 1942) : „Nu știu dacă ai primit o altă scrisoare care ți-am trimis când am ajuns aici și știam că ne tot ducem la Ucraina dar stăm de două săptămâni aici în vagoane pe o linie moartă afară din oraș acum așteptăm din zi în zi plecarea e vorba că mâne în 27 dar ordinele militare acum sunt așa acum așa...” sau: „Dormim aici în vagoane câte 36 grămadă unu peste altu plus echipamentu hodină ca vai de lume ...” (24 VII 1942): „...înainte am umblat în o sară și pela 5-6 case după lapte întrebând ies malaco toți îm spunia netu Pan[?] am eșit afară și mia dat lacrimile din ochi gândind acasă aproape că să strică și eu aici duc dor Alt ceva nu se mai găsește nimic sărăcie mare Locuitori strâng bubușlii de trifoi le uscă le mestecă cu coji de cartofi și cu vreun pum[n] de făină făcută în râșniță cu pa[i]e cu tot și fac pâne Nu pot ca să îți scriu vreo noapte din Rusia numai

*cum dorm civili dapoi noi cātanele...”; (8.VIII.1942): „...holdele care biata sunt se seceră ca pintre pene [adică rar n.n.] cartofi îi scot de pe acuma și abia au apucat a înflori căci nu au ce să mănânce uscă sămânță de macriș și trifoi o zdrobesc în râșniță și fac turtă.”; (9 VIII 1942): *Îm scrie tata că pe acolo aveți mere frumoasă și fructe destule pe aici nu se pomenește așa ceva se poate în alte locuri dar pe aicia nu am cumpărat un crastavete care e raritate cu 5 mărci care ar face vreo 8 pengő așa că la categoria acestora și ale altora le duc doru...*” (14 IX 1942): *„Timpul pe aici să arată că vine toamna tot cam vânt și rece bieții locuitori mai fac din[tre] ei ogor cu câte un cal După cum spun locuitori iarna frigu este până la 45%...” [desigur, – 45° C n.n.]**

Sunt remarcați, apoi, niște copii zdrențăroși – poate și din cauza războiului. Ei suferă fără nici o vină (14 IX 1942): *„...văd un club de copii care de care mai zdrențos de asta vreu să îți scriu că aici prin Rusia asta atâta v[i]erme⁷⁾ de copil este de nuț poți închipui Mulți din ei rămași singuri pe drumuri întrebăți îți spune tatăsău la front mamăsa a murit prin atacuri”, iar civilizația se mai lăsa așteptată – prin locurile acelea (8 VIII 1942): „... căci cum iam scris și la Niculai Savu că locu unde e mai urât la noi ar fi cu mult mai frumos ca aicia ori unde. aici nu pria vezi dinți albi...”*

Ceva mă face să cred că, în vreme de război, există un soi de mahnire compătimitoare între cei

⁷⁾ Cu sens de mulțime.

aflați în conflict, deși, la **Niregyháza**, cei mobilizați erau priviți de localnici cu suspiciune (26 IV 1942): „*Aici în afară a orașului mai sunt case dar în zadar ai mere după o cană de apă că te întriabă maga mii nyelve vagy când auzi poți să te întorci înapoi*”. O mâhnire care-i poate face mai umani. Nevoiți erau și unii și ceilalți. Unii doreau lapte, ceilalți doreau pâine. S-ar fi ajutat unii pe alții, dar nu era cu putință. Nu era de unde. Țăranul are o vorbă: „Cum să iei păr din palmă?” Am mai văzut, la televizor, niște documentare despre cei trimiși în Siberia. M-am cutremurat. Oameni ajunși la limita răbdării. Bunica avea o vorbă: „Goliciunea înconjoară, dar foamea dă de-a dreptu”. Când e flămând, omul e în stare de fapte urâte și de păcate grele. Credința în Dumnezeu rămâne salvatoare, în momente de disperare. Dar și în momente de vinovăție.

Aici, nu știu de ce, îmi vine în minte povestea pe care i-a spus-o Eginald Schlattner – preotul luteran și scriitorul sas de la Roșia, celebru prin romanele publicate la Editura Paul Zsolnay – din Viena și editate în România, la Editura „Humanitas”: *Der geköpfte Hahn* (Cocoșul decapitat) și *Rote Handschuhe* (Mănuși roșii), scriitorului Ioan Pinte. Povestea se întâmpla, în pușcăria din Aiud. Și spune preotul luteran: „Când cere o deținută să-i fac rugăciuni și vine la mine, e însoțită de gardian, care-i tot femeie. Când mă rog pentru deținută, se pune în genunchi și femeia gardian. La urmă, îmi cere și ea să mă rog pentru familia ei, pentru copiii... Deținutul și

gardianul împreună, în genunchi, penitenți... E ceva tulburător, formidabil, dumnezeiesc”. Acuma știu: relația între oameni există. Și depindem de natura ei. Cu accent pe „u”.

Multe și urâte sunt fețele războiului. De fapt, războaiele sunt provocate, în cele mai multe cazuri, de cei cu interese economice mari. Nejustificate, atunci când mor oameni. Cei mai interesați de aprinderea focarelor de război rămân fabricanții de arme. Atunci când stocul e prea mare, trebuie găsită o soluție pentru a le folosi. Numai că, la război, nici un „măreșal” – vorba lui Ștefănuță Avram (colonelul de mai târziu) nu merge de voie bună. Merge că trebuie! Că așa s-a hotărât în „culise”. Unde pretextul începerii războiului, poate fi o poveste pentru creduli. Apoi, mai obligă și faptul că s-a jurat credință neamului.

Peste toate necazurile, „corespondentul” Toma Artene – tânărul observă indiferența unor localnici, dar, așa cum am mai arătat, și starea credinței rușilor (24 VII 1942): *„Generația asta tânără dacă îi știi creșcuți fără Dzeu și nebotezați parcă nu îi poți privi decât ca pe nește animale Chiar în comuna asta la o margine de pădure a fost o școală mare pentru copii fără Dzeu și așa sa distrus de și ultima cărămidă e ruptă în două Dacă mia ajuta Bunul Dzeu să viu acasă nu știu când aș găta de vă povestii”* ;_(24 VIII 1942): *„Sunt pe aici și oameni buni dar sunt periclitați săraci din toate privințele. Toți au scos icoanele de unde liau ținut ascunse care sunt afumate sau mucegăite și caută să le dia loc de cinste în casa*

lor nevăruită nici pe din lăuntru fără cusută hârtie pestriță pe bârne am găsit și eu o icoană cu Maica sfântă sculptată în aramă e cam mare și nu știu dacă am să o pot aduce acasă a fost ascunsă într-o pivniță am găsit-o căutând arme...”.

Sensibilitatea sufletească a lui Toma e trădată de observațiile asupra frumuseții timpului și a naturii; folosește chiar mijloace artistice – am întâlnit repetiția; observă obiceiurile localnicilor (26 IV 1942): „*Timpu pe aici e foarte frumos cald noaptea mai ploauă câte puțin holdele de toamnă frumoasă ... Pe aici înfloresc pomi mai ales caiși unde le vezi parcă te rănes[c] și mai adânc în suflet când vezi că a sosit primăvara când e mai mult de lucru pentru ca să fii în rândul celorlalți oameni din sat trebuie ca să pierzi timpul aici ...*”; (24 Sept 1942): „*Timpu pe aici după cum țam mai scris tot cam rece ța spune el socru cum e în Rusia pe vremea asta Vântul vâjăe pustiu și îți trezește în suflet tot de ce[,] de ce mai mult dor*”.

Găsim, de asemenea, informații despre firea socrilor lui Toma, care erau buni, înțelepți, veseli și meritau tot respectul (8 VIII 1942): „*...tare miar fi drag să fii acuma la cosit lucrând toți cu voe bună și glumind și bătrâni socru și soacra să spue câte una ca de obicei care să producă veselie ca altă dată dar...*” ; (24 VIII 1942): „*Dragă Soacră Să nu te superi că am lăsat numai atâta bucată de hârtie ca să îți răspund la rândurile Dtale atât de frumos și cu suflet scrisă la care nu știu cum să tâlcuesc mai bine și eu aceste rânduri ca să îmi pot arăta toată recunoștința și mulțămăta față de*

Dta Știu că în multe cazuri pentru a ajunge la rezultate bune Dta ai fost pentru care mulțumesc din tot sufletu meu și rog pe Bunul Dzeu ca să vă dia sănătate și spor la muncă până când vor mai veni doauă mâhuri [de lucru c.n.] Transmit multă sănătate socrului și cumnățeilor...”; (12 IX 1942): „Îm scrii de bani că iai dat la socru ca împrumut foarte bine ai făcut dar nu îi considera ca dați împrumut căci doar știi câți nia dat socru nouă...”; (22 II 1942): „Salut cu toată dragostia pe scumpi mei socri și rog pe bunul Dumnezeu ca să aducă timpul ca să pot răsplăti jertfa care o depun pentru mine”.

Despre Ion Avram – socrul lui Toma Artene – tânărul, am aflat, în convorbirea telefonică pe care am avut-o în 13 octombrie 2007 cu profesorul Sandu Dragotă, că era cel mai respectat primar din Leșu. Când academicianul Constantin Daicoviciu a vizitat localitatea, primarul – pe atunci Calistru Bindean a organizat o ieșire „la un balmoș”, în Secătura Arsului. Acolo, Ion Avram avea un loc și casă. Atunci au stat de vorbă academicianul și gospodarul. Și s-au înțeles de minune. Încât, la coborâre – înspre sat, Constantin Daicoviciu le-a spus companionilor: „Țăranul ăsta e o adevărată enciclopedie”. Câțiva dintre dascălii din grup gândeau la fel.

Nu știu dacă au avut vreme să povestească despre perioada de prizonierat a lui Ion Avram. De-atunci, din prima bătaie. Perioadă pe care a petrecut-o cu greu și cu folos, în preajma a doi profesori de nu știu care nație. Dar care știau

nemțește. Și au făcut o înțelegere. Să învețe fiecare limba celuilalt. Că vreme era destulă. Încât te puteai și strica de cap, dacă nu-ți organizai cumva timpul. Cei trei și l-au chivernisit cu folos. Nu-i de mirare că, întors acasă, Ion Avram citea nemțește, asculta știrile la radio (21/III 1942): „...am me[r]s și eu și asară și alaltă sară la r[adio c.n.]. *Sprahän...*” (corect Sprachen = limbi) și le traducea sătenilor, iar când i-au venit pe lume nepoții, le spunea poezii în limba germană. Din acelea frumoase – pentru copii. Mai tare s-au prins de Florin, feciorul lui Nicolae Avram – liceanul din epistolarul nostru. Pe Florin l-am reîntâlnit, după mulți ani, în casa profesorului Florea Pop și a Domniței. Casă pe care au moștenit-o de la Toma Artene. Nu știu ce mă îndeamnă să-l întreb pe profesor „de unde aplecarea spre limba asta bolovănoasă?” Cum? E cea mai frumoasă! Și începe Florin să recite din Schiller... Ne priveam iscoditor cu Domnița. Dar cât putea dura momentul? Și-am intervenit: Florine, noi nici limba noastră n-o știm prea bine. Tradu-ne, altfel reciți la pereți. N-a făcut-o. A început să recite altă poezie. Pe asta a tradus-o. Și-a mai adăugat: o știu de la bunicul Ion – fie iertat.

Charlota Feldrihan, sora pictorului Andrei Medinski, tot într-o convorbire telefonică – din seara zilei de 17 octombrie 2007, îmi spunea că tatăl ei, dascălul Andrei Medinschi a rămas mirat când Ion Avram i-a cerut un glob pământesc, pe care l-a urcat în Secătura Arsului. Pe timp de

ploaie, probabil, Ion făcea incursiuni imaginare prin locuri pe unde a umblat, în timpul războiului. Sau pur și simplu se documenta cum e așezată lumea pe glob.

Mi-a fost *nănaș* de botez – Ion Avram, cel bătrân. Avea vorba cumpătată, caldă. Când ne întâlneam, o bucurie lăuntrică îi lumina fața. Ne întreba: „cum mai e orașul Alba Iulia? E un oraș plin de istorie, pe care-l port în suflet. Eu acolo am făcut armata.” Îmi pare că eram un fel de punte între orașul în care trăiam și amintirile *nănașului* Ion. Odihnească-se în pace.

Vorbele lui Ion Avram – bătrânul, despre însemnătatea tovărășiei unui ceas de mână – în postul de santinelă, s-au adevărit (10 VII 1942): „...*căci cu bani nu am ce face și el îmi trebuie căci noaptea când sunt în post numai cu el mă împac de câte ori mă uit noaptea la cias îmi aduc aminte de vorbele Socrului când a zis ial căci de multe ori ciasu ție tovarăș și Doamne ce mare dreptate a avut*” ; dar și tovărășia unui coleg bun merită luată în seamă (15 VIII 1942): „... *fiind că azi e ziua de 15 aug Ziua de sfântă Mărie chiar în iastă diminiată am zis cătră un șanțan [locuitor din Șanț, jud. B.N. c.n.] care e cu mine aici zic mă azi e sfântă Marie ziua nevestei mele iar el a zis mă ieu am o ilustrată ție dau ca să io trimiți este aciasta care țiam puso aici în plic*”.

Toma Artene – tânărul era chivernisit și prevăzător (10 VII. 1942): Îi scrie la unu din Șanț [județul B.N. n.n.] îi scrie că să fură și vitele dela Munte dacă veți vedea că să mai întâmplă cazuri

trimite pe cineva și să coboare junci[i] și mai bine îi vinde și te ajută cu bani căci dacă va fi bine în lume ne vom face iară; (8 VIII 1942): „Cu pachete nu te trudi căci eu aici capăt cât să trăiesc de pe o zi pe alta și acasă e mai mare nevoie ...”, dar era și recunoscător pentru toate eforturile făcute de părinți (24 Szept. 1942): „La fel tată dragă nu sunt vrednic ca să recunosc câtă oboseală ai pus pentru mine dar doară bunul D-zeu se va îndura ca să mă aducă sănătos în mijlocu Dv ca să pot răsplăti toate...”, după cum reiese din scrisoarea datată (Débrecene la 2 Sept 1942): „Află că am venit la Debrețin cu gândul că voi putia face ceva ca să vi pentru reparația Motorului de trierat mia făcut un Certificat din primărie am bătut la multe uș[i] am înblat cu Damian Todica că am venit cu Mamăsa că el încă pliacă pe front ma dus și pela pivniță unde ați făcut voi paștele am fost prin Iroda lui Dnu Ezretes Simon Bèla în szent Ana Utan 25 de aici pela 11 haydu ezred I ? [indescifrabil] am stat de vorbă cu Ofițeri mari între care și un hadnagy care te cunoaște bine și meseria și tot ori de unde mam ales cu ném leheti adecă nu să póte și am colindat mult numai la Pavilolaktanya am fost de 3 ori pînă mia dat voe să urc în Căntălare după ce la prima ușă ma scris în un protocol cines și de unde tot așa și la eșire [scrisoarea c.n.] asta o scriu lîngă gară am început cu ziuă și termin cu vedére [adică lumină n.n.] electrică.

În câteva rânduri, Toma își asociază trăirile cu versuri auzite în cântecele altor părtași la

război sau cu cele întâlnite în scrisori primite de acasă (24 VIII 1942): „Am fost cu trenu aici în alt sat după alimente cu un örmester am durmit o noapte acolo și am stat în gară pe o dungă de dial nu departe erau cantonată armata și cântau foarte frumos și mai ales așa cum era pe înserate și era o noapte liniștită ceia ce nu se pria obișnuște pe aici și am deslușit bine cuvintele „Diar fi mândrán dial la cruce De trei ori pe zi măș duce Dașa mândra mie departe nu pot merge fără carte. Mam gândit și am oftat pe când gândiam cât ești de departe”; (14 IX 1942): „...dar așa toate zilele trebuie să le lucru pentru țară și după cum îm scrie Aure[lian] Pralea Am jurat neștiutor pentru Niamț în foc să mor...”; (30 IX 1942): „...Timpul pe aici e tot vânt pustiu codru îngălbenește frunza pică „E târziu vremea târzie E târziu dragă Marie”; (22 II.1942): Foaie verde boboeci/ Asară la oara trei/ Puneam mâna pe condei/ Și condeiu pe hârtie/ Și cu drag încep a scrie/ Îți scriu carte-n cornurată/ Ca să te afle – în armată/ Îți scriu doaă trei cuvinte/ Săși aduci de noi aminte/ Decân ai plecat dea casă/ Ți gol locu dela masă/ Și farfuria pe masă/ Când îți vedem locul gol/ Ne cuprinde mare dor/ De al nostru drag bădișor. ”

Acolo, pe front, mi se pare că se legau cele mai trainice prietenii. De fapt, era ceva mai mult. Era frăție. Nu de puține ori, în nopțile lungi de iarnă, îl auzeam pe tata povestind cu badea Ion Pop, despre pătimirile lor – din vremea războiului. Și tot acolo, se învăța câte ceva din limba locului

(24 VIII 1942): „Este aici un polițist samănă cu fratemio foarte bine și numele ie de Ivan când lam văzut am și căutat ca să mă împretenesc cu iel e un băiat foarte bun e de 24 ani fost sergent în armata Rusă el mă învață rusește și eu îl învăț ungurenște și românește când mă vede trist caută să mă mângăe zicând Toma Pasli damoi”.

Dorul de casă era mare. Cam tot atăta de mare, cât și teama. Uneori, „corespondenții” apelau la diferite tertipuri. Telegramele pentru învoire acasă nu se aprobau, numai dacă era vorba de moarte sau de moștenire. Au existat și situații amuzante, în care mortul era mort de câțiva ani (22 II 1942): „La Virgil [Coșbuc c.n.] ia venit o telegramă că e mamăsa moartă Dl Locotenent la întrebat când ța murit mama el a spus de vrio doi ani așa că din toate nui nimic”.

Toma Artene – tânărul își cântărește suferința, comparând-o cu alta – în speță, a socrului – Ion Avram (26 IV 1942): „Doamne greu e ca să fii străin ești așa cum ai fi a nemănuși și nu ai avia pe nimeni Numai doar vorba care mia spuso Socru nu forța soartea că vine ia și mai ales când mia spus unde a fost Dlui că dacă lar fi lăsat pe jos[,] nu isar fi plătit să să întoarcă acasă și toate sau trecut și iar a trăit zile și bune”.

Ca bun observator, amintește în scrisori și despre inundațiile din zonă (12 III 1942): „Singuru lucru e că frigu a trecut[,] Tisa se revarsă pe șăsuri e numai apă de umblă cu luntrile sunt șuri la care nu să văd numai hăizașurile se pare că

ar fi o mare nu vezi margina fără tot apă ce să perde în depărtare...” .

Referitor la „pretențiile” regimului, aflăm că funcționarii de la primăria din sat trebuiau să știe limba statului [maghiara c.n.] – (17 III.1942): „...și că *treb[ui]e om care să cunoscă limba statului...*”; Cotele de lână erau mari și nu exista nici o îngăduință (19 VIII 1942): „... o *fost învălmășală mare cu recfiratul lînei sa luat pînă și tórsă gata g[h]émele tiara urzită țóle etc. astáz car[ă] cîteva perechi de boi...*”. De asemenea, au existat cazuri de nesupunere la ordinele de mobilizare (22 VI 1942): „...*la care lea venit în vară ordin so dus pe Păduri și acuma umblă jandarmi după ei...*”

Remarcăm faptul că, la necaz, neamurile împuținate sunt mai unite (17 VIII 1942): „...*apoi noi niamurile după ce ne vedem mai puțini ne ținem mai tare legaț de olaltă ca și cînd am fi o singură familie unul pentru toț și toț pentru unul.*”

Și totuși, se pare că rămânem ce-am fost. Balcanici. Cu toate necazurile, proverbul „să moară și capra vecinului” era valabil și atunci (3 IX 1942): „...*un fecior din Șanț [jud. B.N. c.n] a lui Sidor Olari ia venit a laltă [i]eri telegramă că Măsa e grav bolnavă însoțită de subscrieria doftorului ia și făcut conced pe 9 zile dar un altu de pe Ilva mare de a nu știu ce galeș o pîrît că Olari ar fi zis că numai să să vadă acasă că trece în sus [se refugiază în Moldova c.n.] la întors dela gară...*”

Cu bucurie, am întâlnit, într-o scrisoare, un vechi obicei, prin care nănașilor li se acordă un plus de respect (31 VII 1942): „...dragă Nașule vă rugăm să nu vă supărați că nu știu așa bine scrie și am avut voaie săț sriu și eu puține șire căci ne [e] foarte dor de dumneata/ te rugăm să fi [i]ertător și de carte primitor și săț ajute bunul du-zeu să te ferească de toate relele și necazurile cu un cuvânt și o dorință îți sărutăm mînile și te rugăm de răspuns” sau: „...vă aștept cu drag acasă bună seara și sărut mîna.”

Întâlnirea din gară a lui Toma Artene – bătrânul, cu alți săteni, este de un dramatism copleșitor. Un foc mistuitor ardea sufletul aceluia părinte (să ne reamintim și la câte uși a bătut, în data de 2 septembrie 1942, când a mers la Débrece), încât pur și simplu nu-și mai găsea locul (9 VIII 1942): *A stat puțin, șapoi mea răspuns punândusă pe o peatră cu ochi plini de lacrimi./ Am venit la tren!// Vedeam cum o bucurie avea văzândune pe noi venin[d] de paști. Dar vedea[m] cum un dor îl chinuia să vadă venind trenu Apoi scot un pachet de țigări Simfonia și zic: ea nașule o țigară. A luat o țigară arătândum doza [portțigaretul c.n.] și zicân am și eu/ Apoi prinde am spune că a venit pe cân a sosi trenu. dade bunul Dumnezeu va da să sosască și vo unul deal meu Asta mea spuso dîn cu batista pe mustață și suspinând odată greu Apoi a început așa A venit Dămean Todica chiar de undei Toma Apoi, Amai tras câteva fumuri de țigară șa început. Mea spus Dămian că nu vine*

[Toma c.n.] *de paști apoi a mai suspinat odată zicân dade a veni batâr Ion [Artene c.n.]./ Era sară am plecat acasă și cân neam despărțit ma ajuns o milă de el văzându-l cum a băgat mâna în buzunar la recâl Unde avea o bucată de pâne și întrebându-ne de sunteț flămânz să vă dau să îmbucaț o țără de pâne din astă pe care am luato de cumva ar veni careva să le dau că știu car fi flămânz. avem și noi câte o bucată iam răspuns. uitându-ne la el cât de supărat a rămas zicându-ne Sara bună și Dumnezeu vă porte în pace./*

Ar mai fi de semnalat faptul că, în această corespondență, am întâlnit și câteva arhaisme (24 VIII): „...rândurile Dtale atât de frumos și cu suflet scrisă la care nu știu cum să *tâlcuiesc* mai bine și eu aceste rânduri ca să îmi pot arăta toată recunoștința și mulțămăta față de Dta ; (24 IX 1942): „...îți scriu tot așa una închisă și una deschisă ca *barăm*_una să o primești”; „Îm scrie tata că a spus socru că *să sîește*” ; (12 IX 1942): „Așa că mai fă și *le modruește* toate cum vei putia până doară îmi va ajuta Bunul Dzeu ca să viu acasă”; (20 VII 1942): „...actelor dar după cum țam mai scris să vede că de data asta nu *ma slujit* norocu...; (24 VII 1942): „Timpu pe aici e bun dar *ce hasnă* că noi nu ne putem folosi de el”.

*

Aplecându-mă cu interes și sporită atenție asupra acestui epistolar, m-au încercat, la urmă, și niște gânduri temătoare, aminintindu-mi de tata,

ori de fratele lui mai mare – Trăian Mălai, care a fost șapte ani prizonier la ruși, de i-au dat și comăndarea, ori, de ce nu, de toți eroii neamului – știuți sau neștiuți, al căror sânge a sfințit pământul. Mi-i imaginez pe tații ostașilor care au făcut războaie, aplecați asupra scrisorilor de îmbărbătare, sporindu-le celor plecați credința străbună și speranța revederii locurilor de acasă. Aștern una dimtre scrisori, pe care nici nu mai știu dacă am visat-o, ori am văzut-o, ori am născocit-o... Poate voi afla de la vreun cititor.

Scrisoare trimisă pe front

E sărbătoare azi și slujba-i gata;
Pentru oșteni, și popa s-a rugat;
Găsii un strop de vreme și carte-ți scrie tata,
Cu gândul către tine, copile, aplecat.

Dumitre, dragă, ni se mărită Ana,
Cu Petrea Someșan – al lui Ispas;
Nu-i el atât de chipeș, însă se vede treaba
Că cei care-s holtei, puțini au mai rămas.

Îți scriu, feciorul tatei, ca să știi
Și să mai știi, c-o ducem binișor;
Un junghi mai vechi – să meargă în pustii,
Îl duce, de o vreme, măicuța – la picior.

Ți-aș spune, apoi, că-n pod s-a-mpuținat nutrețul,
Ce l-am clădit noi doi – mai astă toamnă,
Iar apa ce-a venit, ne-a spulberat podețul
Și ne-a lăsat la poartă o bulboană –

Ce, uite,-mi pune-n cale un zăgaz
De netrecut – când este carul plin;
Mi-e greu, Dumitre, jale și necaz;
Cer ajutor la Tatăl și mă-nchin

Și mă gândesc că de-ai veni și tu,
Atunci, ne-ar fi întregă bucuria;
Roagă-l pe ștab, așa cum ști și tu,
Că-și va primi și el, apoi, simbria –

O cupă de vinars – de pe la noi,
Că și el, bietul, o fi amărât;
Să uite de necazuri și nevoi
Și de răzbelul ăsta – atâta de urât.

E prea mult, totuși, Dumitre, ce-mi doresc;
Vezi, țara e în mare suferință;
Brațe vânjoase, desigur, o slujesc
Și ce-aș vrea eu nu este cu puțință.

Te rog să nu-ți faci neamul de rușine
Și fă ce crezi că-i bine fătul meu;
Tatăl ceresc să fie și cu tine
Și să ne cruce și pe noi de rău.

Tu nu uita, copile, în rugăciuni de seară,
Spre Maica Preacurată apleacă fruntea ta;
Să nu-i spui niciodată vreo vorbă de ocară,
Că izbăvire sfântă și tu vei căpăta.

Eram sfârșit, speranța-mi era frântă,
Când de război avut-am și eu parte,

Da-n bunătatea Ei – cea mare și cea sfântă,
Uite, Dumitre dragă, că-ți pot trimite carte.

*

Mă pregătesc să plec la Năsăud. Suntem în treisprezece mai, 2007. Ziua de naștere a nepotului meu. Cifra 13 o consider norocoasă. Radu împlinește 14 ani. Și va avea buletin! De fiecare dată, așteaptă să-l felicit, cu un soi de emoție, care nu se poate explica. Nu adoarme, până nu mă aude – la miezul nopții. Dacă sun mai repede cu cinci minute, cu o fericire trădată de glas, îmi spune: „Ucă, ești prima”. Și-mi place, să fiu prima.

Zilele Năsăudului sunt planificate pentru perioada 14-17.05.2007. Este ediția a VII-a și am primit invitație oficială de la juristul Valer Petre-huș – consătean de-al meu, dirigintele Oficiului Poștal Nr. 1 din Năsăud și destul de mare „astrist” – cum obișnuiesc să-și spună cei de la Departamentul ASTRA. Program încărcat, cu intervenții peste program sau în afară de program (prof. Romulus Berceni). Împreună cu poeta și pictorița Ioana Precup, am fost cazate, într-un apartament curat și primitiv, din apropierea gării, al doamnei Candale Viorica – o lucrătoare de la poștă, frumoasă și amabilă.

Printre altele, am discutat cu doamna Ioana despre război. Și asta, pentru că încă lucrăm la corespondența care face obiectul acestei cărți, corespondență care cuprinde perioada februarie –

septembrie 1942. Apoi, tăcere. Întrebarea firească „oare, de ce?” s-a statornicit în mintea mea și mă îndeamnă spre căutare.

Pentru cele 264 de nume pomenite în corespondență, era extrem de dificil, dacă nu imposibil, de a găsi multe dovezi grăitoare. Dar merita încercat. Auzisem de un album, păstrat de niște oameni cumsecade. Și mai auzisem că unul dintre finii lui Toma Artene [tânărul] – Ioilă Persecă a împlinit nouăzeci și doi de ani. Oare mă mai ține minte? Când eram în clasa a IX-a, am fost cu tata, fie-i iertat numele, în Piciorul Oncului. Leșenii spun *Pcioru Ancului*. Stăpânul stânii grupa câte doi gospodari – unul cu oi mai multe și unul cu oi mai puține, în așa fel, încât brânza convenită celor doi, să umple o căruță. Am fost programați cu badea Ioilă, care și-a luat și feciorul. Ion era printre cei mai frumoși holtei din sat și mi-a propus să „fiu sora lui”, când am trecut Știolul, să facem o vizită moroșenilor. Vizită în care îl interesau *moroșencele*. Ca oaspeți, am fost omeniți cu caș dulce și cu jintiță. La balmoș n-am zăbovit, pentru că aveam de făcut o tocană de cârlan, la propunerea fratelui meu Nechita [zis Ștefan n.a] Artene, care era păcurar în vara aceea și care mă credea bucătăreasă vrednică – dacă m-am dus la școli. Numai că, celor de la stână li s-a terminat sarea de bucătărie și au uitat să ne trimită vorbă să le ducem. Prin urmare, grunzul pus să-l lingă oile, a fost salvator. De acolo am zdrobit două mânuțe de sare și am făcut o tocană de toată pomina. Dezamăgit, fratele Ștefan a zis

doar atât: „Tu, soră-mea, asta-i rețetă de la oraș, de unde te-ai dus să te faci doamnă? Slabă rețetă. Omori oamenii cu ea. Folosește-o pe cea care ți-a spus-o mama”. L-am dezamăgit amarnic. Și-mi venea să mor de rușine.

Bădia Ioilă și-a pierdut vederea. Dar mintea i-a rămas limpede. Spre uimirea și spre norocul meu. Și-a adus aminte și cum, la întoarcerea din *Pcioru Ancului*, ne-a prins o vreme grea. Grea de tot. Parcă se potopea lumea. Și am tras la o casă. Unde stăpânul era beat – spune bădia. Dar a fost cumsecade, că ne-a lăsat să intrăm cu caii și cu căruța în șură. Tot bădia spune. Și de la el am aflat că Toma Artene – tânărul a venit, în cele din urmă, într-o permisie și nu s-a mai întors pe front. Niculai Hrișman – călăuza, l-a trecut în România. Cu timpul, a trecut-o și pe Maria. Am găsit poza doveditoare – o carte poștală, pe care scrie: „Fund.[ul] Moldovei 15 ian. 1943 Vă trimitem un semn că nu vă uităm. Toma și Maria”. La destinatar, pe cartea poștală scrie: „I. Avram Les” [Ion Avram a fost socrul lui Toma Artene]. Împreună cu Domnița Pop, nepoata înfiată de Maria și Toma Artene și cu Maria – fiica lui Ioilă Persecă, am identificat în poză trei persoane: Toma Artene, Maria Artene și Niculai Hrișman – călăuza. Despre celelalte două persoane neidentificate, Domnița Pop auzise – de la Toma Artene că erau moldoveni din Fundul Moldovei.

Despre cuibul de legionari din Leșu, badea Ioilă Persecă mi-a spus o poveste: Emil Leonte, împreună cu Ion Suci a lui Niculai din Față,

mergând noaptea, cu un vagonet – pe linia ferată, la o ședință de alegeri a legionarilor, care avea loc în Ilva Mică, în dreptul morii lui Grigore Pop, în curba țiganilor, au căzut în apa Leșului. Ion Suci era mai puternic și s-a salvat, iar Emil Leonte s-a înecat. L-au găsit la Feldru. Din grup, spune badea Ioilă că au mai făcut parte profesorul Anton Coșbuc și Todica Emil care, în urma unor necazuri și-a schimbat numele în Pompei. Auzisem eu ceva, dar eram prea mică atunci și n-aveam cum să înțeleg asemenea lucruri. Bădia Ioilă mi-a spus și un cântec al legionarilor: „Ștefan Vodă a Moldovei/ Fost-a pe la noi prin munți/ Și-a găsit prin codrii noștri/ Șoimi viteji, războinici mulți/ Tot așa, tu căpitane (era vorba de Zelea Codreanu)/ Urcă pe a noastre văi/ Că-ți vom da batalioane/ De legionari flăcăi.” Salutul pe care-l foloseau era: „Fiii mei și-ai țării mele, sănătate!” – după cum precizase interlocutorul meu.

Profesorul de biologie Sandu Dragotă – unul dintre feciorii pădurarului Larion Dragotă din Leșu, mi-a relatat, într-o convorbire telefonică din data de 28 mai 2007, că erau vecini cu Emil Leonte. Acesta șchiopăta puțin, pentru că și-a băgat spânz, în tendonul de la genunche. Era un obicei pe care-l practicau unii dintre bărbați, pentru a scăpa de mobilizare. De asemenea, profesorul își amintește că se găsea la Emil Leonte, când acesta se rădea, să plece la drum și își povestea visul din ultima noapte: „Doamne...să păré că s-o huluiit cuptioriu din casă și n-am mai putut ieși di su' moloz...”. Am mai aflat, tot de la

profesor, despre faptul că pe „Lunca *notarășului* Dănilă Pop, erau săpate *decunguri*, în care era depozitată muniția, iar pe prundul din apropierea casei lui Larion Suci, au fost îngropați soldații ruși căzuți. Se vorbea, în sat, despre un ordin scris, venit la primărie, prin care se cerea identificarea rușilor căzuți și depunerea lor la un cimitir al eroilor”. Copiii, printre care se afla și profesorul Sandu Dragotă, împinși de curiozitate, au văzut cum erau identificați cei căzuți, după șnurul pe care-l aveau la gât, șnur pe care exista o plăcuță metalică, pe care era inscripționat numărul de identitate. Ca buni creștini, câțiva leșeni au confecționat niște cutii din lemn, în care au fost așezați ostașii căzuți, pentru a se înfăptui ceea ce se cuvenea. Am mai aflat că, undeva, în apropierea casei lui Alexa Avram și a podețului făcut peste Valea Blidariului, care izvorăște de sub Vf. Stegei [localnicii spun Ștėjii n.n.], a existat și un adăpost săpat în pământ, în care s-au adăpostit săteni. Printre leșeni, se vorbea de un spion dublu, din Ilva Mare, infiltrat ca mecanic de locomotivă. Profesorul Sandu Dragotă nu-și amintește sub ce nume figura, dar spune că a fost în casa pădurarului Larion Dragotă. Și pădurarului i s-a părut suspect. Se povestește că spionul a petrecut 18 ani în temniță.

Albumul, despre care am amintit, ne-a depășit așteptările. Poze rare, poate unicat, în care săteni – în straie naționale, s-au aliat cu cei credincioși nemților, înflorindu-le speranța; apoi, flăcăi – mai brazi ca brazii, adunați, în zi de

sărbătoare, în grădina sătească, pentru a lăsa – peste vreme, dovada frumuseții portului, a vredniciei și a dragostei de țară; și altele, și altele... pe care le vom rânduï, în carte, acolo unde le stă bine.

Dintre poveștile – cu război, pe care le-a trăit Pavel Precup, redau una. Pe care mi-a relatat-o doamna Ioana – fiica acestuia, într-una din nopțile petrecute la Năsăud. În Caucaz, s-a întâlnit Pavel cu un ilvean. Fiind din sate vecine, s-a legat între ei o prietenie frățească. Așa, ca între mine și doamna Ioana. Diferă doar faptul că noi suntem din același sat. Cei de acasă erau un pic mai liniștiți. Și o familie, și cealaltă știa că cel plecat are pe cineva apropiat. Pe cineva de-al locului. Cei doi au îndurat multe. Îmbărbătându-se unul pe altul. A venit o zi de iad. Soldații se retrăgeau, hăituiți din urmă. Era un câmp în pantă. În coborâre, parcă era mai ușor. Pavel și ilveanul s-au prins de mână. Ca doi copii însingurați. Și-au promis unul altuia, să nu se despartă, orice s-ar întâmpla. Li se încleștaseră mâinile, într-un fel de disperare. Și alergau la vale. Prin aer, vâjâiau schije. Un val roșu țâșni, ca un curcubeu, peste umărul drept al lui Pavel. Și-au mai alergat câțiva pași. Apoi..., mâna ilveanului s-a desprins moale.

Ani la rând, femeia și-a așteptat omul. O teamă ascunsă îi zădărnicea orice plan. În cele din urmă, speranța i-a înfrânt teama. Și s-a dus la Pavel, să-l întrebe, unde s-au despărțit. Ne-am pierdut în vălmășeala aceea grozavă – zise Pavel. Nici nu știu cum... Și, parcă, nici nu mai știu când.

Cum să-i fi descris femeii scena aceea? Dar minciuna asta, cu siguranță n-a tras în balanța judecării.

Un război, oricât ar fi de drept, rămâne pustiitor, blestemat, barbar și negru. Și, când te gândești că-i făcut de oameni, cum să nu-ți pui întrebarea: „Cui prodest”? Și ce ne-ar putea consola? Doar zicerea lui badea Ioilă (9 August 1942): *„Dar vorba Bătrânilor e bine cum dă Dumnezeu/ Ce să facem to[a]te trec dar odată cu ele ne trecem și noi/ Că așa a lăsat domnul. nemic nu este statornic fără tote trecăto[a]re Numai Dumnezeu este și va fi în veci”*.

ANEXA NR. 1

Alți săteni mobilizați, conform scrisorilor din paranteze:

1. Artene Ioan (19.III.1942)
2. Artene Leon (6.VI.1942)
3. Artene Ștefan (6.VIII.1942)
4. Artene Vasile (22.II.1942)
5. Băloi Grigore (20.IX.1942)
6. Bâgi Anton (24.VI.1942)
7. Bâgi Vasile (18.VIII.1942)
8. Beșa Leon (21.IX.1942)
9. Bota Alexandru (18.VIII.1942)
10. Căilean Leon (27.VIII.1942)
11. Coșbuc Virgil (2.II; 24.III.1942)
12. Dragotă Arsănte (24.VI.1942)
13. Dragotă Ion (24.VI.1942)
14. Dragotă Larion a lui Filimon (24.VII.1942)
15. Dragotă Niculai (24.VI.1942)
16. Dragotă Traian a lui Iftene (31.VIII.1942)
17. Dragotă Vasile (15.IV.1942)
18. Fodorca George (19.VIII.1942)
19. Ilovan Valer (24.VI.1942)
20. Leonte Iliuț (15.IV.1942)
21. Leonte Leon a lui Leon (26.VII.1942)
22. Leonte Niculai (8.III; 27.VIII.1942)
23. Măgerușan Călăment (26.VII.1942)
24. Măgerușan Imil (15.IV.1942)
25. Mălai Aurel (21.IX.1942)
26. Mălai Macidon (26.VII.1942)
27. Moldovan Iosib (15.VIII.1942)
28. Onofrei ? (26.VII.1942)
29. Persecă Ioilă (10.II.1942)

30. Poenar Vasile (28.VIII.1942)
31. Pop Aurel (24.VI.1942)
32. Pop Emilian (18.VIII.1942)
33. Pop George (18.VIII.1942)
34. Pop George I. Niculai (18.VIII.1942)
35. Pop Ironim (18.VIII.1942)
36. Pop Niculai (16.VII.1942)
37. Pop Ștefan (18.08.1942)
38. Pralea Aurelian (27.VIII; 2.IX; 14.IX)
39. Pralea Dănilă (17.III.1942)
40. Pralea Niculai I. Costan (18.VIII.1942)
41. Precub Pavel (17.III.1942)
42. Roman Grigore (10.II.1942)
43. Rusu Ion – pantofarul (18.VIII.1942)
44. Savu Ion (17.III.1942)
45. Savu Niculai (8.VIII.1942)
46. Sărețan Alexa (26.VII.1942)
47. Sărețan Marcu (28.IX.1942)
48. Sâdor Grigore (18.VIII.1942)
49. Suci N.(?) lui Ion (18.VIII.1942)
50. Șuvei Larion (18.VIII.1942)
51. Todica Anton (17.III.1942)
52. Todica Damian (3.IX.1942)
53. Todica George (24.VI.1942)
54. Todica Valer (18.VIII.1942)
55. Trif Emilian (18.VIII.1942)
56. Trif Macedon (18.VIII.1942)
57. Țilea Artene (22.VI.1942)
58. Vărărean Sâdor (15.IV; 21.VI.1942)
59. Vărărean Emil (27.VIII)
60. Zegrean Valer (18.VIII.1942)

ANEXA NR. 2

Morți:

Andron Grigore; (scrisoarea din 6.VIII.1942)

Folfa Trofim (scrisoarea din 26.VII.1942)

Răniți:

Andron Grigore (scrisoarea din 9.VIII. 1942)

Pop Niculai (scrisoarea din 15.IX 1942)

Nume dispărute:

1. Andronesi;
2. Ani;
3. Boerescu;
4. Candale;
5. Casor;
6. Ciki;
7. Deişan;
8. Marchiş
9. Mateş;
10. Nan;
11. Olari;
12. Poenar;
13. Precopaş;
14. Punguţ;
15. Tăpălagă

Prenume dispărute:

1. Codrean

ANEXA NR. 3

Porecle:

- A Mănucului;
- Anisia lui Grigore a lui Paramon;
- Calistraș;
- Cumnatul lui Halinciucă;
- Dircu;
- Domnița Acului;
- Fălosu – tata lui Macavei;
- Froaicala;
- Ion Persecă a lui Cășian;
- Ion Persecă [Pârja];
Ion Rusu Șuștărul;
Leonaș [a lui Manailă c.n.]
- Nec[h]ita Sâioaci
- Raveca lui Canais
Savu Săni
Ștefanu Sentului;

Credințe și superstiții:

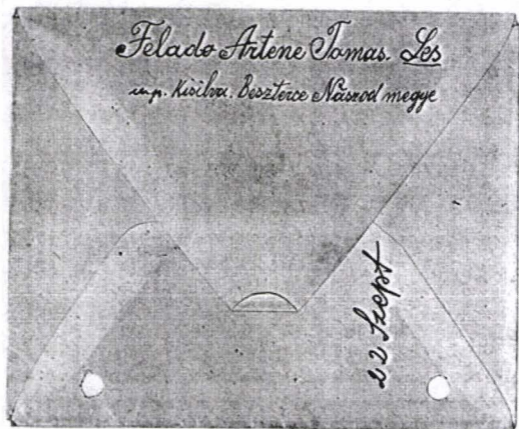
- În corespondență este invocată mereu puterea lui Dumnezeu, dar apar și expresiile: „Eu am semne că îi veni acasă...” și „... am eu semne bune”.

Alte naționalități existente în sat:

- Hescăl* ? – evreu, înmormântat în Ilva Mică, a fost căsătorit cu Palagia, a 2-a nevastă a lui Ion Galbăn;
Șnaidăr – croitor rus cf. scrisoarea din 2.IX.1942;
Șuler [Ignat c.n.] Nați – tâmplar maghiar.

ANEXA NR. 4

Ilustrație scrisori

asa ca nu esteptă scrisori
puțină amă ască ca să ite
pot cere tom mai foat
timp o scrisoare în corecte
am rugatca să imi trimite
cava bani dar văd că om
plecat asa că banii trebe să
murgă înapoi posthisa reci-
pisa. Trebuca ca să capete
ceputor în bani asa nisa spus
Pot numara cu înjel sunt mam
tobnit aici cu Sador Voivran
si el a venit în detasamente mes
ite. Cu jumeri daci poate
200m si murgă să în simbul
sau foche ce va invota Ben

căci eu nu am nici o putere
ca să vă ajut. Poate de unde
vsi fi nu vi putea ca să
iti scriu toate celea. Cât ce
si scriu timpul de îmbilit la
grâu de termină pe caud moig
femei la săccant să murgă
tota la Comanda mitelora-
si căm poco câte pentru
deroncentrare dar nu uitoti
că ieie măsuri mai înainte
ocera poate fi prin jumeri —
Săcu ite ce siluție poate
fi pe atunai dragi storie
imposote să rog eu soarta
asa cum ie căci si eu nu
am ce face alt fel

Transmit la locul de lucru și
la familie și opor până nu
le spun ce s-a lăsat și
e ci să luăm în
Vă rog să mă lăsați în
și pe mine căci dacă nu
va fi de ori prin ce greu și
eu iarăși nu voi rezista
vom fi multă vreme la
dintre mai puțin să vă
tot și noi

Vă scriu cu drag
până la revizuire

Alina

Străgăra 15.09.90

Scumpa Alina

Spun călinelă și că tu ca
să îmi scrii și o săptămână
faptă din vremea care demult
va fi de prezent stăm în vagon
și în Străgăra tot așa în
vagon am și dormit că am avut
noaptea când plecam mar de pe
nu știu probabil că de aici se
întrunesc Regimentul căci am
venit tot așa soldat din Lotru
și să-l văd am puțin timp
liber și îți scriu ca să îți scriu
situația căci nu știu unde și
pută ca să îți scriu mai
până ne găsim

ma noris in mai multe protocoale, este scris
 un Hedingg care le aminte, mai spus ca s-a intamplat
 prima oara aceasta conventie a s-a la 1811, si mai tarziu
 ca un de multe ori a se gasa vechi ca si la 1812
 marinar a luat masuri pentru ca ca sa amintea
 tabara ca toti stau intr-o tabara, mai tarziu ca s-a
 ca ca au pe faza pe de si intocmai de tot pe
 din nou y a elibera prizonierii si sa se
 mai in. Dintr-un in merge ca mai in
 cu pe care au mai tarziu din nou
 mai faza ca au: adesea exacta au in
 ca alta merge vintu, prin pe care

Amintea nauticilor marinarilor si in la toti
 Probati ca au faza din Saut a la Sida Dina
 in vintu e laltu cu la hignu cu stia e gnu
 in vintu de subteritii de pe care sa se
 pe g reie dar au s-a de pe care sa se
 ce gnu o pira cu Dina in faza ca
 si no vado accari ca laltu in
 de la gnu in laltu acobocopi ca sa
 laltu pe s-a s-a. pira cu in
 Dina si in am gnu laltu sa o
 pe pira ca au gnu si intocmai
 ca s-a a pira gnu

^{la data 5 sept}
 era ca acum o pira la laltu in
 alla este mult tola laltu
 tot de faza dar tarziu
 trau cu de laltu pe laltu
 un vado de pira din vintu
 dar pe laltu e apriga cu de
 e tot marinar de pira
 acobocopi in pira
 au mar' aflat si o
 exact au mar' accari in
 laltu mar' salutare laltu
 vado de laltu ca laltu
 o pira mai in mar' accari
 ma grabire pe de laltu
 mar' de laltu. mar' vado
 Dina ca de gnu. laltu
 Saut laltu Dina al laltu
 Dina

ALBUM. PERSOANE POMENITE ÎN CORESPONDENȚĂ

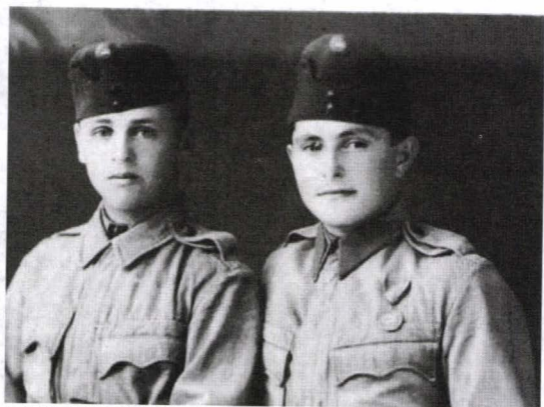
1. Leșu, 2005 – prin grădinile arteneștilor.

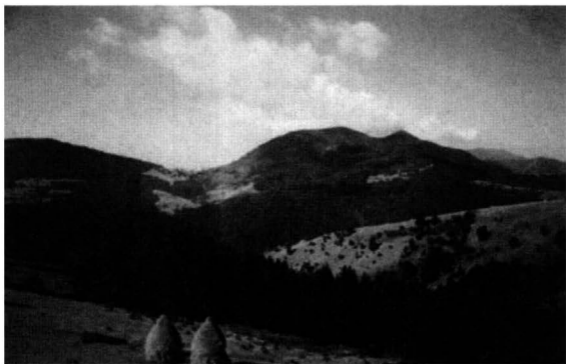
2. Început de septembrie, 2004, în biblioteca din mansardă. Profesorul Florea Pop și Veronica Oșorheian, povestind despre scrisorile soldatului Toma Artene.

3. Profesorul Florea Pop și Domnița – rămași „pe moșie” la Toma și Maria Artene.

4. Mihăilă Mălai și Ion Pop – soldați, în al doilea război mondial, la Munkács – Ungaria.

5. „Unde ești, copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?” Clăi pe Fruntea Dealului – Dealul Frumos, unde era desfășurat frontul rusec. Pe dealul opus – Celar, era frontul german.

6. După ce mor părinții, în case rămâne tăcerea, în casa lui Ștefan și a Iftiniei Artene, construită în anul 1927, de meșterul Dologa, din Tiha Bârgăului, s-a instalat patrula germană – din poveste.

7. Iftinia și Ștefan Artene, împreună cu nepoții „luați pe moșie” - Ioana și Mihăilă Mălai, alături de primul copil – Nechita Mălai – zis Ștefan, înfiat de bunicul adoptiv, Ștefan Artene.

8. Așa se îngroșă războiul. Speranța de mai bine i-a-ndemnat,/ Cu neamțul să dea mâna – în bătaie,/ Dar binele a tot întârziat/Și s-au ales cu jale și văpaie.

9. Leșeni și oaspeți în grădina sătească. De la stânga la dreapta: 1-2 neidentificați; 3 Ioilă Persecă; 4-5 neidentificați; 6 Grigore Băloi; 7-8 neidentificați; 9 Aurelian Pralea; Toma Artene; 11-12-13 neidentificați; 14 Maxim Pralea; 15 Ion Persecă a lui Casian; 16 Ironim Dragotă. Da, feciori mai brazi ca brazii/ Au picat la datorie;/ Cum să nu fi plin de jale/ Și legitimă mândrie?

10. Toma Artene – tânărul. „De-ar fi mândra-n deal la cruce,/ De trei ori pe zi m-aș duce...”

11. Toma Artene și Maria.
Vremuri de bună cuviință.
„Când treci bade pe la
poartă,/ Nu-ți arunca
ochii-ndată... ”

12. Maria Artene. *„Dorul*
meu și pe-al badii,/ Nimeni
nu-l poate opri/ Nici
cioban – cu fluiera,/ Nici
țigan – cu cetera,/ Numai
eu – cu inima”.

13. Toma Artene – militar, împreună cu fiul său Ioilă
Persecă.

14. Viță de avrămești, din care a făcut parte Maria Artene a lui Toma.

15. Toma Artene – bătrânul, în slujba țării – la prima bătaie.

16. Iliuț Leonte, la datorie
– 22 februarie 1944.

17. Ștefan Avram se dorea,
în copilărie, „măreșal”, ca
să-l poată slobozi pe Toma
Artene de pe front, dar n-a
ajuns decât colonel.

18. Vești de acasă, de
la vânători. De la stânga la dreapta:
pădurarul Larion
Dragotă; persoană
neidentificată; Ion
Zăgrean și... lupul.

19. Calistru Artene – zis
Calistraș, mare gospodar,
nănaș de cununie lui Toma
Artene, plecat la băi, fără
„carte de vizită” – o
straiță alb-negru, în ton cu
cioarecii.

20. Diletanți din Leșu – 1965. Numele unora apare în Sărsănuța cu scrisori. Rândul de sus, de la stânga la dreapta: Ion Artene; Leon Serețan; Ion Baciș; Toma Artene – tânărul; prof. Mircea Coșbuc; Petru Oarcăș; Anton Petri – bibliotecarul; George Constantin. Rândul de jos, de la stânga la dreapta: Ion Persecă – zis Pârja; Victor Tăpălagă; prof. Anton Coșbuc (în brațe cu Emil Artene al lui Ion); Anisia Constantin; George Mihăieșe.

21. Încă doi leșeni la datorie. De la stânga la dreapta: prima persoană neidentificată; Simion Pop; Grigore Roman.

*22. Familia ofițerului la care a fost ordonanță
Mihăilă Borgovan (iunie, 1942).*

23. *Titu Mălai din Leșu, B.N., absolvent a clasei a VIII-a
- la Bistrița, preotul vicar de mai târziu.*

24. Refugiați în Fundul Moldovei, 15 ianuarie, 1943. De la stânga la dreapta: Toma Artene; Niculai Hrișman – călăuza; Maria Artene. Ceilalți doi bărbați sunt moldoveni, după cum a spus bădia Ioilă Persecă și a confirmat Domnița Pop.

25. Dacă n-au fost văduve de război, la zicem „norocoasele”. Rândul I: Ana lui Mihăilă Avram cu strănepoata Ana Husar. Rândul II, de la stânga la dreapta: Maria Husar (cumnata scriitorului Alexandru Husar); Palaghia Pop (recăsătorită cu Ștefan Artene); Ioana Măgerușan – brodăreasa.

26. Undeva, pe Iliuța. Rândul I, de la stânga la dreapta: Florea Pop – „brigadirul”, Toma Artene – șef de sector, Maria Artene, Rafila Pop. Rândul U: Eronim Drevici.

27. Vagonetul lui Toma Artene – tânărul, făcut pentru a ușura ieșirile la vânătoare. Pe vagonet, s-au identificat în rândul I, de la stânga la dreapta: Maxim Pralea, Leon Solcan și pădurarul Leon Dragotă „descoperit” de frumoasa doamnă, ieșită la aer de brad.

28. Baraca forestieră de pe Leștior (mulți localnici spun Leștior), tristă și însingurată. Cum ar putea fi, după ce s-au tăiat pădurile?

29. Maria (Măriuca) lui Ion Avram, cu ginerele Toma Artene – tânărul, prețuind iarba din Secătura Arsului.
30. Toma Artene – tânărul, ajuns bunic grijuliu (fie și adoptiv), împreună cu Ancuța Maria Pop.

31. Stupii lui Toma Artene – tânărul. „lamă grea, cu zăpadă mare în anul 1985”.

32. Primăvară „decolorată”. Pomul lui Toma, de strajă lângă apa Leșului. Ulița de peste apă duce pe Fața din Jos.

33. Ioan și Veronica Oșorheian, împreună cu nașii de cununie Maria și Toma Artene, în Parcul din Vatra Domei; ieșire de o zi – 1973.

34. Dialog între suflete – bunică și nepot. Radu Vesa și Uca (Veronica Oșorheian).

35. *Ion David, Emil Pralea și Grigore Gomboș, coriști la biserică – 1930.*

36. *Pavel Precup și George Mihăiese.*

37. Profesorul Sandu Dragotă, unul dintre cei zece copii, în viață, ai pădurarului Larion Dragotă și a Hildei, care au pierdut două fete.

GLOSAR

de cuvinte, locuțiuni și expresii regionale

- am ieșit repede acasă = am urcat repede acasă;
- astară = astă seară;
- a te face de țâdulă = a te face de râs în fața comunității;
- bandor = stâlp de susținere a târnațului, dar și desagă mare;
- băiétile = fetele;
- b[i]etu = sărmanul;
- botejiune = botez;
- bubușlii (cu accent pe „i”) de trifoi = flori de trifoi;
- ca an = ca în anul trecut;
- casari = casier;
- căsașii mei = cei ai casei mele;
- cendori = oficialități;
- cine s-o dus în lontru = cine a fost mobilizat;
- cobelci = melc;
- cu doru o dau cam greu = cu dorul o duc cam greu;
- dade (cu accent pe „a”) pôte face ceva cu tine = probabil poate face ceva pentru tine;
- daț de cilin = separați;
- de crăciuni cam mulțișori = de ani mulți;
- decunguri = șanțuri de tragere, pentru tunuri, depozite de muniție;
- fără să grăim de față = ci să vorbim față în față; (în cazul acestei expresii contează intonația, accentul căzând pe „im”)
- gémile = gHEMELE;
- haine priene = haine spălate rău, cu pete, învrâstate;

- hăizaș = acoperiș;
- hâjdei (cu accent pe „e”) = ciopor de oi;
- heleaguri = meleaguri;
- îm candosăsc zilele = îmi chinui zilele;
- în iasară (cu accent pe silaba „ia”) = în astă seară;
- în legea lui Tata = vorba lui tata;
- loc cumpănit = loc înclinat;
- lotru = aici ironic, pentru că în grai, lotru = mândru;
- lucrăm mai hodiniț = aici, lucrăm mai împăcați;
- malin = liliac;
- mașână de foșăluit = darac;
- mă duc în față (toponim local) = mă duc pe Față;
- mărhăi = vite;
- mușegăit = mucegăit;
- necări (cu accent pe „i”) = nicăieri;
- ni să apropie lemnele = peste puțin timp, se termină lemnele;
- notarăș = notar;
- nu-i ibește = nu-i face bine;
- numai una te rog = numai un singur lucru te rog;
- o mai (cu accent pe „a”) ieu de tot = o iau aproape toată [lâna];
- pascovelă = scrisoare [a lui Niculai Avram];
- pelcăluță = pielicică;
- platăne = sobe zidite;
- policar = aici, om glumeț;
- recăl (cu accent pe „e”) = suman;
- s-ar purta cu fânul = s-ar grăbi să termine de făcut fânul;
- s-au apucat juncii = s-au făcut frumoși juncii;
- să-i hârăie (cu accent pe „â”) = aici, să-i

- atenționeze;
- să mai deschidă în dial = aici, cu sens de a lărgi locul pe care pasc vitele, prin defrișare;
 - sărsănuță – bagaj mic;
 - să se mire lumea = blestem – să fie de rușine la lume
 - să sîește = se sfiește;
 - stancă = stâncă;
 - strojece = saltele cu paie;
 - şuștăr (cu accent pe primul „u”) = pantofar;
 - talger = taler pe care se adună banii la biserică;
 - timpu s-a muiat = a scăzut gerul;
 - țeruză = creion;
 - vodată = vreodată;
 - vodouă lemne = câteva lemne.

INDICE DE NUME

- A**
Anchidim din Poiană – 192
Ana lui Maștei Pralea – 193
Andron Grigore – 114, 145, 204, 251
Andronesi Dumitru – 190, 223
Ani Maria lui Andron – 187
Ani Andron – 176, 187
Anisia ? – 38, 71, 114, 137
Anisia lui Grigore a lui Paramon – 252
Anton ? – 157
Anton Emil – 106
Artene Ana – 13, 17, 165, 196
Artene Calistru – 19, 24, 43, 59, 75, 80, 81, 119, 120, 123, 131, 267
Artene Docia – 224
Artene Iftinia – 11, 12, 19, 30, 263
Artene Ioan – 16, 23, 161, 214, 249
Artene George – 114
Artene Leon – 114, 249
Artene Maria – 9, 15, 16-19, 24-25, 30, 35, 43-47, 50-55, 58-60, 67, 69, 73, 74, 77, 84, 87, 89-91, 94, 96, 97, 99-105, 107-118, 120-132, 134-135, 139, 144, 146, 149, 152-155, 157, 158, 163, 164, 169, 173, 177, 181, 184, 197, 201, 208, 244, 261, 265, 266, 271-273, 276
Artene Nastasia – 35, 109, 127, 139, 140, 144, 154, 155, 157, 164, 168, 169, 177, 181, 182
Artene Nechita (zis Ștefan) – 243, 263
Artene Paraschiva – 114
Artene Ștefan – 11, 12, 16, 19, 43, 57, 67, 111, 114, 190, 223, 249, 262, 263, 272
Artene Toma – bătrânul – 10, 16, 163, 165, 166, 174, 176, 179, 181, 189, 190, 196, 201, 202, 214, 218, 220, 238, 266
Artene Toma – tânărul – 1, 3, 9, 15, 16, 18, 21, 23-26, 28, 30-32, 34-36, 38-40, 42-47, 50-55, 57-61, 64, 67-69, 71-75, 77-78, 81, 84-92, 100, 114, 131-138, 140-142, 145, 149-150, 158, 159, 161, 214-216, 225, 229-234, 236, 239, 243, 244, 260, 261, 264, 265, 267, 268, 271, 273-276
Artene Țilea – 160, 191, 250
Artene Vasile – 95, 150, 249
Avram Alexa – 246
Avram Domnița – 232
Avram Florin – 232
Avram Grigore – 16, 22, 27, 28, 35, 95, 97, 98, 102, 103, 106, 114, 120, 137, 142, 143, 205, 212
Avram Ion – bătrânul – 16, 159, 160, 231-233, 235, 236, 239, 244
Avram Ion – tânărul – 16, 20, 23, 26, 27, 30, 35, 37, 56, 87, 93, 99, 107, 109, 114, 123-125, 127, 146,

- 150, 157, 164, 166, 176,
178, 180, 182-184, 190,
200, 202, 203, 212, 214,
268
- Avram Maria [zisă Măriuca]
– 16, 274
- Avram Mihăilă – 16, 18, 19,
21, 24, 98, 139, 145, 201,
215, 272
- Avram Nicolae [apare și
Miklos] – 16, 55, 114, 116,
142, 148, 151, 153, 201,
213, 232
- Avram Ștefan – 20, 22, 27,
28, 30, 35, 52, 60, 61, 75,
84, 93, 95, 97, 98, 102,
106, 112, 113, 119, 120,
123, 130, 135, 139, 141-
143, 149, 190, 205, 223,
267
- Bălăjan** Domnița – 14, 15
- Bălăjan** Grigore – 14, 145
- Bălăjan** Iacob – 196
- Băloi** Gergely [Grigore] –
86, 103, 167, 168, 249,
264
- Băloi** Emil – 87
- Bâgi** Anton – 196, 249
- Bâgi** Ioana – 200
- Bâgi** Valer – 196, 223
- Bâgi** Vasile – 205, 249
- Berceni** Romulus – 242
- Beșa** Leon – 249
- Bindean** Calistru – 231
- Bindean** Ilie/Ion – 190, 223
- Boerescu** Dănilă – 196,
- Bora** Pavăl – 190, 223
- Borgovan** Petru – 190, 223
- Bota** Alexandru – 205, 249
- Burduhos** Ion – 194
- Burduhos** Leon – 86
- Buta** Alexandru – 194,
- Buta** Scridon – 35, 154
- Candale** D – 181
- Candale** Viorica – 242
- Carp** ? – 194
- Casian** Ion – 145, 264
- Catarig** ? – 194
- Căilean** Cățirina – 50, 109,
189, 194, 222
- Căilean** Leon – 133, 249
- Constantin** Victor – 194
- Cosor** Ion – 194
- Coșbuc** Anton – 245, 268
- Coșbuc** Antonel – 89
- Coșbuc** George – 14, 38
- Coșbuc** Mircea – 153, 268
- Coșbuc** Vasile – 14
- Coșbuc** Veturia – 18, 19, 21,
26, 36, 44, 49, 89, 94, 96,
104-106, 119, 140, 182
- Coșbuc** Virgil – 16, 18-21,
24, 26, 31, 34, 36, 37, 39-
41, 43, 44, 47, 64, 75, 79,
81-83, 87, 89-91, 103, 122,
125, 126, 132, 139, 140,
144, 145-147, 150, 153,
158, 165-167, 169, 175,
179, 182, 187, 191, 192,
200, 203, 209, 214, 236,
249
- Cotuș** Saveta – 194
- David** Ion – 12-14, 193, 277
- Daicoviciu** Constantin – 231
- Dănilă** Macșin – 190, 223
- Dinu** Buri – 24,
- Dircu** ? – 252
- Doniză** ? – 98, 102, 105
- Dragotă** ? – 169, 209
- Dragotă** Arsănte – 249
- Dragotă** Dănilă – 190, 223
- Dragotă** Gavrilă – 193, 194,
196
- Dragotă** George – 196, 223

Dragotă Iliuț – 203
Dragotă Ion – 99, 194, 249
Dragotă Larion – 245, 246,
249, 267, 278
Dragotă Nicolai – 193, 196,
223, 249
Dragotă Sandu – 231, 245,
246, 278
Dragotă Traian a lui Iftene –
122, 249
Dragotă Vasile – 101, 194,
249
Drevici Ana – 197, 199
Drevici Ieronim – 67, 68, 82,
87, 122, 191, 199, 273
Feldrihan Charlota – 232
Floarea lui Marian – 15
Fodorca George – 179, 183,
205, 249
Fodorca Ștefan – 98, 169
Folfa Ștefan – 194
Folfa Trofim – 114, 191, 251
Froaicala ? – 209, 252
Gafta ? – 193,
Gagea Ion – 191
Gagea Petru – 20, 23, 96, 98
Gavriluțiu Sabina – 12
Gomboș Grigore – 38
Grigore a lui Paramon – 71,
175, 252
Gușoi George – 203
Halinciucă ? – 252
Hescăl ? – 19, 28, 72, 74, 77,
118, 146, 181, 185, 252,
Hiticaș Valer – 175, 190, 223
Hrișman Nicolai – 244, 271
Ilovan Valer – 194, 249
Istrate Mihai – 203
Istrate Mihăilă – 203
Istrate Petrea – 196

Kurak ? – 14

Laios Ciki – 134, 251
Lazăr Raveca – 195
Leonte Emil – 244, 245
Leonte Iliuț – 101, 249
Leonte Leon I Leon – 57,
190, 223, 249
Leonte Nicolai – 26, 33, 73,
98, 100, 101, 194, 249
Leonte Vasile – 194
Leontin ? – 149, 161
Lușcan ? – 194
Magda ? – 161
Manga ? – 13
Marchiș ? [prim
administrator] – 133, 251
Marchiș Măriuca – 133
Maria Zurgului – 15
Mateș ? – 251
Matroana ? – 146
Mânzat ? – 194
Măgerușan Călăment – 190,
223, 249
Măgerușan Emil – 101, 147,
194, 249
Măgerușan Ioana – 30, 96,
272
Măgerușan Leon – 194
[a] Mănucului – 252
Măriuța ? – 185
Mălai Anton – 196
Mălai Aurel – 67, 168, 190,
209, 223, 249
Mălai Macidon [Machidon]
– 149, 168, 249
Mălai Titu – vicarul – 172,
270
Măli Trăian – 240
Medinschi Andrei
(învățătorul) – 232
Medinski Andrei (pictorul) –

- 232
 Meister ? – 209
 Mescanic Ironim – 203
 Moldovan George – 193
 Moldovan Ion – 193
 Moldovan Iosib – 68, 91,
 194, 249
 Moldovan Vasile – 179, 182,
 194
 Mureșan Toader – 190, 194,
 224
Nan Ion – 190, 223, 251
 Nec[h]ita Sâioaci [poreclă
 după mamă] – 252
Oarcăs Toader – 194
 Olari Sidor – 188, 237, 251
 Onofrei ? – 71, 167, 249
Palagia lui Hescăl – 19,
 181, 252
 Persecă A – 29
 Persecă Ioilă – 18, 24, 28,
 33, 45, 49, 65, 72, 82, 98,
 113, 114, 121, 140, 147,
 180, 191, 207, 215, 243,
 244, 249, 264, 265, 271
 Persecă Ion – 93, 140, 147,
 252, 264, 268
 Persecă Maria [zisă Măriuca]
 – 196, 204
 Persecă Valer – 80
 Petrache Lupu – 172
 Petrihuș Lazăr – 203
 Poenar Vasile – 86, 89, 90,
 250, 251
 Pop Ana – 274
 Pop Aurel – 250
 Pop Costan – 180
 Pop Dănilă – 246
 Pop Domnița – 232, 244,
 271
 Pop Florea – „brigadirul” –
 16, 19, 20, 24, 28, 43, 52,
 108, 139, 191, 196, 204,
 260, 261, 273
 Pop Florea [profesorul] – 9,
 74, 232
 Pop Ironim – 205, 250
 Pop George – 13, 109, 189,
 194, 222, 250
 Pop Grigore – 203, 245
 Pop Ion – 205, 235, 261
 Pop Macedon – 205
 Pop Niculai – 59, 62, 68, 75,
 89, 101, 103, 110, 127,
 191, 209, 224, 250, 251
 Pop Simion – 268
 Pop Ștefan [a Sentului] –
 190, 194, 250
 Pralea Aurelian^{x)} – 16, 73,
 82, 129, 130, 191, 213,
 215, 235, 250, 264
 Pralea Dănilă – 98, 250
 Pralea Emil – 277
 Pralea Izachil – 57, 114
 Pralea Maxin – 147, 264,
 273
 Pralea Nicolae a lui Costan –
 205, 223, 250
 Pralea Toader – 194
 Precopaș Codrean – 190

x) Fătul bisericesc, zis „Șucu”,
 membru al corului din Leșu,
 mare povestitor, înregistrat de
 Constantin Brăiloiu; cunoștea
 toate înrudirile din sat și o
 grămadă de legende
 referitoare la fiecare neam
 Oaspeții veniți în sat trăgeau
 la el “ca la miere” Nimeni
 nu-și ridica pălăria mai
 frumos, când saluta

Precup Gavrilă – 191, 193,
224
Precup Ioana [poeta și
pictorița] – 242
Precup Pavel [tatăl poetei] –
98, 247, 277
Punguț ? – 196
Raveca lui Marian – 15
Raveca lui Canais [poreclă]
– 193, 252
Roman Grigore – 16, 21, 94,
156, 185, 213, 214, 250,
268
Roș Ștefan – 144
Rusu Ion [șuștăru] – 205,
250, 252
Savir David – 13, 14
Savu Alexandru – 212
Savu Ion – 98, 100, 164,
182, 194, 204, 250
Savu Ileana [fetița] – 181,
182
Savu Ileana [baba] – 183
Savu Maria [zisă Măriuca] –
204
Savu Niculai – 63, 177, 212,
227, 250
Savu Săni [poreclă după
mamă] – 190, 223, 252
Sărețan Alexa – 167, 250
Sărețan Grigore – 205
Sărețan Marcu – 250
Sărețan Viorel – 181
Sidor Grigore – 250
Solcan Alecsa – 190, 223
Solcan George? – 193
Solcan Vasile – 194
Suci Grigore – 159
Suci Ion a lui Niculai din
Față – 244, 245, 250
Suci Larion – 246
Suci Nechita – 205

Șnaidăr ? – 77, 252
Șuler [Ignat cn] Nați – 252
Șuvei Ion – 205
Șuvei Larion – 250
Tăpălagă Victor – 196, 251,
268
Todica Ana lui Demian –
186
Todica Anton – 98, 215, 250
Todica Damian – 36, 123,
175, 183, 202, 234, 238,
250
Todica Emil [zis Pompei] –
245
Todica George – 250
Todica Filimon – 193
Todica Macavei – 175
Todica Maștei – 194
Todica Simion – 203
Todica Valer – 205, 250
Trif Emilian – 205, 250
Trif Niculai – 193
Țilea Artene – 160, 250
Țilea Dănilă – 191
Ursa Simion – 190, 223,
Vărărean Emil – 250
Vărărean Ezachil – 102, 150,
211
Vărărean Sidor – 39, 43,
104, 250
Vesa Radu – 276
Zăgrean Imil – 190
Zăgrean Ion – 190, 194, 223,
267
Zăgrean Marea – 121
Zăgrean Valer – 190, 223

CUPRINS

Înaintecuvântare de bun augur (<i>Gabriela Mircea</i>)	5
SĂRSĂNUȚA CU SCRISORI.....	9
I. SCRISORI ADRESATE SOȚIEI	17
II. SCRISORI PRIMITE DE LA SOȚIE (în unele, scriu și cumnații și socrii)	93
III. SCRISORI ADRESATE ALTOR APROPIAȚI	132
IV. SCRISORI PRIMITE DE LA APROPIAȚI.....	139
 Note pe marginea epistolarului.....	 213
 Anexa nr. 1	 249
Anexa nr. 2	251
Anexa nr. 3	252
Anexa nr. 4	253
 ALBUM. PERSOANE POMENITE ÎN CORESPONDENȚĂ.....	 260
 GLOSAR	 279
 INDICE DE NUME	 282

Tiparul executat de:

SC SUPERGRAPH TIPO SRL

Cluj Napoca, str. L. Rebreanu 60

tel./fax 0264-545929

tel. 0744-155147, 0747-020802

0727-757574, 0729-020802

Trimite Doamne Îngerul Tăce pe acest pământ
Ce care tu Doamne Tăci făcui pentru noi omeni și ai zis
Și ai zis să ne înmulțim ca funza în codru și ca nascul so-
mare facind voia ta Șar noi prin fără de lege noastră și
calcară poruncilor tale uitând iubirea ta și dia propelui nostru
am presicuit în isid acest pământ, și nu are cine stăvil acest, o u
de cit numoi tu Doamne, scapane Doamne cum ai scaput
prin moartea și înviera ta sufletele ~~tinute~~ în iad tinute în
ani cinci mil și cinci sute

Trimite Doamne sfinte tăi Arhangeli să trîmbița dela
marginie la alta a pământului Tăce, și toată suflaria să în-
Mărire întov cei de sus lui Dumnezeu și pro pământ Tăce și
între omeni bună învoire